

EĞİTİME BAKIŞ

2018

İZLEME VE DEĞERLENDİRME RAPORU

EĞİTİME BAKIŞ 2018

İZLEME ve DEĞERLENDİRME RAPORU

Eğitim-Bir-Sen Yayınları: 88

Eğitim-Bir-Sen Adına Sahibi

Ali YALÇIN / Genel Başkan

Genel Yayın Yönetmeni

Şükrü KOLUKISA / Genel Başkan Yardımcısı

Proje Yöneticisi

Atilla Olçum / Genel Başkan Yardımcısı

Yayın Kurulu

Ali Yalçın
Latif Selvi
Ramazan Çakırcı
Mithat Sevin
Şükrü Kolukisa
Hasan Yalçın Yayla
Atilla Olçum

tasarım. ertan güldibi

baskı. semih ofset. 0312 341 40 75

baskı adedi. 5.000

baskı tarihi. 1. Baskı. Aralık 2018

ISBN. 978-975-6153-87-1

Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi

Oğuzlar Mahallesi Av. Özdemir Özok Sokak No: 5 Balgat/ANKARA

Tel: (0312) 231 23 06 - Faks: (0312) 230 65 28

www.ebs.org.tr - e-posta: ebs@ebs.org.tr

Atıf için:

Gür, B. S., Çelik, Z., Bozgeyikli, H. ve Yurdakul, S. (2018). *Eğitime bakış 2018: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

EĞİTİME BAKIŞ 2018

İZLEME ve DEĞERLENDİRME RAPORU

Bekir S. Gür
Zafer Çelik
Hasan Bozgeyikli
Serkan Yurdakul

TAKDİM

Eğitim, tarihin her döneminde toplumların değişim ve gelişiminde en önemli araçlardan biri olagelmıştır. Günümüzde de eğitim toplamların üzerindeki olumlu tesirine olan inanç artarak devam etmektedir. Birleşmiş Milletler (BM)'in 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin dördüncüsünü 'nitelikli eğitim' oluşturmaktadır. Bu hedefte, eğitimin, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için en güçlü ve denenmiş araçlardan biri olduğu tekrar vurgulanmaktadır.

Modern dönemde eğitimin etkinliğine yönelik yöntem arayışları karmaşıklaşmış, eğitime yatırımlar artırılmış, buna bağlı olarak eğitimin çıktılarından beklentiler de artmıştır. Hemen her ülke, küreselleşmenin getirdiği bir zorunluluk olarak, eğitim sistemine çağın gerekliliklerine cevap verecek bir nitelik kazandırmaya ve mevcut eğitim sistemlerinin performansını değerlendirmek için mekanizmalar geliştirmeye çalışmaktadır.

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de eğitim sistemi getiri ve götürüleri itibarıyla nicelik ve nitelik açısından tartışılmaktadır. Bu çerçevede, eğitim sisteminin en doğru fotoğrafını sunacak veriler, ulusal otoriteler ve araştırmacılar tarafından toplanmaktadır. Eğitim-öğretim ve bilim hizmet kolunun yetkili sendikası ve sivil toplum örgütü olmanın yüklediği sorumluluğun bir sonucu olarak, eğitim sistemine ilişkin izleme ve değerlendirme raporları hazırlıyoruz. Bu çerçevede, 2016 yılından itibaren Millî Eğitim'i, 2017'den itibaren de yükseköğretim sistemini kapsamlı bir şekilde inceleyen *Eğitime Bakış* ve *Yükseköğretime Bakış* raporlarını yayınlamaya başladık. Şimdi *Eğitime Bakış 2018: İzleme ve Değerlendirme Raporu*'muzu kamuoyu ile paylaşıyoruz.

Mevcut durum üzerinden verilerin masaya yatırılıp geçmiş yıllar ve gelişmiş ülkeler ile mukayeselerinin yapılması, kamu otoritesi ve akademinin yanı sıra, eğitim sendikaları ve eğitim alanında çalışan sivil toplum kuruluşları için de bir zorunluluktur. Veri temelli hazırlanan bu raporlar, eğitim sistemine dair bağımsız bir değerlendirme sunması açısından oldukça önemlidir. Eğitim alanında sorunlarımızın olduğunu ifade etmekle yetinmeyip bu bağlamdaki tespitleri bilimsel zeminde veri odaklı olarak ortaya koymak bizi her seferinde daha ileri bir safhaya taşıyacaktır.

Eğitim-Bir-Sen'in eğitim alanında yaptığı analizlerin, raporların, odak analizlerin temel motivasyonu, bugünümüzü doğru resmetmek, yarınımıza dair doğru projeksiyonu oluşturmaktır. Bu anlamda aldığımız her takdiri de tenkidi de kıymetli buluyoruz. Biz, ülkemizin en önemli kaynağı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin daha nitelikli bir eğitime kavuşabilmesinin yolunun ortak aklın ürünü çalışmalardan geçtiğine inanıyoruz. Bu bağlamda da fikri çatışmaların kaçınılmaz olduğuna lakin ortak hedeflerin olduğu zeminlerde düşünce farklılıklarının da bereket olduğuna inanıyoruz.

Eğitime Bakış 2018: İzleme ve Değerlendirme Raporu, eğitime ilişkin tartışmalara ve yeni politikaların geliştirilmesi sürecine katkı yapabildiği ölçüde amacına ulaşmış olacaktır. Bu vesileyle rapor hazırlayan Doç. Dr. Bekir S. Gür, Doç. Dr. Zafer Çelik, Doç. Dr. Hasan Bozgeyikli ve Serkan Yurdakul'a teşekkür ediyorum.

Ali Yalçın
Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen
Genel Başkanı

ÖNSÖZ

İnsanın, kendi/biricik olma gerçeğini kavramasının, kendini tamamlama iradesiyle yol almasının, kendisini tanımlama becerisiyle farklılaşmasının hem fikri hem de fiili zemindeki anahtar kavramı ve alternatifsiz kulvarı hiç şüphesiz ki, eğitimidir. Öğretenden öğrenene, kurumdan sisteme, yöneticisinden materyaline, yönteminden tekniğine, referanslarından finansına farklı öznelerin, farklı nesnelerin, hatta birbirine zıt fikirlerin/kuramların ve eylemlerin ortaklığının, etkileşiminin ve çekişmesinin/çatışmasının hem mümkün hem de gerekli olduğu eğitim, doğrudan insanın inşasına dönük olması nedeniyle insana ait ve dair diğer bütün faaliyetlerden ayrı ve kesinlikle daha değerli bir yere sahiptir.

Bu gerçekten hareketle, eğitimle ilgili her konunun, öznenin, kuramın, hedefin, süreç ve projenin irdelenmesini, analiz edilmesini, ilgililerin ve yetkililerin yararlanabileceği kaynak eserlerin oluşturulmasını; eğitimi önceleyen her kişi, kesim ve kurum için “kaçınılmaz sorumluluklar” listesinin ilk sırasında görmek gerekiyor. Bu anlayışla, insan tasavvuru noktasında önceliğimiz, kamu hizmeti bağlamında işimiz, sendika vasfımız bağlamında işlevsel zeminimiz konumuna sahip eğitimi izlemek ve eğitime dair mevcut verileri değerlendirmek, nihayetinde de mevcut durumun mümkün olanın olması gerekene evrilmesi için fikirde ve fiilde yapılması gereken değişimlere dair önerilerimizi deklare etmek için eğitim sistemini her yönüyle ele alan “İzleme ve Değerlendirme Raporu” hazırlama ve yayımlama kararımızın 2018 yılına tekabül eden somut eseri konumundaki *Eğitime Bakış 2018: İzleme ve Değerlendirme Raporu*'nu kamuoyuyla paylaşıyoruz.

Bu raporumuz, daha önce yayımlanan iki raporda olduğu gibi, “daha nitelikli ve daha kapsayıcı eğitim noktasında neredeyiz”, “hangi engellerle, fırsatlarla karşı karşıyayız”, “neler yapıldı, başarılı, yapılmalı” sorularına -bakış açısı farklılıklarını da yok saymayarak- cevap üretecek ana başlıklara ve ara formlara dair verilerin paylaşıldığı ve analiz edildiği, sendikamızın önerilerinin deklare edildiği bir içerikle oluşturuldu.

Tarihi birikimi, coğrafi konumu ve siyasi-diplomatik hedefleri itibarıyla dünya liginde üst sıralarda olma çabalarını artıran Türkiye'nin eğitim kulvarındaki durumunun analizi, gerek kendi geçmişiyile gerekse diğer OECD ülkeleriyle karşılaştırmalı olarak ortaya konulması, iyileştirme alanlarının doğru tespiti açısından oldukça önemlidir. Bu boyutuyla, raporda, eğitim sistemi, “Eğitime Erişim ve Katılım”, “Eğitimin Çıktıları”, “Öğretmenler ve Okulların Yetkileri”, “Eğitim-Öğretim Ortamları” ve “Finansman” ana başlıkları altında yer alan önemli bileşenlerle ilgili veriler üzerinden analiz edilmiş; göstergeler yıl, cinsiyet, bölge/il, öğrenim düzeyi ve eğitim kademeleri gibi faktörler üzerinden ayrıntılı bir şekilde tahlil edilmiş, bununla yetinilmeyip uluslararası verilerle karşılaştırma üzerinden küresel zemindeki konuma ilişkin bir perspektifin sunumuna da çalışılmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığının, politikaların etkin ve verimli bir şekilde izlenebilmesi adına bağımsız kuruluşlarla verileri paylaşması oldukça önemlidir. Bağımsız kuruluşların veri temelli analizlerinin eğitim sisteminin iyileşmesine, imkân ve fırsatların zenginleşmesine önemli katkılar yapacağı da kuşkusuzdur. Raporumuzda, MEB, ÖSYM, TÜİK, Hazine ve Maliye Bakanlığı gibi kurumlar tarafından yayımlanan açık veriler ile OECD'nin her yıl yayımladığı "Bir Bakışta Eğitim" ve OECD veri tabanı kullanılmıştır.

Kamuoyunda yapılan değerlendirmeler, izleme ve değerlendirme raporlarımızın; karar alıcı kurum ve kişiler, eğitimciler, araştırmacılar ve diğer ilgililer için önemli bir referans belgesi olarak kabul edildiğini ortaya koymaktadır. Bu raporumuzun da eğitim sisteminin iyileşmesine, gelişmesine, sorunlarının çözümüne önemli katkısının olacağını düşünüyorum. Bu vesileyle raporu hazırlayan araştırma ekibimize ve eğitimi öncelikleme tavrıyla raporlarımızla ilgili geri dönüş yapan ve motivasyonumuzu artıran kişi ve kurumlara teşekkürlerimi sunuyorum.

Atilla Olçum
Genel Başkan Yardımcısı

İçindekiler

Takdim		5	
Önsöz		7	
Şekil, Tablo ve Harita Listesi		11	
Kısaltmalar Listesi		17	
Giriş		19	
Yönetici Özeti		23	
BÖLÜM A EĞİTİME ERİŞİM VE KATILIM		28	
Gösterge	A1	Kademelerde Kaç Öğrenci Vardır?	30
Gösterge	A2	Kadamelere Göre Okullaşma Oranları Nasıldır	35
Gösterge	A3	Ortaöğretimde Farklı Okullarda Kaç Öğrenci Vardır?	42
Gösterge	A4	Özel Öğretim Kurumlarında Ne Kadar Öğrenci Öğrenim Görmektedir?	47
Gösterge	A5	Açıköğretim Ortaokulu ve Lisesinde Öğrenci Sayısı Ne Kadardır?	54
Gösterge	A6	Özel Eğitimde Kaynaştırma, Özel Sınıf ve BİLSEM'de Öğrenci Sayısı Kaçtır?	57
Bölüm	A	Öneriler	62
Bölüm	A	Kaynaklar	63
BÖLÜM B EĞİTİMİN ÇIKTILARI		64	
Gösterge	B1	Nüfusun Eğitim Düzeyi Nasıldır?	66
Gösterge	B2	Yükseköğretim Kurumları Sınavında Ortalama Başarı Durumu Nasıldır?	70
Gösterge	B3	Yükseköğretime Geçiş Oranları ve Yükseköğretim Kontenjanları Nasıldır?	72
Gösterge	B4	İşgücü Piyasasında Eğitimin Rolü Nasıldır?	78
Bölüm	B	Öneriler	82
Bölüm	B	Kaynaklar	83
BÖLÜM C ÖĞRETMENLER ve OKULLARIN YETKİLERİ		84	
Gösterge	C1	Öğretmenler Kimdir?	86
Gösterge	C2	Öğretmen Arz ve Talebi Ne Durumdadır?	94
Gösterge	C3	Öğretmen ve Okul Müdürü Maaşları Nasıldır?	97
Gösterge	C4	Eğitim Sisteminde Yetki Dağılımı Nasıldır?	98
Bölüm	C	Öneriler	101
Bölüm	C	Kaynaklar	101

BÖLÜM D EĞİTİM-ÖĞRETİM ORTAMLARI 102

Gösterge	D1	Okul, Şube ve Derslik Sayısı Kaçtır?	104
Gösterge	D2	Okul, Sınıf ve Şube Başına Kaç Öğrenci Düşmektedir?	109
Gösterge	D3	Öğretmen Başına Kaç Öğrenci Düşmektedir?	120
Gösterge	D4	Taşımali Eğitimde Öğrenci Sayısı Kaçtır?	129
Gösterge	D5	İkili Eğitim Kaç Okulda Yapılmaktadır?	132
Gösterge	D6	Türkiye’de Öğretim Süresi ve Tatil Sürelerinde Durum Nedir?	134
Bölüm	D	Öneriler	142
Bölüm	D	Kaynaklar	143

BÖLÜM E FİNANSMAN 144

Gösterge	E1	Eğitime Ayrılan Bütçenin GSYH’ye Oranı Kaçtır?	146
Gösterge	E2	Öğrenci Başına Yapılan Harcama Miktarı Ne Kadardır?	150
Gösterge	E3	Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe Dağılımı Nasıldır?	156
Gösterge	E4	Eğitim ve Öğretim Desteğinin Dağılımı Nasıldır?	161
Bölüm	E	Öneriler	163
Bölüm	E	Kaynaklar	164

Şekil, Tablo ve Harita Listesi

Şekil	A.1.1	Kademelere göre toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)	30
Şekil	A.1.2	Okul öncesi kademesindeki öğrencilerin bölgelere göre oransal (%) dağılımı (2017)	31
Şekil	A.1.3	Ortaöğretim öğrencilerinin bölgelere göre oransal (%) dağılımı (2017)	32
Şekil	A.1.4	Kademelere göre öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim (2008-2017)	33
Şekil	A.1.5	Okul türüne göre ortaöğretimde yeni kayıt öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)	34
Şekil	A.1.6	Okul türüne göre ortaöğretimde yeni kayıt yaptıran öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim (2008-2017)	34
Şekil	A.2.1	Yaş gruplarına ve cinsiyete göre net okullaşma oranları (%) (2017)	35
Şekil	A.2.2	Yaş gruplarına ve cinsiyete göre net okullaşma oranlarında (%) yaşanan değişim (2016, 2017)	36
Şekil	A.2.3	OECD ülkelerinde 5 yaş grubunda okullaşma oranları (%) (2016)	37
Şekil	A.2.4	İllere ve yaş gruplarına göre net okullaşma oranları (%) (2017)	38
Şekil	A.2.5	İllere göre 5 yaş için net okullaşma oranları (%) (2017)	39
Şekil	A.2.6	İllere ve cinsiyete göre 14-17 yaş için net okullaşma oranları (%) (2017)	40
Şekil	A.2.7	OECD ülkelerinde yaş gruplarına göre okullaşma oranları (%) (2016)	41
Şekil	A.3.1	Okul türüne göre ortaöğretimde toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)	42
Şekil	A.3.2	Mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencilerinin bölgelere göre oransal dağılımı (2017)	43
Şekil	A.3.3	Cinsiyete göre fen liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2010-2017)	44
Şekil	A.3.4	Cinsiyete göre sosyal bilimler liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2010-2017)	45
Şekil	A.3.5	Cinsiyete göre imam hatip ortaokul öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2017)	45
Şekil	A.3.6	Cinsiyete göre imam hatip liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2017)	46
Şekil	A.4.1	Kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)	47
Şekil	A.4.2	Özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin bölgelere göre oransal dağılımı (2017)	48
Şekil	A.4.3	Cinsiyete göre özel öğretim kurumlarındaki öğrenci sayılarında ve cinsiyet oranında yaşanan değişim (2008-2017)	49
Şekil	A.4.4	Kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payında (%) yaşanan değişim (2008-2017)	49
Şekil	A.4.5	Bazı OECD ülkelerinde farklı kademelerde özel öğretim öğrenci oranı (%) (2016)	50
Tablo	A.4.6	Temel lise sayısı ile bu liselerdeki öğrenci ve öğretmen sayıları (2015-2017)	51
Tablo	A.4.7	Bölgelere göre temel lise sayısı ile bu liselerdeki öğrenci ve öğretmen sayıları (2017)	51
Şekil	A.4.8	Temel liselerde öğrencilerin sınıflara göre oransal (%) dağılımı (2015-2017)	52

Şekil	A.5.1	Açıköğretim ortaokulu ve açıköğretim lisesi öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)	54
Tablo	A.5.2	Cinsiyete ve eğitim kademesine göre açıköğretim kurumlarındaki öğrenci sayıları (2017)	55
Şekil	A.5.3	Okul türüne göre açıköğretim lisesi öğrencilerinin oransal (%) dağılımında yaşanan değişim (2008-2017)	55
Şekil	A.5.4	Açıköğretim lisesi mezun öğrenci sayıları (2016, 2017 ve 2018)	56
Tablo	A.6.1	Yıllara ve cinsiyete göre okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde özel eğitim alan öğrenci sayıları (2010-2017)	57
Şekil	A.6.2	İlköğretimde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayısında ve oranında (%) yaşanan değişim (2010-2017)	58
Şekil	A.6.3	Ortaöğretimde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayılarında ve oranında (%) yaşanan değişim (2010-2017)	59
Şekil	A.6.4	İlköğretim özel eğitim sınıflarındaki öğrenci sayısı ve toplam ilköğretim özel öğrenci sayısı içindeki oranında (%) yaşanan değişim (2010-2017)	59
Şekil	A.6.5	BİLSEM sayısı ve kurum başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim (2007-2016)	60
Şekil	A.6.6	BİLSEM öğrenci sayıları ve cinsiyet oranında yaşanan değişim (2007-2016)	61
Şekil	B.1.1	Cinsiyete göre 18-21 yaş grubunda en az lise mezunu olanların oranında (%) yaşanan değişim (2009-2017)	66
Şekil	B.1.2	Bölgelere ve cinsiyete göre 18-21 yaş grubunda en az lise mezunu olanların oranı (%) (2012, 2017)	67
Şekil	B.1.3	OECD ülkelerinde 25 yaş altındaki nüfus içinde en az lise öğrenimini tamamlayanların oranı (%) (2016)	68
Şekil	B.1.4	Okul türüne ve cinsiyete göre ortaöğretimde mezun öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008, 2012 ve 2017)	68
Tablo	B.2.1	Test türlerine göre TYT'de soru sayıları ve adayların ortalama netleri (2018)	70
Tablo	B.2.2	Test türlerine göre AYT'de soru sayıları ve adayların ortalama netleri (2018)	71
Şekil	B.3.1	Üniversite giriş sınavına başvuran aday sayısı ile başvuranların lise mezuniyetlerine ve daha önce yerleşme durumlarına göre oransal (%) dağılımında yaşanan değişim (2009-2018)	72
Şekil	B.3.2	Farklı türde yükseköğretim programlarına yerleşen öğrencilerin üniversite giriş sınavına başvuran öğrenci sayısına oranında (%) yaşanan değişim (2009-2018)	73
Şekil	B.3.3	Ortaöğretim son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin, lise son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran öğrenci sayısına oranında (%) yaşanan değişim (2009-2018)	74
Şekil	B.3.4	Üniversite giriş sınavına başvuran ve yerleşen sayılarında yaşanan değişim (2009-2018)	75
Şekil	B.3.5	Ortaöğretim programı türüne göre üniversite giriş sınavına başvuranların içinde bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranı (%) (2009-2018)	75
Şekil	B.3.6	Yükseköğretimde önlisans programları kontenjanları ile yerleşen ve boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim (2009-2018)	76
Şekil	B.3.7	Yükseköğretimde lisans programları kontenjanları ile yerleşen ve boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim (2009-2018)	77
Şekil	B.4.1	Okul türüne göre 15+ yaş grubunda lise mezunlarının istihdam ve işsizlik oranlarında (%) yaşanan değişim (2008-2017)	78
Şekil	B.4.2.	OECD ülkelerinde 25-64 yaş arası ortaöğretim mezunlarının istihdam oranı (%) (2017)	79
Şekil	B.4.3	15+ yaş grubunda genel lise mezunu olanların cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranlarında (%) yaşanan değişim (2008-2017)	79

Şekil	B.4.4	15+ yaş grubunda lise dengi meslek okul mezunu olanların cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranlarında (%) yaşanan değişim (2008-2017)	80
Şekil	B.4.5	OECD ülkelerinde 25-34 yaş arası ortaöğretim mezunlarının istihdam ve işsizlik oranları (%) (2017)	80
Şekil	B.4.6	Bölgelere ve eğitim düzeyine göre istihdam oranları (%) (2017)	81
Şekil	B.4.7	Bölgelere ve eğitim düzeyine göre işsizlik oranları (%) (2017)	81
Şekil	C.1.1	Kademelere göre öğretmen sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)	86
Şekil	C.1.2	Kamu ve özel ilköğretim ve ortaöğretim okullarındaki öğretmen sayıları (2017)	87
Şekil	C.1.3	Öğretmenlerin bölgelere göre oransal (%) dağılımı (2017)	87
Şekil	C.1.4	Kamu okullarında çalışan kadın öğretmen oranının (%) bölgelere göre dağılımı (2018)	88
Harita	C.1.5	Kamu okullarındaki kadın öğretmen oranının (%) illere göre dağılımı (2018)	88
Şekil	C.1.6	Kadın öğretmen oranında (%) yaşanan değişim (2008-2017)	89
Tablo	C.1.7	Öğrenim düzeyi, cinsiyet ve idari görevine göre kamu okullarındaki öğretmen sayıları (2018)	89
Şekil	C.1.8	Kamu okullarında çalışan öğretmenlerin yaş ve cinsiyete göre frekans dağılımı (2018)	90
Şekil	C.1.9	Bölgelere göre kamu okullarında çalışan öğretmenlerin hizmet süresi (yıl) ortalaması (2018)	91
Harita	C.1.10	Kamu okullarında çalışan öğretmenlerin hizmet süresi (yıl) ortalamasının illere göre dağılımı (2018)	92
Şekil	C.1.11	Sözleşmeli olarak atanan 20 bin öğretmenin illere göre oransal (%) dağılımı (2018)	92
Tablo	C.1.12	Kamu okullarında çalışan öğretmenlerin branşlara göre dağılımı (2018)	93
Şekil	C.2.1	Kamu okullarına ataması yapılan öğretmen sayılarında yaşanan değişim (2009-2018)	94
Tablo	C.2.2	Türkiye'de öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının OECD ortalamalarına eşit olması durumunda ortaya çıkacak öğretmen ihtiyacı senaryo çalışması	95
Şekil	C.2.3	KPSS eğitim bilimleri testine giren aday sayısında yaşanan değişim (2009-2018)	95
Şekil	C.3.1	Bazı OECD ülkelerinde kamu ortaokul öğretmenleri ve okul müdürlerinin maaşları (\$) (2016)	97
Şekil	C.4.1	OECD ülkelerinde hükümet/otorite düzeylerine göre kamu ortaokullarına ilişkin karar alma yetkisi (%) (2017)	98
Tablo	D.1.1	Kademelere göre okul/kurum sayıları (2008-2017)	104
Tablo	D.1.2	Bazı okul türlerine göre okul sayıları (2010-2017)	105
Tablo	D.1.3	Kademelere göre derslik ve şube sayıları (2008-2017)	106
Tablo	D.1.4	Ortaöğretimde okul türlerine göre derslik ve şube sayıları (2008-2017)	107
Tablo	D.1.5	Kamuda yeni yapılan derslik sayıları (2008-2017)	107
Şekil	D.2.1	İlköğretim ve ortaöğretimde şube ve derslik başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)	109
Şekil	D.2.2	Özel ilköğretim ve ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)	110
Şekil	D.2.3	İlkokul ve ortaokulda şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2017)	110
Şekil	D.2.4	Ortaöğretimde okul türlerine göre şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)	111

Şekil	D.2.5	İlk ve ortaöğretimde okul türlerine göre okul başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2017)	111
Şekil	D.2.6	İlkokulda bölgelere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	112
Şekil	D.2.7	Ortaokulda bölgelere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	112
Şekil	D.2.8	Ortaöğretimde bölgelere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2007, 2012 ve 2017)	113
Şekil	D.2.9	İlkokulda bölgelere göre okul başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	113
Şekil	D.2.10	Ortaokulda bölgelere göre okul başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	114
Şekil	D.2.11	Ortaöğretimde bölgelere göre okul başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	114
Şekil	D.2.12	İlkokulda illere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	115
Şekil	D.2.13	Ortaokulda illere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	117
Şekil	D.2.14	Ortaöğretimde illere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	118
Şekil	D.2.15	OECD ülkelerinde kademelere göre ortalama sınıf mevcudu (2016)	119
Şekil	D.3.1	Kademelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim (2008-2017)	120
Şekil	D.3.2	İlkokul ve ortaokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2017)	121
Şekil	D.3.3	Ortaöğretimde okul türlerine göre öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)	121
Şekil	D.3.4	İlkokulda bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	122
Şekil	D.3.5	Ortaokulda bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	122
Şekil	D.3.6	Ortaöğretimde bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	123
Şekil	D.3.7	İlkokulda illere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	124
Şekil	D.3.8	Ortaokulda illere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	125
Şekil	D.3.9	Ortaöğretimde illere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)	126
Şekil	D.3.10	Bazı OECD ülkelerinde kademelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2016)	127
Şekil	D.4.1	Kademelere göre taşınmalı eğitim kapsamında taşınan öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2017)	129
Harita	D.4.2	İlkokulda taşınmalı eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının (%) illere göre dağılımı (2017)	130
Harita	D.4.3	Ortaokulda taşınmalı eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının (%) illere göre dağılımı (2017)	130
Harita	D.4.4	Ortaöğretimde taşınmalı eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının (%) illere göre dağılımı (2017)	131
Şekil	D.5.1	İlköğretim genelinde ikili eğitim yapan okul oranları (%) (2015-2017)	132
Şekil	D.5.2	Kademelere göre ikili eğitim yapan okul oranları (%) (2015-2017)	133
Tablo	D.6.1	Kademelere göre OECD ülkelerinde yıllık ortalama öğretim günleri (2018)	135
Tablo	D.6.2	Kademelere göre OECD ülkelerinde zorunlu eğitimde yıllık ortalama öğretim süreleri (saat) (2018)	137
Tablo	D.6.3	OECD ülkelerinde ilkokulda konu başına düşen zorunlu ders sürelerinin oransal (%) dağılımı (2018)	138

Tablo	D.6.4	OECD ülkelerinde ortaokulda konu başına düşen zorunlu ders sürelerinin oransal (%) dağılımı (2018)	140
Şekil	D.6.5	OECD ülkelerinde ilkokulda okul tatil süreleri (hafta) (2018)	141
Şekil	E.1.1	MEB'in toplam bütçesi ve bu bütçenin GSYH'ye ve konsolide/merkezi yönetim bütçesine oranında (%) yaşanan değişim (2009-2018)	146
Şekil	E.1.2	Merkezi yönetim bütçesi içinde eğitim hizmetleri fonksiyonel sınıflandırması altında yapılan harcamaların bölgelere göre oransal (%) dağılımı (2017)	147
Şekil	E.1.3	OECD ülkelerinde yükseköğretim hariç eğitime ayrılan harcamanın GSYH'ye oranı (%) (2015)	147
Tablo	E.1.4	OECD ülkelerinde eğitim kademelerine göre eğitime yapılan toplam harcamanın GSYH'ye oranı (%) (2015)	148
Şekil	E.1.5	OECD ülkelerinde toplam hükümet harcamaları içinde eğitime yapılan toplam kamu harcamalarının oranı (%) (2015)	149
Şekil	E.2.1	Kademelere göre öğrenci başına yapılan harcamalarda (TL) yaşanan değişim (2008-2017)	150
Şekil	E.2.2	Ortaöğretimde lise türüne göre öğrenci başına yapılan harcamalarda (TL) yaşanan değişim (2008-2017)	151
Tablo	E.2.3	OECD ülkelerinde eğitim kademelerine göre öğrenci başına yapılan toplam harcama (\$) (2015)	152
Tablo	E.2.4	OECD ülkelerinde ana eğitim hizmetleri ve yan hizmetler için öğrenci başına yapılan toplam harcama (\$) (2015)	153
Şekil	E.2.5	İllere göre yükseköğretim dâhil tüm kademelerde öğrenci başına yapılan harcama (TL) (2017)	154
Şekil	E.2.6	Öğrenci başına yapılan harcamanın cari fiyatlarla kişi başına milli gelire oranında (%) yaşanan değişim (2008-2017)	155
Şekil	E.3.1	MEB bütçesinde cari ve sermaye (yatırım) giderlerinin dağılımında (%) yaşanan değişim (2009-2018)	156
Tablo	E.3.2	OECD ülkelerinde eğitim kademelerine göre cari ve sermaye gider harcamalarının oranı (%) (2015)	157
Şekil	E.3.3	OECD ülkelerinde kamu ve özel eğitim kurumlarında cari harcamanın dağılımı (%) (2015)	158
Şekil	E.3.4	OECD ülkelerinde eğitime yapılan kamu ve özel harcamaların dağılımı (%) (2015)	158
Şekil	E.3.5	OECD ülkelerinde finansman kaynağına göre, eğitime yapılan toplam harcamanın GSYH'ye oranı (%) (2015)	159
Şekil	E.3.6	OECD ülkelerinde eğitime ayrılan kaynakların yönetim düzeylerine göre oransal (%) dağılımı (2015)	160
Tablo	E.4.1	Yıllara göre eğitim ve öğretim desteğinden yararlanacak öğrenci sayısı ve özel okullara ödenecek destek tutarları (2014-2018)	161
Tablo	E.4.2	Eğitim ve öğretim desteğinden yararlanan öğrencilerin kademelere göre dağılımı (2014-2017)	161
Tablo	E.4.3	Eğitim ve öğretim desteğinden yararlanan öğrenci sayısı ve özel okullara ödenen/ ödenecek olan destek tutarları (2014-2018)	162
Tablo	E.4.4	Kademelere göre eğitim ve öğretim desteğinden yararlanan öğrenciler ile bu öğrencilerin özel öğretimdeki öğrenciler içindeki payları (2017)	162

Kısaltmalar Listesi

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AYT	Alan Yeterlilik Testi
BİLSEM	Bilim Sanat Merkezi
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KPSS	Kamu Personeli Seçme Sınavı
LYS	Lisans Yerleştirme Sınavı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü <i>The Organisation for Economic Co-operation and Development</i>
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
ÖSYS	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı <i>Programme for International Student Assessment</i>
SGP	Satınalma Gücü Paritesi
TEOG	Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sistemi
TIMSS	Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması <i>Trends in International Mathematics and Science Study</i>
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TYT	Temel Yeterlilik Testi
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü <i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>
YEP	Yerleştirmeye Esas Puanları
YGS	Yükseköğretime Geçiş Sınavı
YKS	Yükseköğretim Kurumları Sınavı
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

Türkiye’de eğitim sistemini iyileştirmek adına sürekli yeni tedbirler almakta, politikalar uygulamakta ve programlar geliştirmektedir. Ancak, eğitim sisteminde atılan adımların sonuçlarını izleme konusunda ciddi bir eksiklik söz konusudur. Hem doğru politikalar geliştirebilmek hem de alınana kararların doğru sonuçlar verip vermediğini görebilmek için, eğitime ilişkin verilerin sistematik olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu rapor, karar alıcılar, eğitimciler, araştırmacılar ve eğitim konusu ile ilgili bireyler için eğitim sistemindeki gelişmeleri ve değişimleri göstermesi açısından önemli veriler sunmaktadır.

Amaç ve Kapsam

İlki 2016 yılında hazırlanan (Eğitim-Bir-Sen, 2016) ve yıllık periyotlarla yayınlanan *Eğitime Bakış* rapor serisinin amacı, Türkiye eğitim sistemini, somut ve ölçülebilir verilerden hareketle oluşturulan göstergeler çerçevesinde izlemek ve değerlendirmesini yapmaktır. *Eğitime Bakış 2018: İzleme ve Değerlendirme Raporu* beş farklı bölümden oluşmaktadır: Eğitime erişim ve katılım; eğitimin çıktıları; öğretmenler ve okulların yetkileri; eğitim-öğretim ortamları; finansman. Her bölümde farklı göstergelere yer verilmiş olup toplamda 24 gösterge bulunmaktadır. Her bir göstergedeki soruya cevap vermek için mevcut ulusal ve uluslararası verilerden hareketle bir ya da birden çok tablo, şekil veya harita kullanılmıştır.

Daha önceki yıllarda yayımlanan *Eğitime Bakış* raporlarının tecrübesi dikkate alınarak, bu raporda bazı değişiklikler yapılmıştır. Öncelikle, okullaşma oranı ve öğretmen sayısı gibi temel göstergeler hariç olmak üzere, birçok göstergede yeni verilere ve görsellere yer verilmiştir. Ayrıca, kimi göstergelere yer verilmemiştir. Örneğin, Türkiye’nin TIMSS 2015 ve PISA 2015 performansına ilişkin göstergeler, geçen yılki raporda yer aldığı ve sonraki değerlendirmeler 2019 ve 2020 yıllarında yayınlanacağı için, bu yılki raporda bu verilere yer verilmemiştir. Bununla birlikte, yeni göstergeler eklenmiştir. Örneğin, Türkiye’deki eğitim sisteminin ne derece merkezîyetçi olduğunu, uluslararası kıyaslamalar çerçevesinde anlamak için, “Eğitim Sisteminde Yetki Dağılımı Nasıldır?” göstergesi eklenmiştir. Benzer şekilde, öğretmen maaşlarına ek olarak okul müdürlerinin maaşlarına ilişkin bir tartışma eklenmiştir. Geçen bir yıllık süre zarfında, üniversite giriş sistemi değişmiş ve bunun sonucu olarak her bir alandaki soru sayıları önemli oranda farklılaşmıştır. Bundan dolayı yeni sınavın verileri ile geçmiş sınavların verileri karşılaştırılmaya uygun görülmemiş ve üniversite giriş sınavı performansı, sadece 2018 yılı verileri ekseninde değerlendirilmiştir. Ayrıca, her bölümün organizasyonunda da değişiklik yapılmış ve her bölümdeki odaktakiler kısmı kaldırılmıştır. Böylece, bulguların sunumuyla birlikte önemli görülen tartışmalar yapılmıştır. Raporda sadece durum tespiti yapılmamış, yeni politika geliştirilmesi ve öncelenmesi gereken alanları belirtmiş ve göstergelerdeki tartışmalardan hareket ederek, eğitim sisteminin iyileştirilmesi için politika önerileri geliştirmiştir.

Yöntem

Zaman içindeki değişimleri kesitsel ve boylamsal bir şekilde ele alan bu rapor serisi, nicel araştırma yöntemlerinden olan betimsel araştırma yöntemini esas almıştır. Raporla veri ve analizlerin daha etkin bir şekilde sunulması için şekiller, tablolar ve haritalara yer verilmiştir. Öğretim yılının başlangıç yılı, tüm tablo ve şekillerde bir standart oluşturmak için referans olarak alınmıştır. Örneğin, 2017-2018 öğretim yılına ait veriler, şekil, tablo ve haritalarda 2017 olarak verilmiştir. Mezuniyete ilişkin verilerde ise öğretim yılının son yılı referans olarak alınmıştır. Yani 2017 yılı, 2016-2017 öğretim yılı sonunda mezun olma durumunu ifade etmektedir. Bütçe ile ilgili tablo ve şekillerde ise yıllar baz alınmıştır. *Eğitime Bakış 2016* ve *Eğitime Bakış 2017* raporlarının göstergelerine ilişkin verilerin analizi yapılırken, ulaşılabilen en eski veriye kadar gidilmeye çalışılmıştır. Bu raporda ise göstergelerdeki veriler son 10 yılı/öğretim yılını içerecek şekilde ele alınmış ve analiz edilmiştir. Bazı göstergelerde ise beşer yıllık periyotlar halinde iki veya üç tarih ele alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Maliye Bakanlığı ile OECD'den elde edilen verilerde kullanılan kavramlar ve terimler, mümkün mertebe orijinaline sadık kalınarak, ilgili göstergelerde aynen kullanılmıştır. Bununla beraber, özellikle işgücü verilerinde OECD ve TÜİK tarafından kullanılan kavramlar farklılaşmaktadır. OECD verilerinde Secondary Education General Programmes ve Vocational Programmes gibi kavramlar kullanılırken, TÜİK verilerinde ise Genel Lise ve Lise Dengi Meslek Okul kavramları ile karşılanmıştır. Raporla, ise verilerin derlendiği kurumun tercih ettiği kavramlar tercih edilmiştir. Daha açık ifade ile eğer veri TÜİK'ten alınmış ise Genel Lise kavramı kullanılmış, OECD'den alınmış ise Genel Ortaöğretim ya da Genel Ortaöğretim Programları kavramları kullanılmıştır. Ortaöğretime ilişkin bir diğer husus ise imam hatip okullarına ilişkindir. İmam hatip ortaokulları ile Anadolu imam hatip liseleri MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü bünyesinde hizmet vermektedir. MEB'in yayımladığı istatistiklerde bu okullardaki öğrenci sayıları mesleki ve teknik ortaöğretimden ayrı bir veri olarak sunulmuştur. Ancak okullaşma oranları, yeni kayıt ve mezun sayıları, okul, şube, derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları başta olmak üzere birçok göstergede mesleki ve teknik ortaöğretim türü içerisinde gösterilmiştir. Maliye Bakanlığı ve TÜİK'te de bu okul türlerine ilişkin veriler mesleki ve teknik ortaöğretim verileri içerisinde yer almaktadır. Hem MEB'in hem de Maliye Bakanlığı ve TÜİK'in Anadolu imam hatip liselerine ilişkin verileri mesleki ve teknik ortaöğretim okul türü içinde göstermesinden dolayı, bu raporda da Anadolu imam hatip liselerine yönelik veriler mesleki ve teknik ortaöğretim türü içinde gösterilmiştir.

Temel Veri Kaynakları

Bu rapor ulusal ve uluslararası çeşitli veri kaynakları kullanılarak hazırlanmıştır. Raporla öncelikli olarak *Eğitime Bakış 2016* ve *Eğitime Bakış 2017* raporlarında da yer alan göstergelerin verileri, en güncel rakamlar doğrultusunda yeniden hazırlanarak sunulmuştur. Verilerin güncellenmesi sırasında MEB (2018) tarafından yıllık olarak yayımlanan Millî Eğitim İstatistikleri, Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)'nin web sitesinde yer alan sınavlara ilişkin sayısal bilgiler ve Maliye Bakanlığı'nın web sitesinden elde edilen resmi rakamlardan yararlanılmıştır. Ayrıca, TÜİK veritabanı kullanılarak, işgücü istatistikleri ile yaş grupları ve illere göre eğitim istatistiklerine erişilmiştir. Bazı

verilerde ise MEB bütçe ve faaliyet raporları kullanılmıştır. Eğitime Bakış 2018'in hazırlık sürecinde MEB veri talebimize olumlu cevap vermiştir. Bu sayede, bazı göstergeler MEB'den gelen yeni veriler ile zenginleştirilmiştir. Uluslararası karşılaştırmalar için Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO, 2018)'nin İstatistik Enstitüsü veritabanı ile OECD (2018)'nin her yıl hazırladığı Bir Bakışta Eğitim ve OECD veritabanı kullanılmıştır.

Kaynaklar

Eğitim-Bir-Sen. (2016). *Eğitime bakış 2016: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitimciler Birliği Sendikası.

Çelik, Z., Yurdakul, S, Bozgeyikli, H. & Gümüş S. (2017). *Eğitime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

MEB. (2018). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2017-2018*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

OECD. (2018). *Education at a glance 2018: OECD indicators*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.

UNESCO. (2018). UNESCO Institute for Statistics. <http://uis.unesco.org/>

YÖNETİCİ ÖZETİ

BÖLÜM A: EĞİTİME ERİŞİM VE KATILIM

Yükseköğretim hariç tüm eğitim kademelerinde toplam öğrenci sayısı 2017-2018 öğretim yılında 17 milyon 885 bine ulaşmıştır.

2017 yılına ilişkin 6-9 ve 10-13 yaş gruplarında hem kız hem de erkek öğrenciler için net okullaşma oranı %99 civarındadır. 14-17 yaş grubunda hem kız hem de erkek öğrenciler için net okullaşma oranı ise %88 düzeyindedir. Türkiye 15-19 yaş grubunda %71 olan okullaşma oranıyla, %85 olan OECD ortalamasının çok gerisinde kalmaktadır.

2017 yılında mesleki ve teknik ortaöğretimdeki liselere kayıtlı 2 milyon 614 bin, genel ortaöğretimdeki liselere ise kayıtlı 3 milyon 74 bin öğrenci vardır.

2017-2018 öğretim yılında faaliyet gösteren temel lise sayısı 972'dir. Bu liselerin 2018-2019 öğretim yılı sonunda kapatılacağı öngörülmektedir. Ancak mevcut öğrenci ve öğretmen sayısının büyüklüğü, 9. ve 10. sınıf düzeyindeki öğrenci sayısındaki artış ile özel okul koşullarını sağlayan temel liselerin sayısının sınırlı olduğu dikkate alındığında, bu okulların bulunduğu öğretim yılının sonunda kapatılması oldukça güç görünmektedir.

2017 yılında açıköğretim ortaokulu ve lisesinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı, 1 milyon 586 bin 823'tür. Bu öğrencilerin 191 bini açıköğretim ortaokulu öğrencisi iken 1 milyon 395 bini açıköğretim lisesi öğrencisidir.

Farklı kademelerde 2010 yılında özel eğitim alan toplam öğrenci sayısı 141 bin civarında iken 2017 yılına gelindiğinde özel eğitim alan toplam öğrenci sayısı 353 bine yükselmiştir.

2010 yılında özel eğitim sınıfında öğrenim gören öğrenci sayısı 18 bin 541 iken 2017 yılına gelindiğinde 45 bin 815'e yükselmiştir. Bu sayılar, özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerden tam kaynaştırma eğitimi alamayacak düzeyde engeli bulunanların eğitime erişim ve katılım düzeylerinde olumlu gelişmeler olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

2007 yılında toplam 50 olan BİLSEM sayısı yıllar itibarıyla düzenli bir şekilde artmış ve 2017 yılına gelindiğinde 135'e ulaşmıştır. 2007 yılında kurum başına düşen öğrenci sayısı 111 iken 2017 yılına gelindiğinde bu sayı, 250 olmuştur. Gerek kurum sayısı gerekse kurum başına düşen öğrenci sayısında yaşanan artış, özel yetenekli bireylerin eğitime erişimlerinin önemli oranda arttığını göstermesi açısından önemlidir. Diğer taraftan BİLSEM'lerdeki öğrenci yoğunluğu, yeni kurum ihtiyacını göstermektedir.

BÖLÜM B: EĞİTİMİN ÇIKTILARI

2009 yılında en az lise mezunu olma oranı kadınlarda %47,4, erkeklerde %48,5 ve toplamda %48 iken, 2017 yılında bu oran kadınlarda %66,2'ye, erkeklerde %59,7'ye ve toplamda %62,9'a yükselmiştir. Bu veriler 12 yıllık zorunlu eğitim kararının olumlu etkisini göstermektedir.

OECD ülkeleri arasında 25 yaş altında en az lise mezunu olanların oranı en düşük (%71) İzlanda ile Türkiye'dedir. Güney Kore, Slovenya, İsrail ve Yunanistan'da 25 yaş altı nüfus içinde en az lise mezunu olma oranı %90'ın üzerindedir. Türkiye son yıllarda lise mezuniyet oranlarını önemli oranda artırmasına rağmen halen OECD ülkeleri arasında en düşük lise mezuniyet oranına sahip ülkedir.

AYT ve TYT net ortalamalarına topluca bakıldığında net cevap oranı oldukça düşüktür. Net sayılarındaki düşüklük, Türkiye eğitim sisteminde öğrencilerin temel bilgi ve becerileri öğrenmeden sistemden mezun olduğunu göstermektedir.

2009-2018 yılları arasında üniversite giriş sınavına başvuran aday sayısı sürekli artmıştır. 2009 yılına üniversite giriş sınavına başvuran aday sayısı 1.450.582'den 2018 yılında 2.381.412'ye yükselmiştir.

Yükseköğretime büyük bir talep olduğu halde, yükseköğretim kontenjanlarının boş kalması, arz ve talep arasındaki eşleşmenin zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. 2009 yılında üniversite giriş sınavına başvuran adayların %59,9'u bir programa yerleşmiştir. Zaman içerisinde üniversite giriş sınavına başvuran adayların yerleşme oranı azalmış ve 2018 yılında başvuran adayların %36'sı bir programa yerleşmiştir. Son yıllarda izlenen politikalar arz ve talep arasındaki eşleştirmeyi daha da zayıflatmış görünmektedir.

2008-2017 yılları arasında genel lise mezunlarının istihdam oranları %42,9'dan %47,6'ya; lise dengi mesleki okul mezunlarının istihdam oranı %57,4'ten %58,2'ye yükselmiştir. İşsizlik oranlarına bakıldığında 2008-2017 yılları arasında genel lise mezunlarının işsizlik oranı %12,6'dan %13,3'e yükselmiş; lise ve dengi mesleki okul mezunlarının işsizlik oranları ise %11,7'den %11,9'a yükselmiştir. Bu verilere göre, mesleki okul mezunları, genel lise mezunlarına göre istihdam edilme ve iş sahibi olma açısından daha avantajlı durumdadır.

OECD ülkelerinde ortaöğretim mezunlarının istihdam oranı ortalaması %75 iken Türkiye'de bu oran %63'tür. Türkiye, Yunanistan ile birlikte OECD ülkeleri arasında ortaöğretim mezunlarının istihdam oranı en düşük olan ülkelerden biridir.

OECD ülkeleri 25-34 yaş arası istihdam oranı %77 ve işsizlik oranı %7,8'dir. Türkiye'nin 25-34 yaş arası ortaöğretim mezunlarının istihdam oranı %65, işsizlik oranı ise %11,3'tür. Türkiye OECD ülkeleri arasında 25-34 yaş arası ortaöğretim mezunları içerisinde işgücüne dâhil olmayanların oranının en yüksek olduğu ve istihdam oranlarının en düşük olduğu ülkelerden biridir.

BÖLÜM C: ÖĞRETMENLER ve OKULLARIN YETKİLERİ

2008-2017 yılları arasında toplam öğretmen sayısı 663 binden 1 milyon 30 bine yükselmiştir. 2017-2018 öğretim yılı için kamuda çalışan öğretmenlerin 570 bini ilköğretim, 285 bini ise ortaöğretimde görev yapmaktadır.

2017-2018 öğretim yılı verilerine göre, öğretmenlerin bölgelere göre dağılımı ile 0-19 yaş nüfusun dağılımı arasında önemli farklılaşmalar vardır. Örneğin, 0-19 yaş nüfusunun en yoğun yaşadığı İstanbul ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bu nüfusa oranla az sayıda öğretmen görev yapmaktadır.

2018 yılında devlet okullarında çalışan kadın öğretmen oranlarının bölgelere ve illere göre dağılımında büyük bir farklılaşma vardır. Kadın öğretmenler genelde daha gelişmiş bölgelerdeki illeri tercih etmektedirler. İller arasında kadın öğretmenlerin dengeli dağılımını sağlayacak teşviklere ihtiyaç vardır.

2018 yılı için Türkiye'de öğretmenlerin %87'si lisans düzeyinden, %10'u lisansüstü eğitim düzeyinden, geriye kalan %3'ü ise lisans altı eğitim düzeyinden mezundur.

Türkiye'de kamu okullarında çalışan öğretmenlerin %55'i kadın iken bu kurumlardaki yöneticilerin sadece %19'u kadındır. Bununla birlikte, eşit niteliklere sahip erkek ve kadın öğretmenler arasında, erkeklerin daha çok yöneticilik görevlerini üstlendikleri görülmektedir. Yüksek lisans mezunu bütün kadın öğretmenlerin sadece %6'sı yönetici olarak görev yapmaktayken, yüksek lisans mezunu erkeklerin %21'i yönetici olarak görev yapmaktadır. Benzer şekilde, doktora mezunu kadın öğretmenlerin sadece %6'sı yönetici olarak görev yapmaktayken, doktora mezunu erkeklerin %11'i yönetici olarak görev yapmaktadır.

Devlet okullarında çalışan tüm öğretmenlerin yaş ortalaması 38, yaş ortancası ise 37'dir. Türkiye'deki öğretmenlerin yaş ortalamaları OECD ülkelerinden oldukça düşüktür.

Öğretmenlerin hizmet süresi ortalamaları açısından bölgeler arasında önemli bir farklılaşma vardır. En uzun ve en kısa hizmet süresi ortalamasına sahip bölgeler arasındaki fark sekiz (8) yıla tekabül etmektedir. İller arasındaki farklılıklara bakıldığında da tecrübeli öğretmenlerin dağılımında ciddi bir dengesizlik görülmektedir.

Türkiye’de öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının OECD ortalamalarına eşit olması için okul öncesinde 19 bin, ilkokulda 52 bin, ortaokulda 70 bin öğretmen ihtiyacı vardır; ortaöğretimde ise Türkiye’nin 11 bin öğretmen fazlası vardır. Özetle, Türkiye’nin OECD ortalamalarında öğretmen başına düşen öğrenci sayılarına ulaşması için toplamda 130 bin 500 civarında öğretmen açığı vardır. Öte yandan, 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde 5 yaş çocukların tamamının okul öncesi eğitim kapsamına alınması hedefi dikkate alındığında, 14 bin ek öğretmen ihtiyacı daha söz konusu olmaktadır.

OECD ülkeleri ortalamasına göre ortalama kamu okul müdürü maaşı, ortalama öğretmen maaşının 1,5 katı civarındadır. Türkiye’de okul müdürü ile öğretmen arasındaki maaş farkı diğer ülkelere göre nispeten daha azdır.

Türkiye, bütün OECD ülkeleri içerisinde en düşük okul özerkliğine sahip ülkedir. Türkiye’de kararların sadece %8’i okul ve yerel düzeylerinde alınırken OECD ülkelerinde ise kararların %47’si okul ve yerel düzeylerinde alınabilmektedir.

BÖLÜM D: EĞİTİM-ÖĞRETİM ORTAMLARI

Tüm kademelerde 2008 yılında 45 bin 969 olan okul sayısı 2017 yılına gelindiğinde 65 bin 568’e yükselmiştir. Son on yıllık süreçte genel ortaöğretimdeki liselerin yanı sıra mesleki ve teknik ortaöğretimdeki liselerin sayısında da önemli oranda artış olurken bu artışın daha çok kamudaki meslek liselerinden kaynaklanmaktadır. Son on yılda Türkiye’deki özel öğretim kurum sayısında yaklaşık üç kat artış gerçekleştirilmiştir.

2008-2017 yılları arasında toplam derslik sayısı 468 bin 916’dan 721 bin 65’e; şube sayısı ise 577 bin 181’den 790 bin 600’e yükselmiştir. Daha açık bir ifadeyle Türkiye’de son on yılda toplam derslik sayısı %54 oranında, şube sayısı ise %37 oranında artmıştır. Aynı dönemde tüm kademelerdeki öğrenci sayısının artışı ise %16,5 civarındadır. Bu veri, derslik ve şube başına düşen öğrenci sayısı ile ikili eğitim yapan okul sayısının azaldığını göstermesi açısından önemli görülmektedir.

2012 yılında ilkokulda şube başına düşen öğrenci sayısı 22 iken 2017 yılına gelindiğinde bu sayı 21 olmuştur. Ortaokullarda ise son altı yıllık dönemde şube başına düşen ortalama öğrenci sayısı 27’den 24’e düşmüştür. Ancak, bölgeler arasında şube başına düşen öğrenci sayısına göre büyük bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir.

2008 yılında ilköğretim kademesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 23 iken 2017 yılına gelindiğinde bu sayı 16’ya kadar düşmüştür. Ortaöğretim kademesinde ise 2008 yılında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 17 iken 2017 yılında bu sayı 12’ye düşmüştür. Ancak bölgeler arası eşitsizlik önemli oranda var olmaya devam etmiştir.

İlkokul kademesinde 2017 yılında taşınmalı eğitim kapsamında olan öğrenci sayısı 276 bindir.

2017-2019 arası yılları kapsayan Orta Vadeli Plan’da 2019 yılı sonuna kadar ikili eğitimin sona erdirilmesi hedeflenmiş olsa da, mevcut veriler Türkiye’de bazı bölgelerde hâlâ yoğun bir şekilde ikili eğitimin devam ettiğini göstermektedir. 2017 yılı ilköğretim kademesindeki mevcut derslik ve şube sayıları göz önüne alındığında sadece ilköğretimde ikili eğitime son verebilmek için 27 bin derslik ihtiyacı bulunmaktadır.

Türkiye’de tüm kademelerde yıllık eğitim süresi 180 gün iken diğer OECD ülkeleri, kademeler açısından oldukça farklılaşmaktadır. OECD ortalaması ilkokulda 185, ortaokulda 183 ve ortaöğretimde 180 gün olarak hesaplanmıştır.

OECD ülkelerinde yıllık ortalama öğretim süresi ise ilkokullarda 799 saat, ortaokullarda ise 913 saattir. Buna göre Türkiye ilkokullarda 720, ortaokullarda ise 843 saat yıllık ortalama öğretim süresi ile OECD ortalamalarının oldukça altında bulunmaktadır.

BÖLÜM E: FİNANSMAN

Konsolide bütçe içinde MEB'e ayrılan bütçenin oranı 2009-2018 yılları arasında artış ve azalış göstererek genel olarak artmış ve %10,5'ten %12,1'e yükselmiştir.

OECD ülkeleri ortalama olarak GSYH içinde yükseköğretim ve okul öncesi eğitim hariç eğitim harcamalarına %3,5 oranında bir kaynak ayırmaktadır. Türkiye ise GSYH içinde yükseköğretim hariç eğitim harcamalarına OECD ülke ortalamalarının altında, %3,1 oranında bir kaynak ayırmaktadır.

Aralık 2017 sabit fiyatları dikkate alınarak yapılan hesaplama göre, 2008 yılında öğrenci başına yapılan harcama temel eğitimde 2.383 TL, ortaöğretimde 3.415 TL ve tüm kademeler için ortalama 2.641 TL iken bu miktar zaman içinde sürekli artarak 2018 yılında öğrenci başına yapılan harcama temel eğitimde 3.315 TL, ortaöğretimde 4.786 TL ve tüm kademeler için ortalama 3.783 TL'ye yükselmiştir. Türkiye, son on yılda öğrenci başına yapılan harcamayı %50 oranında artırmıştır. Tüm bu artışa rağmen Türkiye'de öğrenci başına yapılan harcama, OECD ülkeleri ortalamalarının yaklaşık üçte biri kadardır.

ÖNERİLER

- Okul öncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamına alınması halinde mevcut öğretmen açığına, yeni öğretmen ve derslik ihtiyacının da ekleneceği göz önüne alındığında 5 yaş grubunda okul öncesi eğitimin zorunlu hale getirilmesi yerine okul öncesi eğitime erişim ve katılımın önündeki engellerin kaldırılması için gerekli alt yapı eksikliklerinin giderilmesine yönelik somut adımlar atılmalıdır. Hâlihazırda OECD ülkelerinin birçoğunda okul öncesi eğitim zorunlu eğitim kapsamında olmadığı halde 5 yaş grubu okullaşma oranı %95'tir.
- Temel liselerin 2018-2019 öğretim yılı sonunda kapatılacağı ilgili yönetmelikte belirtilmiş olmasına rağmen mevcut durumda bu kurumların büyük bir çoğunluğunun özel okul koşullarını sağlamadığı bilinmektedir. Buna ilaveten, temel liselerdeki öğretmen sayısı 20 binin ve öğrenci sayısı ise 200 binin üzerindedir. Hatta 9. ve 10. sınıflardaki öğrenci sayısı geçmiş yıllara göre artmıştır. Bu gelişmeler dikkate alındığında, Bakanlığın temel liselere ilişkin öngördüğü politikaları bir an önce belirlemesi ve kamuoyu ile paylaşması gerekmektedir.
- Açıköğretim sistemi başarısız öğrencilerin yerleştirildiği bir okul türü olmaktan çıkarılmalı ve yüz yüze eğitim kapasitesini arttırmaya yönelik politikalar geliştirilmelidir.
- Özel yetenekli öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkında olmaları ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan BİLSEM'lerdeki eğitimin nitelikli hale gelebilmesi için, yeni kurumların açılması ve kurum başına düşen öğrenci yoğunluğunun azaltılması gerekmektedir.
- Lise mezuniyet oranlarının daha düşük olduğu bölgelere yönelik yeni politika ve projeler geliştirilerek bu bölgelerin lise mezuniyet oranlarının hızlı bir şekilde artırılması sağlanmalıdır. Bu çerçevede, okul terki ve devamsızlık sorunlarını azaltmaya yönelik tedbirler artırılmalıdır.
- Yükseköğretime geçiş sınavları olan AYT ve TYT net ortalamalarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bundan dolayı MEB, ÖSYM ve YÖK net ortalamalarının düşük olmasının nedenleri konusunda araştırmalar yapılmalıdır. Buna ilaveten MEB, öğrencilerin temel bilgi ve becerileri elde etmesini sağlayacak etkin telafi mekanizmaları kurmalı ve öğrencilerin temel bilgi ve becerileri elde ettikten sonra sistemden mezun olmalarını sağlamalıdır.
- Yükseköğretime yönelik arz ve talep dengesizliği son yıllarda daha da artmaktadır. Bundan dolayı, yükseköğretim sistemindeki arz ve talep arasındaki denge sorununu çözmek için yükseköğretim sistemi büyütülmeye, yeni üniversiteler açılmaya ve kontenjan artışları sağlanmaya devam edilmelidir. Hem ortaöğretim mezunlarının hem de yükseköğretim mezunlarının iş piyasasının taleplerine uygun beceriler kazanmasına yönelik tedbirler alınmalıdır. Genelde lise mezunlarının özelde ise meslek lisesi mezunlarının istihdam imkânlarını artırıcı politikalar geliştirilmelidir.

- Öğretmenlerin bölgelere ve illere daha dengeli bir şekilde dağılımını teşvik edici insan kaynakları politikaları üretilmelidir.
- Gittikçe daha tecrübeli ve artan yaş ortalamasına sahip bir öğretmen topluluğuna sahip olacak Türkiye, bu öğretmenlere yönelik yeni bir profesyonel gelişim politikası geliştirmelidir.
- Mevcut eğitim kurumu yöneticilerinin sadece beşte birinin kadın olduğu gerçeği dikkate alındığında, önümüzdeki yıllarda daha çok kadın öğretmenin yönetici olarak görev yapabilmesi için şimdiden tedbirler alınmalıdır. Kadın öğretmen oranının önümüzdeki yıllarda daha da artacağı dikkate alınarak, kadın öğretmenlerin iller ve bölgeler bazında daha dengeli dağılımını özendirerek politika tedbirleri alınmalıdır.
- Halen 400 binler bandında olan KPSS eğitim bilimleri testine giren aday sayısının önümüzdeki yıllarda 600-800 binlere doğru hızla artacağı dikkate alındığında, öğretmen arz ve talebi arasındaki uyumsuzluğu giderecek sahici politikalar üretilmelidir.
- Türkiye, OECD ülkeleri arasında en katı merkezîyetçi eğitim sistemine ve dolayısıyla en güçsüz okul yapısına sahip ülkedir. Türkiye'deki aşırı merkezîyetçi idare anlayışı, okul müdürlerinin ve öğretmenlerin yetkilerini oldukça kısıtlamaktadır. Eğitim sisteminde verimliliği artırmak ve daha kaliteli bir eğitim sunabilmek için, okul müdürleri ve öğretmenleri güçlendirecek bir yetki devri reformu yapılmalıdır.
- Gerek sınıf mevcudu gerekse öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında bölgelere ve illere göre aşırı farklılıklar devam etmektedir. Yeni okul ve derslik yapımında dezavantajlı bölge ve illere öncelik verilmeli, bölgeler ve iller arası eşitsizliğin azaltılmasına yönelik etkili politikalar geliştirilmelidir.
- Özellikle kırsal bölgelerde görece dağınık yerleşim yerlerinde az sayıdaki öğrencinin eğitime erişimi için uygulanan taşınabilir eğitim, mevcut haliyle pedagojik birçok sorunu içermektedir. Bu nedenle taşınabilir eğitim uygulamasını en aza indirmek için etkin alternatif politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.
- Türkiye'de gerek yıllık ortalama öğretim günü sayısı gerek öğretim süresi OECD ülkeleri ortalamasından ve birçok AB ülkesinden daha düşüktür. Bu nedenle öğretim süresinde yapılacak değişiklikler için sadece Finlandiya veya Estonya gibi birkaç ülkenin verilerine dayalı değerlendirmelerle değil, ulusal tecrübeler ve çok yönlü uluslararası değerlendirmelere dayalı bilgi üzerinden karar verilmelidir. Ayrıca, ders saatlerinde yapılacak değişikliklerin yeni öğretmen ihtiyacı doğurabileceği dikkate alındığında ders çeşidinde ve saatinde pedagojik olarak zorunlu olmadıkça ani ve büyük bir değişikliğe gidilmemelidir. Bunun yerine, uluslararası örneklerle daha uyumlu bir şekilde Türkiye'de okullara ders belirleme konusunda daha fazla esneklik verilmelidir.
- Türkiye'de farklı kademelerde öğrenci başına yapılan harcamaların miktarı zaman içinde artmasına rağmen, OECD ülkeleri arasında öğrenci başına en az harcama yapan ve milli gelire oranla en az kaynak artıran ülke, Türkiye'dir. Türkiye'nin genç nüfusa daha kaliteli bir eğitim sunabilmesi için eğitime ayrılan bütçe artırılmalı ve öğrenci başına yapılan harcama miktarı 10.000 TL'ler civarına yükseltilmelidir.
- Türkiye OECD ülkeleri arasında yan hizmetler kapsamında ele alınan yemek, ulaşım ve öğrenci sağlığı hizmetlerini kapsayan öğrenci refahı harcamasına en az kaynak ayıran ülkelerden biridir. Birçok ülkede uygulanan okul çocuklarına yönelik öğle yemeği programı Türkiye'de yoktur. Özellikle tam gün eğitim yapan ilkokullarda aileler ve çocuklar için öğle yemeği önemli bir sorundur. Bu sorun dezavantajlı aileler için çok daha büyük bir problemdir. Bundan dolayı okul yemeği uygulamasının en kısa sürede başlatılması gerekmektedir.

BÖLÜM

EĞİTİME ERİŞİM VE KATILIM

GÖSTERGE	A1	Kademelerde kaç öğrenci vardır?
GÖSTERGE	A2	Kadamelere göre okullaşma oranları nasıldır?
GÖSTERGE	A3	Ortaöğretimde farklı okullarda kaç öğrenci vardır?
GÖSTERGE	A4	Özel öğretim kurumlarında ne kadar öğrenci öğrenim görmektedir?
GÖSTERGE	A5	Açıköğretim ortaokulu ve lisesinde öğrenci sayısı ne kadardır?
GÖSTERGE	A6	Özel eğitimde kaynaştırma, özel sınıf ve BİLSEM'de öğrenci sayısı kaçtır?
BÖLÜM	A	Öneriler

Bu bölümde eğitime erişim ve katılım oranlarındaki değişimler ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Bu kapsamda zorunlu eğitim çağını kapsayan tüm eğitim kademeleri (okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise) için eğitime katılımında yaşanan gelişmeler ve eğilimler ele alınacaktır. Okullaşma oranının yanı sıra okul türleri, özel öğretim, açıköğretim ve özel eğitimde eğitime erişim ve katılım oranları kapsamlı bir şekilde analiz edilecektir.

Okullaşma oranları, farklı eğitim kademeleri açısından bir ülkedeki eğitime erişim, katılım veya eğitimin yaygınlığı hakkında bilgi vermektedir. Kısaca okullaşma oranları bir ülkenin, eğitim çağındaki nüfusunun eğitim ihtiyaçlarını ne ölçüde karşılayabildiğini gösteren en önemli göstergelerindendir. Okullaşma oranı hesaplamalarında öncelikle hangi eğitim kademesine ya da yaş grubuna dair hesaplama yapılacağı ve hangi yaş grubuna ait nüfusun kullanılacağı belirlenir. Brüt okullaşma oranı herhangi bir eğitim kademesine kayıtlı toplam öğrenci sayısının o eğitim kademesine devam etmesi gereken yaş grubundaki çağ nüfusuna bölünmesi ve 100 ile çarpılmasıyla elde edilir. Net okullaşma oranı ise belli bir öğretim yılında, ilgili eğitim düzeyindeki teorik yaş grubunda bulunan öğrencilerin ait olduğu eğitim düzeyindeki teorik yaş grubunda bulunan toplam nüfusa oranıdır (MEB, 2018a). Örneğin, ortaöğretim için net okullaşma oranı 14-17 yaş aralığındaki ortaöğretime kayıtlı öğrenci sayısının, 14-17 yaş aralığındaki çağ nüfusuna bölünüp çıkan sonucun 100'le çarpılmasıyla elde edilir (Çelik, Yurdakul, Bozgeyikli & Gümüş, 2017).

Bu bölümde kullanılan cinsiyet oranı; cinsiyet paritesi endeksinin 100 ile çarpımıdır ($[\text{kız/erkek}] \times 100$). Cinsiyet oranı, 100 erkek öğrenciye karşılık kaç kız öğrencinin öğrenim gördüğü ifade etmektedir (Gür, Çelik & Yurdakul, 2018).

Bu göstergede öncelikle 2008 ile 2017 yılları arasında farklı eğitim kademelerindeki öğrenci sayısı incelenecektir. Ardından okul öncesi ve ortaöğretim kademelerindeki öğrencilerin bölgelere göre dağılım oranları ele alınarak tüm kademelerdeki öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim yine yıllar bazında ele alınacaktır. İlköğretim ve ortaöğretime yeni kayıt oranları verildikten sonra ortaöğretimdeki okul türlerine göre yeni kayıt yaptıran öğrencilerin cinsiyet oranları ayrıntılı bir şekilde sunulacaktır.

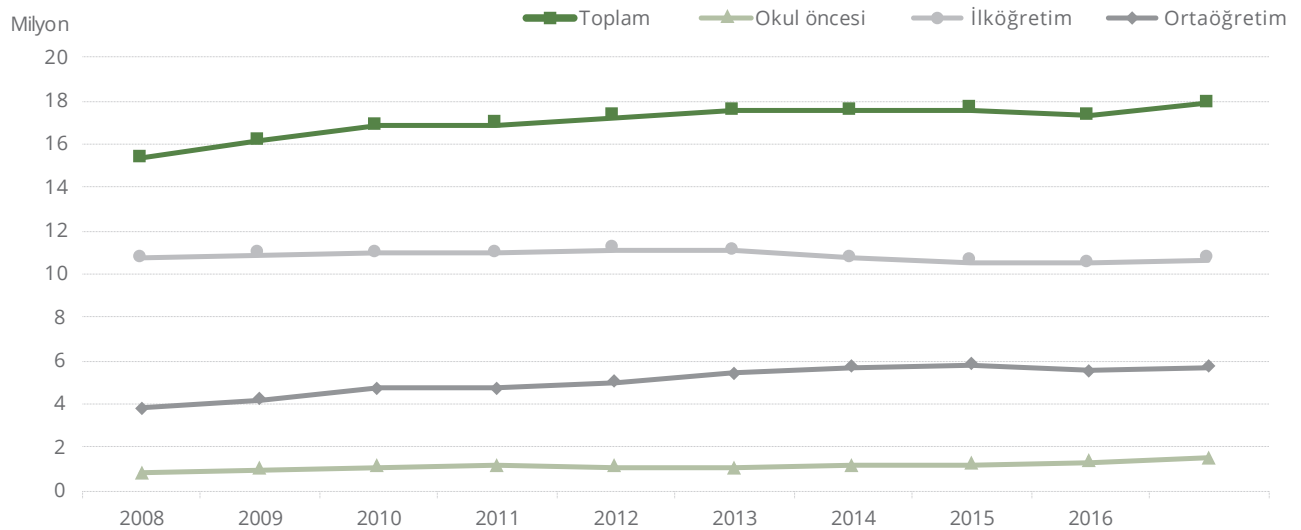
2008 ile 2017 yılları arasında okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerindeki toplam öğrenci sayısında yaşanan değişim Şekil A.1.1'de gösterilmiştir. Buna göre, tüm kademelerde, 2008 ile 2017 yılları arasında toplam öğrenci sayısı genel olarak artmıştır. 2008 yılında 15 milyon 351 bin olan toplam öğrenci sayısı 2017'de 17 milyon 885 bine ulaşmıştır. Toplam öğrenci sayısında gözlenen artışın temel nedeni, çağ nüfusunda ve okullaşma oranlarında yaşanan artıştır.

Öğrenci sayısındaki artış kademelere göre incelendiğin-

de, okul öncesi eğitim kademesindeki öğrenci sayısının 2008'den itibaren sürekli artış gösterdiği görülmektedir. 2008 yılında okul öncesinde kayıtlı öğrenci sayısı 804 bin iken bu sayı 2017'de 1 milyon 501 bine yükselmiştir. 2012-2013 öğretim yılında uygulamaya geçilen 6287 sayılı Eğitim Kanunu ile çağ nüfusu tanımının değişmesine bağlı olarak ilkokula kayıt yaptıran öğrenci sayısında yaşanan normalüstü artış nedeniyle okul öncesi eğitimdeki öğrenci sayısında bir düşüş olmuştur (Çelik vd., 2017). 2013 yılından itibaren yine hızlı bir artış gösteren okul öncesi eğitimdeki öğrenci sayısı 2016 yılına kadar ortalama 100 bin artarken 2017 yılına gelindiğinde bir önceki yıla kıyasla 200 binlik bir artış göstermiştir.

İlköğretim kademesinde öğrenci sayısında 2008-2017 yılları arasında yaşanan değişim incelendiğinde 2008 ile 2011 yılları arasında diğer kademelere kıyasla daha yavaş bir büyüme olduğu görülmektedir. 2012 yılında uygulamaya giren 4+4+4 düzenlemesi ile ilköğretimdeki öğrenci sayısı 11 milyon 160 bin ile en yüksek sayıya ulaşırken 2013 yılından sonra düşüş eğilimine girmiştir. 2017 yılına gelindiğin-

Şekil A.1.1 Kademelere göre toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

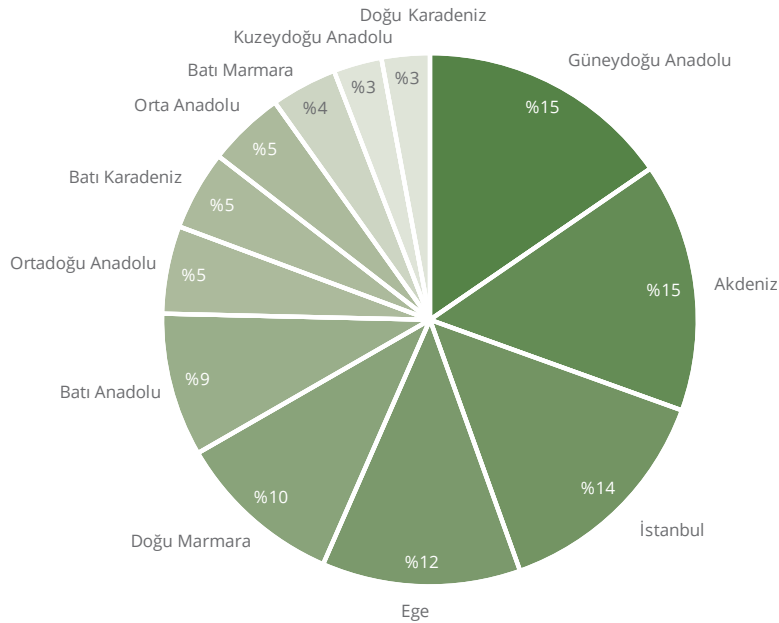
de ilköğretime kayıtlı toplam öğrenci sayısı 10 milyon 694 bin olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılından itibaren öğrenci sayısında gözlenen düşüşün nedeni, 66 aydan büyük çocukların da ilkokul yerine okul öncesine kayıt edilmelerine esneklik getirilmesidir. Nitekim 2013 yılından sonra okul öncesi eğitimde öğrenci sayısında gözlenen artışta bu durumu teyit etmektedir.

Şekil A.1.1'de ortaöğretim kademesinde 2008 ile 2017 yılları arasındaki değişimi gösteren grafik eğrisi incelendiğinde genel olarak sürekli bir artış eğiliminin olduğu görülmektedir. 2008 yılında 3 milyon 837 bin olan ortaöğretim öğrenci sayısı 2015 yılında 5 milyon 807 bine kadar çıkmış, 2016'da 5 milyon 513 bine düşmüş ve 2017 yılına gelindiğinde ise tekrar yükselerek 5 milyon 689 bine ulaşmıştır. 2015 yılında ortaöğretimde ki öğrenci sayısının en yüksek düzeye çıkmasının en önemli nedenlerinden birisi 2008 yılında 508 bin 42 olan açıköğretim lisesi öğrenci sayısının 2015 yılında 1 milyon 536 binle tavan yapmasıdır (bk. Şekil A.5.1). Açıköğretim lisesi öğrencileri çıkarıldığında 2008 yılında 3 milyon 329 bin olan ortaöğretim öğrencisi sayısı 2017 yılında 4 milyon 293 bine yükseldiği görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle 2008 ile 2015 yılları arasında ortaöğretimde yüzyüze eğitim alan öğrenci sayısı %28 oranında artarken,

açıköğretim lisesi öğrenci sayısı %202 oranında artmıştır. Bu da ortaöğretimdeki öğrenci sayısında gerçekleşen hızlı artışın temel belirleyicisinin, açıköğretim lisesindeki öğrenci sayısında görülen hızlı artış olduğunu göstermektedir.

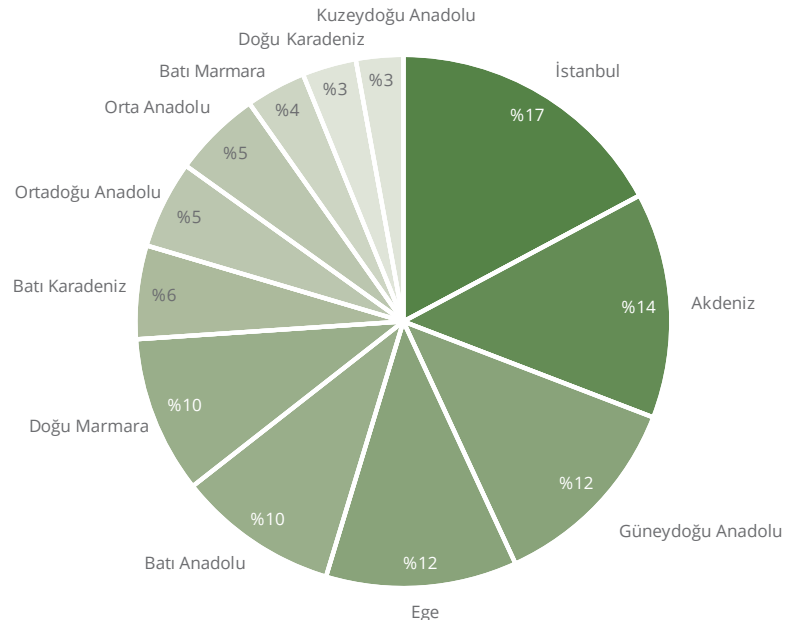
Şekil A.1.2'de okul öncesi kademesindeki öğrencilerin bölgelere göre oransal dağılımları verilmiştir. Buna göre okul öncesi eğitim kademesinde kayıtlı toplam 1 milyon 501 bin öğrencinin %15'i Güneydoğu Anadolu bölgesindeki illerde bulunurken, bunu %15 ile Akdeniz bölgesi izlemektedir. Üçüncü sırada %14 ile İstanbul bölgesi gelirken, %12 ile Ege ve %10 ile Doğu Marmara bölgesi okul öncesi öğrencilerin en yoğun olduğu bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Buna göre okul öncesine kayıtlı öğrencilerin yaklaşık %67'si bu beş bölgede bulunurken geri kalanı yedi bölgeye dağılmaktadır. Özellikle Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgeleri okul öncesine kayıtlı öğrenci sayısının en düşük olduğu bölgeler olarak dikkat çekmektedir. Ancak bu dağılım çağ nüfusu oranları ile tutarlılık göstermektedir; TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2017 verilerine göre Güneydoğu Anadolu bölgesinde 5-9 yaş gurubunda toplam 1 milyon çocuk bulunurken Doğu Karadeniz bölgesinde ise sadece 167 bin çocuk bulunmaktadır (TÜİK, 2018a).

Şekil A.1.2 Okul öncesi kademesindeki öğrencilerin bölgelere göre oransal (%) dağılımı (2017)

Kaynak: MEB (2018a).

Şekil A.1.3 Ortaöğretim öğrencilerinin bölgelere göre oransal (%) dağılımı (2017)

Kaynak: MEB (2018a).

Not: Açıköğretim öğrencileri hariçtir.

Şekil A.1.3'te ortaöğretim kademesine kayıtlı öğrencilerin bölgelere göre oransal dağılımı verilmiştir. Bu dağılıma göre ortaöğretime kayıtlı öğrenci sayısının en yoğun olduğu bölge %17 ile İstanbul'dur. Bunu %14 ile Akdeniz bölgesi izlerken üçüncü sırada %15 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi gelmektedir. Ege bölgesinde ortaöğretime kayıtlı öğrenci sayısı toplam ortaöğretim öğrencilerinin %12'sini oluştururken, Batı Anadolu ve Doğu Marmara bölgeleri %10'arlık orana sahiptir. Bu verilere göre ortaöğretime kayıtlı öğrencilerin %75'i bahsedilen altı bölgedeki illerde bulunurken, geriye kalan %25'i diğer altı bölgedeki illerde öğrenim görmektedirler. Okul öncesi eğitim kademesinde olduğu gibi Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgeleri %3'erlik oranla diğer bölgelere kıyasla ortaöğretim öğrenci oranının en düşük olduğu bölgelerdir. Bu dağılım da bölgelerdeki çağ nüfusu dağılımı ile tutarlılık göstermektedir. Nitekim TÜİK ADNKS 2017 verilerine göre İstanbul bölgesinde 15-19 yaş grubunda toplam 1 milyon 100 bin kişi bulunurken Doğu Karadeniz bölgesinde 205 bin, Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde 225 bin kişi bulunmaktadır (TÜİK, 2018a).

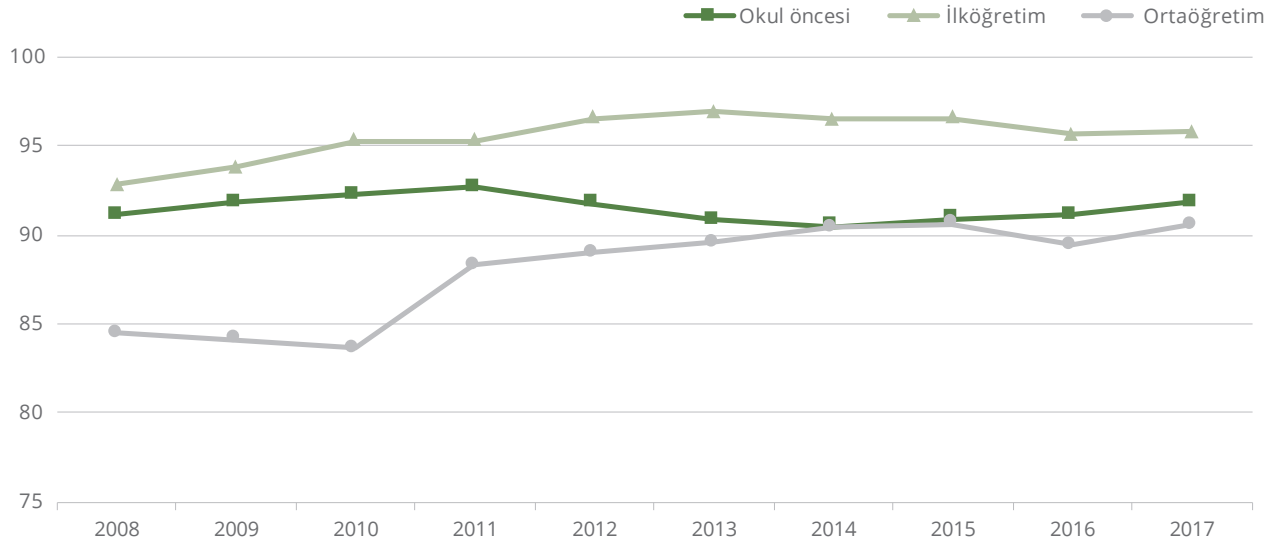
Şekil A.1.4'te 2008-2017 yılları arasında kademelere göre öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim gösteril-

mektedir. Buna göre 2008 ile 2017 yılları arasında ilköğretim ve ortaöğretime kayıtlı öğrenciler içinde eğitime katılan kızların oranları giderek artan bir eğilim gösterirken okul öncesinde ise belirgin bir değişim görülmemektedir. Okul öncesi düzeyde 2008 yılında her 100 erkek öğrenciye karşılık 91 kız öğrenci bulunurken 2017 yılına gelindiğinde bu yine 91 olarak gerçekleşmiştir.

İlköğretimdeki cinsiyet oranlarına bakıldığında ise 2008 yılında ilköğretime kayıtlı her 100 erkek öğrenciye karşılık 92 kız öğrenci bulunurken bu oran 2013 yılında 97'ye yükselmiş ve sonraki yıllarda çok az düşerek 2017 yılında 96 olmuştur. İlköğretime kayıtlı kız-erkek öğrenci sayıları üzerinden hesaplanan cinsiyet oranlarına göre ilköğretim düzeyinde eğitime katılımında yaşanan cinsiyet eşitsizliğinin önemli oranda azaldığı söylenebilir.

Ortaöğretim düzeyinde ise cinsiyet oranının diğer kademelere kıyasla daha dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Her ne kadar 2010'dan sonra kız öğrencilerin ortaöğretime katılımları yıllar içinde bir artış gösterse de en önemli artış 4+4+4 uygulamasının başlatıldığı 2012 yılından itibaren olmuştur. 2008 yılında 100 erkek öğrenciye karşılık 84 kız öğ-

Şekil A.1.4 Kademelere göre öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

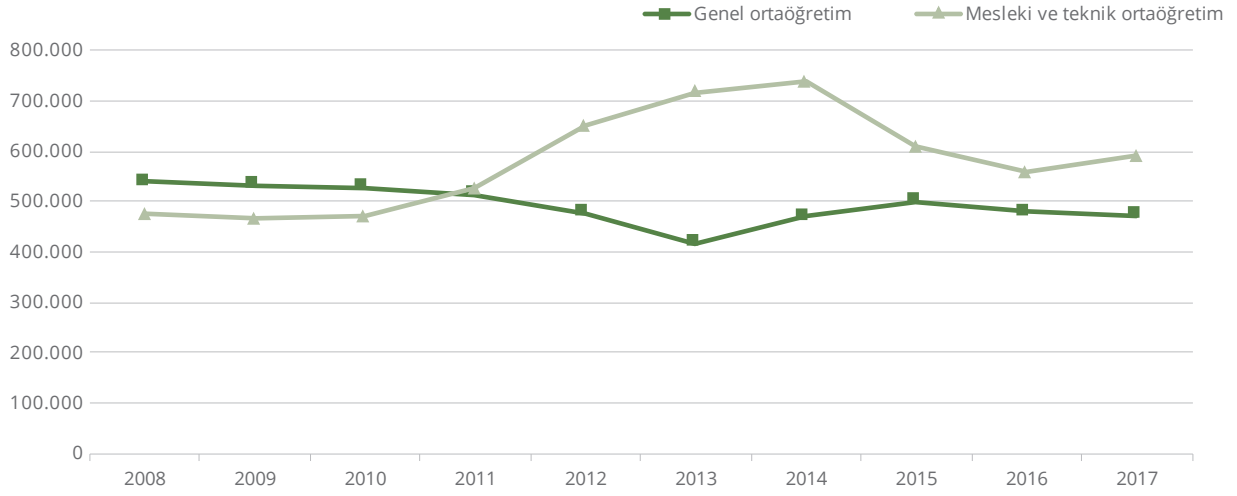
renci ortaöğretim sistemine dâhilken, bu oran 2017'de 90 olmuştur. Zaman içinde kızların ortaöğretimdeki okullaşma oranının arttığı görülmektedir.

Şekil A.1.5'te 2008 yılı ile 2017 yılları arasında genel liseler ve meslek liselerine yeni kayıtlı öğrenci sayısında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2008 yılında meslek liselerine yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı 476 bin civarında iken genel liselere yeni kayıt sayısı 540 bin civarında olup meslek lisesinden fazladır. 2008 ile 2011 yılları arasındaki yeni kayıt sayısı genel liseler de görece durağan ve aşağı yönlü bir seyir izlerken meslek liselerine yeni kayıta düzenli bir artış olmuş ve 2011 yılında ilk kez meslek liselerine yeni kayıt olan öğrenci sayısı genel liselere yeni kayıt olan öğrenci sayısını geçmiştir. Takip eden yıllarda meslek liselerine yeni kayıtlı öğrenci sayısı genel liselere kıyasla daha da artmış ve aradaki makas iyice açılmıştır. Örneğin, 2014 yılında genel liselere yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı 472 bin civarında iken meslek liselerinde bu sayı 737 bin civarında gerçekleşmiştir. 2017'de genel liselere 480 bin, meslek liselerine ise 590 bin civarında öğrenci yeni kayıt yapmıştır. 2012 yılında meslek liselerine yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısının genel orta öğretimi geçmesindeki en büyük etkenlerden birisi üniversiteye geçişte meslek liselilerin lisans programlarında

öğrenim görmelerinin önünde dezavantaj oluşturan katsayı kararının kaldırılmış olmasıdır. Bunun yanı sıra Bakanlığın mesleki eğitime katılım oranlarını artırma konusundaki politikaları ve uygulamalarının da bu duruma katkı sağladığı söylenebilir. Ancak 2014 yılında meslek liselerine yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısının 737 bin civarına yükselmesinin temel nedeni ilk olarak 2013-2014 eğitim öğretim yılında uygulanan Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG) sistemini yerleştirme sürecinde meslek liseleri de dâhil olmak üzere örgün eğitim kurumlarının tamamına merkezi sınav puanına göre öğrenci yerleştirilme sisteminin uygulamasıdır. 2014 yılı TEOG tercih ve yerleştirme kılavuzunda (MEB, 2014) belirtildiği üzere Yerleştirmeye Esas Puana (YEP) göre meslek liselerine kayıtlar, alan tercihi olmaksızın yapılmış olup puanı diğer fen, sosyal veya Anadolu liselerine yetmeyen öğrencilerin önemli bir bölümü bu okullara yerleştirilmişlerdir. Öğrencilerin yetenek ve ilgileri dikkate alınmadan yapılan bu yerleştirme sonucunda meslek liselerindeki öğrenci sayısı bir sonraki yıl 130 bin civarında azalmış ve 2016'da da azalmaya devam etmiştir.

2008 ile 2017 yılları arasında genel ortaöğretime ve mesleki ortaöğretime yeni kayıt yaptıran öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim Şekil A.1.6'da veril-

Şekil A.1.5 Okul türüne göre ortaöğretimde yeni kayıt öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)

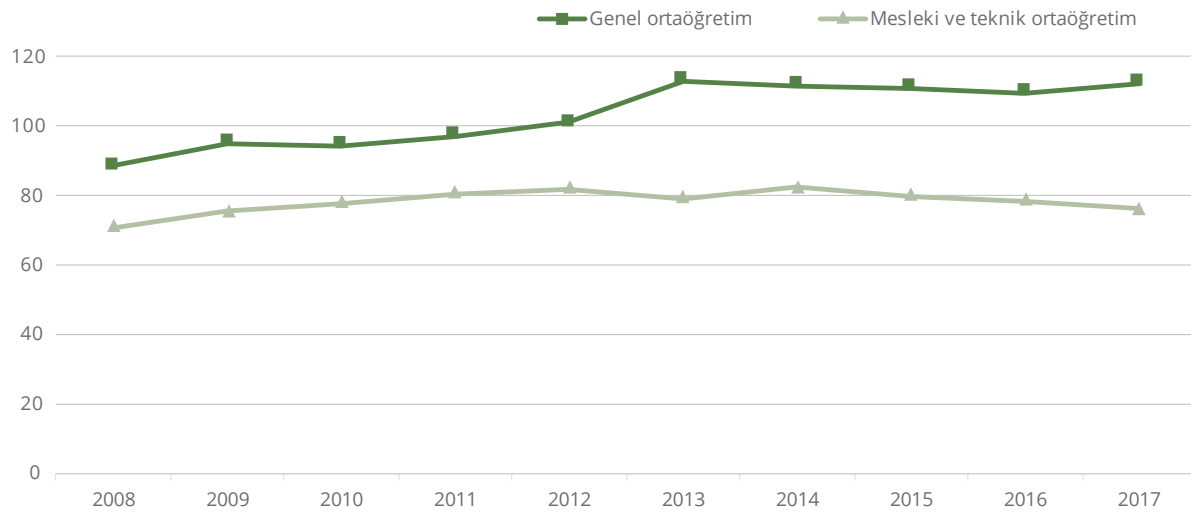
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Not: İmam hatip lisesi öğrenci sayıları mesleki ve teknik ortaöğretim öğrenci sayıları içinde gösterilmiştir.

miştir. Buna göre 2008 yılında genel ortaöğretimde her 100 erkek öğrenciye karşın 88 kız öğrenci yeni kayıt yaptırmakta iken, bu oran 2017 yılında kızlar lehine oldukça hızlı bir ilerleme sergilemiş ve her 100 erkeğe karşın 112 kız öğrenci kayıt yaptırmıştır. Mesleki ve teknik ortaöğretime 2008'de 100 erkeğe karşın 71 kız yeni kayıt yaptıran

ken 2017 yılında bu oran 100 erkeğe karşın 76 kız olarak gerçekleşmiştir. Sonuç olarak genel ortaöğretime yeni kayıt olan kız öğrencilerin sayısı erkek öğrencilere kıyasla daha fazla iken, mesleki ortaöğretimde önemli bir artış olmasına rağmen hâlâ yeni kayıt yaptıran kız öğrenci sayısı erkeklerden daha düşüktür.

Şekil A.1.6 Okul türüne göre ortaöğretimde yeni kayıt yaptıran öğrencilerin cinsiyet oranlarında yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

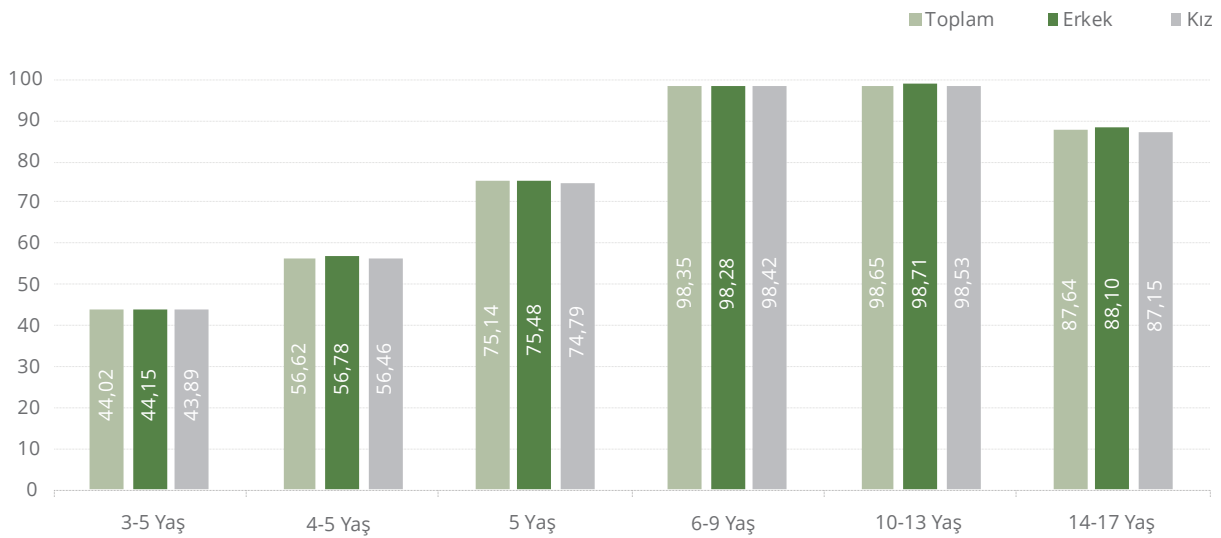
Bu gösterge altında öncelikle 2017 yılında eğitim kademesindeki net okullaşma oranları, yaş grupları ve cinsiyete göre ele alınmıştır. Daha sonra 2016 yılı ile 2017 yılları arasında net okullaşma oranında yaşanan değişim yine cinsiyet ekseninde incelenmiştir. İllere ve yaş gruplarına göre net okullaşma oranının ardından özellikle okul öncesi ve ortaöğretim kademesindeki net okullaşma oranları iller bazında cinsiyete göre ele alınmıştır. Son olarak diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak Türkiye'nin okullaşma oranını değerlendirmek için yaş gruplarına göre bazı ülkelerdeki okullaşma oranlarına yer verilmiştir.

2017 yılında farklı yaş gruplarındaki kız ve erkek öğrencilerin net okullaşma oranları Şekil A.2.1'de gösterilmiştir. 2017 yılına ilişkin net okullaşma oranları incelendiğinde 6-9 yaş ve 10-13 yaş gruplarında hem kız hem de erkek öğrenciler için net okullaşma oranının %99 civarında olduğu görülmektedir. 14-17 yaş grubunda hem kız hem de erkek öğrenciler için net okullaşma oranı ise %88 düzeyindedir. 3-5 yaş grubunda net okullaşma oranı kız ve erkek öğrenciler için %44 civarında iken 4-5 yaş grubunda %57 civarındadır. 5 yaş grubunda ise bu oran her iki cinsiyet içinde %75 civarındadır.

Şekil A.2.2'de okul öncesi dönem yaş gruplarında ve 2016, 2017 yıllarındaki net okullaşma oranlarında yaşanan değişim cinsiyete göre verilmiştir. Buna göre 2017 yılı net okullaşma oranının her üç yaş grubunda da hem kız hem de erkek öğrenciler için bir önceki yıla kıyasla arttığı görülmektedir. 3-5 yaş okul öncesi grubunda her iki cinsiyet için okullaşma oranı 2016 yılına kıyasla %2 oranında artarken, 4-5 yaş grubundaki artış %3,5'in üzerinde gerçekleşmiştir. Okul öncesi dönem okullaşma oranlarında en fazla artış ise yaklaşık %5'le 5 yaş grubunda gerçekleşmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde ülke çapında 5 yaş erken çocukluk döneminin 2020 yılında zorunlu eğitim kapsamına alınma hedefi (MEB, 2018b) dikkate alındığında 5 yaş grubunda okullaşma oranlarının geçen yıla kıyasla %5 artmış olması önemlidir. Ancak 5 yaş grubunda okullaşma oranının önümüzdeki dönemde benzer şekilde artması durumunda Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ortalamalarını (bk. Şekil A.2.3) yakalayabilmek için en az beş yıla daha ihtiyaç vardır.

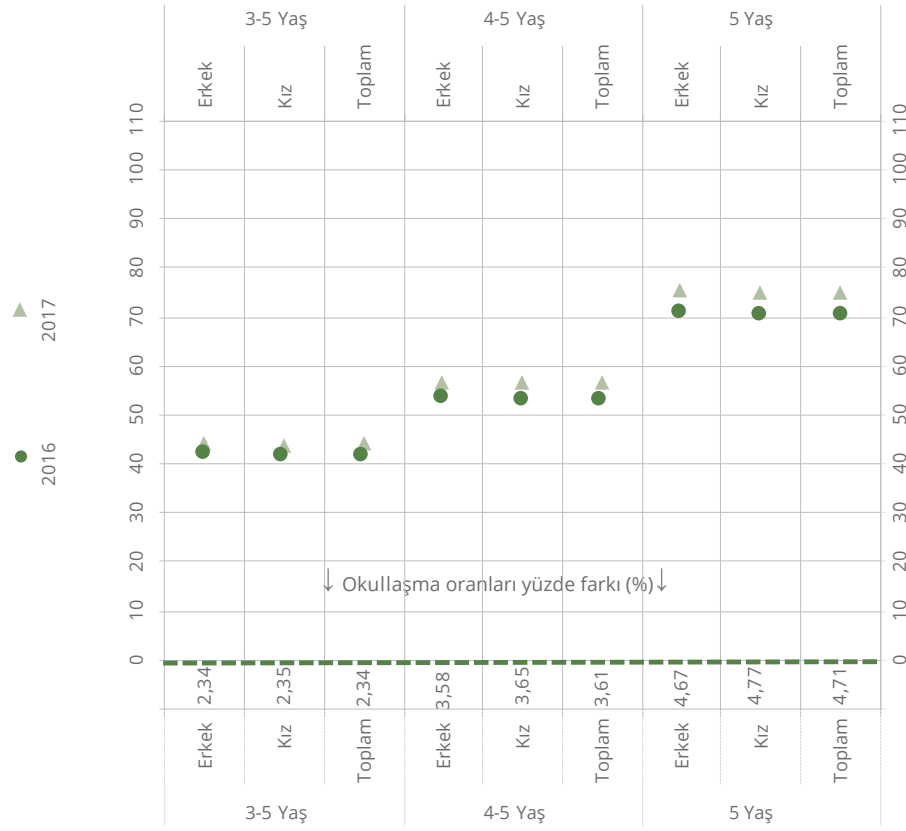
Türkiye'nin 5 yaş grubunda okullaşma oranının diğer ülkeler arasındaki konumunu görmek açısından ülkelerindeki 5 yaş okullaşma oranlarının karşılaştırması daha sağlıklı fikir

Şekil A.2.1 Yaş gruplarına ve cinsiyete göre net okullaşma oranları (%) (2017)

Kaynak: MEB (2018a).

Şekil A.2.2 Yaş gruplarına ve cinsiyete göre net okullaşma oranlarında (%) yaşanan değişim (2016, 2017)

Kaynak: 2017 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

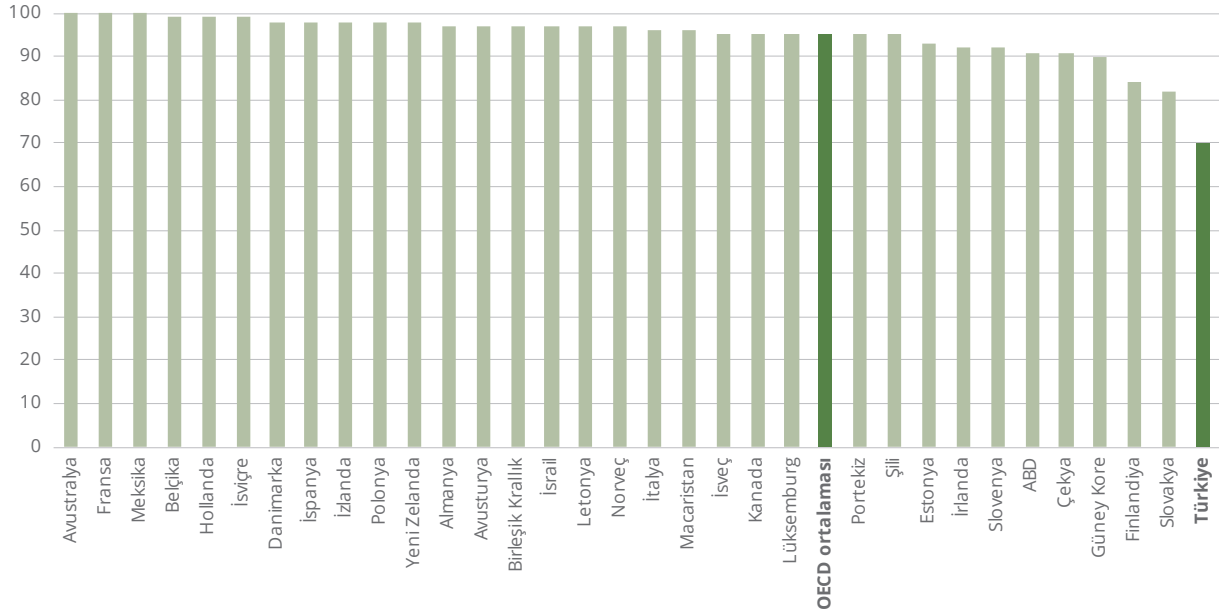
verebilir. Bu amaçla Şekil A.2.3'te 2016 yılı için OECD ülkelerinde 5 yaş okullaşma oranları verilmiştir. Şekil A.2.3'te verilen OECD ülkelerinde 2016 yılı 5 yaş grubu okullaşma oranları incelendiğinde Türkiye'nin %70'lik oran ile %95 olan OECD ortalamasının çok gerisinde olduğu görülmektedir. Avustralya, Fransa ve Meksika gibi ülkelerde 5 yaş okullaşma oranı %100 düzeyinde iken Türkiye'ye oran olarak en yakın ülke %82 ile Slovakya'dır. Bu kapsamda MEB 2023 Vizyon Belgesinde, Türkiye'de 5 yaş grubunun zorunlu eğitim kapsamına alınarak okullaşma oranlarının artırılması hedeflemiştir (MEB, 2018b). Ancak göz ardı edilmemesi gereken temel nokta OECD ülkelerinin büyük bir çoğunluğunun zorunlu eğitim kapsamında olmamasına rağmen okul öncesi okullaşma oranlarının oldukça yüksek olmasıdır. Bu da bir eğitim kademesinde okullaşma oranını arttırmak için gerekli altyapı koşulları sağlanmadan onu zorunlu eğitim kapsamına alma tercihinin yeni sorunlar oluşturacağı gerçeğini göstermektedir. Nitekim tarafımızca yapılan hesaplamalara göre 5 yaş grubunda mevcut okullaşma oranlarının OECD ortalamalarının yani %95'in üze-

rine çıkarılabilmesi için Türkiye genelinde okul öncesinde yaklaşık 14 bin yeni dersliğe ve okul öncesi öğretmenine ihtiyaç duyulmaktadır. Okul öncesi eğitimin yapıldığı mevcut dersliklerin çoğunda ikili eğitim yapıldığı da göz önüne alındığında derslik ve öğretmen ihtiyacının bu sayının çok üzerinde olduğu düşünülmektedir.

Şekil A.2.4'te 2017 yılında illere göre farklı yaş gruplarındaki net okullaşma oranları verilmiştir. 4-5 yaş okul öncesi grubunda net okullaşma oranı Türkiye ortalaması, bir önceki yıla kıyasla yaklaşık %3,5'lik bir artışla %56,6 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte okul öncesi dönem için net okullaşma oranlarında 2016 yılında iller arasında gözlenen önemli farklılıkların (Çelik, vd. 2017) 2017 yılında da devam ettiği görülmektedir. Gümüşhane ilinde 4-5 yaş okul öncesi net okullaşma oranı %41,5 ile Türkiye ortalamasının çok altında iken Erzincan'da %80,5 ile en yüksek düzeydedir.

Şekil A.2.4'te görüleceği üzere, 6-9 ve 10-13 yaş gruplarında da 2017 yılı net okullaşma oranları dört ilin (Gümüşhane,

Şekil A.2.3 OECD ülkelerinde 5 yaş grubunda okullaşma oranları (%) (2016)

Kaynak: OECD (2018).

Yozgat, Çankırı ve Tokat) haricinde diğer bütün illerde %95 ve üzerinde gerçekleşmiştir. Rize, Ardahan ve Bartın'da ise 10-13 yaş grubunda net okullaşma oranı %100 düzeyine ulaşmıştır. 6-9 ve 10-13 yaş gruplarında net okullaşma oranında en dikkat çeken il, 4-5 yaş grubunda olduğu gibi yine Gümüşhane ilidir. Gümüşhane'de net okullaşma oranlarının düşük olmasının en temel nedeni olarak coğrafi koşullar ve aşırı göç sayılabilir.

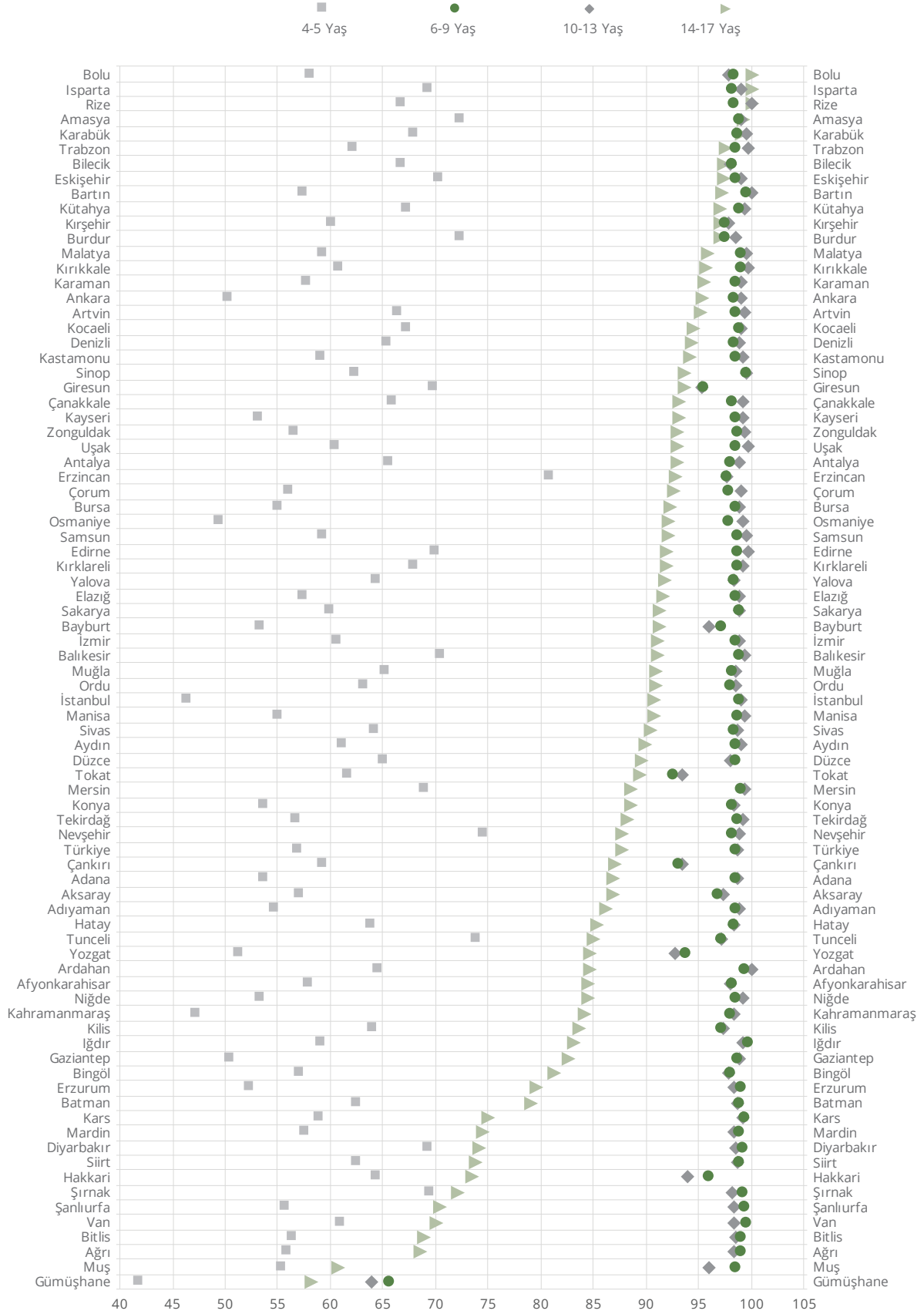
14-17 yaş grubuna ait net okullaşma oranlarına bakıldığında ise toplam 45 ilde net okullaşma oranının %90'ın üzerinde olduğu görülmektedir. Bolu, Isparta ve Rize'de 14-17 yaş grubunda net okullaşma oranı %100'e ulaşmış durumda iken büyük bir çoğunluğunu doğu bölgelerindeki illerin oluşturduğu (Muş, Ağrı, Van, Bitlis, Hakkâri, Şanlıurfa, Mardin, Şırnak, Kars, Diyarbakır, Siirt ve Gümüşhane) yerlerde net okullaşma oranı %75'in altındadır. Adı geçen illerde 14-17 yaş grubu 2017 yılı net okullaşma oranlarının hâlâ %75'in altında olması ve 2016 yılına göre gözle görülür bir değişimin olmaması bu illerde özellikle ortaöğretime katılımında mevcut sorunların (bk. Çelik vd., 2017) devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir.

14-17 yaş grubu net okullaşma oranlarında iller arasındaki farklılıkların yüksek olması nedeniyle bu yaş grubunda iller arası farklılığın cinsiyet ekseninde nasıl bir görünüm sergi-

lediği önemli görülmektedir. Bunu görmek amacıyla Şekil A.2.6'da 14-17 yaş grubunda illere ve cinsiyete göre 2017 yılı net okullaşma oranları ayrı olarak verilmiştir. Daha öncede belirtildiği gibi MEB tarafından açıklanan 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde 5 yaş grubunda okul öncesi eğitimin 2020 yılında ülke çapında zorunlu eğitim kapsamına alınması hedeflenmektedir (MEB, 2018b). Bu nedenle 5 yaş grubunda net okullaşma oranlarında iller arasındaki farklılığı daha iyi görebilmek amacıyla Şekil A.2.5'te illere göre 5 yaş için 2017 yılı net okullaşma oranları verilmiştir. Buna göre 5 yaş grubunda net okullaşma oranı Türkiye ortalamasının üzerinde olan toplam 61 il bulunurken bu illerden beşinde (Erzincan, Nevşehir, Burdur, Edirne ve Isparta) net okullaşma oranı %90'ın üzerindedir. Gümüşhane ve Bayburt gibi nüfusu az olan illerin yanı sıra İstanbul ve Ankara gibi metropol şehirlerde ise 5 yaş grubunda net okullaşma oranları %68'in altında bulunmaktadır. Ayrıca, İstanbul ve Ankara ile birlikte Şanlıurfa, Konya, Kayseri, Adana, Bursa, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Erzurum gibi büyükşehirlerde 5 yaş grubunda net okullaşma oranı Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır.

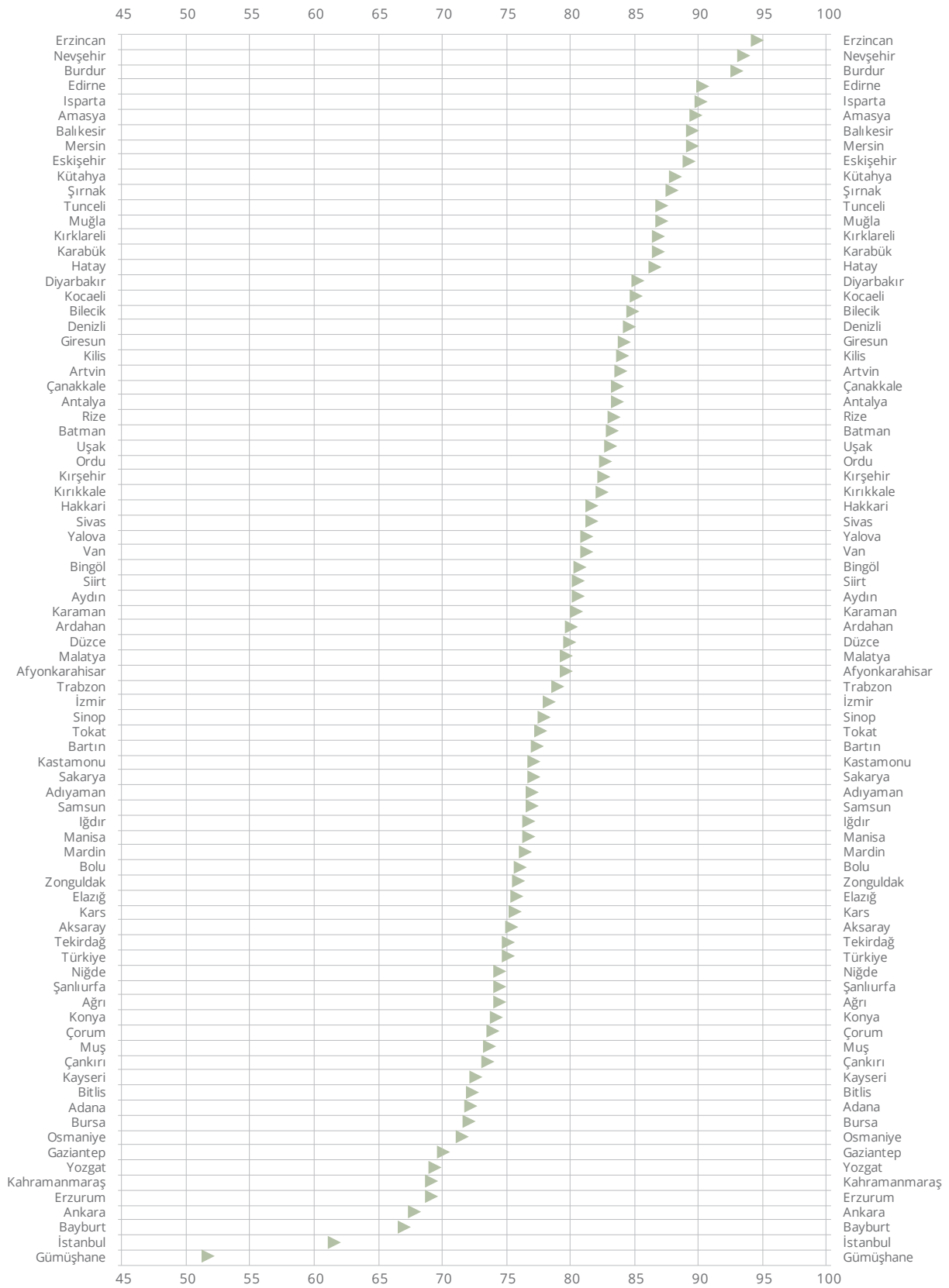
Şekil A.2.6'da illere ve cinsiyete göre 14-17 yaş grubunda 2017 yılı net okullaşma oranları verilmiştir. Buna göre hem kız hem de erkek öğrencilerde net okullaşma oranı Türkiye

Şekil A.2.4 İllere ve yaş gruplarına göre net okullaşma oranları (%) (2017)

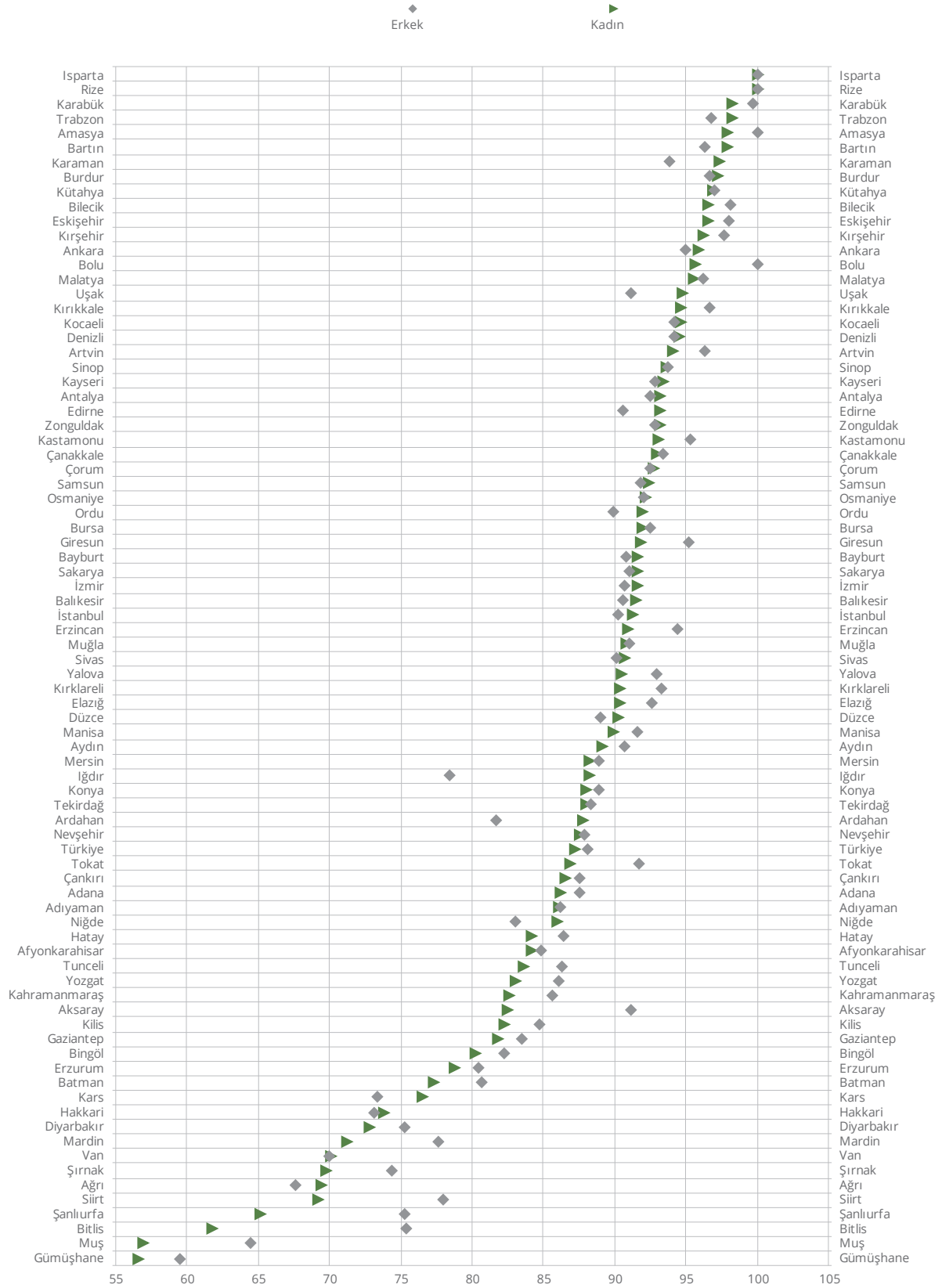
Kaynak: MEB (2018a).

Şekil A.2.5 İllere göre 5 yaş için net okullaşma oranları (%) (2017)

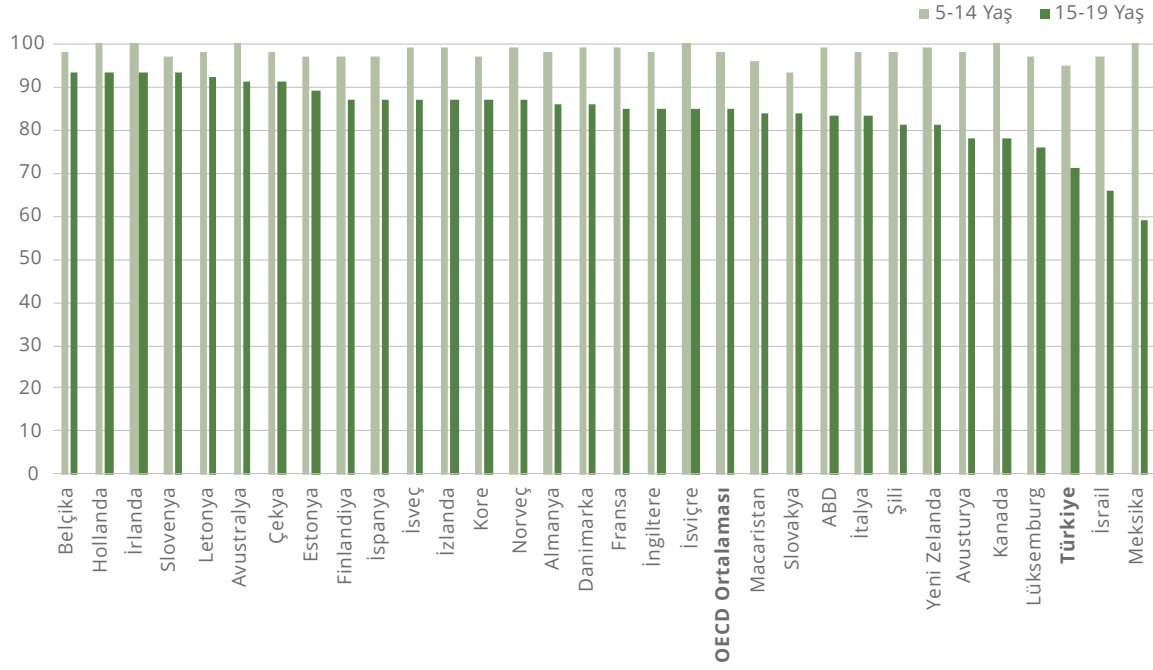
Kaynak: MEB (2018a).

Şekil A.2.6 İllere ve cinsiyete göre 14-17 yaş için net okullaşma oranları (%) (2017)

Kaynak: MEB (2018a).

Şekil A.2.7 OECD ülkelerinde yaş gruplarına göre okullaşma oranları (%) (2016)

Kaynak: OECD (2018).

Not: Ülkeler 15-19 yaş grubu okullaşma oranına göre sıralanmıştır

ortalamasının üzerinde olan toplam 53 il bulunmaktadır. Özellikle Isparta ve Rize’de 14-17 yaş (çoğunluğu ortaöğretim dönemindeki) hem kızlarda hem de erkeklerde net okullaşma oranının %100’e ulaştığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte doğu bölgesindeki Bitlis, Şanlıurfa, Siirt, Muş ve Mardin illerinde net okullaşma oranı Türkiye ortalamasının çok altında bulunmaktadır. Ayrıca bu illerde kız ve erkek öğrencilerin net okullaşma oranları arasında da önemli farklar bulunmaktadır. Örneğin Bitlis’te erkek öğrencilerin net okullaşma oranı %75 civarında iken bu oran kızlarda %61 düzeyindedir. Iğdır ve Ardahan illerinde ise kız öğrencilerin net okullaşma oranlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olması dikkat çekmektedir. Özellikle doğu bölgesindeki illerde gözlenen bu durum 14-17 yaş grubunun ortaöğretime katılımında mevcut sorunların (bk. Çelik vd., 2017) devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir.

2016 yılı için bazı OECD ülkeleri ve Türkiye’nin 5-14 ve 15-19 yaş gruplarının okullaşma oranları Şekil A.2.7’de verilmiştir. 5-14 yaş okullaşma oranları Türkiye dâhil hemen hemen tüm ülkelerde birbirine yakın düzeyde olup %93 ile %100 arasında değişmektedir. Türkiye 5-14 yaş grubunda %95’lik

okullaşma oranıyla OECD ortalaması olan %98’in üç puan altında bulunmaktadır. Şekil A.2.7’de 5-14 yaş grubunda okullaşma oranları verilen ülkelerden sadece Slovakya (%93) Türkiye’nin gerisinde iken Polonya’nın okullaşma oranı Türkiye’dekine benzer bir şekilde %95’tir. Hollanda, Avustralya, İrlanda, Meksika, Kanada ve İsviçre gibi ülkelerde 5-14 yaş grubu okullaşma oranı %100 düzeyindedir. Ancak 15-19 yaş grubu okullaşma oranında ülkeler arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye 15-19 yaş grubunda %71 olan okullaşma oranıyla %85 OECD ortalamasının çok gerisinde kalırken, Türkiye’den daha düşük okullaşma oranına sahip olan ülkeler Meksika (%59) ve İsrail’dir (%66). Türkiye’nin 15-19 yaş okullaşma oranı her ne kadar OECD ortalamalarının çok gerisinde olsa da gerek zorunlu 12 yıllık eğitim gerekse de yükseköğretimin genişlemesi sonucu, bu oranın gelecek yıllarda OECD ortalamalarına yaklaşması beklenmektedir.

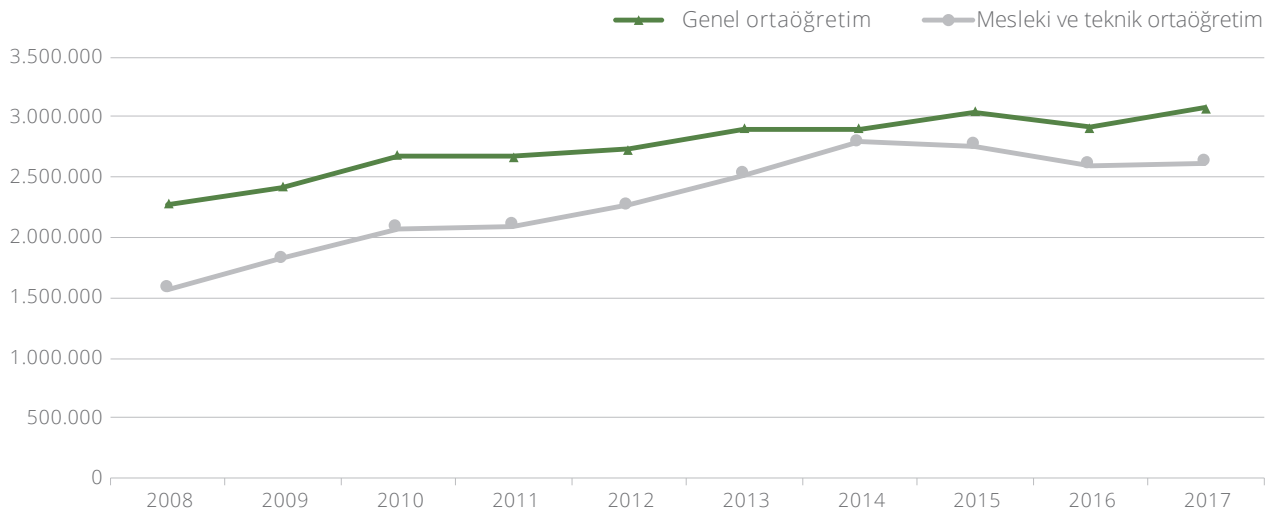
ORTAÖĞRETİMDE FARKLI OKULLARDA KAÇ ÖĞRENCİ VARDIR?

Bu gösterge altında öncelikle ortaöğretim kademesindeki genel ve mesleki programlarda 2008 ile 2017 yılları arasında öğrenci sayısında yaşanan değişim oranları incelenmiştir. Daha sonra mesleki ortaöğretim ile ilgili durum daha ayrıntılı olarak ele alınmış ve genel ortaöğretimdeki fen liseleri, sosyal bilimler liseleri, imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerindeki öğrenci sayılarında yıllara göre yaşanan değişim genel durum ve cinsiyet açısından incelenmiştir. Ayrıca meslek liseleri, imam hatip ortaokulları ve liselerindeki öğrencilerin bölgelere göre dağılımına ilişkin verilere yer verilmiştir.

Şekil A.3.1'de 2008 ile 2017 yılları arasında okul türüne göre ortaöğretimde toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Her iki okul türündeki liselerde öğrenci sayılarında genel bir artış olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte 2008 ile 2017 yılları arasında, genel ortaöğretimdeki liselerin öğrenci sayısının mesleki ve teknik ortaöğretimdeki liselerin

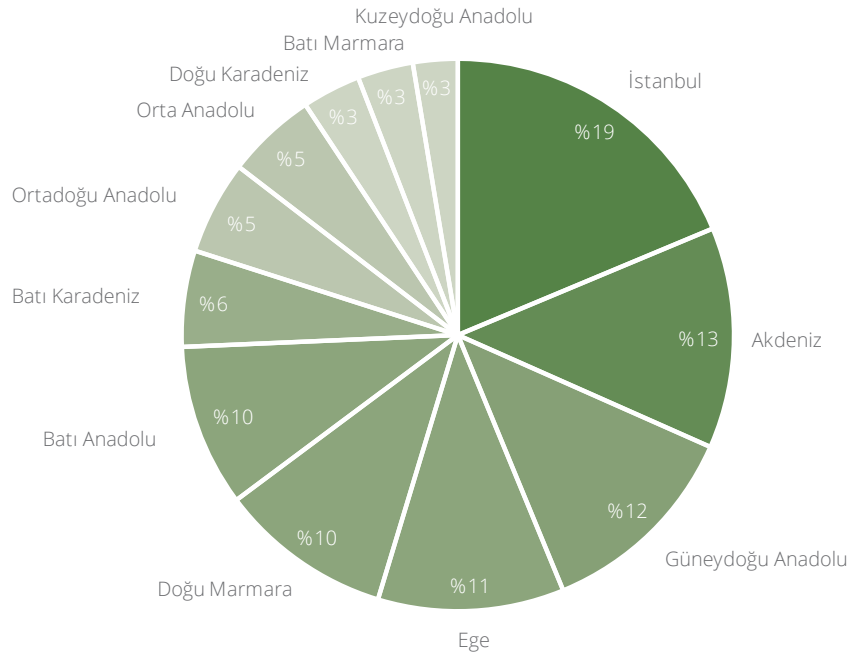
öğrenci sayısından her zaman daha yüksek olduğu ve genel ortaöğretimdeki liselere kıyasla mesleki ve teknik ortaöğretimdeki liselerin öğrenci sayısının yıllara göre daha dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Mesleki ve teknik ortaöğretimdeki liselerin öğrenci sayısında yıllar itibarıyla gözlenen değişime bakıldığında ise 2008 ile 2014 yılları arasında düzenli bir artış olduğu, 2014 yılından sonra ise düşüş eğilimine girdiği görülmektedir. 2008 yılında mesleki ve teknik ortaöğretimdeki liselere kayıtlı toplam öğrenci sayısı 1 milyon 565 bin civarında iken 2014 yılına gelindiğinde bu sayı 2 milyon 788 bine kadar yükselerek neredeyse genel ortaöğretimdeki liselerin öğrenci sayısına yaklaşmıştır. Daha sonra tekrar düşüşe geçmiş ve 2017 yılına gelindiğinde yaklaşık 170 bin azalarak 2 milyon 614 bine gerilemiştir. Genel ortaöğretimdeki liselerin öğrenci sayısı ise 2008 yılında 2 milyon 271 bin civarında olan öğrenci sayısı 2017'ye gelindiğinde 3 milyon 74 bine yükselmiştir.

Şekil A.3.1 Okul türüne göre ortaöğretimde toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.3.2 Mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencilerinin bölgelere göre oransal dağılımı (2017)

Kaynak: MEB (2018a).

Şekil A.3.2’de mesleki ve teknik ortaöğretimde 2017 yılında öğrenim gören toplam 2 milyon 614 bin öğrencinin bölgelere göre oransal dağılımı verilmiştir. Buna göre mesleki ve teknik ortaöğretimde kayıtlı öğrencilerin %19’u İstanbul bölgesinde bulunurken bunu %13 ile Akdeniz, %12 ile Güneydoğu Anadolu, %11 ile Ege, %10 ile Doğu Marmara ve %10 ile Batı Anadolu bölgeleri izlemektedir. Diğer bir ifadeyle Türkiye’de mesleki ve teknik ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerin yaklaşık %75’i bu altı bölgede öğrenim görürken, geriye kalan %25’lik kesim diğer yedi bölgede öğrenim görmektedirler. Erzurum başta olmak üzere Erzincan, Bayburt, Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan illerini kapsayan Kuzeydoğu Anadolu bölgesi ise %3’lük oranla mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencilerinin en az olduğu bölge olarak öne çıkmaktadır. ADNKS 2017 verilerine göre nüfusun bölgelere göre dağılımı ile (TÜİK, 2018a) mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrenci oranının bölgelere göre dağılımı genel olarak uyumludur.

Şekil A.3.3’te 2010 ile 2017 yılları arasında fen liselerindeki toplam öğrenci sayısının yanı sıra kız ve erkek öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2010 yılında resmi fen liselerinde öğrenim gören öğrenci sayısı 29 bin civarında iken bu sayı 2013 yılına kadar kademeli bir artış göstermiş ve 2013’te 46 bin civarına yükselmiştir. 2014’ten sonra çok hızlı bir yükseliş gösteren fen liselerindeki öğrenci sayısı 2017’ye geldiğinde 118 bini aşarak 2010 yılına kıyasla yaklaşık dört kat artmıştır. Fen liselerindeki öğrenci sayısının 2014 yılından sonra hızlı bir yükseliş göstermesinin temel nedeni MEB’in yeniden yapılandırılması ve eğitim sisteminin geliştirilmesine yönelik yapılan çalışma kapsamında o tarihte mevcut 299 Anadolu öğretmen lisesinin kademeli bir şekilde fen, sosyal bilimler ve Anadolu liselerine dönüştürülmesidir. Nitekim 2013 yılında 150 olan fen lisesi sayısı 2014’te 232’ye yükselmiş ve yönetmelikte yapılan değişikliklerle en fazla 24 olan sınıf mevcudu sayısı 30’a çıkmıştır. Fen lisesi sayısındaki bu artışın getirdiği

kontenjan artışıyla birlikte 2014 yılındaki öğrenci sayısı hızla yükseliş göstermiştir (Çelik vd., 2017). Fen liselerinin temel kuruluş amacı zekâ düzeyleri ile fen ve matematik alanlarındaki yetenekleri yüksek olan öğrencileri, matematik ve fen bilimleri alanında yükseköğrenime hazırlamak ve bu alanlarda gereksinim duyulan üstün nitelikli bilim adamlarının yetiştirilmesine kaynaklık etmektir (MEB, 1999). 2014 yılından itibaren fen lisesi sayısında yaşanan bu artışın bu okulların kuruluş amacına ne kadar hizmet ettiği tartışmalıdır.

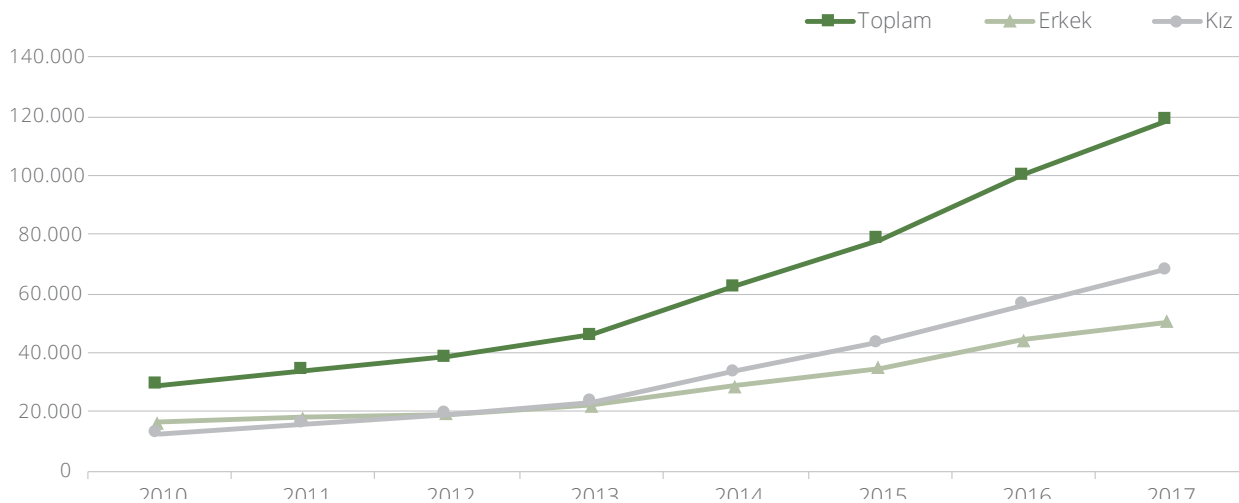
Şekil A.3.3'te fen liselerindeki kız ve erkek öğrenci sayılarındaki değişim incelendiğinde ise 2010 yılında erkeklere kıyasla daha az olan kız öğrenci sayısının 2012 yılında erkek öğrenci sayısı ile eşitlendiği 2013'ten itibaren ise oldukça yükselerek aradaki farkın açıldığı görülmektedir. Nitekim 2010 yılında fen liselerindeki erkek öğrenci sayısı 16 bin 480, kız öğrenci sayısı ise 12 bin 578 iken 2017 yılında gelindiğinde erkek öğrenci sayısı 50 bin 529, kız öğrenci sayısı ise 68 bin 55 olmuştur. Bir önceki yıla kıyaslandığında ise fen liselerindeki erkek öğrenci sayısının yaklaşık 6 bin arttığı, kız öğrenci sayısındaki artışın ise erkeklerin iki katı olarak 12 bin civarında arttığı görülmektedir. Bu durum yüksek başarılı kız öğrencilerin eğitime

erişim imkânlarının artışı göstermesi bakımından çok önemlidir.

Şekil A.3.4'te verilen 2010-2017 yılları arasında sosyal bilimler liselerindeki kız ve erkek öğrenci sayılarında yaşanan değişim incelendiğinde fen liselerindeki duruma benzer bir tablonun olduğu görülmektedir. Farklı bir okul türü olarak eğitim sistemine dâhil olan ve 2003 yılında İstanbul'da 96 öğrenciyle açılan sosyal bilimler liselerinin sayısı 2010 yılında 27'ye, toplam öğrenci sayısı ise 5 bin 725'e yükselmiştir. 2013 yılında öğrenci sayısı 9 bin 919'a yükselen sosyal bilimler liselerinde 2014 yılından itibaren öğrenci sayısı hızla artmış ve 2017 yılına gelindiğinde 23 bini kız ve 12 bini erkek olmak üzere toplam 35 bin öğrenciye ulaşmıştır. 2010-2012 yılları arasında kız ve erkek sayıları birbirine eşit oranda iken fen liselerinde olduğu gibi 2013 yılında kız öğrencilerin sayısı erkek öğrencileri geçmiş ve 2014 yılındaki değişiklikle kızlar lehine olan fark gittikçe açılmıştır.

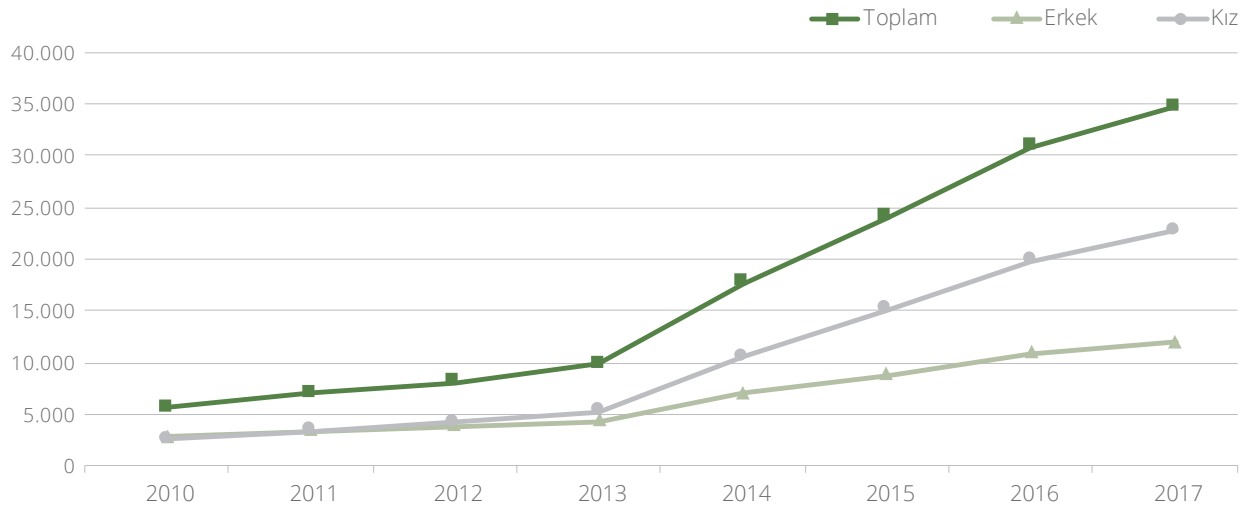
28 Şubat sürecinin antidemokratik uygulamaları ile 1997 yılında ilköğretimin 8 yıl kesintisiz eğitim kapsamına alınmasıyla kapatılan imam hatip ortaokulları, 2012 yılında zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması ve 4+4+4 şeklinde yeniden yapılandırılması kapsamında

Şekil A.3.3 Cinsiyete göre fen liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2010-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.
Not: Özel fen bilimler liseleri hariçtir.

Şekil A.3.4 Cinsiyete göre sosyal bilimler liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2010-2017)

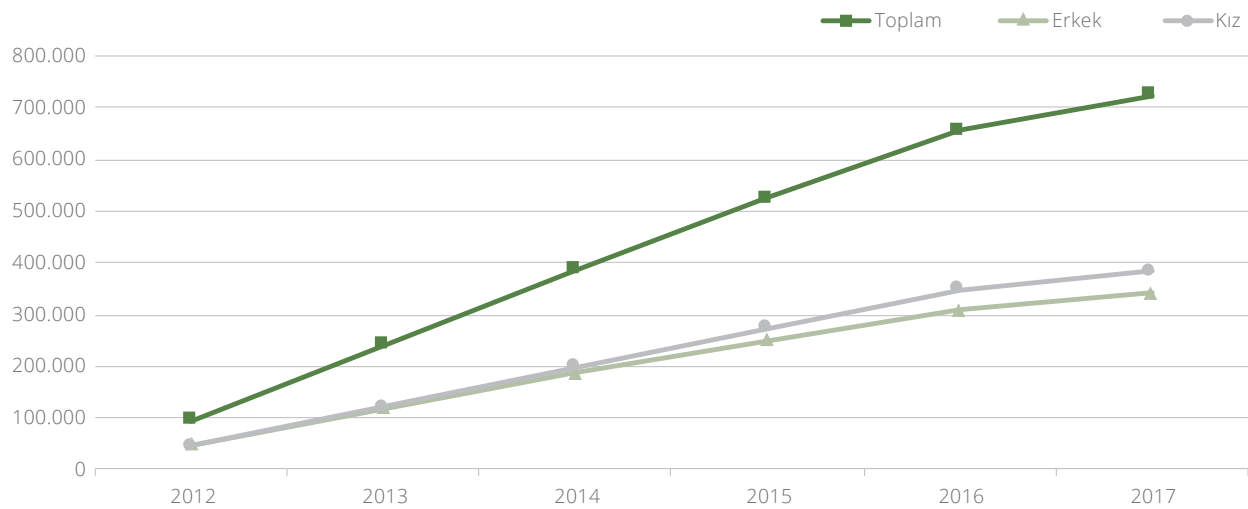
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.
Not: Özel sosyal bilimler liseleri hariçtir.

tekrar öğrenci almaya başlamıştır (Çelik vd., 2017). Bu kapsamda Şekil A.3.5'te 2012 ile 2017 yılları arasında imam hatip ortaokullarındaki öğrenci sayısında yaşanan değişim cinsiyet ekseninde gösterilmiştir.

Şekil A.3.5'e göre yeniden öğrenci alımının başladığı 2012 yılında imam hatip ortaokullarındaki toplam öğrenci sayısı 94 bin 467'dir. Takip eden yıllarda öğrenci

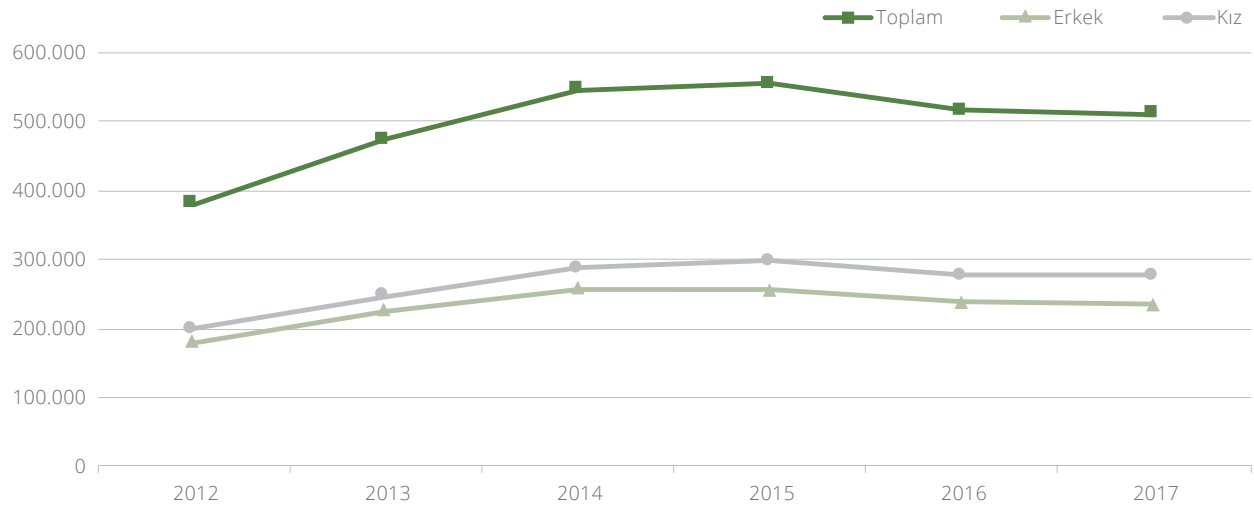
ci sayısı yıl bazında ortalama 140 bin artarak 2016 yılında 657 bine ulaşmıştır. 2017 yılına gelindiğinde ise imam hatip ortaokullarındaki toplam öğrenci sayısı 723 bin 108 olarak gerçekleşmiştir. İmam hatip ortaokullarındaki öğrencilerin cinsiyetleri açısından bakıldığında ise 2012 ve 2013 yıllarında imam hatip ortaokullarındaki kız ve erkek öğrencilerin sayısının birbirine eşit bir durumda olduğu görülmektedir.

Şekil A.3.5 Cinsiyete göre imam hatip ortaokul öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.3.6 Cinsiyete göre imam hatip liselerindeki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

2014 yılından sonra ise kızların sayısı erkek öğrencilerin sayısını geçmiş ve 2017 yılında kız öğrencilerin sayısı 382 bine ulaşırken erkek öğrencilerin sayısı 340 bin civarında gerçekleşmiştir.

Şekil A.3.5'te en dikkat çeken husus 2012-2016 yılları arasında ortalama 140 bin olan öğrenci artışının 2017 yılında yarı yarıya azalarak 66 bine düşmüş olmasıdır. İmam hatip ortaokullarındaki öğrenci sayısında 2016 yılına kadar gözlenen artışın en temel nedeni, antidemokratik bir şekilde kapatılan bir okul türünün yeniden hizmete sunulmasıdır.

Şekil A.3.6'da 2012 ile 2017 yılları arasında imam hatip liselerindeki kız ve erkek öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre son altı yıllık

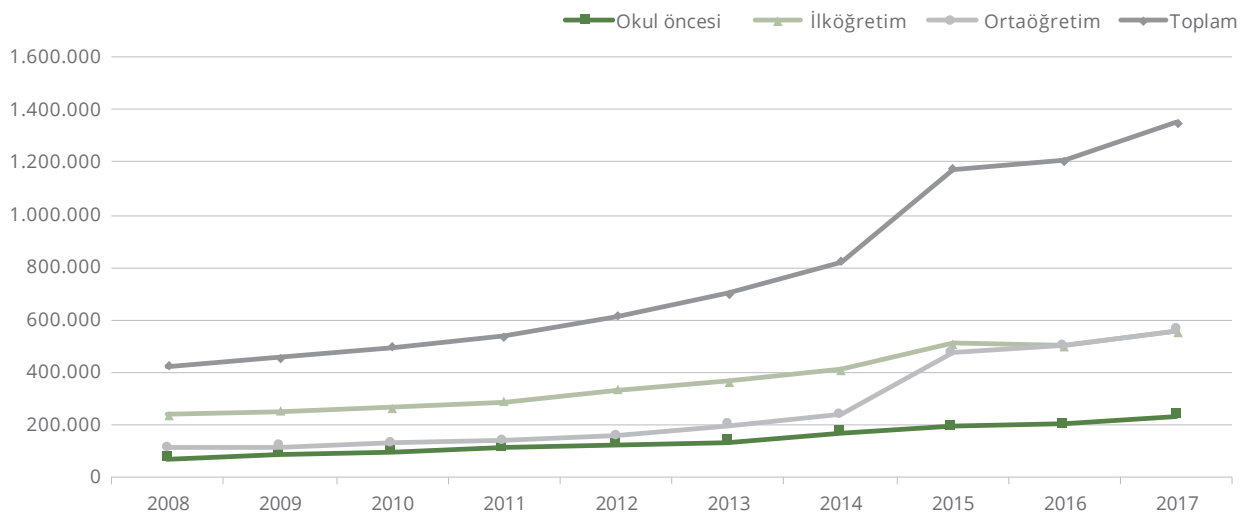
dönemde imam hatip liselerindeki öğrenci sayısı dalgalı bir seyir izlemektedir. Nitekim 2012 yılında toplam 380 bin 771 olan imam hatip liseli öğrenci sayısı 2015 yılına kadar hızlı bir şekilde yükselmiş ve 555 bin 870 olmuştur. Daha sonra düşüşe geçen öğrenci sayısı 2016 yılında 517 bin 81 olmuş, 2017 yılına gelindiğinde ise bir önceki yıla göre daha da düşerek 512 bin 218'e gerilemiştir. İmam hatip liselerindeki öğrenci sayısının 2015 yılına kadar yükselmesinin en temel nedeni, 28 Şubat döneminin antidemokratik uygulamalarından olan katsayı farkı uygulamasının kaldırılmasıdır.

Bu gösterge altında öncelikle 2008 ile 2017 yılları arasındaki son on yıllık dönemde kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrenci sayılarında yaşanan değişim incelenmiştir. Ardından özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin bölgelere göre oransal dağılımı verilmiştir. Daha sonra özel öğretim kurumlarındaki öğrenci sayısı cinsiyet ekseninde ele alınarak cinsiyet oranındaki değişim verilmiştir. Yıllar itibariyle özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin kademelere göre oransal dağılımı ve özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payı kademeler açısından ayrıntılı olarak incelendikten sonra 2014 yılında dershanelerin kapatılması kararıyla ortaya çıkan temel liselerdeki durum ele alınmıştır.

Şekil A.4.1'de son on yıllık dönemde özel öğretim kurumlarındaki öğrenci sayılarında yaşanan değişim verilmiştir. Şekle göre Türkiye'deki özel öğretim kurumlarında 2008 yılında toplam 423 bin 253 öğrenci öğrenim görmekte iken 2017 yılına gelindiğinde öğrenci sayısı üç kattan fazla artarak 1 milyon 351

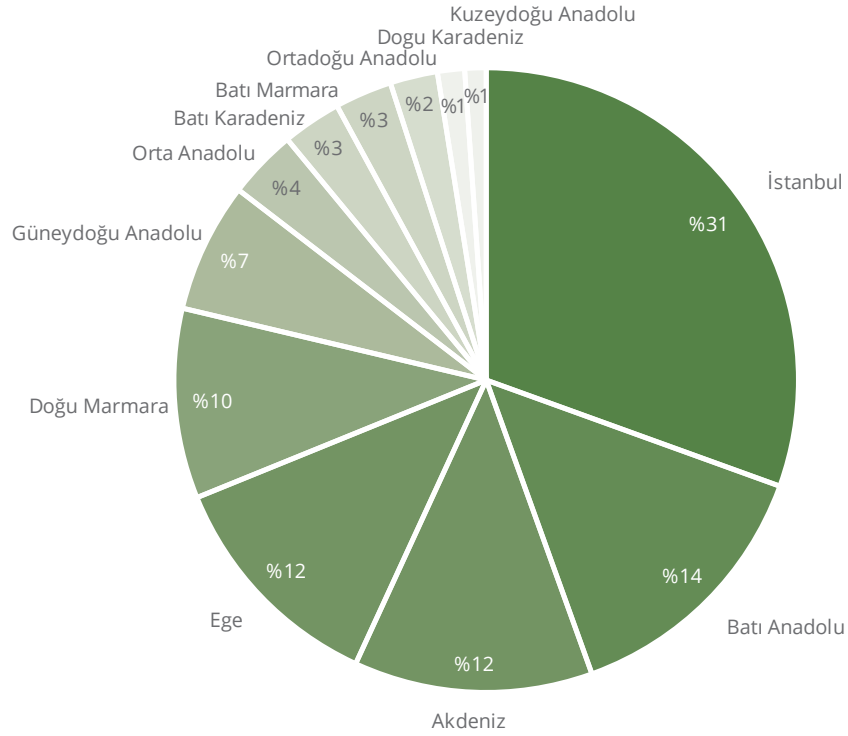
bine ulaşmıştır. Özel öğretim kurumlarındaki toplam öğrenci sayısında yıllara göre yaşanan değişimde en dikkat çekici husus, 2014 yılında 824 bin olan toplam öğrenci sayısının 2015 yılında yaklaşık %43 artarak 1 milyon 174 bine yükselmesidir. 2016 yılında 1 milyon 200 bine yükselen öğrenci sayısı 2017'de yaklaşık 150 bin daha artmıştır. Özel öğretim kurumlarındaki okul öncesi ve ilköğretim kademelerindeki artış daha düzenli iken ortaöğretim kademelerinde özellikle 2014 yılından sonra gözlenen artışın devam ettiği görülmektedir. Nitekim 2014 yılında özel ortaöğretim kurumlarındaki öğrenci sayısı 240 bin civarında iken 2015 yılında yaklaşık iki kat artarak 472 bine yükselmiştir. 2017 yılında özel ortaöğretim kurumlarında kayıtlı öğrenci sayısı ise 559 bin 838 olarak gerçekleşmiştir. Özel öğretim kurumlarının tüm kademelerinde öğrenci sayısında son üç yılda gözlenen bu artışın temel nedenlerinden birisi, 2014-2015 eğitim-öğretim yılından itibaren özel okul öğrencilerine sağlanan özel okul teşvikidir. Diğer taraftan özellikle ortaöğretim kademesindeki öğrenci sayısında son

Şekil A.4.1 Kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.4.2 Özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin bölgelere göre oransal dağılımı (2017)

Kaynak: MEB (2018a).

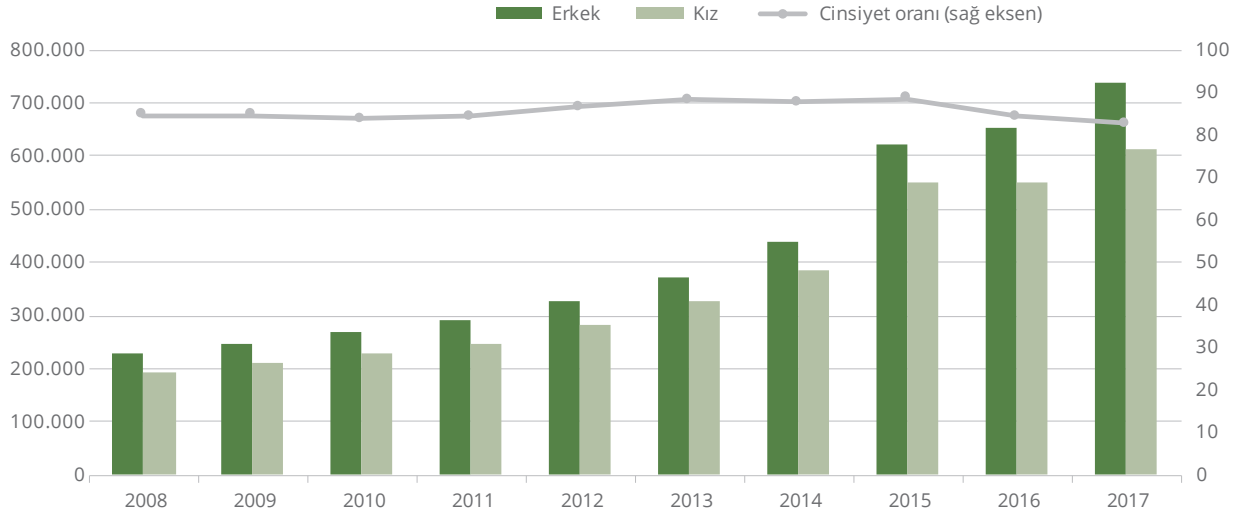
yıllarda gözlenen yükselişin sebebi ise 2014 yılına kadar yaygın eğitim hizmeti veren özel dershanelerin temel liselere dönüştürülmesi sonucunda çok sayıda ortaöğretim öğrencisinin bu okullara yönelmesidir.

Şekil A.4.2'de 2017 yılında özel öğretim kurumlarında öğrenim gören toplam 1 milyon 351 bin öğrencinin bölgelere göre oransal dağılımı verilmiştir. Buna göre özel öğretim kurumlarının en yaygın olduğu bölge olan İstanbul %31'lik oran ile ilk sırada gelirken bunu %14 ile Batı Anadolu bölgesi izlemektedir. Akdeniz ve Ege bölgeleri özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin %24'ünü eşit oranda paylaşıyor, Doğu Marmara bölgesi %10'luk orana sahiptir. Buna göre özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin %70'i çoğunlukla batıda yer alan bölgelerde bulunurken Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgeleri %1'lik oranlarla özel öğretim kurumlarının en az olduğu bölgeler olarak öne çıkmaktadır. TÜİK ADNKS 2017 verilerine göre Türkiye nüfusunun %18,5'i İstanbul'da yaşamak-

ta iken (TÜİK, 2018a) özel öğretim kurumlarındaki toplam öğrencilerin %31'inin bu bölgede olması nüfusun ve özel öğretimdeki öğrenci sayısının bölgelere göre dağılımında bir uyumsuzluğun olduğunu göstermektedir. İstanbul'da diğer bölgelere göre özel okul sayısının fazla olması ve tüm eğitim kademelerinde okul başına düşen öğrenci sayısında en yüksek bölge olması, özel okullardaki öğrenci sayısının en büyük oranda bu bölgede olmasının temel nedenleridir (bk. Gösterge D.2).

Şekil A.4.3'te özel öğretim kurumlarındaki kız ve erkek öğrenci sayıları ile cinsiyet oranlarında 2008 ile 2017 yılları arasında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, özel öğretim kurumlarında kayıtlı kız ve erkek öğrencilerin sayısının 2008 ile 2017 yılları arasında düzenli bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2008 yılında özel öğretim kurumlarında kayıtlı kız öğrenci sayısı 193 bin civarında iken 2017 yılına geldiğinde bu sayı 611 bine yükselmiştir. Benzer şe-

Şekil A.4.3 Cinsiyete göre özel öğretim kurumlarındaki öğrenci sayılarında ve cinsiyet oranında yaşanan değişim (2008-2017)

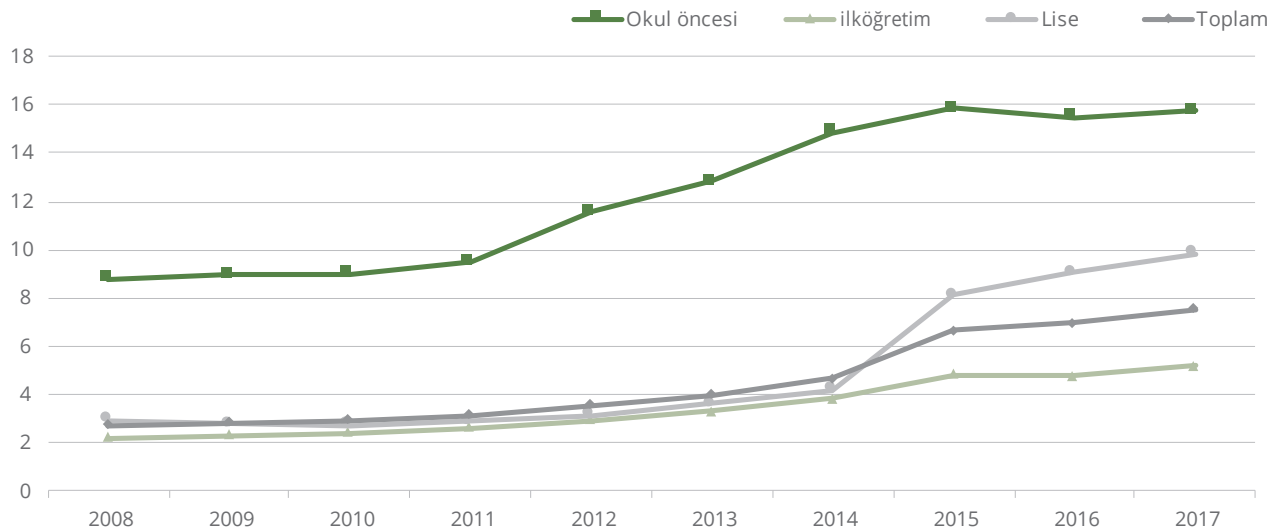
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

kilde, 2008 yılında özel öğretim kurumlarındaki erkek öğrenci sayısı 229 bin iken 2017 yılına gelindiğinde bu sayı yaklaşık 740 bine yükselmiştir. Şekil A.4.3'te çizgisel olarak belirtilen cinsiyet oranı, özel öğretim kurumlarındaki her 100 erkek öğrenciye karşılık öğrenim gören kız öğrenci sayısını göstermektedir. Özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin cinsiyet oranlarına bakıldığında ise 2008 yılında özel öğretim kurumlarına kayıtlı her 100 erkek öğrenciye karşılık 84 kız öğrenci bulunurken, bu sayının 2013 ve 2015

yıllarında 88'e çıktığı ve 2017'ye geldiğinde ise tekrar 2008'in de altına düşerek 83 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

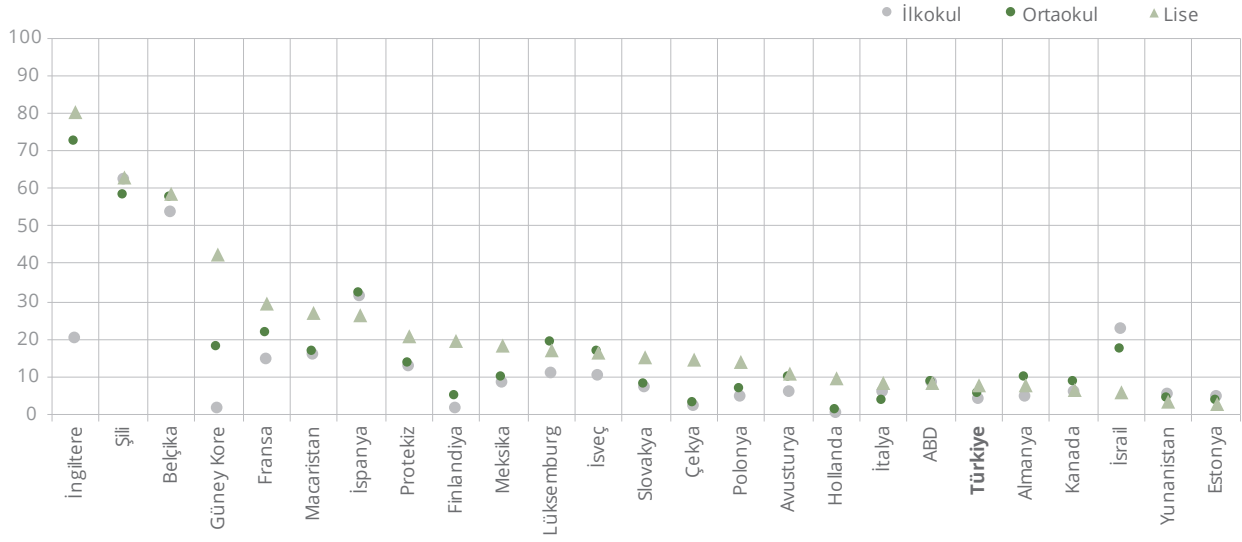
Şekil A.4.4'te 2008 ile 2017 yılları arasındaki son on yıllık dönemde kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, özel eğitim kurumlarındaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payı kademeler açısından ince-

Şekil A.4.4 Kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payında (%) yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.4.5 Bazı OECD ülkelerinde farklı kademelerde özel öğretim öğrenci oranı (%) (2016)

Kaynak: OECD (2018).

lendiğinde ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde genel grafiğe benzer bir değişim yaşandığı, okul öncesinde ise daha dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Özel okul öncesi öğrencilerinin okul öncesi kademesindeki toplam öğrenciler içerisindeki oranı 2008 yılında %8,8 iken 2015 yılında %15,9'a yükselmiş, 2017'de ise %15,8 olarak gerçekleşmiştir. Özel ilköğretim öğrencilerinin ilköğretim kademesindeki toplam öğrenciler içerisindeki oranı %5,2'ye, özel lise öğrencilerinin lise kademesindeki toplam öğrenciler içerisindeki oranı ise %9,8'e ulaşmıştır. Tüm kademelerde özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payının özellikle 2014 yılından sonra yükselmesinde daha öncede belirtildiği gibi özel okul öğrencilerine sağlanan eğitim ve öğretim desteği uygulamasının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Eğitim ve öğretim desteği uygulamasının devletin eğitimdeki sorumluluklarını özel alana aktardığı ve eğitimdeki eşitsizlikleri artıran bir etkisinin olduğu şeklinde zaman zaman kamuoyunda eleştiriler yapılmaktadır. Eğitim ve öğretim desteği miktarının özel okul ücretleri ile kıyaslandığında oldukça düşük olması nedeniyle, bu destekten ancak belirli bir gelir

düzeyinin üzerindeki kişiler faydalanmaktadır. Eğitim ve öğretim desteğinin ne kadar faydalı bir uygulama olduğu tartışılmalıdır. Nitekim, Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk yaptığı açıklama ile özel okullar için verilen eğitim ve öğretim desteğinin kademeli olarak kaldırılacağını belirtmiştir ("Özel Eğitime Teşvik", 2018).

Şekil A.4.5'te bazı OECD ülkelerinde farklı kademelerdeki özel öğretim öğrenci oranları verilmiştir. Şekil A.4.5 incelendiğinde ülkelerde kademeler açısından özel öğretim kurumlarındaki öğrenci oranlarında farklılıkların olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ülkelerin eğitimin özel kurumlar yoluyla verilmesine ilişkin uyguladığı politikalarıdır. 2016 yılı verilerine göre Türkiye'de ilkökul (%4,3), ortaokul (%5,3) ve lise (%8,1) kademelerinde özel öğretim kurumlarındaki öğrenci oranlarının birçok ülkenin oranından düşük olduğu görülmektedir. Şekilde A.4.5'te en dikkat çeken hususlardan biri İngiltere, Belçika, Güney Kore ve Fransa gibi ülkelerde özellikle özel liselerdeki öğrenci oranlarının yüksekliğidir. Daha öncede ifade edildiği gibi Türkiye'de özellikle son yıllarda özel ortaöğretim kurum sayısı ve öğrenci oranlarında yaşanan ciddi ar-

tışa rağmen özel liselerdeki öğrenci oranı özel ilköğretimlerle aynı düzeydedir. Türkiye’de 2014 yılından itibaren özel dersanelerin temel liselere dönüştürülmesi sonucunda özel ortaöğretimdeki öğrenci oranları ciddi oranda yükselmiştir.

Temel Liseler

2014 yılında Özel Öğretim Kanununda değişiklik yapılarak “dershane” ibaresi kanundan çıkarılmış ve

böylece bu adla işletilen kurumlar kapatılmıştır. Aynı yıl çıkarılan Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği kapsamında temel liseler açılmış ve özel okula dönüşemeyen dersanelerin 2018-2019 yılı sonuna kadar temel lise olarak devam edeceği belirtilmiştir (Eğitim-Bir-Sen 2016).

Bu kapsamda Tablo A.4.6’da 2015 ve 2017 yıllarında Türkiye’deki temel lise sayısı ile bu liselerdeki öğrenci ve öğretmen sayıları verilmiştir. Buna göre

Tablo A.4.6 Temel lise sayısı ile bu liselerdeki öğrenci ve öğretmen sayıları (2015-2017)

Öğretim yılı	Temel lise sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı
2015-2016	1.205	182.876	22.067
2016-2017	1.007	214.551	19.928
2017-2018	972	212.227	21.482

Kaynak: MEB tarafından paylaşılan veriler ile MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo A.4.7 Bölgelere göre temel lise sayısı ile bu liselerdeki öğrenci ve öğretmen sayıları (2017)

	Temel lise sayısı	Temel liselerde sınıflara göre öğrenci sayıları					Temel lise öğretmen sayıları
		Toplam	sınıf .9	sınıf .10	sınıf .11	sınıf .12	
İstanbul	226	59.076	10.562	10.856	17.848	19.810	5.104
Batı Anadolu	139	28.050	2.784	3.395	8.481	13.390	3.244
Akdeniz	134	27.374	4.216	4.355	8.296	10.507	2.982
Güneydoğu Anadolu	87	23.278	4.098	4.390	6.638	8.152	1.798
Ege	109	18.807	2.431	2.793	5.629	7.954	2.279
Doğu Marmara	81	16.435	2.097	2.467	5.192	6.679	1.967
Ortadoğu Anadolu	40	9.744	1.691	1.742	3.254	3.057	831
Orta Anadolu	37	7.844	951	1.338	2.428	3.127	835
Batı Karadeniz	41	7.302	975	1.200	2.143	2.984	892
Batı Marmara	38	6.794	1.094	1.148	1.939	2.613	774
Kuzeydoğu Anadolu	17	3.768	617	702	1.269	1.180	333
Doğu Karadeniz	23	3.755	495	610	1.170	1.480	443
Türkiye	972	212.227	32.011	34.996	64.287	80.933	21.482

Kaynak: MEB tarafından paylaşılan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

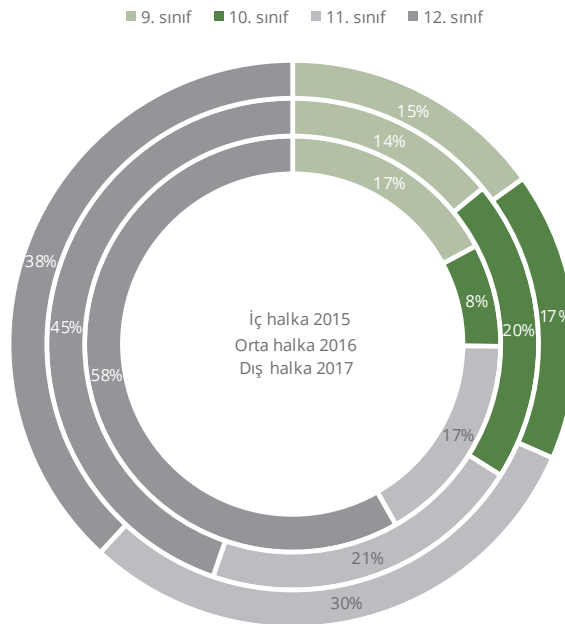
2015-2016 öğretim yılında faaliyet gösteren temel lise sayısı 1.205'tir. 2016-2017 öğretim yılında bu kurumların bir kısmı kapatılmış ve temel lise kurum sayısı 1.007'ye düşmüştür. 2017-2018 öğretim yılında da düşüş devam ederek faaliyet gösteren temel lise sayısı 972 olmuştur. 2016-2017 öğretim döneminde temel lise sayısındaki azalmaya bağlı olarak öğretmen sayılarında da düşüş olurken öğrenci sayısı artmıştır. 2017-2018 öğretim döneminde ise lise sayısı azalmasına rağmen öğretmen sayısı artarken öğrenci sayısında bir önceki yıla göre kısmi bir düşüş gerçekleşmiştir. Öğrenci sayısı azalırken öğretmen sayısının artışı, kurumsallaşmamış okulların kapanması ile birlikte kurumsallaşmış okullardaki öğrenci sayısının ve kayıtlı çalışan öğretmen sayısının artması ile ilişkili olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo A.4.7'de 2017 yılında temel lise sayısı ile bu liselerdeki öğrenci ve öğretmen sayılarının bölgelere göre dağılımı verilmiştir. Buna göre İstanbul bölgesi 226 temel lise sayısı ile ilk sırada gelirken bunu 139 temel lise ile Batı Anadolu ve 134 temel lise ile Akdeniz bölgesi izlemektedir. Temel lise sayısının en düşük olduğu bölge ise Erzincan, Bayburt, Ağrı, Kars, İğ-

dir ve Ardahan illerini kapsayan Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir (17 temel lise). Temel liselerdeki öğretmen sayılarının bölgelere göre dağılımı incelendiğinde ise kurum sayısındaki dağılıma benzer bir dağılımın olduğu görülmektedir. İstanbul bölgesi 5 bin 104 öğretmen sayısı ile ilk sırada gelirken, Batı Anadolu bölgesi 3 bin 244 öğretmenle ikinci sırada ve Akdeniz Bölgesi ise 2 bin 982 öğretmenle üçüncü sıradadır. Temel lise sayısının en düşük olduğu Kuzeydoğu Anadolu bölgesindeki 17 temel lisede ise toplam 333 öğretmen görev yapmaktadır.

Temel liselerdeki öğrenci sayısının bölgelere göre dağılımı incelendiğinde ise İstanbul (59.076 öğrenci), Batı Anadolu (28.050 öğrenci) ve Akdeniz bölgelerinin (27.374 öğrenci) toplam 114 bin 500 öğrenciyi, Türkiye genelinde ise toplam 212 bin öğrencinin yarısından fazlasını oluşturduğu görülmektedir. Temel liselerdeki öğrenci sayısının bölgelere göre dağılımında dikkat çeken diğer bir durum ise 17 temel lisenin bulunduğu Kuzeydoğu Anadolu bölgesindeki öğrenci sayısının, 23 temel lisenin bulunduğu Doğu Karadeniz bölgesindeki öğrenci sayısından daha yüksek olmasıdır.

Şekil A.4.8 Temel liselerde öğrencilerin sınıflara göre oransal (%) dağılımı (2015-2017)

Kaynak: MEB tarafından paylaşılan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

Şekil A.4.8'de 2015, 2016 ve 2017 yıllarında temel liselerde öğrenim gören öğrencilerin sınıflara göre dağılımı verilmiştir. Temel liselerdeki öğrencilerin sınıflara göre dağılımları incelendiğinde 2015 yılında temel liselerdeki öğrencilerin %17'sinin 9. sınıf, %8'inin 10. sınıf, %17'sinin 11. sınıf ve %58'inin 12. sınıf öğrencilerinden oluştuğu görülmektedir. 2016 yılında ise 9. sınıf öğrencilerin oranı %14'e düşerken 10. sınıf öğrencilerin oranı ise %20'ye yükselmiştir. 2016 yılında temel liselerdeki öğrencilerin %21'i 11. sınıf öğrencileri iken 12. sınıfa devam eden öğrencilerin oranı %45'e düşmüştür. 2017 yılına gelindiğinde ise 9. sınıf öğrencilerinin oranı %15, 10. sınıf öğrencilerinin oranı %17, 11. sınıf öğrencilerinin oranı %30 ve 12. sınıf öğrencilerinin oranının ise %38 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Burada en dikkat çekici husus 12. sınıf öğrencilerinin oranında geçmiş yıllara kıyasla gözlenen düşüşle birlikte 11. sınıf öğrencilerinin ora-

nındaki artıştır. 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin oranlarının geçen yıla kıyasla çok fazla değişmemiş olması ve 11. sınıf öğrencilerinin oranındaki artış dikkate alındığında temel liselerin, hem okul hem "dershane" işlevini bir arada götürüyor olmasının özel okul arayışı içerisindeki aileler için önemli bir alternatif olma özelliğini koruduğunu göstermektedir. Bununla birlikte daha önce de ifade edildiği gibi ilgili yönetmelikte temel liselerden fiziki altyapılarını tamamlayanların özel okul olarak eğitime devam edecekleri, tamamlamayanların ise 2018-2019 öğretim yılı sonunda kapatılacağı öngörülmektedir. Ancak mevcut öğrenci ve öğretmen sayısının büyüklüğü, 9. ve 10. sınıf düzeyindeki öğrenci sayısındaki artış ile özel okul koşullarını sağlayan temel liselerin sayısının sınırlı olduğu dikkate alındığında bu okulların içinde bulunduğumuz öğretim yılının sonunda kapatılması güç görünmektedir.

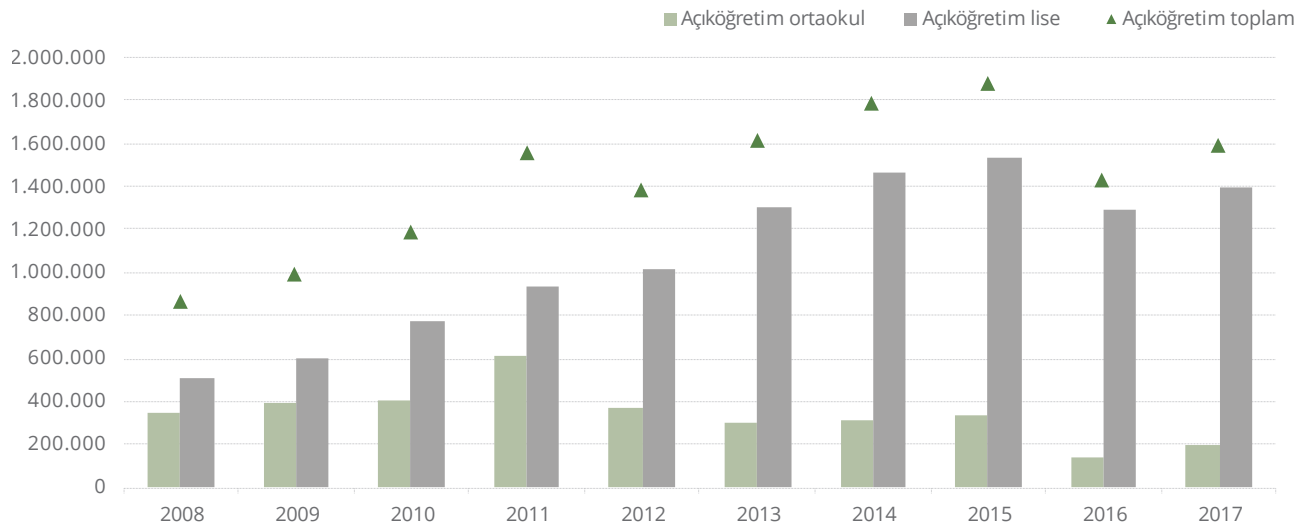
AÇIKÖĞRETİM ORTAOKULU ve LİSESİNDE ÖĞRENCİ SAYISI NE KADARDIR?

Bu bölümde öncelikle açıköğretim ortaokulu ve lisesinde 2008-2017 yılları arasındaki öğrenci sayısı ve oranında yaşanan değişim ele alınmıştır. 2017 yılında farklı eğitim kademelerindeki kız ve erkek öğrenci sayıları verilmiştir. Son olarak 2008 ile 2017 yılları arasında okul türüne göre açık orta öğretimdeki öğrencilerin oransal değişimleri ele alınmış ve son üç yıllık süreçte açıköğretim liselerinden mezun olan öğrenci sayıları incelenmiştir.

Şekil A.5.1'de 2008-2017 yılları arasında açıköğretim ortaokulu ve açıköğretim lisesi öğrenci sayılarında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2008 yılında açıköğretim ortaokulu ve lisesinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 854 bin 517 iken sonraki süreçte öğrenci sayısı kademeli olarak artmış ve 2015 yılında iki kattan fazla yükselerek 1 milyon 874 bine kadar yükselmiştir. Nitekim 2014 ve 2015 yıllarında açıköğretim liselerindeki öğrenci sayısı önemli düzey-

de artmıştır. Diğer taraftan açıköğretim sisteminin doğası gereği sisteme giren öğrencilerin bir bölümünün pasif olarak sistem içinde kalmasının da katkısıyla 2015 yılında zirve yapmıştır. 2016 yılında 2015'e kıyasla yaklaşık 450 bin düşerek 1 milyon 429 bin olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılına gelindiğinde ise yine yükselerek 1 milyon 586 bin 823 olarak gerçekleşmiştir. Bu öğrencilerin 191 bin 202'si açıköğretim ortaokulu öğrencisi iken 1 milyon 395 bini açıköğretim lisesi öğrencisidir. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken nokta açıköğretim okullarının öncelikle zorunlu eğitim dışına çıkmış vatandaşlara hizmet veren bir sistem olduğudur. Nitekim MEB verilerine göre açıköğretim okullarındaki öğrencilerden sadece %24'ü zorunlu eğitim çağındaki öğrencilerdir, %76'sı ise zorunlu eğitim çağı dışına çıkmış ve çeşitli nedenlerle zamanında eğitim öğretimini tamamlayamamış kişilerdir.

Şekil A.5.1 Açıköğretim ortaokulu ve açıköğretim lisesi öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Tablo A.5.2 Cinsiyete ve eğitim kademesine göre açıköğretim kurumlarındaki öğrenci sayıları (2017)

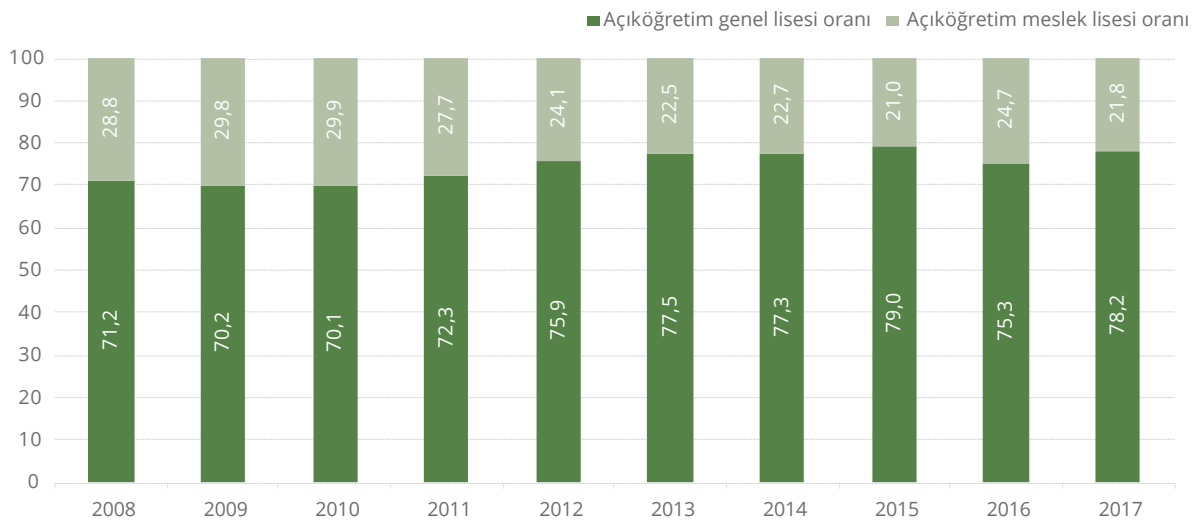
Eğitim kademesi	Öğrenci sayısı		
	Erkek	Kız	Toplam
Açıköğretim ortaokulu	73.986	117.216	191.202
Açıköğretim lisesi	642.483	448.347	1.090.830
Mesleki açıköğretim lisesi	128.079	64.015	192.094
Açıköğretim imam hatip lisesi	42.510	70.187	112.697
Toplam	887.058	699.765	1.586.823

Kaynak: MEB tarafından paylaşılan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

Tablo A.5.2'de 2017 yılında açıköğretim kurumlarındaki kayıtlı öğrencilerin cinsiyet ve eğitim kademesine göre dağılımı verilmiştir. Buna göre açıköğretim ortaokullarında kayıtlı toplam 191 bin 202 öğrencinin 73 bin 986'sı erkek iken 117 bin 216'sı kızdır. Açıköğretim lisesinde kayıtlı toplam 1 milyon 90 bin 830 öğrencinin ise 642 bin 483'ü erkek iken kız öğrenci sayısı yaklaşık 200 bin kişi daha düşüktür. Mesleki açıköğretim lisesinde ise erkek öğrencilerin sayısı 128 bin 79 kişi ile kız öğrencilerin (64 bin 15) iki katıdır. Açıköğretim imam hatip lisesinde ise kız öğrencilerinin sayısının 70 bin 187 ile erkek öğrencilerin sayısından (42 bin 510) oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil A.5.3'te 2008 ile 2017 yılları arasında genel açıköğretim ve mesleki açıköğretim lisesi öğrencilerinin oransal dağılımında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2008 yılında açıköğretim lisesi öğrencileri içerisinde genel açıköğretim lisesine kayıtlı öğrencilerin oranı %71,2 iken mesleki açıköğretim lisesine kayıtlı öğrencilerin oranı %28,8'dir. 2010 yılına kadar mesleki açıköğretim lisesi öğrencilerinin oranı artarak %30'a kadar yükselmiş, daha sonrasında düşüş eğilimine girmiştir. 2016 yılında mesleki açıköğretim lisesine kayıtlı öğrencilerin toplam açıköğretim lisesi öğrencileri içerisindeki oranı %25 iken 2017 yılında bu oran %21,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu orana göre

Şekil A.5.3 Okul türüne göre açıköğretim lisesi öğrencilerinin oransal (%) dağılımında yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

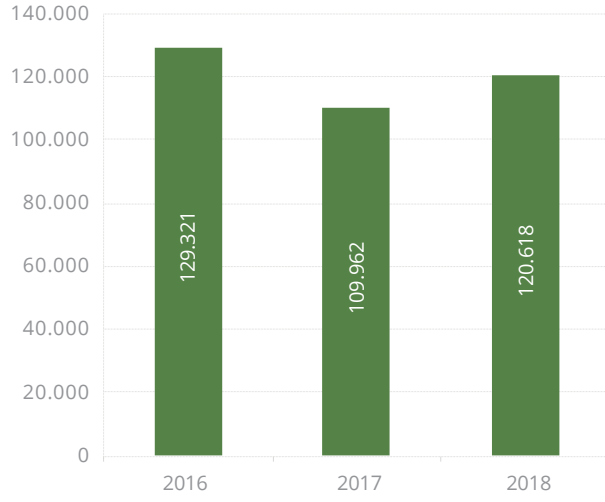
Not: Önceki yıllarla bütünlük göstermesi açısından açıköğretim imam hatip lisesi öğrenci sayıları, mesleki açıköğretim lisesi öğrenci sayıları içinde gösterilmiştir.

2017 yılında açıköğretim lisesine kayıtlı her beş öğrenciden dördü genel açıköğretim lisesinde eğitim alırken ikisi mesleki açıköğretim lisesinde eğitim almaktadır.

Şekil A.5.4'te 2016, 2017 ve 2018 yıllarında açıköğretim lisesi mezun öğrenci sayılarında yaşanan değişim

gösterilmiştir. Buna göre 2016 yılında açıköğretim lisesinden toplam 129 bin 321 öğrenci mezun olmuşken bu sayı 2017 yılında yaklaşık 20 bin kişi düşerek 109 bin 962'ye gerilemiştir. 2018 yılında ise açıköğretim lisesinden mezun olan öğrenci sayısı tekrar yükselerek 120 bin 618 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil A.5.4 Açıköğretim lisesi mezun öğrenci sayıları (2016, 2017 ve 2018)

Kaynak: MEB tarafından paylaşılan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

Bu gösterge altında öncelikle 2010 ile 2017 yılları arasında ilköğretim ve ortaöğretimde özel eğitim alan öğrenci sayısına ilişkin veriler incelenmiştir. Daha sonra Türkiye'de engelli bireylere yönelik uygulanan kaynaştırma ve özel eğitim sınıfları gibi farklı uygulamalara ilişkin veriler üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda öncelikle özel eğitimde kaynaştırma eğitimi alan, özel eğitim gerektiren bireylerin sayı ve oranlarında yıllara göre yaşanan değişim incelenmiş, ardından ilköğretimin özel eğitim sınıflarındaki öğrenci sayıları ve toplam ilköğretim özel öğrenci sayısı içindeki paylarında yaşanan değişim ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Son olarak özel yetenekli çocuklara hizmet veren Bilim Sanat Merkezleri (BİLSEM)'ne ilişkin göstergelerde 2007-2016 yılları arasında yaşanan değişim incelenmiştir.

Türkiye'de 2010 ile 2017 yılları arasında okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde özel eğitim alan kız ve erkek öğrenci sayıları verilmiştir. Farklı kademelerde 2010 yılında özel eğitim alan toplam öğrenci sayısı 141 bin civarında iken bu sayı yıllar itibarıyla düzen-

li bir artış göstermiş ve 2017 yılına gelindiğinde özel eğitim alan toplam öğrenci sayısı iki kattan fazla artarak 353 bine yükselmiştir. Bu öğrencilerden 1.295'i okul öncesi eğitimde iken 154 bin 690'ı ilköğretim ve 56 bin 262'si ise ortaöğretim öğrencisidir. Bu veriler özel eğitim gerektiren bireylerin tanınmasının yapılması ve/veya eğitime katılımlarının önemli oranda arttığını göstermesi açısından olumludur. İlköğretimde özel eğitim alan öğrenci sayısının ortaöğretimdeki öğrenci sayısının yaklaşık dört katı olmasının nedeni, ilköğretimin zorunlu olması nedeniyle özel eğitim gerektiren bireylerin özel eğitime ilköğretim kademesinden giriş yapmalarından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan, ortaöğretimdeki özel eğitim alan öğrenci sayısının ilköğretime kıyasla oldukça düşük olması, ilköğretimde özel eğitim alan çocukların önemli bir bölümünün ortaöğretim çağına geldiklerinde sistem dışında kaldıklarını göstermektedir.

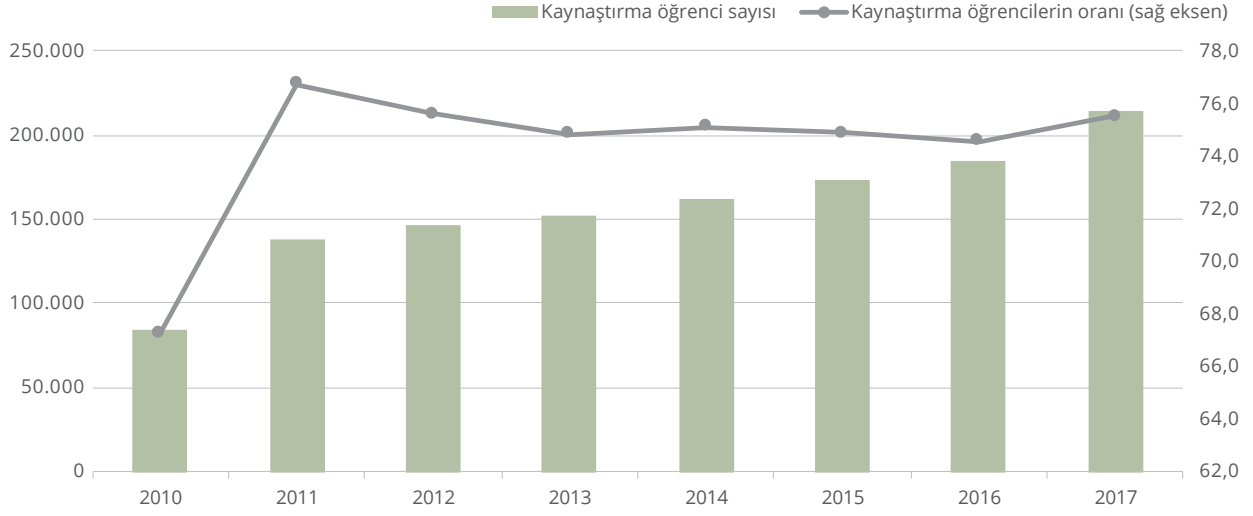
Tablo 6.1'de dikkat çeken diğer bir bulgu ise örgün özel eğitimdeki kız ve erkek öğrenci sayılarındaki farklılaşmadır. 2010 yılında özel eğitim alan toplam 141

Tablo A.6.1 Yıllara ve cinsiyete göre okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde özel eğitim alan öğrenci sayıları (2010-2017)

	Okul öncesi			İlköğretim			Ortaöğretim			Örgün özel eğitim toplam		
	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız
2010	727	424	303	125.729	53.023	72.706	14.792	9.613	5.179	141.248	63.060	78.188
2011	890	516	374	179.664	110.236	69.428	18.959	12.122	6.837	199.513	122.874	76.639
2012	1.006	564	442	194.462	119.335	75.127	25.181	15.975	9.206	220.649	135.874	84.775
2013	1.225	747	478	203.775	125.511	78.264	37.716	23.900	13.816	242.716	150.158	92.558
2014	1.935	1.239	696	215.577	133.151	82.426	41.770	26.476	15.294	259.282	160.866	98.416
2015	2.409	1.568	841	231.541	143.657	87.884	54.539	34.262	20.277	288.489	179.487	109.002
2016	2.736	1.797	939	247.207	154.690	92.517	56.262	35.606	20.656	306.205	192.093	114.112
2017	3.714	2.419	1.295	283.169	179.716	103.453	66.727	42.593	24.134	353.610	224.728	128.882

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.6.2 İlköğretimde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayısında ve oranında (%) yaşanan değişim (2010-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

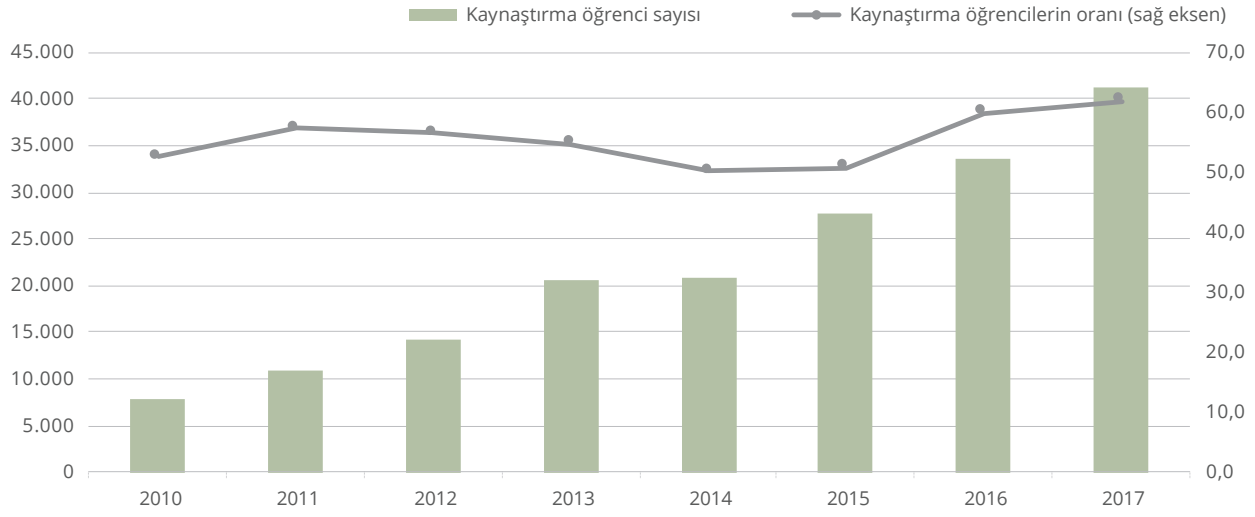
bin öğrenci içerisinde kız öğrencilerin sayısı erkek öğrencilerden 15 bin civarında fazla iken 2011 yılından itibaren erkek öğrencilerin sayısı iki kattan fazla artarak 122 bine yükselmiş, kız öğrenci sayısında ise düşüş olmuştur. Sonraki yıllarda cinsiyetler arasındaki fark devam etmiştir. Engellilik ile dezavantaj arasında bir ilişki söz konusu olmakla birlikte, engelli insanların hepsi eşit derecede dezavantajlı değildir. Engelli kadınlar, kendilerini işlevsiz hale getiren engellerin yanı sıra toplumsal cinsiyet ayrımcılığına da maruz kalmaktadırlar (Dünya Sağlık Örgütü, 2011). Nitekim Türkiye Sağlık Araştırması 2016 verilerine göre (TÜİK, 2018b), Türkiye’de 15 yaş üstü grupta en az bir engeli olan kadınların oranı erkeklerden daha yüksektir. 15 yaş altı grupta ise engel oranına ilişkin bir veri bulunmamakla birlikte engelli erkek ve kadın oranının birbirine yakın olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda örgün özel eğitim kurumlarında eğitim alan kız öğrenci oranının erkeklerin neredeyse yarısı olduğu göz önüne alındığında bütün eğitim kademelerinde özel eğitim gereksinimi olan kız çocuklarının özel eğitime erişimde erkeklere kıyasla daha dezavantajlı oldukları söylenebilir.

Kaynaştırma eğitimi, özel eğitimin, çocukların sadece yetersizliklerine uygun ortamlarda eğitilmesi değil, onların özel eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak en

uygun ve onları en az kısıtlayıcı ortamda eğitmek olduğu anlayışına dayalı bir model olup Türkiye’de en yaygın özel eğitim uygulamasıdır (Çelik vd., 2017). Bu kapsamda Türkiye’de 2010 ile 2017 yılları arasında ilköğretimde kaynaştırma eğitimi alan öğrencilerin sayısı ve oranında yaşanan değişim Şekil A.6.2’de gösterilmiştir. 2010 yılında ilköğretimde özel eğitim gereksinimi nedeniyle eğitim alan toplam 125 bin 729 öğrenciden 84 bin 540’ı kaynaştırma eğitimi alırken 2017 yılında ilköğretimde özel eğitim alan öğrenci sayısı iki kattan fazla artış göstererek 283 bin 169’a yükselmiş ve bu öğrenciler içinde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayısı ise 213 bin 851 olmuştur. Diğer bir ifadeyle 2010 yılında ilköğretimde özel eğitim alan öğrencilerin %67’si kaynaştırma eğitimi kapsamında eğitim alırken, 2011 yılında bu oran belirgin bir artış göstererek %77’ye çıkmıştır. 2013 yılında %75’e düşen kaynaştırma öğrencisi oranı takip eden yıllarda da değişmemiş ve 2017 yılında %75,5 olarak gerçekleşmiştir.

2010 ile 2017 yılları arasında ortaöğretimde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayısı ve oranında yaşanan değişimin gösterildiği Şekil A.6.3 incelendiğinde ise dalgalı bir seyir olduğu görülmektedir. 2010 yılında ortaöğretimde özel eğitim alan toplam 14 bin 792 öğrenci içinde kaynaştırma eğitimi alan öğrencilerin

Şekil A.6.3 Ortaöğretimde kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayılarında ve oranında (%) yaşanan değişim (2010-2017)

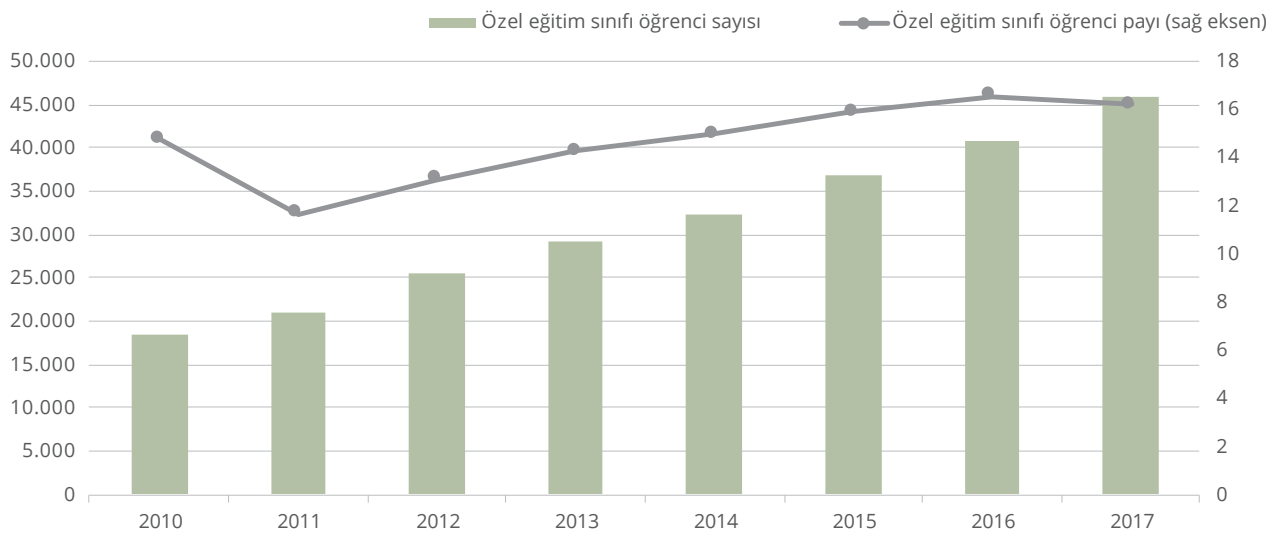
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

oranı %53 iken (7 bin 775 öğrenci) 2017'ye gelindiğinde ortaöğretimde özel eğitim alan öğrenci sayısı 66 bin 727'ye yükselmiştir ancak kaynaştırma eğitimi alan öğrenci oranı %61 olarak (41 bin 318 öğrenci) gerçekleşmiştir. Burada dikkat çeken husus ilköğretim kademesinde kaynaştırma eğitimi alan öğrencilerin oranı %75 civarında iken ortaöğretimde bu oranın %60 civarında olmasıdır. Bunun sebebi ilköğretim kademesini tamamlayan, genel, mesleki ve teknik ortaöğretim programlarına devam edemeyecek

durumdaki hafif düzeyde zihinsel yetersizliği, otizmi veya görme yetersizliği olan bazı öğrencilerin, iş ve mesleğe yönelik bilgi ve beceriler kazanması amacıyla Bakanlıkça açılan gündüzlü özel eğitim mesleki eğitim merkezlerine (okullarına) devam ederek ortaöğretim kademesindeki dört yıllık zorunlu öğrenimlerini buralarda sürdürmeleridir.

Türkiye'de engel düzeyi tam kaynaştırmaya uygun olmayan ve ayrı bir sınıfta eğitim görmeyi gerektiren

Şekil A.6.4 İlköğretim özel eğitim sınıflarındaki öğrenci sayısı ve toplam ilköğretim özel öğrenci sayısı içindeki oranında (%) yaşanan değişim (2010-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

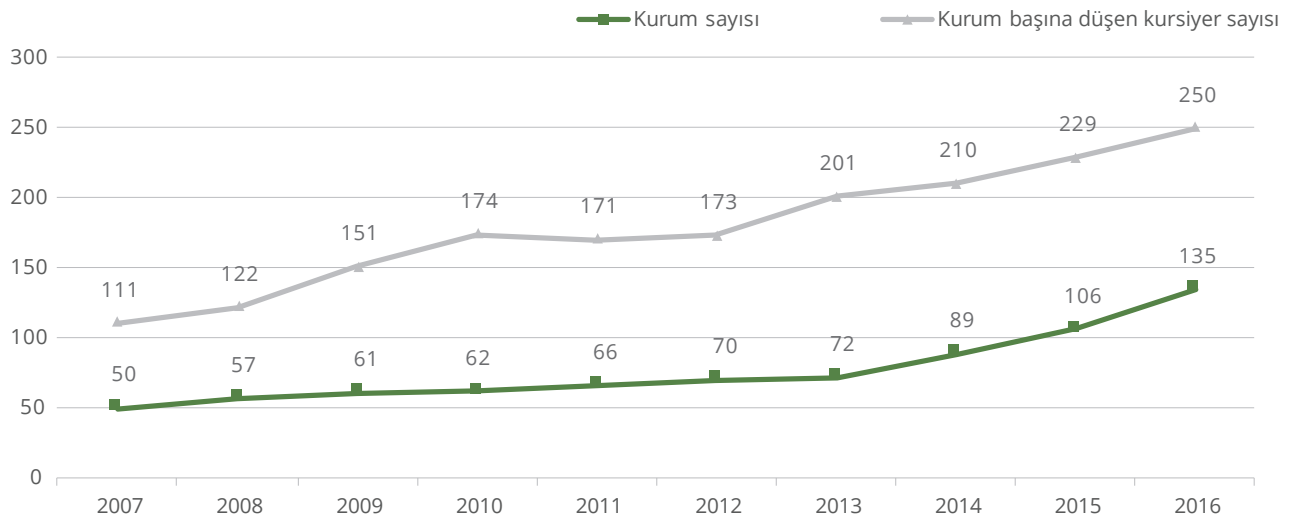
öğrenciler için özel araç-gereçler ile eğitim materyalleri sağlanarak oluşturulmuş özel eğitim sınıfları, özel eğitim kapsamında yaygın olarak uygulanan diğer bir özel eğitim hizmetidir. Bu kapsamda Şekil A.6.4'te 2010 ile 2017 yılları arasında ilköğretim özel eğitim sınıflarındaki öğrenci sayıları ve ilköğretimde özel eğitim alan toplam öğrenci sayısı içindeki oranı gösterilmiştir. Buna göre 2010 yılı ile 2017 yılları arasında ilköğretim özel eğitim sınıflarında eğitim alan öğrenci sayısı kademeli olarak artmıştır. 2010 yılında özel eğitim sınıfında öğrenim gören öğrenci sayısı 18 bin 541 iken 2017 yılına gelindiğinde yaklaşık iki buçuk kat artarak 45 bin 815'e yükselmiştir. Bu rakamlar özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerden tam kaynaştırma eğitimi alamayacak düzeyde engeli bulunanların eğitime erişim ve katılım düzeylerinde olumlu gelişmeler olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Diğer taraftan özel eğitim sınıfı öğrencilerinin, ilköğretimde özel eğitim alan toplam öğrenciler içindeki payı ise 2016'da geçmiş yıllara kıyasla yükselerek yaklaşık %17 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise bu oran çok az düşerek hemen hemen aynı düzeyde kalmıştır.

Bilim ve Sanat Merkezleri

BİLSEM okul öncesi eğitim, ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki özel yetenekli öğrencilerin (resim, müzik ve genel zihinsel yetenek) örgün eğitim kurumlarındaki eğitimlerini aksatmayacak şekilde bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan bağımsız özel eğitim kurumlarıdır. Bu merkezlerde öğrenciler uyum, destek eğitimi, bireysel yetenekleri fark ettirme, özel yetenekleri geliştirme ve proje üretimi/yönetimi alanlarında düzenlenmiş eğitim programlarına alınırlar (MEB, 2016). İleri 1996 yılında açılan BİLSEM'ler, özel yetenekli öğrencilerin kendi potansiyellerini anlamaları, kendilerine ve topluma katkıda bulunabilmeleri için normal okullarda verilen eğitimin ötesinde farklılaştırılmış bir eğitim programı sunmaktadır.

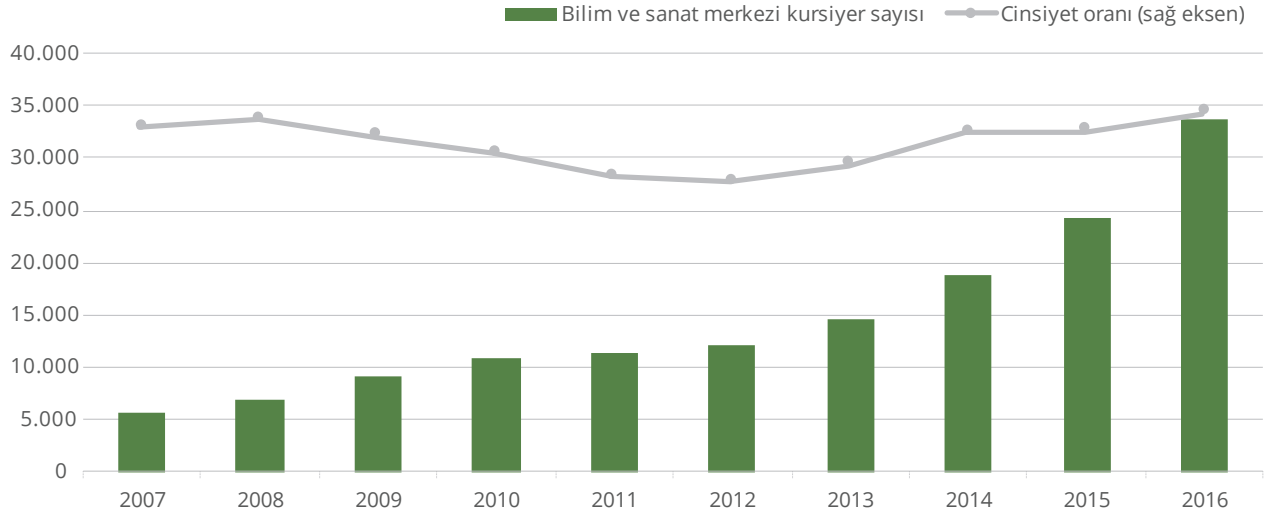
Şekil A.6.5'te 2007 ile 2016 yılları arasında BİLSEM sayısı ve kurum başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2007 yılında toplam 50 olan BİLSEM sayısı yıllar itibariyle düzenli

Şekil A.6.5 BİLSEM sayısı ve kurum başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim (2007-2016)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil A.6.6 BİLSEM öğrenci sayıları ve cinsiyet oranında yaşanan değişim (2007-2016)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Not: Özel eğitim Yaygın Eğitim Kurumlarına ait kursiyer sayısı bilgileri her öğretim yılı sonu itibarıyla verilmiştir.

bir şekilde artmış ve 2017 yılına gelindiğinde 135'e ulaşmıştır. 2007 yılında kurum başına düşen öğrenci sayısı 111 iken 2017 yılına gelindiğinde bu sayı 250 olmuştur. Gerek kurum sayısı gerekse kurum başına düşen öğrenci sayısında yaşanan artış, özel yetenekli bireylerin eğitime erişimlerinin önemli oranda arttığını göstermesi açısından önemli olarak görülmektedir. Diğer taraftan BİLSEM'lerde kurum başına düşen öğrenci sayısındaki artış, diğer bir ifadeyle kurumlardaki öğrenci yoğunluğu yeni kurum ihtiyacını göstermektedir.

Şekil A.6.6.'da 2007 ile 2016 yılları arasından BİLSEM öğrenci sayıları ve cinsiyet oranında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre BİLSEM öğrenci sayıları yıllar

itibarıyla kademeli bir şekilde artış göstermiştir. 2007 yılında toplam 5 bin 534 özel yetenekli öğrencinin eğitim aldığı BİLSEM'lerde 2016 yılında öğrenci sayısı yaklaşık altı kat artarak toplam öğrenci sayısı 33 bin 720'ye çıkmıştır. 2007 yılında cinsiyet oranı 98,6 iken 2016 yılına gelindiğinde ise oran tekrar 103'e yükselmiştir. Daha açık bir ifadeyle 2007 yılında BİLSEM'lerde öğrenim gören her 100 erkek öğrenciye karşılık 99 kız öğrenci varken 2016 yılında ise her 100 erkek öğrenciye karşılık 103 kız öğrenci vardır. BİLSEM öğrencilerinin cinsiyet oranlarındaki geçmiş yıllarda gözlenen dalgalanma sonrasında 2016 yılında gelinen durum, özel yetenekli kız öğrencilerin eğitime katılımları konusunda çok önemli bir gelişmenin olduğunu göstermektedir.

- Okul öncesi eğitim kademesinde okullaşma oranları diğer ülkelere kıyasla oldukça düşük düzeydedir. MEB 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde 5 yaşın okul öncesi eğitimde zorunlu eğitim kapsamına alınacağını belirtmiştir. Ancak yapılan hesaplamalara göre büyükşehirlerde sınıfların 20 öğrenciden daha fazla olduğu (norm hesaplaması 21 öğrenciye kadar 1 öğretmen normu), çoğu okul öncesi öğrencilerinin olduğu dersliklerde ise ikili eğitim yapıldığı bilinmekte olup mevcut okul öncesi öğretmen açığı da söz konusudur. Okul öncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamına alınması halinde mevcut öğretmen açığına yeni öğretmen ve derslik ihtiyacının da ekleneceği göz önüne alındığında 5 yaş grubunda okul öncesi eğitimin zorunlu olması yerine okul öncesi eğitime erişim ve katılımın önündeki engellerin kaldırılması için gerekli alt yapı eksikliğinin giderilmesine yönelik somut adımlar atılmalıdır. Hâlihazırda OECD ülkelerinin birçoğunda okul öncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamında olmadığı halde 5 yaş grubu okullaşma oranı %95'tir. Türkiye'nin okul öncesi eğitimde OECD ortalamasını yakalayabilmesi için yapılan hesaplama göre 14 bin derslik ve öğretmen ihtiyacı vardır. Buna ilaveten, kentleşme ve kadının işgücüne katılım oranlarının arttığı dikkate alındığında 5 yaş gurubuna ilaveten, 3-4 yaş grubu içinde okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması konusunda politikalar geliştirilmelidir.
- Temel liselerin 2018-2019 öğretim yılı sonunda kapatılacağı ilgili yönetmelikte belirtilmiş olmasına rağmen mevcut durumda bu kurumların büyük bir çoğunluğunun özel okul koşullarını sağlamadığı bilinmektedir. Buna ilaveten, temel liselerdeki öğretmen sayısı 20 binin ve öğrenci sayısı ise 200 binin üstündedir. Hatta 9. ve 10. sınıflardaki öğrenci sayısı geçmiş yıllara göre artmıştır. Bu gelişmeler dikkate alındığında, Bakanlığın temel liselere ilişkin öngördüğü politikaları bir an önce belirlemesi ve kamuoyu ile paylaşması gerekmektedir.
- Açıköğretim sistemi başarısız öğrencilerin yerleştirildiği bir okul türü olmaktan çıkarılmalı ve yüzyüze eğitim kapasitesini arttırmaya yönelik yatırımlar yapılmalıdır.
- Özel yetenekli öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan BİLSEM'lerin gerek kurum sayısı gerekse kurum başına düşen öğrenci sayısında yaşanan artış, üstün veya özel yetenekli bireylerin eğitime erişimlerinin önemli oranda arttığını göstermektedir. Ancak kurum başına düşen öğrenci sayısının yükselmesi, bu kurumlarda verilen eğitimin daha nitelikli hale gelebilmesi için yeni kurumların açılması ve kurum başına düşen öğrenci yoğunluğunun azaltılması gerekmektedir.

- "Özel Eğitime Teşvik Kademeli Olarak Kaldırılacak." (2018, 7 Ekim). *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/milli-egitim-bakani-selcuk-ozel-ogretime-tesvik-kademeli-olarak-kaldirilacak/1304751>
- Çelik, Z., Yurdakul, S., Bozgeyikli, H. & Gümüş, S. (2017). *Eğitime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Dünya Sağlık Örgütü (2011). *Dünya engellilik raporu*. <http://siteresources.worldbank.org/TURKEYIN-TURKISHXTN/Resources/455687-1328710754698/YoneticiOzeti.pdf> adresinden 26.11.2018 tarihinde erişildi.
- Gür, B.S. & Çelik, Z. (2009). Türkiye'de milli eğitim sistemi: Yapısal sorunlar ve öneriler (Rapor No. 1). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Gür, B.S., Çelik, Z., Kurt, T. & Yurdakul, S. (2017). *Yükseköğretime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- MEB. (1999). Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri Yönetmeliği. Resmi Gazete. (Sayı: 23579)
- MEB. (2016). Bilim ve sanat merkezleri öğrenci tanılama kılavuzu. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/11093901_bilim_ve_sanat_merkezleri_20162017_kilavuzu.pdf adresinden 01.12.2018 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2018a). *Milli eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2017-2018*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2018b). *2023 eğitim vizyonu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. <http://2023vizyonu.meb.gov.tr/>
- OECD. (2018). *Education at a glance 2018: OECD indicators*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- TÜİK. (2018a). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden 4.12.2018 tarihinde erişildi.
- TÜİK (2018b). Türkiye sağlık araştırması. http://www.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=2711 adresinden 26.11.2018 tarihinde erişildi.

BÖLÜM

EĞİTİMİN ÇIKTILARI

GÖSTERGE	B1	Nüfusun eğitim düzeyi nasıldır?
GÖSTERGE	B2	Yükseköğretim kurumları sınavında ortalama başarı durumu nasıldır?
GÖSTERGE	B3	Yükseköğretime geçiş oranları ve yükseköğretim kontenjanları nasıldır?
GÖSTERGE	B4	İşgücü piyasasında eğitim rolü nasıldır?
BÖLÜM	B	Öneriler

Bir eğitim sisteminin kendisinden beklenen hizmetleri yerine getirebilmesi ve başarılı olabilmesi için, erişim ve katılım oranlarını artırması gereklidir ancak yeterli değildir. Sistemin verimliliğini ve performansını değerlendirmek için, erişim ve katılım göstergelerinin yanı sıra sistemden mezun olan kişilerin oranı ve bu kişilerin sahip olduğu beceri ve yetkinlikleri analiz etmek gerekmektedir. Bu bölümde nüfusun eğitim düzeyi göstergesi altında lise mezuniyet oranları, yükseköğretime geçiş sınavında öğrencilerin ortalama başarı durumu, yükseköğretime geçiş ve yükseköğretim kontenjanlarının doluluk oranları ile işgücü piyasalarına erişim oranları tartışılacaktır.

Göstergeleri incelemeye geçmeden önce bu bölümde kullanılan bazı kavramlara açıklık getirmek faydalı olacaktır. İşgücü ile ilgili Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) verilerinde yükseköğretim öncesindeki eğitim düzeyi tanımlanırken ortaöğretim mezunu ve ortaöğretim sonrası yükseköğretim derecesinde olmayanlar düzeyi ile ilgili veriler birlikte sunulmaktadır. Ortaöğretim sonrası yükseköğretim derecesinde olmayanlar düzeyi Almanya, Avusturya, Polonya gibi bazı Avrupa ülkeleri haricinde, Türkiye dâhil birçok OECD ülkesinde bulunmamaktadır. Bu düzey, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nün eğitim sınıflamasına göre ISCED 4 düzeyine karşılık gelmektedir. Bu düzey, ortaöğretim üzerine inşa edilen ve bireyleri iş piyasaları ile yükseköğretime hazırlamaktadır. Bu programlar ortaöğretimden anlamlı bir şekilde daha ileride değildir. Dahası bu programlar, bilgi, beceri ve yeterlilikleri derinleştirmekten ziyade genişletmeyi hedeflemektedir (UNESCO, 2016). Ortaöğretim sonrası yükseköğretim derecesinde olmayanlar düzeyinin Türkiye dâhil birçok OECD ülkesinde olmaması, yükseköğretim öncesi eğitim düzeyini ifade etmesi ve Türkiye'deki okuyucular için daha kolay sınıflandırılması için ortaöğretim sonrası yükseköğretim derecesinde olmayanlar düzeyi, ortaöğretim mezunları verilerine eklenerek sunulmuştur.

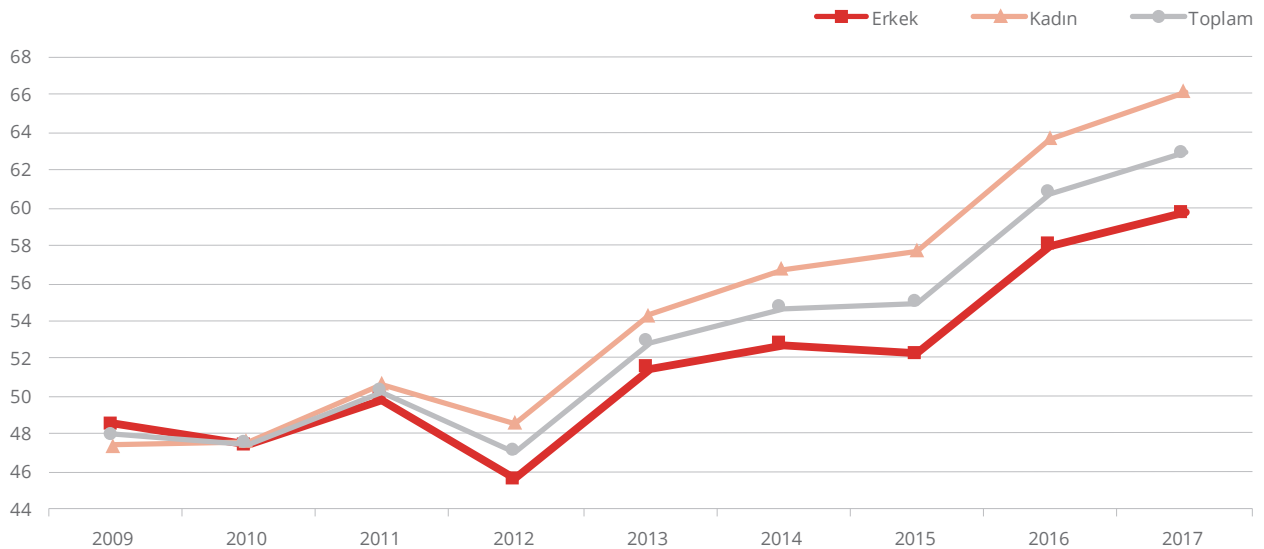
Bu göstergede farklı yaş gruplarında, bölgelere ve cinsiyete göre toplam nüfus içinde lise mezuniyet oranları verilmiştir. Ayrıca, en az lise mezuniyet oranları OECD verileri ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Şekil B.1.1'de 2009-2017 yılları arasında cinsiyete göre, 18-21 yaş grubunda en az lise mezunu olanların oranında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, 2009 yılında en az lise mezunu olma oranı kadınlarda %47,4, erkeklerde %48,5 ve toplamda %48 iken 2017 yılında bu oran kadınlarda %66,2'ye, erkeklerde %59,7'ye ve toplamda %62,9'a yükselmiştir. Zaman içinde her iki cinsiyette de en az lise mezunu olma oranı önemli oranda artarken kadınlarda bu oranin oldukça hızlı bir şekilde arttığı ve erkeklerden 6,5 puan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu veriler, Türkiye'nin okullaşma oranları ve sürelerini artırmak için önceki yıllarda izlenen politikaların ve uygulanan programların yanında 2012 yılında başlatılan 12 yıllık zorunlu eğitim kararının olumlu etkisini göstermektedir. Bu politikanın sonucu

olarak son yıllarda kadın ve erkeklerin lise mezunu olma oranları hızlı bir şekilde artmıştır (Çelik, Yurdakul, Bozgeyikli ve Gümüş, 2017). Bir diğer husus ise, diğer OECD ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de kadınların en az liseden mezun olma oranları ile dört yıl içinde liseden mezun olma oranları erkeklerden çok daha yüksek olmasıdır. Erkeklerin kızlara göre mezuniyetlerini ertelemeleri, sınıf tekrar oranlarının daha yüksek olması, kızların akademik başarılarının daha yüksek olması ve okula yönelik pozitif tutumları, mezuniyet oranlarının yüksekliğini açıklamaktadır (OECD, 2017).

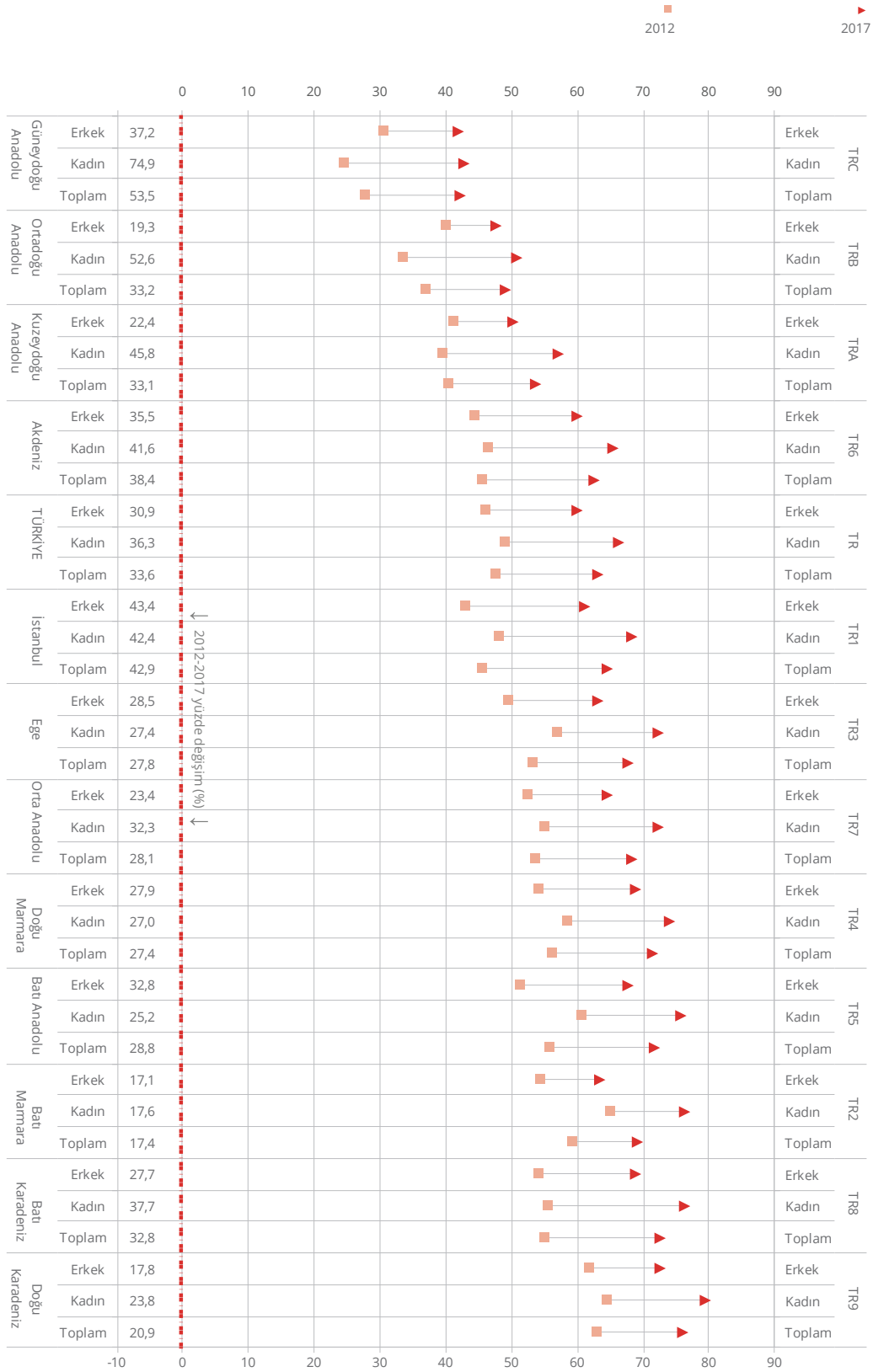
Şekil B.1.2'de 2012 ve 2017 yıllarında bölgelere ve cinsiyete göre 18-21 yaş grubunda en az lise mezunu olanların oranı gösterilmiştir. Buna göre, 2012 ile 2017 yılları arasında her iki cinsiyette ve toplamda tüm bölgelerde en az lise mezunu olma oranının arttığı görülmektedir. Buna ilaveten, diğer tüm bölgelerde olduğu gibi, Güneydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu gibi 2012 yılında kadınların erkeklere göre en az lise mezunu olma oranının

Şekil B.1.1 Cinsiyete göre 18-21 yaş grubunda en az lise mezunu olanların oranında (%) yaşanan değişim (2009-2017)

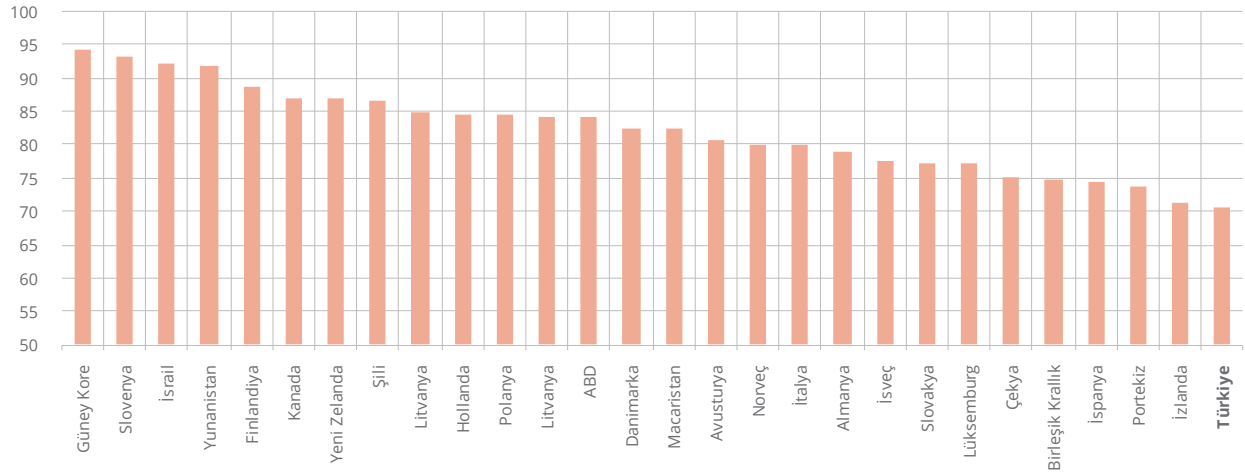
Kaynak: TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi veritabanları kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil B.1.2 Bölgelere ve cinsiyete göre 18-21 yaş grubunda en az lise mezunu olanların oranı (%) (2012, 2017)

Kaynak: TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi veritabanları kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.1.3 OECD ülkelerinde 25 yaş altındaki nüfus içinde en az lise öğrenimini tamamlayanların oranı (%) (2016)

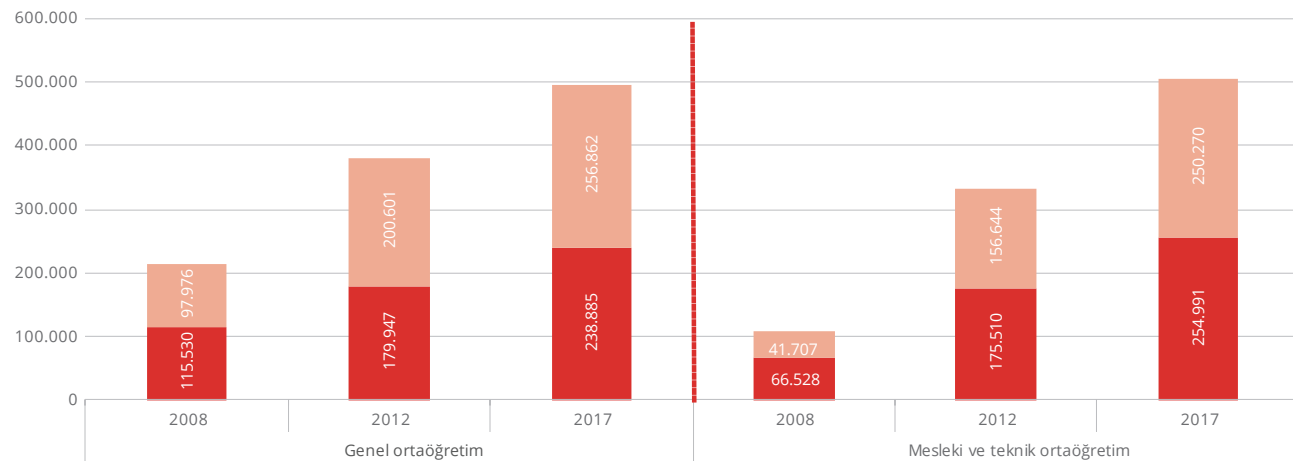
Kaynak: OECD.Stat verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

daha düşük olduğu bölgelerde de 2017 yılında kadınlar erkeklerden daha yüksek oranda liseden mezun olmuşlardır. Son olarak bölgeler arasında en az lise mezunu olma oranlarında belirgin bir eşitsizlik görülmektedir. Güneydoğu Anadolu'da en az lise mezunu olma oranı %40'lar civarında iken Batı ve Doğu Karadeniz de bu oranlar %70'lerin üzerindedir. Bu durum, bölgelere yönelik özel ve etkin politikalar geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

gösterilmiştir. Buna göre, OECD ülkeleri arasında 25 yaş altında en az lise mezunu olanların oranı en düşük (%71) İzlanda ile Türkiye'dedir. Güney Kore, Slovenya, İsrail ve Yunanistan'da 25 yaş altı nüfus içinde en az lise mezunu olma oranı %90'ının üzerindedir. Türkiye son yıllarda lise mezuniyet oranlarını önemli oranda artırmasına rağmen halen OECD ülkeleri arasında en düşük lise mezuniyet oranına sahip ülkedir.

OECD ülkelerinde 2016 yılında 25 yaş altı nüfus içinde en az lise öğrenimini tamamlayanların oranı Şekil B.1.3'te

Şekil B.1.4 Okul türüne ve cinsiyete göre ortaöğretimde mezun öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008, 2012 ve 2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda MEB tarafından yayınlanan istatistikler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.1.4'te okul türüne ve cinsiyete göre ortaöğretimde mezun öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, 2008 yılında mesleki ve teknik ortaöğretimden 108 bin, genel ortaöğretimden 214 bin ve toplamda 322 bin kişi mezun olmuşken zaman içinde her iki okul türünden de mezun olma oranları artmış ve 2017 yılında mesleki ve teknik ortaöğretimden 505 bin genel ortaöğretimde ise 496 bin kişi toplamda ise 1 milyon civarında öğrenci mezun olmuştur. Zaman içinde mesleki eğitimden mezun olma oranlarının genel ortaöğretimden mezun olmaya

göre daha hızlı arttığı görülmektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında 2008-2017 yılları arasında genel ortaöğretimden mezun olan erkek sayısı 116 binden 239 bine, kız sayısı ise 98 binden 257 bine yükselmiştir. Mesleki ve teknik ortaöğretimden mezun olan erkek sayısı 96 binden 255 bine kız sayısı ise 42 binden 250 bine yükselmiştir. Genel ortaöğretimde kızların erkeklere göre daha yüksek sayıda, mesleki eğitimde ise erkeklerle benzer sayıda mezun oldukları görülmektedir.

12 Ekim 2017 tarihinde Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından yapılan açıklama ile yükseköğretime geçiş sisteminde ve sınavların uygulanma biçimi ile soru sayılarında bir değişiklik yapılmıştır. YÖK yaptığı açıklama ile 2018 yılından itibaren Yükseköğretime Geçiş Sınavlarının (YKS) uygulanacağını ilan etmiştir. YÖK'ün açıkladığı sınav sistemi, tarih ve sınav içeriğine yönelik kamuoyundan yoğun eleştiriler gelmesi üzerine, bir takım değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır. Bu revizyonlar sonrasında 2018 yılında uygulanmaya başlayan yeni yükseköğretime geçiş sistemi iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Buna göre ilk aşama olan ve 40 Türkçe, 40 matematik, 20 sosyal bilimler ve 20 fen bilimleri testlerinden oluşan Temel Yeterlilik Testi (TYT), cumartesi sabah yapılmıştır. Alan Yeterlilik Testinin (AYT) pazar sabah uygulanması ve dört alandan AYT'de Türk dili ve edebiyatı-sosyal bilimler-1 testi, sosyal bilimler-2 testi, matematik testi ve fen bilimleri testi alanlarından ve her alanın 40 sorudan oluşmasına karar verilmiştir (Çelik vd., 2017). AYT ve TYT'deki soru sayıları, önceki yükseköğretim geçiş sınavları olan Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavındaki (LYS) soru sayılarına göre oldukça azaltılmıştır. Daha açık ifadeyle, YGS'de sosyal bilimler ve fen bilimleri 40'ar sorudan oluşurken TYT'de 20'şer sorudan oluşmaktadır. LYS'de matematik ve geometri toplam 80 sorudan oluşmakta iken AYT'de matematik testi 40 sorudan oluşmaktadır. Soru sayılarındaki aşırı farklılaşmadan dolayı AYT ve TYT'deki öğrencilerin net ortalamalarını YGS ve LYS

ile kıyaslamak makul değildir. Bu nedenle, bu göstergede öğrencilerin başarıları sadece 2018 AYT ve TYT verilerine göre yapılacaktır.

Tablo B.2.1'de test türlerine göre TYT'de soru sayıları ve adayların ortalama netleri gösterilmiştir. Buna göre 40 sorudan oluşan Türkçe testini cevaplayan lise son sınıfta öğrenim görenlerin ortalaması 16,3, tüm adayların ortalaması ise 16,2'dir. 20 sorudan oluşan sosyal bilimler testindeki hem lise son sınıfta öğrenim gören adayların hem de tüm adayların ortalaması 6'dır. 40 sorudan oluşan temel matematik testinde ise son sınıfta öğrenim görenlerin ortalaması 6, tüm adayların ortalaması ise 5,6 nettir. 20 sorudan oluşan fen bilimleri testinin ortalaması ise son sınıflar için 3,3 tüm adaylar için 2,8'dir.

Tablo B.2.2'de ise test türlerine göre AYT soru sayıları ve adayların ortalama netleri gösterilmiştir. Buna göre AYT matematik testinde lise son sınıfta okuyan adaylar 40 soruda 4,4 net, tüm adaylar ise 3,9 net; AYT fizik testinde lise son sınıfta okuyan adaylar 14 soruda 0,6 net, tüm adaylar ise 0,4 net; 13 sorudan oluşan kimya testinde ise lise son sınıfta okuyan adaylar 1,3. net tüm adaylar 1,1 net; 13 sorudan oluşan biyoloji testinde ise lise son sınıftaki adaylar 1,9 net, tüm adaylar ise 1,7 net yapmışlardır. Buna ilaveten, 24 sorudan oluşan Türk dili ve edebiyatı testinde lise son sınıfta okuyan adayların ortalaması 4,3, tüm adayların orta-

Tablo B.2.1 Test türlerine göre TYT'de soru sayıları ve adayların ortalama netleri (2018)

Test türü	Soru sayısı	Lise son sınıfta okuyan adayların ortalaması	Tüm adayların ortalaması
Türkçe	40	16,3	16,2
Sosyal bilimler	20	6,0	6,0
Temel matematik	40	6,0	5,6
Fen bilimleri	20	3,3	2,8

Kaynak: ÖSYM tarafından yayınlanan LYS ve AYT istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo B.2.2 Test türlerine göre AYT'de soru sayıları ve adayların ortalama netleri (2018)

Test türü	Soru sayısı	Lise son sınıfta okuyan adayların ortalaması	Tüm adayların ortalaması
Matematik	40	4,4	3,9
Fizik	14	0,6	0,4
Kimya	13	1,3	1,1
Biyoloji	13	1,9	1,7
Türk dili ve edebiyatı	24	4,3	4,7
Coğrafya 1	6	2,0	2,4
Tarih 1	10	1,4	1,6
Tarih 2	11	1,2	1,4
Coğrafya 2	11	2,3	2,9
Felsefe grubu	12	1,6	2,0
DKAB / ek felsefe grubu	6	1,8	2,1
İngilizce	80	28,4	24,8
Almanca	80	39,0	31,4
Fransızca	80	33,6	30,0

Kaynak: ÖSYM tarafından yayınlanan LYS ve AYT istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

laması ise 4,7'dir. 6 sorudan oluşan coğrafya 1 testinde ise lise son sınıfta okuyan adaylar 2 net, tüm adaylar ise 2,2 net yapmıştır. 10 sorudan oluşan tarih 1 testinde ise son sınıfta okuyan adaylar 1,6, tüm adaylar ise 1,4 net yapmışlardır. Coğrafya 2 testindeki 11 sorudan lise son sınıftaki adayların ortalaması 2,9 net, tüm adayların ortalaması ise 2,3 nettir. 12 sorudan oluşan felsefe grubunda lise son sınıftaki adayların ortalaması 1,6 net iken tüm adayların ortalaması 2 net; 11 sorudan oluşan tarih 2 testinde ise lise son sınıftaki adayların ortalaması 1,4 net, tüm adayların ortalaması ise 1,2 nettir. 6 sorudan oluşan din kültürü ve ahlak bilgisi / ek felsefe grubu testinde ise lise son sınıftaki adayların ortalaması 2,1 iken tüm adayların ortalaması 1,8 nettir. Son olarak, İngilizce testinde 80 soruda lise son sınıfta okuyan adaylar 28,4, net tüm adaylar ise 24,8 net; Almanca testin-

de 80 soruda lise son sınıfta okuyan adaylar 39, tüm adaylar 31,4 net; Fransızca 80 soruluk testte ise lise son sınıftaki adaylar 33,6, tüm adaylar ise 30 net yapmışlardır.

AYT ve TYT net ortalamalarına topluca bakıldığında net cevap ortalamasının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Net sayılarındaki düşüklük, Türkiye eğitim sisteminde öğrencilerin temel bilgi ve becerileri öğrenmeden sistemden mezun olduğunu göstermektedir. AYT ve TYT net ortalamalarındaki düşüklük, TIMSS ve PISA gibi uluslararası öğrenci başarısı değerlendirme çalışmalarının sonuçları ile uyumludur. Hem ulusal hem de uluslararası sınavların gösterdiği üzere Türkiye'deki öğrenciler temel becerileri elde etmeden eğitim sisteminden mezun olmaktadır (Çelik vd., 2017; Eğitim Reformu Girişimi, 2017; Kalkınma Bakanlığı, 2014).

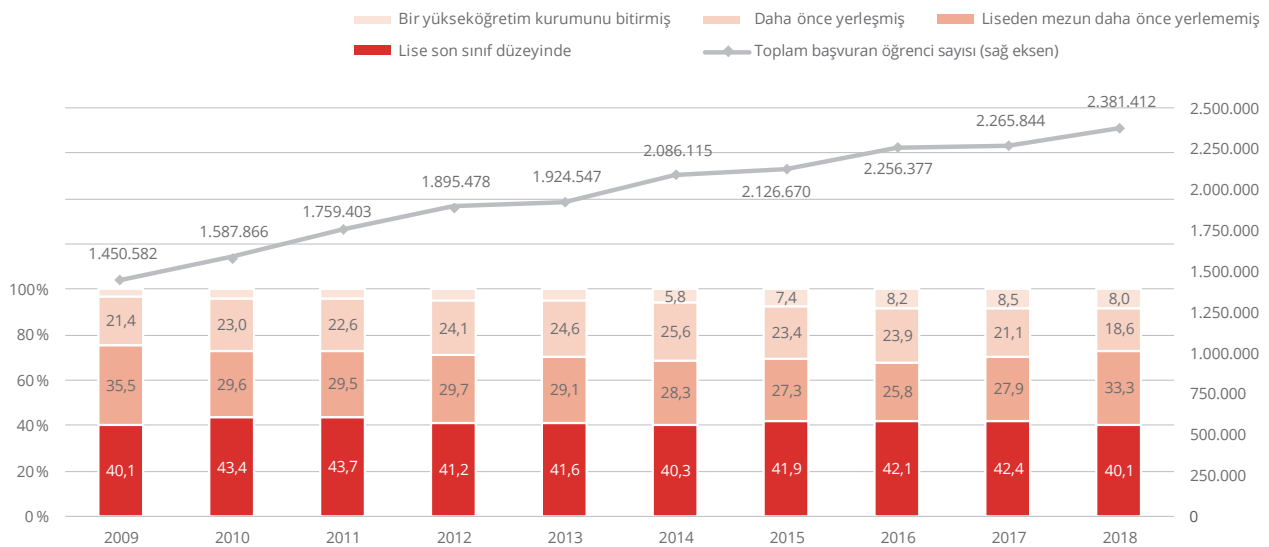
YÜKSEKÖĞRETİME GEÇİŞ ORANLARI VE YÜKSEKÖĞRETİM KONTENJANLARI NASILDIR?

Bu göstergede yükseköğretime geçiş oranları ile yükseköğretime geçişte ayrılan kontenjanların ne kadar başarılı bir şekilde doldurulduğu hususu tartışılacaktır.

2009-2018 yılları arasında üniversite giriş sınavına başvuran aday sayısı ile başvuranların lise mezuniyetlerine ve daha önce yerleşme durumlarına göre oransal dağılımında yaşanan değişim Şekil B.3.1'de gösterilmiştir. Buna göre, 2009-2018 yılları arasında üniversite giriş sınavına başvuran aday sayısı sürekli bir artış eğilimindedir. 2009 yılına üniversite giriş sınavına başvuran aday sayısı 1.450.582'den 2018 yılında 2.381.412'ye yükselmiştir. Yükseköğretime giriş sınavına başvuran adayların dağılımına bakıldığında 2009 yılında başvuran adayların %40,1'i lise son sınıf düzeyinde, %35,5'i liseden mezun daha önce yerleşmemiş, %21,4'ü daha önce yerleşmiş ve %3'ü ise bir yükseköğretim programını bitirmiş adaylardan oluşmaktadır. 2018 yılında ise başvuran adayların %40,1'i lise son sınıf düzeyinde, %33,3'ü liseden mezun daha önce yerleşmemiş, %18,6'sı daha önce yerleşmiş ve %8'inin ise bir yükseköğretim prog-

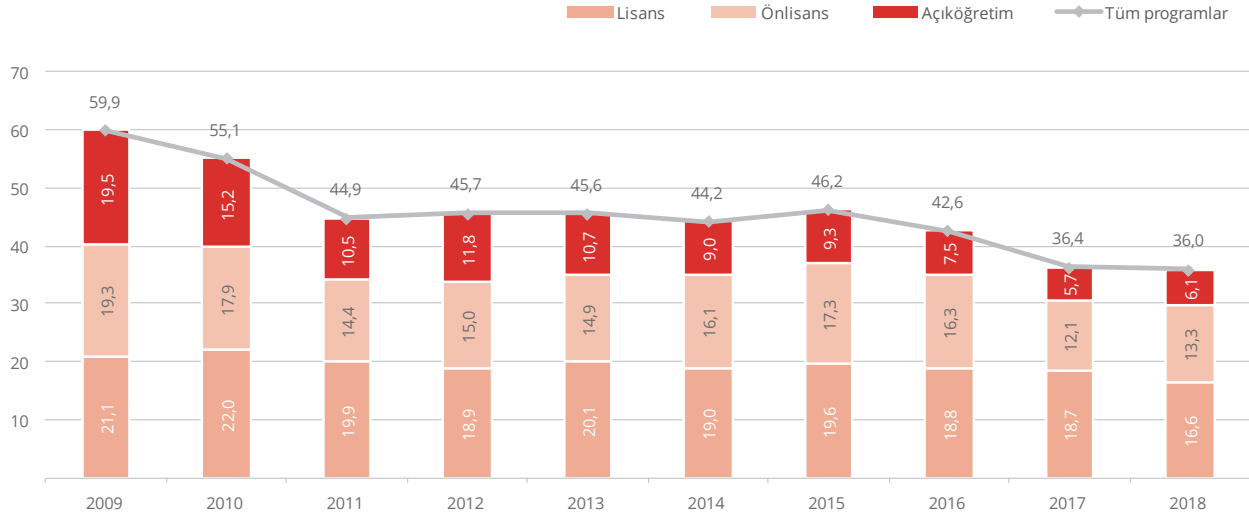
ramını bitirmiş adaylardan oluştuğu görülmektedir. Şekilde en dikkat çeken husus son yıllarda bir yükseköğretim programını bitiren adayların tekrar sınava başvurma oranındaki artıştır. 2018 yılı itibarıyla yaklaşık 200 bin kişi bir yükseköğretim programını bitirmesine rağmen tekrar üniversite giriş sınavına başvurmuştur. Buna ilaveten yaklaşık 450 bin kişi de bir yükseköğretim programına kayıtlı olmasına rağmen tekrar başvurmuştur. Bu ise yüksek öğretim öğrencileri/mezunları için yükseköğretim programlarının çoğunun yeterince memnun edici olmaması, istihdam imkânlarının sınırlı olması, yükseköğretim sisteminin büyümesinin sonucu olarak bireylerin yaşam boyu öğrenme hedefiyle yeni arayışlar içinde olması ile ilişkili görünmektedir (Gür, Çelik, Kurt ve Yurdakul, 2017). Şekilde dikkat çeken bir diğer husus ise 2017 ile 2018 yılları arasında liseden mezun daha önceden yerleşmemiş aday oranının 5,4 puan artmasıdır. Bu artışın en önemli nedeni ise 2017 yılında özellikle YÖK'ün izlediği politikaların sonucu olarak yüksek sayıda kontenjanın boş kalmasıdır (Çelik vd., 2017). Genel olarak yükseköğretime oldukça yüksek bir talep olduğu halde, yükseköğretim kontenjanlarının boş kalması, arz ve talep arasındaki

Şekil B.3.1 Üniversite giriş sınavına başvuran aday sayısı ile başvuranların lise mezuniyetlerine ve daha önce yerleşme durumlarına göre oransal (%) dağılımında yaşanan değişim (2009-2018)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil B.3.2 Farklı türde yükseköğretim programlarına yerleşen öğrencilerin üniversite giriş sınavına başvuran öğrenci sayısına oranında (%) yaşanan değişim (2009-2018)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

eşleşmenin zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. Aşağıda da tartışılacağı üzere, başvuran öğrenciler içerisinde bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranı son yıllarda düşmüştür (Şekil B.3.2). Bir başka ifadeyle, son yıllarda izlenen politikalar arz ve talep arasındaki eşleştirmeyi daha da zayıflatmış görünmektedir.

2009-2018 yılları arasında farklı türde yükseköğretim programlarına yerleşen öğrencilerin üniversite giriş sınavına başvuran öğrenci sayısına oranında yaşanan değişim Şekil B.3.2'de gösterilmiştir. Buna göre, 2009 yılında üniversite giriş sınavına başvuran adayların %59,9'u bir programa yerleşmiştir. 2009 yılında başvuranların %21,1'i lisans, %19,3'ü önlisans ve %19,5'i açıköğretim programlarına yerleşmiştir. Zaman içinde üniversite giriş sınavına başvuran adayların yerleşme oranı azalmış ve 2018 yılında başvuran adayların %36'sı bir programa yerleşmiştir. Başvuranların %16,6'sı lisans, %13,3'ü önlisans ve %6,1'i açıköğretim programlarına yerleşmiştir. Zaman içinde açıköğretim programlarına yerleşme oranının azaldığı görülmektedir. Ancak burada en dikkat çekici olan husus, yeni üniversiteler açılmasına ve kontenjanların artırılmasına rağmen, başvuran adayların ancak %16,6'sının yani her altı adaydan yalnız birinin bir lisans programına yerleşmesidir. Bunun en önemli

nedeni ise YÖK'ün öğretmenlik ve mühendislik gibi bazı programlara sıralama barajı uygulamasının sonucu olarak birçok programın boş kalmasıdır (Çelik vd., 2017). Buna ilaveten, adaylar birçok programı istihdam ihtimalini zayıf gördüğünden dolayı tercih etmemektedir. Şekil B.3.13'te görüldüğü üzere lisans programlarına ayrılan kontenjanların yaklaşık 120 bini boş kalmıştır. Başka bir ifade ile yükseköğretim sisteminin yeterince etkin bir şekilde çalışmadığı görülmektedir. Diğer kritik nokta ise yükseköğretim giriş sınavına başvuran ve yerleşen aday sayısı arasındaki makas gittikçe artmaktadır. Daha açık ifade ile yükseköğretime arz ve talep arasındaki uyum sorunu zaman zaman içinde gittikçe büyümektedir (Çelik vd., 2017; Çetinsaya, 2014).

2009 ile 2018 yılları arasında lise son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin, lise son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran öğrenci sayısına oranında yaşanan değişim Şekil B.3.3'te gösterilmiştir. Buna göre, lise son sınıfta yükseköğretime giriş sınavına başvuran adayların bir programa yerleşme oranı zaman içinde önemli oranda azalmış ve 2009'da %55,3'ten 2018'de %32,4'e inmiştir. 2018'de

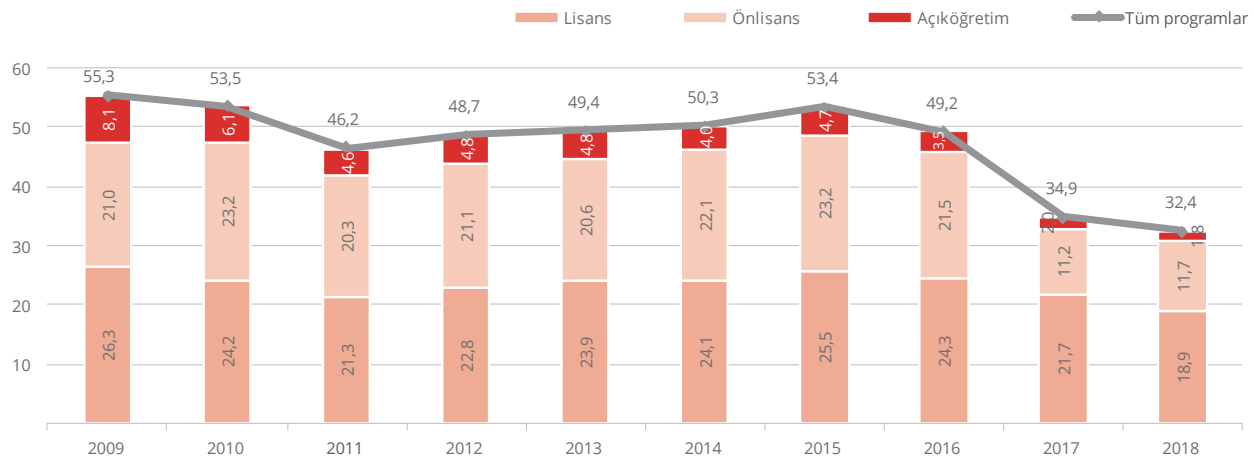
lise son sınıfta yükseköğretime giriş sınavına başvuran adayların %18,9'u bir lisans programına, %11,7'si önlisans ve %1,6'sı bir açıköğretim programına yerleşmiştir. Açıköğretim kontenjanlarına getirilen sınırlamanın sonucu olarak açıköğretim programlarına yerleşen aday oranı önemli oranda azalmıştır. Ayrıca önlisans programına yerleşen aday oranının da zaman içinde önemli düzeyde azaldığı görülmektedir. Lise son sınıfta başvuran adayların ancak beşte biri bir lisans programına yerleşebilmiştir. Bu veriler, zorunlu eğitim sürelerinin uzatılması, kontenjanların artırılması ve yeni üniversitelerin açılması şeklinde karşımıza çıkan yükseköğretimdeki büyüme ve genişleme politikalarının (Günay ve Günay, 2011; Çetinsaya, 2014), YÖK'ün 2016 yılı ve sonrasında yeni politikaları ile mevcut yükseköğretim programlarına yönelik talebin azalması sonucunda önemli ölçüde frenlendiği anlamına gelmektedir. Artan lise mezun sayısı dikkate alındığında, YÖK'ün mevcut politikalarının devam etmesi durumunda, yükseköğretimdeki arz ve talep uyumsuzluğunun önümüzdeki yıllarda daha da artacağını söylemek mümkündür.

Şekil B.3.4'te 2009 ile 2018 yılları arasında üniversite giriş sınavına başvuran ve yerleşen sayılarında yaşa-

nan değişim verilmiştir. Buna göre üniversite giriş sınavına başvuran sayısı 2009 yılından itibaren sürekli artış göstermiş buna karşılık yerleşen sayısı ise genelde durağan bir seyir izlemiş ve hep 1 milyonun altında kalmıştır. Üniversite giriş sınavına başvuran ve yerleşen arasındaki makas her yıl giderek artmıştır. 2009 yılında başvuran kişi sayısı 1 milyon 451 bin iken 2018 yılında bu sayı 2 milyon 380 bine yükselmiştir. Yerleşen sayıları incelendiğinde ise 2009 yılında 869 bin iken 2016 yılında bu sayı 962 bin olmuş ve 2017 yılında sert bir düşüş ile 825 bine gerilemiştir. 2018 yılında ise yerleşen sayısı 857 bine yükselmiştir. Yükseköğretime giriş sisteminde her yıl artarak devam eden arz ve talep arasındaki sorun, son iki yılda daha da belirgin bir şekilde kendini göstermiştir.

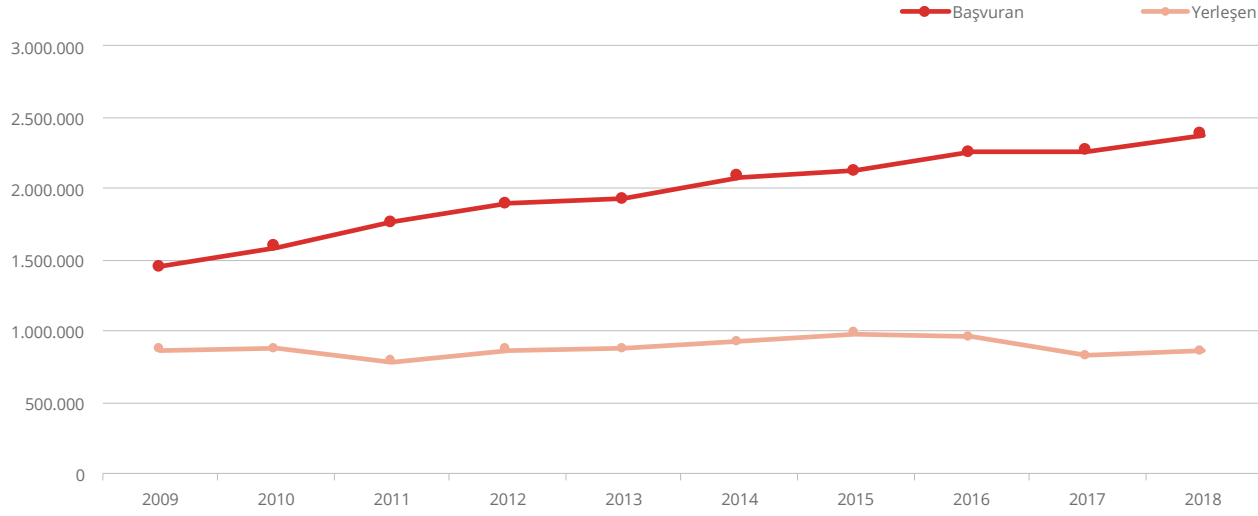
2009 ile 2018 yılları arasında ortaöğretim programı türüne göre üniversite giriş sınavına başvuranların içinde bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranında yaşanan değişim Şekil B.3.5'te gösterilmiştir. Buna göre, 2009 yılında mesleki ortaöğretim programları mezunlarının %63,6'sı genel ortaöğretim programları mezunlarının %58,7'si bir programa yerleşmiştir. Bu oran her iki okul türü mezunlarında da zaman içinde azalmış ve 2018 yılında genel orta-

Şekil B.3.3 Ortaöğretim son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin, lise son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran öğrenci sayısına oranında (%) yaşanan değişim (2009-2018)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil B.3.4 Üniversite giriş sınavına başvuran ve yerleşen sayılarında yaşanan değişim (2009-2018)

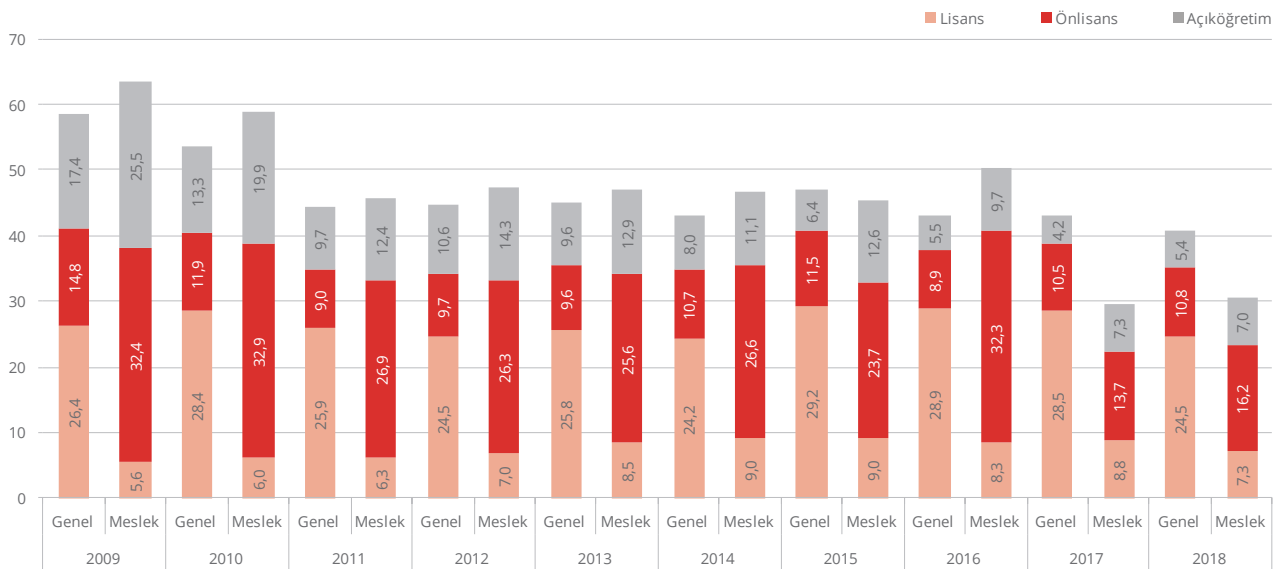

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan ÖSYM istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

öğretim programları mezunlarının %40,7'si ve mesleki ortaöğretim programları mezunlarının %30,4'ü bir yükseköğretim programına yerleşmiştir. Mesleki ortaöğretim programları mezunları önlisans programlarına genel ortaöğretim programları mezunlarına göre daha yüksek oranda yerleşmiştir. 2009 yılında mesleki ortaöğretim programları %32,4'ü,

genel ortaöğretim programları %14,8'i bir önlisans programına yerleşmiştir. 2018 yılında ise mesleki ortaöğretim programları %16,2'si, genel ortaöğretim programlarının %10,2'si önlisans programına yerleşmiştir. Özellikle 2016 yılından itibaren mesleki ortaöğretim programları önlisans programına yerleşme oranında keskin bir düşüş yaşanmıştır. Bunun temel

Şekil B.3.5 Ortaöğretim programı türüne göre üniversite giriş sınavına başvuranların içinde bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranı (%) (2009-2018)

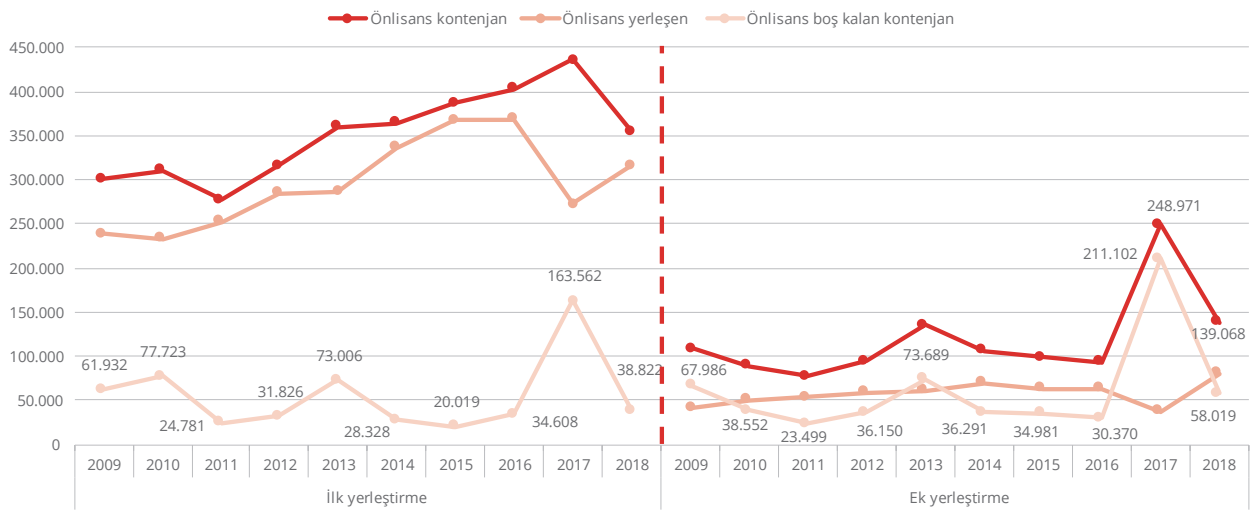

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

nedeni ise 2016 yılında önlisans programlarına sınavsız yerleşme uygulamasının kaldırılmasıdır (Çelik vd., 2017). Buna ilaveten, önlisans kontenjanlarının azaltılması ve kontenjanların boş kalma oranlarının artması da yerleşme oranlarını olumsuz etkilemektedir. 2009-2018 yılları arasında tüm başvurular içinde lisans programlarına yerleşme oranlarına bakıldığında, genel ortaöğretim programları yerleşme oranı %26,4'ten %24,5'e inmiş, meslek lisesi mezunlarının oranı ise %5,6'dan %7,3'e yükselmiştir. Mesleki ortaöğretim programlarına yönelik katsayı kararının kaldırılması ile mesleki ortaöğretim programları lisans programına yerleşme oranı artmaya başlamıştır. Tüm başvurular içinde açıköğretime yerleşme oranlarında her iki ortaöğretim türünde de zaman içinde ciddi bir azalma gerçekleşmiştir. 2009 yılında mesleki ortaöğretim programları %25,5'i, genel ortaöğretim programları %17,4'ü açıköğretim programlarına yerleşmişken, 2018 yılında meslek liselilerin %7'si genel ortaöğretim programları %5,4'ü açıköğretime yerleşmiştir. Bu azalmanın temel nedeni daha önce ifade edildiği üzere, açıköğretim kontenjanlarının kısıtlanmasıdır.

2009-2018 yılları arasında yükseköğretimde önlisans programları kontenjanları ile yerleşen ve boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim Şekil B.3.6'da gösterilmiştir. Buna göre, önlisans programlarına ayrılan kontenjan 2009'da 300.653 iken bu sayı 2018'de 354.859 olmuştur. Bir önceki yıla göre önlisans kontenjanı 82.065 azaltılmıştır. Bu azalmanın temel nedeni ise 2017 yılında önlisans kontenjanlarının yaklaşık %40'ının boş kalmasıdır (Çelik vd., 2017). Önlisans kontenjanlarına yerleşen kişi sayısına bakıldığında 2009'da 238.631 olan sayı 2018'de 316.037'ye yükselmiştir. Bir önceki yıla göre önlisansa ayrılan kontenjan sayıları azalmasına rağmen, yerleşen kişi sayısı artmıştır. İlk yerleştirme sonrasında önlisans kontenjanlarının %89,1'i dolmuş ve toplam da 38.822 kontenjan boş kalmıştır. Ek yerleştirme sonrasında boş kontenjan sayısı 58.019'a yükselmiştir. Kısacası bir önceki yıl oldukça yüksek bir oranda boş kontenjan kalması sonrasında 2018'de önlisans kontenjanları önemli oranda azaltılmış buna rağmen, ek yerleştirme sonrasında toplam önlisans kontenjanlarının %16'sı boş kalmıştır.

Şekil B.3.6 Yükseköğretimde önlisans programları kontenjanları ile yerleşen ve boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim (2009-2018)

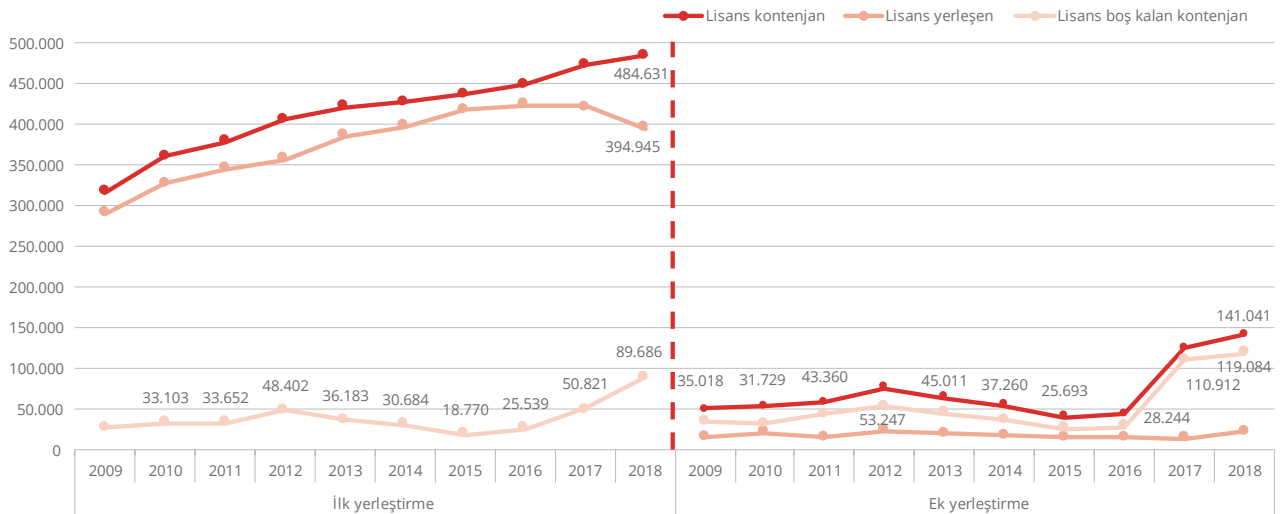

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan ÖSYM yerleştirme ve ek yerleştirme sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

2009 ile 2018 yılları arasında yükseköğretimde lisans programları kontenjanları ile yerleşen ve boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim Şekil B.3.7'de gösterilmiştir. Buna göre, lisans programlarına ayrılan kontenjan 2009-2018 yılları arasında artmış ve 316.736'dan 484.631'e yükselmiştir. 2009-2018 yılları arasında kontenjan artışına bağlı olarak yerleşen sayısı da 290.097'den 394.945'e yükselmiştir. Dikkat çeken bir husus ise bir önceki yıla göre lisans programlarına yerleşen kişi sayısının 28 bin azalmış olmasıdır. Lisans programlarına yerleşme oranı %81,5 olarak gerçekleşmiş ve ilk yerleştirme sonrasında yaklaşık 90 bin kontenjan boş kalmıştır. Ek yerleştirme sonrasında boş kalan kontenjan sayısının daha da arttığı ve 119 bine yükseldiği görülmektedir. Başka bir ifade ile lisans programlarına ayrılan kontenjanların yaklaşık dörtte biri (%24,6) boş kalmıştır. Özellikle lisans programlarına ayrılan kontenjanların yaklaşık dörtte birinin boş kalması yükseköğretime yerleştirme sisteminin açıkça verimsiz bir şekilde çalıştığını göstermektedir. Bu durum, yükseköğretime geçiş sistemi üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Buna ilaveten, bazı

programların kontenjanlarını az doldurması veya hiç dolduramaması söz konusu programların verimli bir şekilde çalışmasını da engellemektedir. YÖK'ün, belirli programlar için baraj uygulaması, boş kontenjan oranını daha da artırmıştır (Çelik vd., 2017). Öğrencilerin yükseköğretim programları taleplerine yönelik hızlı ve etkin bir değerlendirmenin yapılmaması ve yükseköğretim programlarının buna göre hızlı bir şekilde dönüştürülmemesi, verimsizliği artıran önemli bir unsurdur. Yükseköğretim programlarının ekonominin yaşadığı dönüşümlere göre yeniden şekillenmediği, kontenjanların artan mezun sayısı ile uyumlu olarak genişletilmediği bir durumda yükseköğretime giriş sınavına başvuran kişi sayısının yakın zamanda üç milyona erişmesi beklenmektedir. Kontenjan politikalarında değişiklik yapılmaması ve yerleşen sayılarının artırılmaması durumunda, giriş sistemindeki arz ve talep dengesizliğinin önümüzdeki yıllarda daha da artması muhtemeldir.

Şekil B.3.7 Yükseköğretimde lisans programları kontenjanları ile yerleşen ve boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim (2009-2018)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan ÖSYM yerleştirme ve ek yerleştirme sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

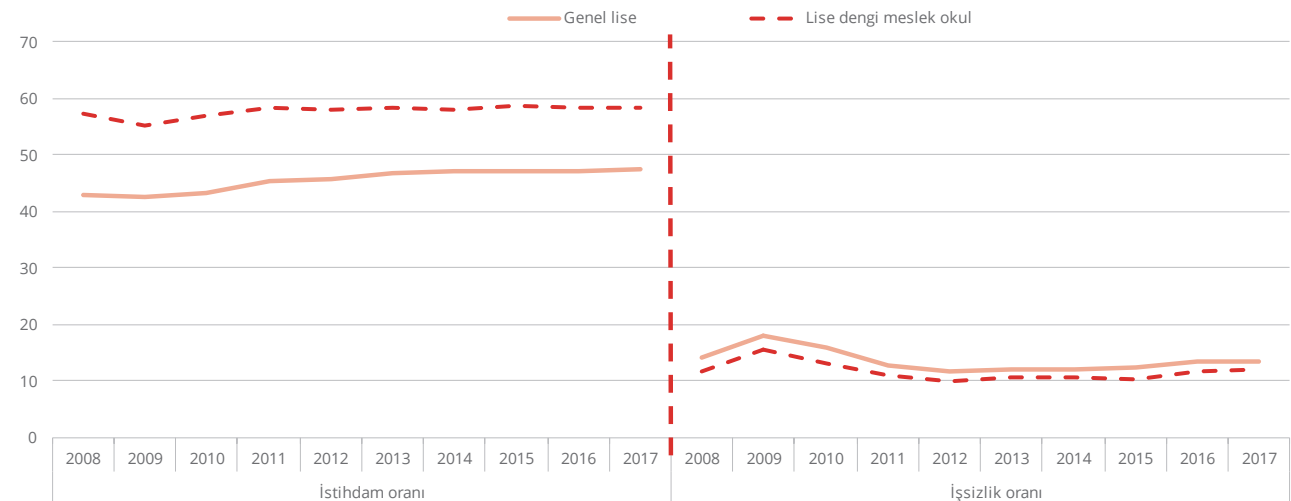
Bu gösterge altında eğitim düzeyi ile istihdam ve işsizlik oranları cinsiyet ve bölgelere göre incelenecektir. Ayrıca, bu veriler OECD ülkeleri verileri ile karşılaştırmalı olarak sunulacaktır.

2008-2017 yılları arasında okul türüne göre 15+ yaş grubunda lise mezunlarının istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan değişim Şekil B.4.1'de gösterilmiştir. Buna göre 2008-2017 yılları arasında genel lise mezunlarının istihdam oranları %42,9'dan %47,6'ya; lise dengi mesleki okul mezunlarının istihdam oranı %57,4'ten %58,2'ye yükselmiştir. İşsizlik oranlarına bakıldığında 2008-2017 yılları arasında genel lise mezunlarının işsizlik oranı %12,6'dan %13,3'e yükselmiş; lise ve dengi mesleki okul mezunlarının işsizlik oranları ise %11,7'den %11,9'a yükselmiştir. Bu verilere göre, mesleki okul mezunları, genel lise mezunlarına göre istihdam edilme ve iş sahibi olma açısından daha avantajlı durumdadır.

OECD ülkelerinde 25-64 yaş arası ortaöğretim mezunlarının istihdam oranı Şekil B.4.2'de gösterilmiştir. Buna göre ortaöğretim mezunlarının OECD ülkeleri istihdam oranı ortalaması %75 iken Türkiye'deki ortaöğretim mezunlarının istihdam oranı %63'tür. Türkiye, Yunanistan ile birlikte OECD ülkeleri arasında ortaöğretim mezunlarının istihdam oranı en düşük olan ülkelerden biridir.

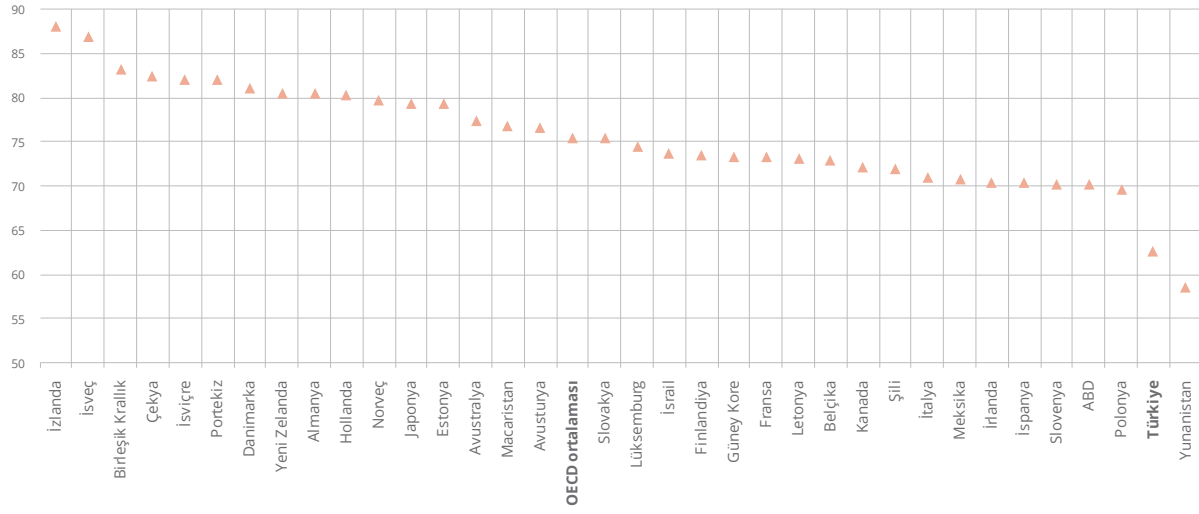
2008-2017 yılları arasında 15+ yaş grubunda genel lise mezunu olanların cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan değişim Şekil B.4.3'de gösterilmiştir. Buna göre, genel lise mezunu kadınların istihdam oranları 2008-2017 yılları arasında %23,1'den %27'ye; işsizlik oranları ise %20,6'dan %21,3'e yükselmiştir. Genel lise mezunu erkeklerin istihdam oranı 2008-2017 yılları arasında %58,3'ten %64,4'e yükselmiş; işsizlik oranı ise %11,8'den %10,1'e inmiştir. Genel lise mezunu erkeklerin istihdam oranının kadınlara göre oldukça yüksek olduğu, işsizlik oranlarının ise kadınlardan önemli oranda düşük olduğu görülmektedir.

Şekil B.4.1 Okul türüne göre 15+ yaş grubunda lise mezunlarının istihdam ve işsizlik oranlarında (%) yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: TÜİK işgücü istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil B.4.2. OECD ülkelerinde 25-64 yaş arası ortaöğretim mezunlarının istihdam oranı (%) (2017)

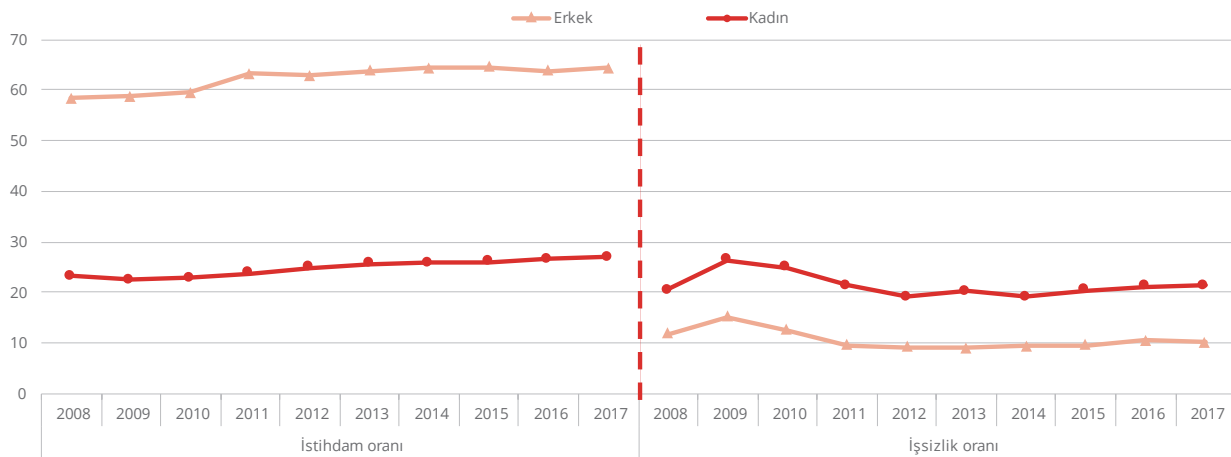
Kaynak: OECD (2018b).

2008-2017 yılları arasında 15+ yaş grubunda lise dengi meslek okul mezunu olanların cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan değişim Şekil B.4.4'te gösterilmiştir. Buna göre, lise mezunu mesleki okul mezunu kadınların istihdam oranı 2008-2017 yılları arasında %30,4'ten %33,8'e yükselmiş; işsizlik oranları ise %20,6'dan %20,5'e inmiştir. Lise dengi meslek okulu mezunu erkeklerin istihdam oranı ise 2008-2017 yılları arasında %72,9'dan %73,7'ye yükselmiş; işsizlik oranları ise %9,2'den %9'a inmiştir. Genel lise mezunlarında olduğu gibi, lise dengi meslek okulu mezunlarında da erkeklerin kadınlara göre istihdam oranı oldukça yüksekken; işsizlik oranı ise oldukça düşüktür. Bu durumun

temel nedeni olarak kadınlara erkeklere göre daha düşük ücret verilmesi, kadınların daha yüksek oranda enformel sektörde çalışması, hamilelik ve doğum izni gibi çeşitli nedenler dolayısıyla bazı işverenlerin istihdamda erkeklere öncelik vermesi gibi faktörler sayılabilir.

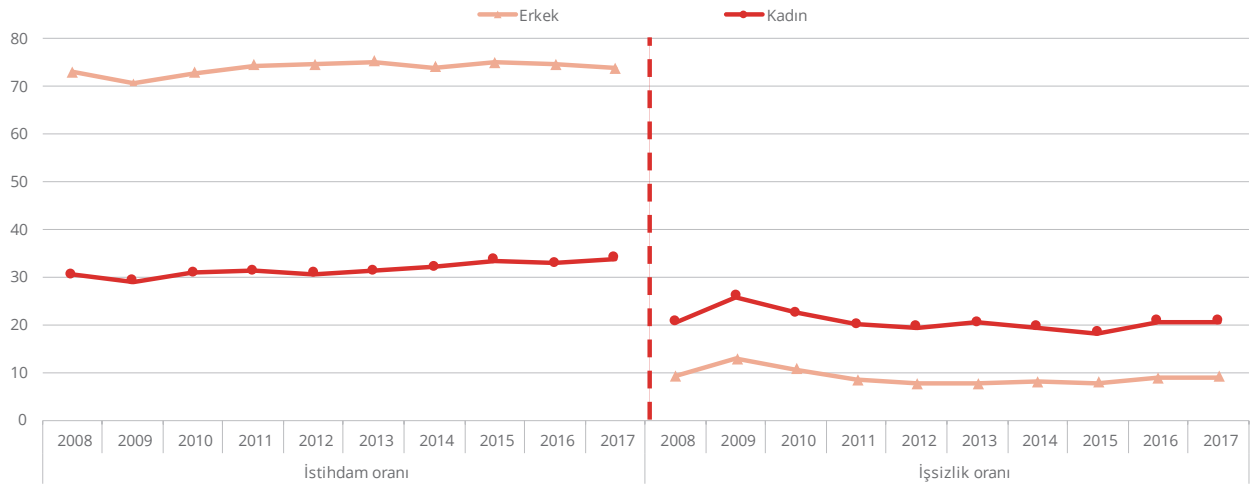
OECD ülkelerinde 25-34 yaş arası ortaöğretim mezunlarının istihdam ve işsizlik oranları Şekil B.4.5'te gösterilmiştir. Buna göre, OECD ülkeleri 25-34 yaş arası istihdam oranı %77 ve işsizlik oranı %7,8'dir. Türkiye'nin 25-34 yaş arası ortaöğretim mezunlarının istihdam oranı %65, işsizlik oranı ise %11,3'tür. Türkiye OECD ülkeleri arasında 25-34 yaş

Şekil B.4.3 15+ yaş grubunda genel lise mezunu olanların cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranlarında (%) yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: TÜİK işgücü istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve Eğitime Bakış 2017'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil B.4.4 15+ yaş grubunda lise dengi meslek okul mezunu olanların cinsiyete göre istihdam ve işsizlik oranlarında (%) yaşanan değişim (2008-2017)

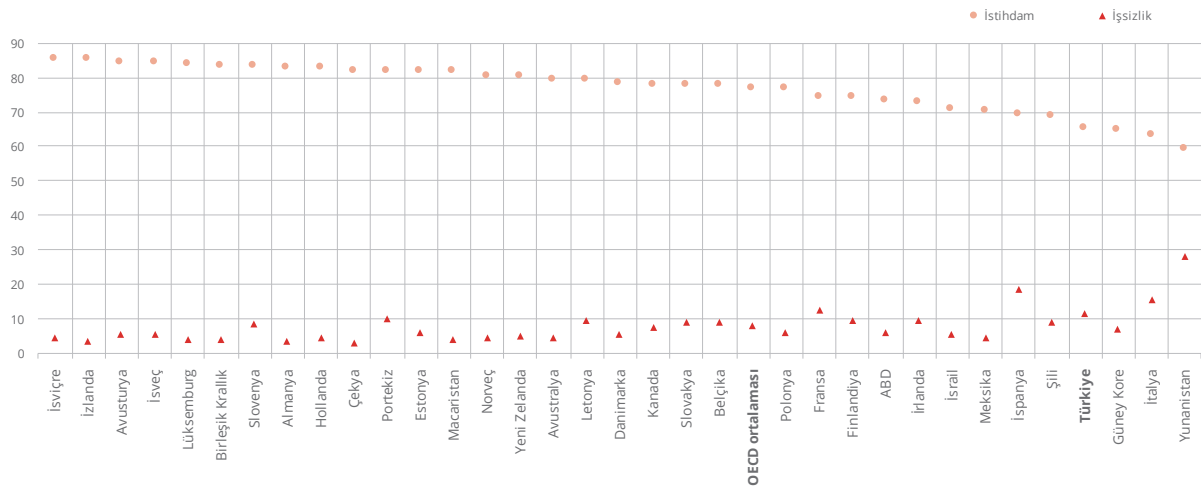
Kaynak: TÜİK işgücü istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

arası ortaöğretim mezunları içerisinde işgücüne dâhil olmayanların oranının en yüksek olduğu ve istihdam oranlarının en düşük olduğu ülkelerden biridir. Türkiye'nin işsizlik oranları OECD ortalamasından yüksek olmasına rağmen, Yunanistan, İtalya ve İspanya gibi ülkelerden çok daha düşüktür.

Bölgelere ve eğitim düzeyine göre 2017 yılı istihdam oranları Şekil B.4.6'da gösterilmiştir. Buna göre, lise ve lise dengi meslek okul mezunlarının istihdam oranı bölgelere göre önemli oranda farklılaşmaktadır. Lise ve dengi meslek okulu mezunlarının istihdam oranı Batı Marmara'da %59, Doğu

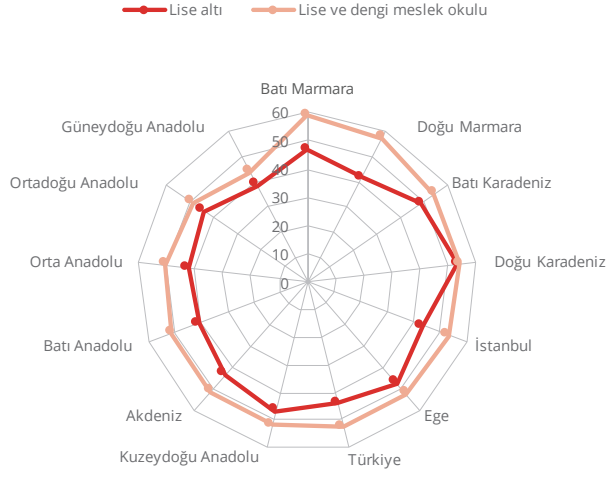
Marmara'da %57,4 iken, Güneydoğu Anadolu'da %43,7, Ortadoğu Anadolu'da %49,3'tür. Lise altı eğitim düzeyine sahip olanların istihdam oranları da bölgelere göre önemli oranda farklılaşmaktadır. Lise altı eğitimlilerin istihdam oranı Güneydoğu Anadolu'da %38,5 ile en düşük düzeydedir. Lise ve dengi meslek okulu mezunlarının istihdam oranlarının en yüksek olduğu bölgelerden olan Doğu Marmara'da ise lise altı mezunların istihdam oranı (%41,7) oldukça düşüktür. Doğu Karadeniz (%53,7) ve Batı Karadeniz (%48,9) lise altı mezunların istihdam oranlarının en yüksek olduğu bölgelerdir.

Şekil B.4.5 OECD ülkelerinde 25-34 yaş arası ortaöğretim mezunlarının istihdam ve işsizlik oranları (%) (2017)

Kaynak: OECD (2018b).

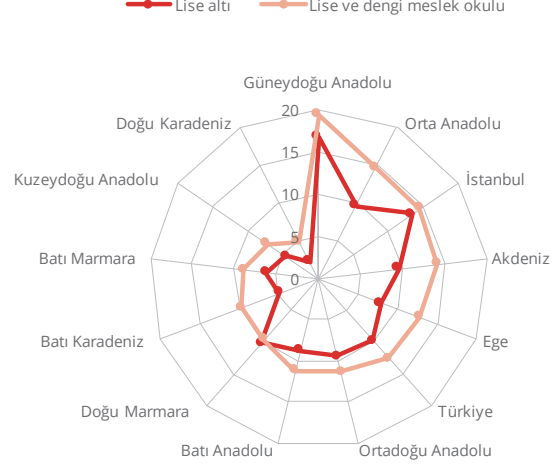
Şekil B.4.6 Bölgelere ve eğitim düzeyine göre istihdam oranları (%) (2017)

Kaynak: TÜİK işgücü istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bölgelere ve eğitim düzeyine göre 2017 yılı işsizlik oranları Şekil B.4.7'de gösterilmiştir. Her iki eğitim düzeyine göre de işsizlik oranları bölgelere göre önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Lise altı mezunların işsizlik oranı Güneydoğu Anadolu'da %16,7 ve İstanbul'da %13,5 ile en yüksek iken; Doğu Karadeniz %2,2, Kuzeydoğu Anadolu %4,6 ile işsizlik oranlarının en düşük olduğu bölgelerdir. Lise ve dengi meslek okulu işsizlik oranlarına bakıldığında, Güneydoğu Anadolu

Şekil B.4.7 Bölgelere ve eğitim düzeyine göre işsizlik oranları (%) (2017)

Kaynak: TÜİK işgücü istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

%19,4, Orta Anadolu ise %14,7 ile en yüksek; Doğu Karadeniz (%4,9) ve Kuzeydoğu Anadolu (%7,3) ile işsizlik oranının en düşük olduğu bölgelerdir. Bu iki grafik dikkate alındığında, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin istihdam konusunda hem lise altı hem de lise ve dengi okul mezunları için Türkiye'deki en dezavantajlı bölge olduğu ve bu bölgede işsizlik oranının her iki eğitim düzeyi için Türkiye ortalamasından oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

- Son yıllarda Türkiye’de lise mezun oranları hızla artmasına rağmen, bu oran, OECD ülke ortalamalarının oldukça altındadır. Buna ilaveten, Türkiye’de bölgeler arası lise mezuniyet oranları önemli oranda farklılaşmaktadır. Bundan dolayı 12 yıllık zorunlu eğitim uygulamasında karşılaşılan aksaklıkları çözmeye yönelik politikalar geliştirilmelidir. Bundan dolayı ise lise mezuniyet oranlarının daha düşük olduğu bölgelere yönelik politikalar ve projeler geliştirilerek bu bölgelerin lise mezuniyet oranlarının hızlı bir şekilde artırılması sağlanmalıdır. Bu çerçevede, okul terki ve devamsızlık sorunlarını azaltmaya yönelik tedbirler artırılmalıdır.
- Yükseköğretime geçiş sınavları olan AYT ve TYT net ortalamalarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bundan dolayı MEB, ÖSYM ve YÖK net ortalamalarının düşük olmasının nedenleri konusunda araştırmalar yapılmalıdır. Buna ilaveten MEB, öğrencilerin temel bilgi ve becerileri elde etmesini sağlayacak etkin telafi mekanizmaları kurmalı ve öğrencilerin temel bilgi ve becerileri elde ettikten sonra sistemden mezun olmalarını sağlamalıdır.
- Her geçen yıl yükseköğretime geçiş sınavlarına başvuran kişi sayısı artmaktadır. Ancak son yıllarda başvuranlar içinde yerleşenlerin oranı azalmaktadır. Diğer bir ifade ile yükseköğretime yönelik arz ve talep dengesizliği son yıllarda daha da artmaktadır. Bundan dolayı yükseköğretim sistemindeki arz ve talep arasındaki denge sorununu çözmek için yükseköğretim sistemi büyütülmeye, yeni üniversiteler açılmaya ve kontenjan artışları sağlanmaya devam edilmelidir. Buna ek olarak, hem ortaöğretim mezunlarının hem de yükseköğretim mezunlarının iş piyasasının taleplerine uygun beceriler kazanmasına yönelik tedbirler alınmalıdır. Genelde lise mezunlarının özeldde ise meslek lisesi mezunlarının istihdam imkânlarını artırıcı politikalar geliştirilmelidir.
- Yaklaşık 200 bin üniversite mezunu ve 450 bin üniversite öğrencisi yeniden üniversite giriş sınavına başvurmuştur. Bu kadar yüksek sayıdaki mezun ve öğrencinin üniversite giriş sınavına neden tekrar başvurduğuna yönelik kapsamlı araştırmalar yapılmalıdır.
- Özellikle lisans programlarına ayrılan kontenjanların dörtte birinin boş kalması yükseköğretime yerleştirme sisteminde ciddi bir verimsizliğin olduğunu göstermektedir. Bunun en temel nedeni ise, YÖK’ün katı kontenjan politikalarına ek olarak yükseköğretim sisteminin yeni talepler ve ekonomik değişimlere uyum sağlayamamasıdır. Sistemin daha verimli çalışması ve kamu kaynaklarının etkin kullanımı için sıralama kotası uygulamasından vazgeçilmelidir. Buna ilaveten, boş kalan programlar dikkate alınarak üniversiteler ve YÖK, program açma ve onay süreçlerini gözden geçirmelidir. Kısa süreli ve esnek programlarla beceri kazandırmaya yönelik programlar geliştirilmelidir.

- Çelik, Z., Yurdakul, S., Bozgeyikli, H. & Gümüş S. (2017). *Eğitime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, kalite, uluslararasılaőma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası*. Eskişehir: Yükseköğretim Kurulu.
- Eğitim Reformu Girişimi. (2017). *Eğitim izleme raporu 2016-2017*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Günay, D., & Günay, A. (2011). 1933'ten günümüze Türk yükseköğretiminde niceliksel gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(1), 1-22.
- Gür, B.S., Çelik, Z., Kurt, T. & Yurdakul, S. (2017). *Yükseköğretime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Eğitim sisteminin kalitesinin artırılması özel ihtisas komisyonu raporu*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- OECD. (2017). *Education at a glance 2017: OECD indicators*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://doi.org/10.1787/eag-2017-en>
- OECD. (2018a). OECD.Stat. https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=EAG_GRAD_ENTR_RATES&lang=en#
- OECD. (2018b). *Education at a glance 2018: OECD indicators*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://doi.org/10.1787/eag-2018-en>
- UNESCO. (2016). Institute for statistics, glossary. <http://www.uis.unesco.org/Pages/Glossary.aspx>

BÖLÜM C

ÖĞRETMENLER ve OKULLARIN YETKİLERİ

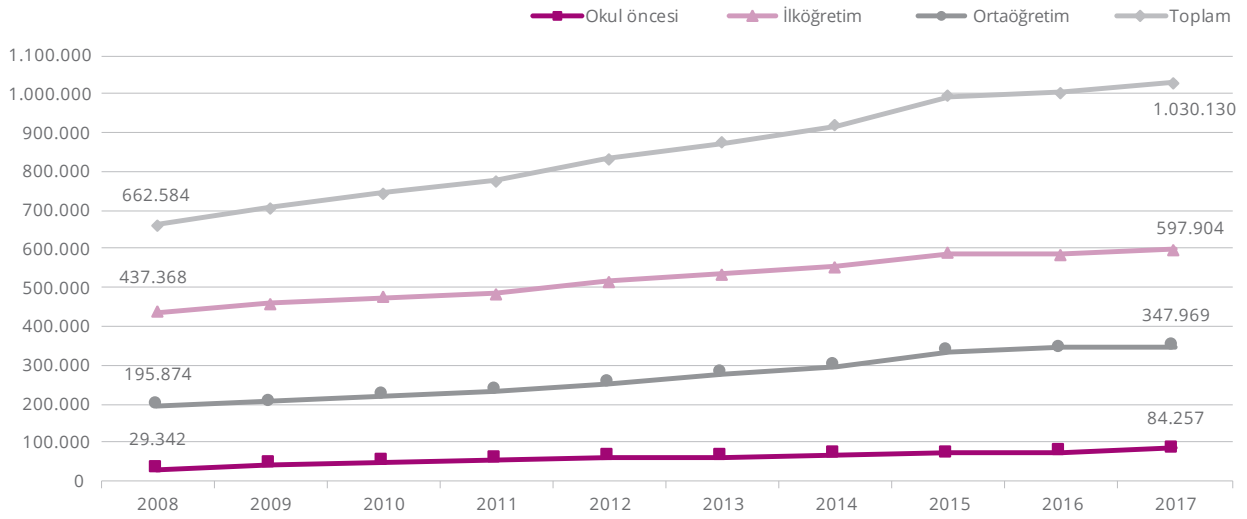
GÖSTERGE	C1	Öğretmenler kimdir?
GÖSTERGE	C2	Öğretmen arz ve talebi ne durumdadır?
GÖSTERGE	C3	Öğretmen ve okul müdürü maaşları nasıldır?
GÖSTERGE	C4	Eğitim sisteminde yetki dağılımı nasıldır?
BÖLÜM	C	Öneriler

Bu bölümde, Türkiye'deki öğretmenler ve okul müdürleriyle ilgili bazı temel göstergeler ortaya konulmuştur. İncelenecek ilk gösterge, kamu ve özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin profilini sunmaya yöneliktir. İkinci gösterge, öğretmen arz ve talebini ortaya koymaktadır. Üçüncü gösterge, öğretmenlerin ve okul müdürlerinin maaşlarını incelemektedir. Dördüncü gösterge ise eğitim sisteminde önemli kararların hangi otorite tarafından alındığını ve dolayısıyla okulların ne derece yetkili/özerk olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece, Türkiye'nin öğretmenlere ve okul müdürlerine ilişkin mevcut durumu, zikredilen göstergeler çerçevesinde, ulusal eğilimler dikkate alınarak ve uluslararası kıyaslamalar yapılarak incelenmektedir.

Bu gösterge çerçevesinde öğretmen sayılarının özel ve devlet okulları olmak üzere cinsiyete ve kademelere göre nasıl dağılım gösterdiği sunulmuştur. Buna ilaveten, yıllara göre kadın öğretmen oranında yaşanan değişim ile kadın öğretmenlerin bölgelere göre dağılımı ele alınmıştır. Ayrıca,

öğrenim düzeyi, yaş, cinsiyet, hizmet süresi, il/bölge, görev ve branşa göre kamu okullarında öğretmen sayıları kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.

Şekil C.1.1 Kademelere göre öğretmen sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)

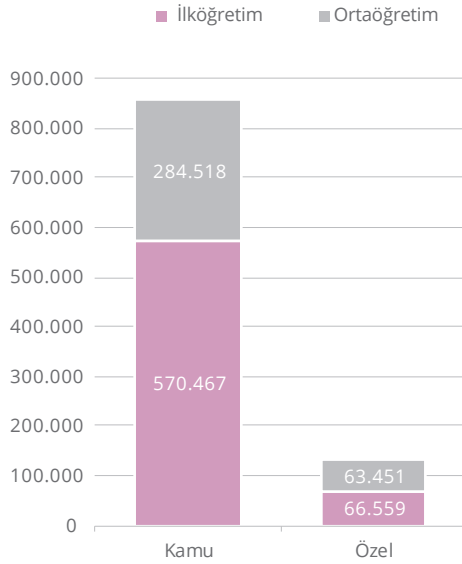

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil C.1.1.'de 2008-2017 yılları arasında kademelere göre (kamu ve özel) öğretmen sayısında yaşanan değişim gösterilmiştir. Bu dönemde okul öncesi kademesinde çalışan öğretmen sayısı 29 binden 84 bine, ilköğretim kademesindeki öğretmen sayısı 437 binden 598 bine, ortaöğretim kademesindeki öğretmen sayısı ise 196 binden 348 bine yükselmiştir. Toplam öğretmen sayısı ise 663 binden 1 milyon 30 bine yükselmiştir. Toplam öğretmen sayısında istikrarlı bir artış görülürken, artış hızı 2016 yılından sonra azalmıştır. Bunun temel iki nedeni vardır. Birincisi, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası terör örgütleriyle ilişkili olmaları gerekçesiyle yaklaşık 30 bin öğretmenin Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile işine son verilmiş ve FETÖ ile ilişkili özel okullar kapatılmıştır (Çelik, Yurdakul, Bozgeyikli & Gümüş, 2017). İkincisi, yeni öğretmen alımlarında son yıllarda bir azalmaya gidilmiştir (bk. Şekil C.2.1).

Şekil C.1.2'de 2017-2018 öğretim yılı için kamu ve özel ilköğretim ve ortaöğretim okullarındaki öğretmen sayıları verilmiştir. Buna göre, kamuda çalışan öğretmenlerin 570 bini ilköğretim, 285 bini ise ortaöğretimde görev yapmaktadır. Özel okullarda çalışan öğretmenlerin 67 bini ilköğretimde, 63 bini ortaöğretimde çalışmaktadır. Özel okullarda çalışan öğretmenlerin tüm öğretmenler içerisindeki payı %13'tür. Ancak, bu oran ilköğretimde ve ortaöğretimde farklılık göstermektedir. Tüm ilköğretim öğretmenleri içerisinde özel okullarda çalışan öğretmenlerin oranı %10 iken, tüm ortaöğretim öğretmenleri içerisinde özel okullarda çalışan öğretmenlerin oranı %18'dir. Ortaöğretim düzeyinde özel okullarda çalışan öğretmen oranının nispeten yüksek olmasının temel sebebi, dershanelerin kapatılması sürecinde ortaya çıkan özel temel liseleridir (bk. Gösterge A.4).

Şekil C.1.2 Kamu ve özel ilköğretim ve ortaöğretim okullarındaki öğretmen sayıları (2017)

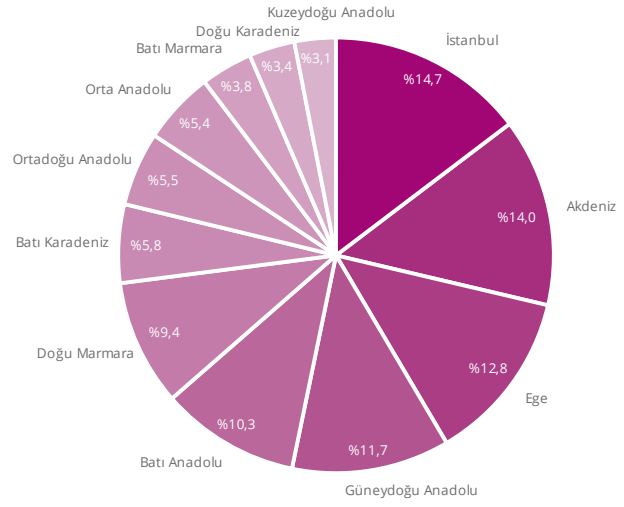

Kaynak: MEB (2018).

Not: Okul öncesi dahil değildir.

Şekil C.1.3'te 2017-2018 öğretim yılı verilerine göre öğretmenlerin bölgelere göre oransal dağılımı gösterilmiştir. Buna göre, öğretmenlerin %14,7'si İstanbul, %14,0'ı Akdeniz, %12,8'i Ege, %11,7'si Güneydoğu Anadolu, %10,3'ü Batı Anadolu, %9,4'ü ise Doğu Marmara Bölgesinde çalışmaktadırlar. Geriye kalan öğretmenlerin %27'si ise diğer altı bölgede çalışmaktadır. Öğretmen dağılımının, 0-19 yaş nüfus dağılımıyla benzerlik gösterip göstermediğini anlamak için 2017 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine bakılmıştır. ADNKS verilerine göre, 0-19 yaş nüfus dağılımı esas alındığında, 0-19 yaş nüfusun %17,3'ü İstanbul, %15,5'i Güneydoğu, %13,3'ü Akdeniz, %10,7'si Ege, %9,2'si Batı Anadolu ve %8,8'i ise Doğu Marmara Bölgesinde yaşamaktadır (TÜİK, 2018). Geriye kalan %25,2 ise, diğer altı bölgede yaşamaktadır. Buna göre, öğretmen dağılımı ile 0-19 yaş nüfusunun dağılımı arasında önemli farklılıklar vardır. Örneğin, 0-19 yaş nüfusunun en yoğun yaşadığı İstanbul ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bu nüfusa oranla az sayıda öğretmen görev yapmaktadır. Öte yandan, Ege ve Batı Anadolu bölgelerinde ise 0-19 yaş nüfusuna oranla daha fazla sayıda öğretmen görev yapmaktadır.

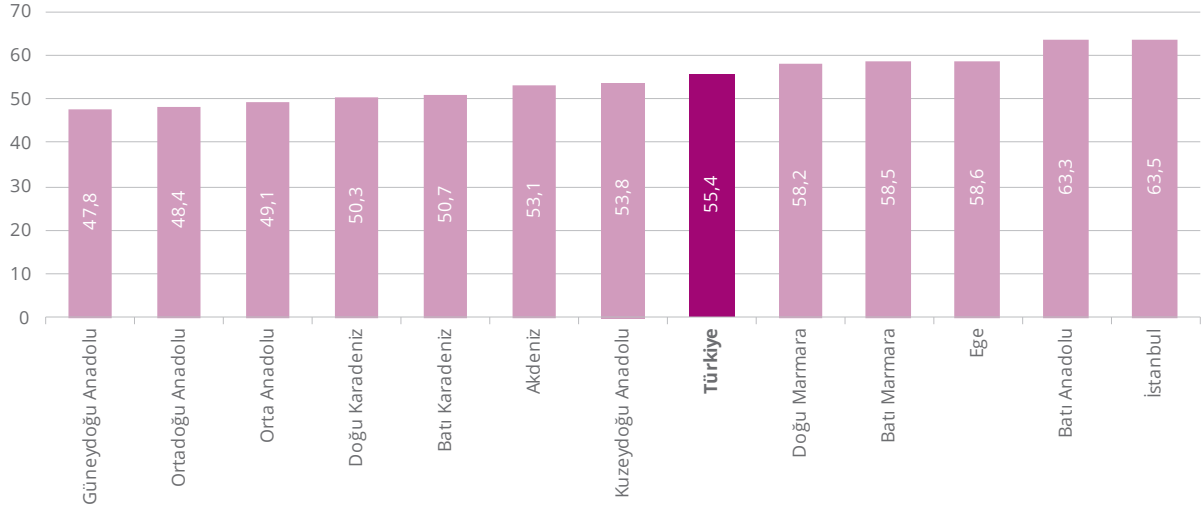
Şekil C.1.3 Öğretmenlerin bölgelere göre oransal (%) dağılımı (2017)

Kaynak: MEB (2018).

Şekil C.1.4'te 2018 yılında kamu okullarında çalışan kadın öğretmen oranının bölgelere göre dağılımı verilmiştir. Buna göre, kadın öğretmen oranının bölgelere göre dağılımında büyük bir farklılaşma vardır. Örneğin, Doğu Marmara, Batı Marmara, Ege, Batı Anadolu ve İstanbul bölgelerinde kadın öğretmen oranı %58-64 arasındayken, Güneydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Orta Anadolu, Doğu Karadeniz, Batı Karadeniz, Akdeniz, Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde ise %48-54 arasındadır. Bu durum, kadın öğretmenlerin genelde daha gelişmiş bölgelerdeki illeri (bk. Harita C.1.5) tercih ettiklerini göstermektedir. Güneydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu gibi bölgelere yeni atanan öğretmenlerin çoğunluğu kadın olduğu halde, kadın öğretmenlerin bu bölgelerden başka bölgelere eş durumu vb. nedenlerle daha fazla oranda nakil yaptıkları anlaşılmaktadır.

Şekil C.1.4 Kamu okullarında çalışan kadın öğretmen oranının (%) bölgelere göre dağılımı (2018)

Kaynak: MEB tarafından paylaşılan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

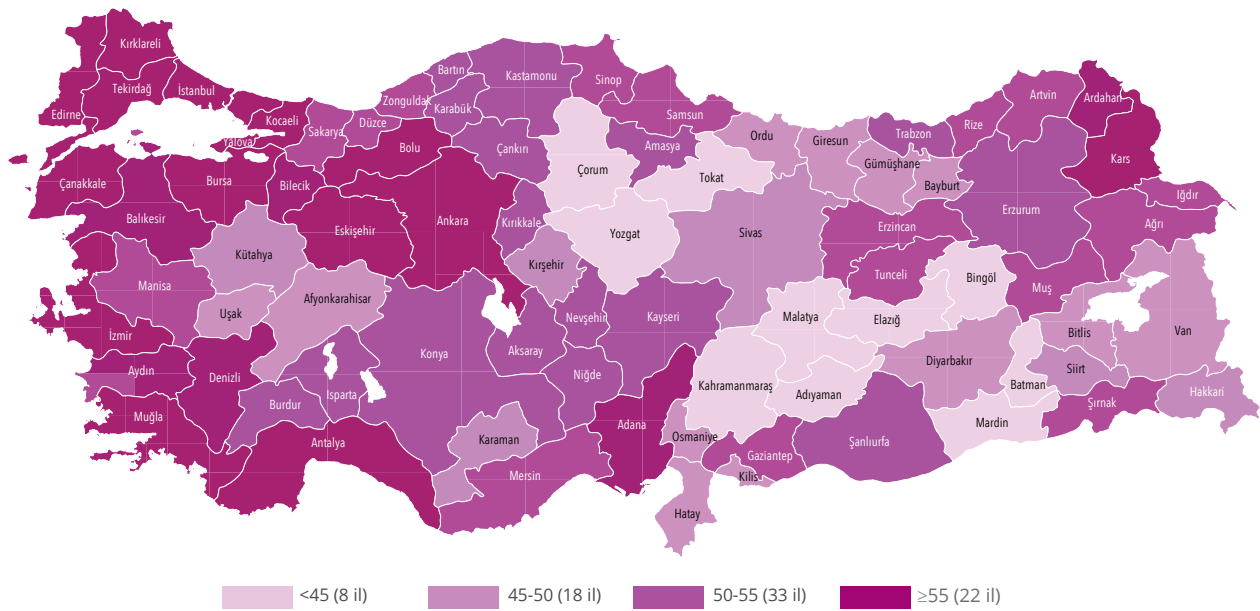
Not: 24.07.2018 tarihinde atanan 20 bin sözleşmeli öğretmen dâhil edilmemiştir.

2018 yılı kamu okullarında kadın öğretmen oranının ille göre dağılımı, Harita C.1.5'te verilmiştir. 22 ilde kadın öğretmen oranı, Türkiye ortalaması olan %55'in oldukça üzerindedir. Örneğin, Ankara, İzmir ve İstanbul gibi Türkiye'nin en büyük üç şehrinde bu oran sırasıyla %70, %67 ve %64'tür. Öte yandan bazı illerde bu oran, Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Adıyaman, Tokat, Yozgat, Mardin, Batman, Çorum, Kahramanmaraş ve Bingöl gibi illerde bu

oran %45'in altındadır. Bu veriler, Türkiye'de kadın öğretmenlerin iller arasındaki dağılımında büyük bir dengesizlik olduğunu göstermektedir. İller arasında kadın öğretmenlerin dengeli dağılımını sağlayacak teşviklere ihtiyaç vardır.

Şekil C.1.6'da 2008-2017 yılları arasında kadın öğretmen oranında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre, Türkiye'de kamu ve özelde çalışan kadın öğretmenlerin oranın-

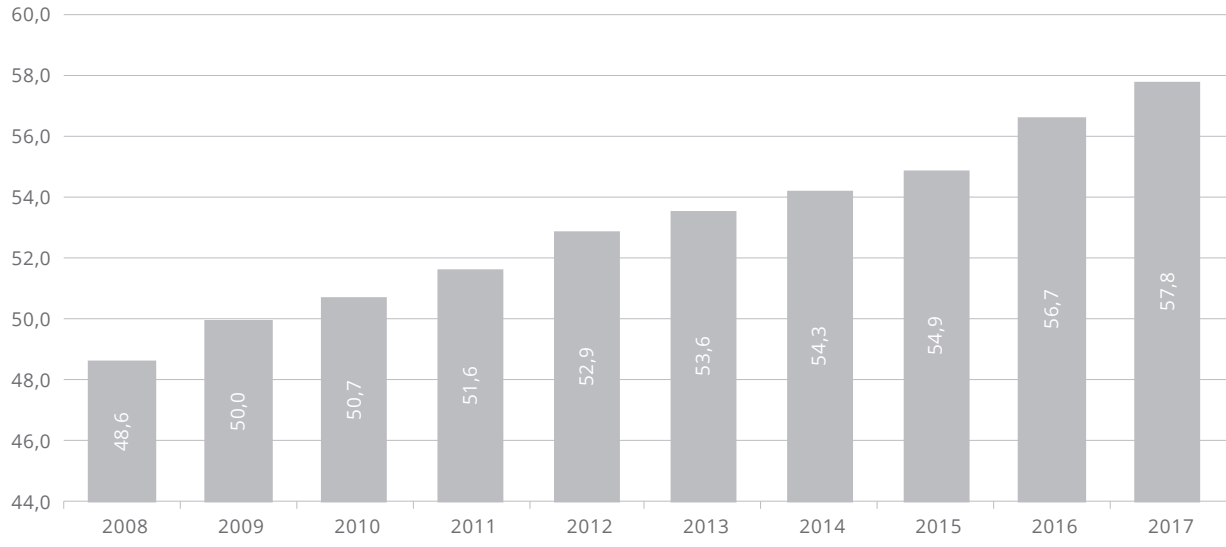
Harita C.1.5 Kamu okullarındaki kadın öğretmen oranının (%) illere göre dağılımı (2018)

Kaynak: MEB tarafından paylaşılan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

Not: 24.07.2018 tarihinde atanan 20 bin sözleşmeli öğretmen dâhil edilmemiştir.

Şekil C.1.6 Kadın öğretmen oranında (%) yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

da istikrarlı bir artış görülmektedir. Bunun temel nedeni, son yıllarda sisteme dahil olan yeni öğretmenlerin yaklaşık üçte ikisinin kadın olmasıdır. Böylece, 2008 yılında bütün kademelerdeki öğretmenlerin %49'u kadın iken 2017 yılında bu oran %58'e ulaşmıştır. Bu durum, başta başörtüsü yasağı olmak üzere muhtelif nedenlerle kısıtlı eğitim ve çalışma imkânları sunulan kadınların özellikle son 10 yılda bu haklarını daha çok kullandıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, Türkiye'deki kadın öğretmen oranı Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri ortalamasının hâlâ oldukça altındadır. Kadın öğretmen oranının OECD ülkeleri ortalaması okul öncesi düzeyi %90'ın üzerinde, ilkokul düzeyi %83, ortaokul düzeyi %63, ortaöğretim düzeyi ise %59'dur (OECD, 2018). Bu durum, Türkiye'deki çalışma ko-

şullarının kadınlar için daha da iyileştirilmesi durumunda, kadın öğretmen oranının daha da artabileceğini göstermektedir.

2018 yılı için öğrenim düzeyi, cinsiyet ve idari görevine göre kamu okullarındaki öğretmen sayıları Tablo C.1.7'de verilmiştir. Buna göre, öğretmenlerin %87'si lisans düzeyinden mezunken, %10'u lisansüstü eğitim düzeyinden mezundur. Öğretmenlerin geriye kalan %3'ü ise lisans altı düzeyden mezundur. Lisansüstü eğitim mezunu öğretmenlerin önemli bir kısmı, tezsiz yüksek lisansa tekabül eden beş yıllık öğretmenlik programlarından mezun olan öğretmenlerdir. Burada dikkat çeken en önemli husus, Türkiye'de kamu okullarında çalışan öğretmenlerin %55'i kadın iken

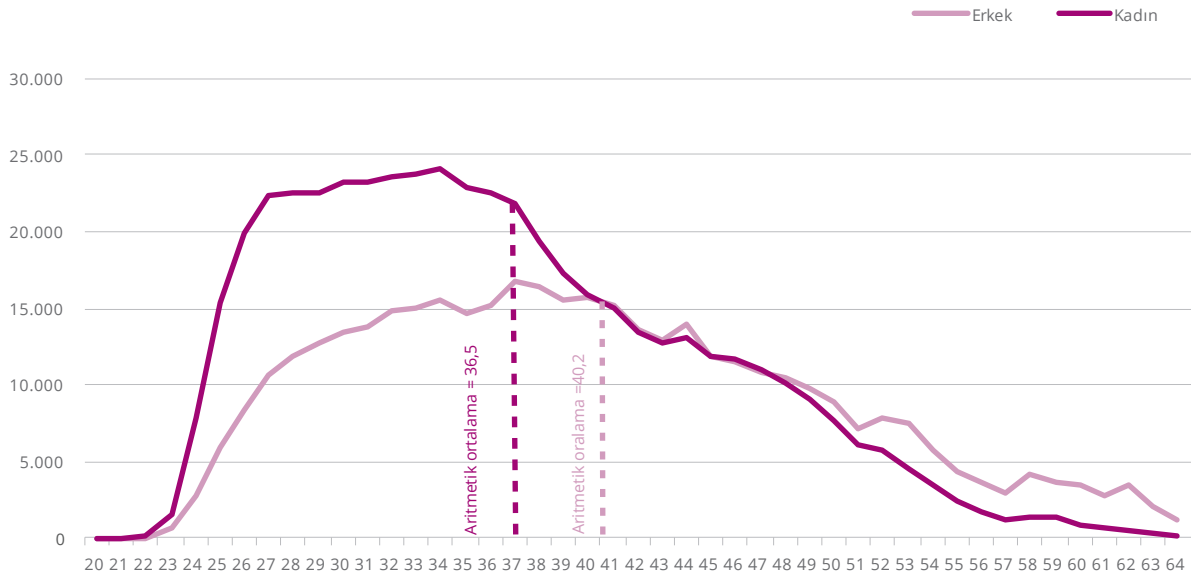
Tablo C.1.7 Öğrenim düzeyi, cinsiyet ve idari görevine göre kamu okullarındaki öğretmen sayıları (2018)

Öğrenim düzeyi	Eğitim kurumu yöneticisi			Öğretmen			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Enstitü	2.049	65	2.114	6.906	2.573	9.479	8.955	2.638	11.593
Önlisans	2.100	207	2.307	8.756	7.704	16.460	10.856	7.911	18.767
Lisans	53.565	13.069	66.634	282.626	427.560	710.186	336.191	440.629	776.820
Yüksek lisans	11.230	2.876	14.106	31.518	41.367	72.885	42.748	44.243	86.991
Doktora	72	46	118	505	686	1.191	577	732	1.309
Toplam	69.016	16.263	85.279	330.311	479.890	810.201	399.327	496.153	895.480

Kaynak: MEB tarafından paylaşılan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

Not: 24.07.2018 tarihinde atanan 20 bin sözleşmeli öğretmen dâhil edilmemiştir. Hesaplamalar, devlet okullarında çalışan öğretmenleri kapsamaktadır.

Şekil C.1.8 Kamu okullarında çalışan öğretmenlerin yaş ve cinsiyete göre frekans dağılımı (2018)

Kaynak: MEB tarafından paylaşılan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

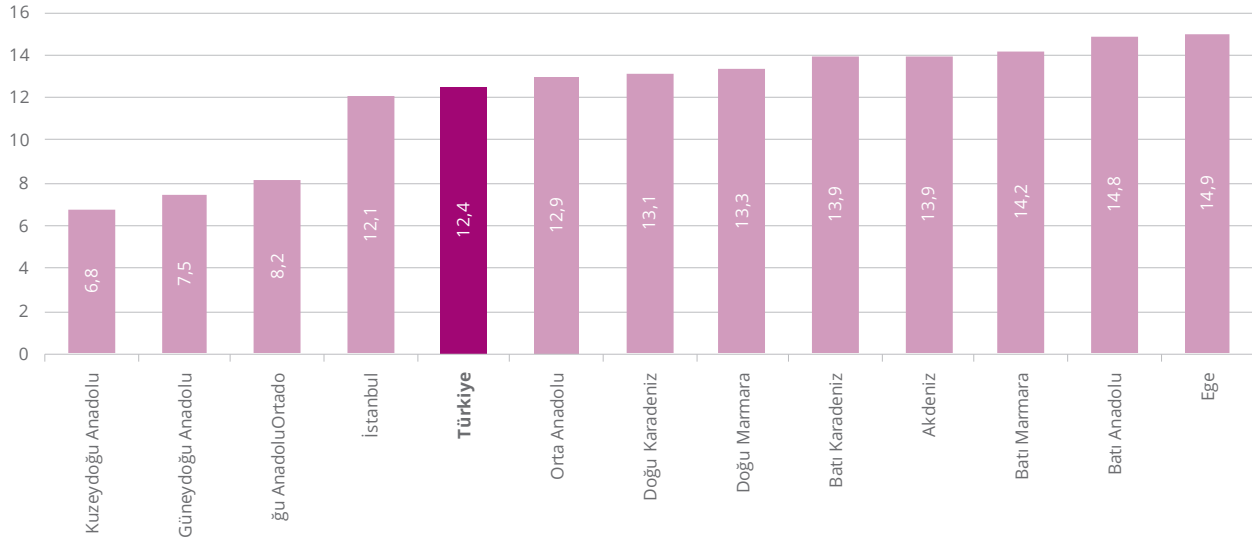
Not: 24.07.2018 tarihinde atanan 20 bin sözleşmeli öğretmen dâhil edilmemiştir.

(bk. Şekil C.1.4), bu kurumlardaki yöneticilerinin sadece %19'unun kadın olmasıdır. Eğitim kurumu yöneticiliğinin çalışma koşullarının (ör. uzun çalışma saatleri), erkek öğretmenlerin çoğunluğu gibi, kadın öğretmenlerin çoğunluğu için de yeterince cazip olmadığı bilinmektedir. Bununla birlikte, eşit niteliklere sahip erkek ve kadın öğretmenler arasında, erkeklerin daha çok yöneticilik görevlerini üstlendikleri görülmektedir. Örneğin, yüksek lisans mezunu yöneticilerin cinsiyet dağılımına bakıldığında, ilk bakışta eşitlik varmış gibi görünmektedir. Şöyle ki, öğretmen olarak görev yapanların %9'u yüksek lisans mezunuyken, eğitim kurumu yöneticisi olarak görev yapan öğretmenlerin %17'si yüksek lisans mezunudur. Bununla birlikte, eğitim kurumu yöneticisi olarak çalışan erkek öğretmenlerin %16'sı yüksek lisans mezunuyken, eğitim kurumu yöneticisi olarak çalışan kadın öğretmenlerin %18'i yüksek lisans mezunudur. Yani, yüksek lisans mezunu olmanın, eğitim kurumu yöneticiliğinde avantaj sağladığı görülmektedir. Ancak yüksek lisans mezunu bütün kadın öğretmenlerin sadece %6'sı yönetici olarak görev yapmaktayken, yüksek lisans mezunu erkeklerin %21'i yönetici olarak görev yapmaktadır. Benzer şekilde, doktora mezunu kadın öğretmenlerin sadece %6'sı yönetici olarak görev yapmaktayken, doktora mezunu erkeklerin %11'i yönetici olarak görev yapmaktadır. Bu durum, yöneticiliğe yükselmeye doktora mezunu olmanın da, erkekler için kadınlara göre daha fazla avantaj sağladığını göstermektedir. Bu veriler, yöneticiliğe yükselmeye yüksek

lisans mezunu olmanın, erkekler için kadınlara göre yaklaşık üç katı kadar fazla bir avantaj sağladığı; doktora mezunu olmanın erkekler için kadınlara göre yaklaşık iki katı kadar fazla bir avantaj sağladığı anlamına gelmektedir.

2018 yılı için kamu okullarında çalışan öğretmenlerin yaş ve cinsiyete göre frekans dağılımı, Şekil C.1.8'de verilmiştir. Kamu okullarında çalışan tüm öğretmenlerin yaş ortalaması 38, yaş ortancası ise 37'dir. Diğer OECD ülkelerindeki öğretmen yaş ortalamalarıyla kıyaslandığında Türkiye'deki öğretmenlerin yaş ortalamasının oldukça düşük olduğu görülmektedir. OECD ülkeleri öğretmen yaş ortalaması okul öncesi için 40 civarında, ilköğretim için 43 civarında, orta-öğretim içinse 45 civarındadır (OECD, 2018). Türkiye'nin öğretmen yaş ortalamasının düşük olması yani nispeten daha genç bir öğretmen topluluğuna sahip olmasının temel nedeni, özellikle son 15 yılda toplamda yüzbinlerce yeni mezun genç öğretmenin sisteme dahil olmasıdır. Bununla birlikte, Türkiye'de son iki yıldır yeni öğretmen alımlarının nispeten azaldığı görülmektedir. Zaten Kasım 2018 ile Şubat 2016 verileri karşılaştırıldığında, devlet okullarında çalışan öğretmenlerin ortalama yaşlarının 36'dan 38'e çıktığı görülmektedir. 2018 yılı içerisinde şu ana kadar 20 bin yeni öğretmen alımının yapıldığı dikkate alındığında ve önümüzdeki yıllarda da 20-50 binler civarında bir alım yapılacağı varsayıldığında, öğretmen yaş ortalamasının bundan sonra artmaya devam edeceği ön görülmektedir.

Şekil C.1.9 Bölgelere göre kamu okullarında çalışan öğretmenlerin hizmet süresi (yıl) ortalaması (2018)

Kaynak: MEB tarafından paylaşılan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

Not: 24.07.2018 tarihinde atanan 20 bin sözleşmeli öğretmen dâhil edilmemiştir.

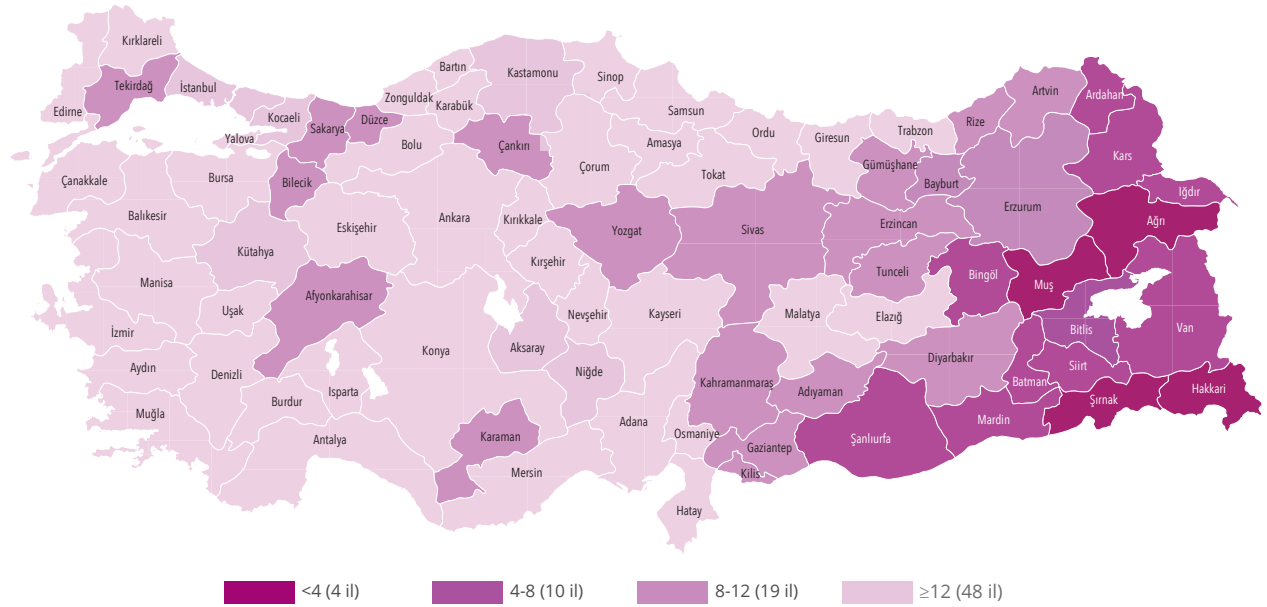
Yapılan birçok araştırmanın da gösterdiği üzere, özellikle matematik gibi derslerde öğretmenlerin tecrübeli olması ile öğrenci başarısı arasında önemli bir ilişki vardır (Clotfelter, Ladd ve Vigdor, 2007). Bundan dolayı, tecrübeli öğretmenlerin ülke sathında dağılımı eşitsizlik açısından dikkat edilmesi gereken bir husustur. Şekil C.1.9'da 2018 yılı itibarıyla bölgelere göre kamu okullarında çalışan öğretmenlerin hizmet süresi ortalaması, yıl olarak verilmiştir. Buna göre, Kuzeydoğu Anadolu (6,8 yıl), Güneydoğu Anadolu (7,5 yıl) ve Ortadoğu Anadolu (8,2) en az hizmet süresi ortalamalarına sahip bölgelerdir. İstanbul'un hizmet süresi ortalaması 12,1'dir ve Türkiye ortalamasına (12,4 yıl) yakındır. Batı Marmara (14,2 yıl), Batı Anadolu (14,8 yıl) ve Ege (14,9 yıl) en uzun hizmet süresi ortalamalarına sahip bölgelerdir. Genel olarak söylemek gerekirse, bölgeler arasında hizmet süresi ortalamaları açısından önemli farklılaşma vardır. En uzun ve en kısa hizmet süresi ortalamasına sahip bölgeler arasındaki fark sekiz (8) yıla tekabül etmektedir. Bu, Ege bölgesinde çalışan bir öğretmenin, Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde çalışan bir öğretmene göre ortalama sekiz yıl daha tecrübeli/kıdemli olduğunu göstermektedir. Dahası, iller arasındaki farklara bakıldığında da tecrübeli öğretmenlerin dağılımının ciddi bir dengesizlik içerdiği görülmektedir (Harita C.1.10).

Harita C.1.10'da 2018 yılı itibarıyla kamu okullarında çalışan öğretmenlerin hizmet süresi (yıl) ortalamasının illere göre dağılımı verilmiştir. Buna göre, 46 ilde hizmet süresi ortalaması 12 yıl ve üzeridir. Bu iller arasında olan İzmir, Aydın, Ya-

lova, Ankara, Karabük, Muğla, Balıkesir ve Mersin'de hizmet süresi ortalaması Türkiye'de en yüksektir (15-16 yıl). 20 ilde ise hizmet süresi ortalaması 8-12 yıl arasındadır. Örneğin, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ ve Sivas gibi illerde bu süre 11-12 yıl, Erzurum, Diyarbakır, Gaziantep ve Yozgat gibi illerde bu süre 8-10 yıldır. 11 ilde (Kilis, Batman, Iğdır, Bingöl, Mardin, Kars, Siirt, Şanlıurfa, Van, Ardahan ve Bitlis) ise hizmet süresi ortalaması 4-8 yıl arasındadır. Geriye kalan toplam dört ilde yani Şırnak (2,2 yıl), Hakkâri (2,5 yıl), Ağrı (3,5 yıl) ve Muş (3,7) illerinde ise hizmet süresi ortalaması 4 yıldan azdır. Farklılaşmaya bir örnek vermek gerekirse, Şırnak'ta bir öğretmenin ortalama iki yıl tecrübesi varken, Ankara'da bir öğretmenin ortalama tecrübesi 16 yıldır. Şırnak ve Hakkâri gibi bazı illerde öğretmenlerin eş durumu gerekçesiyle Batı illerine tayin olmalarını engellemek ve söz konusu illerde öğretmenlerin kalma sürelerini artırmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından 2016 yılında sözleşmeli öğretmenlik düzenlemesi yapılmıştır. 2016 yılındaki düzenlemeye göre, sözleşmeli öğretmenlerin yer değişikliği yapabilmesi için dört yıl adaylıktan sonra iki yıl kadrolu olarak, Bakanlığın uygun gördüğü okullarda çalışma zorunluluğu vardır. (2018 yılı itibarıyla yapılan resmî açıklamalar, bu sürenin üç yıl adaylıktan sonra bir yıl kadrolu olarak çalışma şeklinde yeniden düzenleneceği yönündedir.)

2018 yılında sözleşmeli öğretmen olarak atanan 20 bin öğretmenin illere göre oransal dağılımı Şekil C.1.11'de verilmiştir. En çok atama yapılan ilk 10 ile bakıldığında, bu illerin

Harita C.1.10 Kamu okullarında çalışan öğretmenlerin hizmet süresi (yıl) ortalamasının illere göre dağılımı (2018)

Kaynak: MEB tarafından paylaşılan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

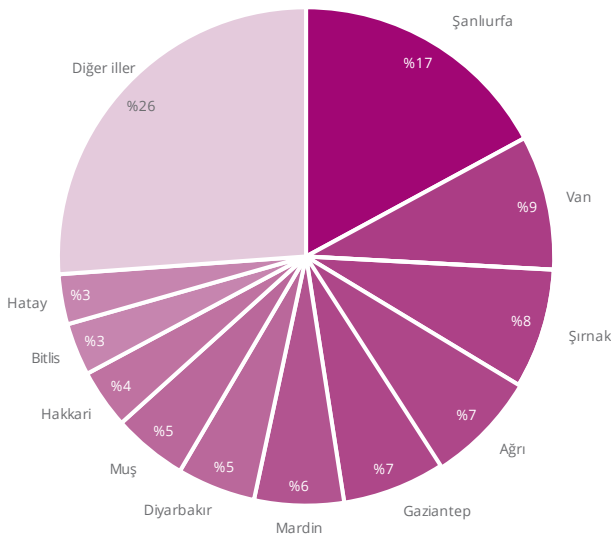
Not: 24.07.2018 tarihinde atanan 20 bin sözleşmeli öğretmen dâhil edilmemiştir.

tamamının Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde olduğu görülmektedir. Sözleşmeli öğretmenlerin söz konusu illerde en az dört yıl kalacakları ve sözleşmeli öğretmenlik düzenlemesinin en katı haliyle uygulanacağı varsayılabilir, sadece yeni sözleşmeli öğretmen atamasıyla iller arasındaki dengesizliğin kapatılması mümkün görünmemektedir. Bu veriler, tecrübeli öğretmenlerin iller arasında dengeli

dağılımını sağlamaya yönelik özendirici politikalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

2018 yılı itibarıyla kamu okullarında çalışan öğretmenlerin branşlara göre dağılımı Tablo C.1.12'de verilmiştir. Halen toplamda 129 branşta istihdam yapılmaktadır. 217 bin öğretmenle en çok istihdam edilen branş, beklendiği üzere sınıf öğretmenleridir. Ardından yabancı dil (İngilizce), Türkçe, ilköğretim matematik, Türk dili ve edebiyatı, fen bilimleri/ fen ve teknoloji, din kültürü ve ahlak bilgisi, beden eğitimi, matematik ve sosyal bilgiler gibi zorunlu ana derslerle ilişkili ve okul öncesi öğretmenliği ve rehberlik gibi branşlardır. İngilizce dışındaki yabancı diller, seçmeli dersler ve mesleki dallarla ilgili branşlarda istihdam daha az sayıdadır.

Şekil C.1.11 Sözleşmeli olarak atanan 20 bin öğretmenin illere göre oransal (%) dağılımı (2018)

Kaynak: MEB web sitesinden elde edilen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo C.1.12 Kamu okullarında çalışan öğretmenlerin branşlara göre dağılımı (2018)

Branş	Sayı	Branş	Sayı
Sınıf Öğretmenliği	216.854	Hasta ve Yaşlı Hizmetleri	431
İngilizce	70.814	Fransızca	391
Okul Öncesi	54.569	Adalet	330
Türkçe	49.240	Halkla İlişkiler ve Organizasyon Hizmetleri	301
İlköğretim Matematik	43.791	Denizcilik/Gemi Yönetimi/ Gemi Mak./Su Ür./Gemi Elektr.	282
Türk Dili ve Edebiyatı	39.802	Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri	268
Fen Bilimleri/Fen ve Teknoloji	37.150	Matbaa/Matbaa Teknolojisi	226
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	35.211	Seramik ve Cam Teknolojisi	208
Beden Eğitimi	34.322	Tarım Tek./Tarım/Bahçe Peyzaj/Bah. ve Tar.Bit./Tar.Mak.	200
Matematik	32.650	Aile ve Tüketici Hizmetleri	183
Rehberlik	32.100	Harita-Tapu-Kadastro/Harita-Tapu-Kadastro Tekniği	176
Sosyal Bilgiler	30.187	Sanat Tarihi	169
Bilişim Teknolojileri	18.905	Sağlık Bilgisi	167
Tarih	16.931	Radyo-Televizyon	164
Özel Eğitim	15.997	Metalurji Teknolojisi	157
Görsel Sanatlar	15.062	Kuyumculuk Teknolojisi	148
Teknoloji ve Tasarım	14.177	Ulaştırma Hizmetleri	138
Biyoloji	13.836	Gemi Yapımı / Gemi İnşa/ Yat İnşa/Gemi Donatım	128
Müzik	13.415	Sanat ve Tas./Dekoratif San./Plast. San./İç Mekân Dek.	125
Coğrafya	12.809	Yaşayan Diller ve Lehçeler (Kürtçe- Kurmançî)	100
Fizik	11.112	Rusça	88
Kimya/Kimya Teknolojisi	11.021	Plastik Teknolojisi	83
İ.H.L. Meslek Dersleri	8.949	Gazetecilik	81
Felsefe	8.187	Ray.Sis.T./Ray.Sis.Mak./Elek.Elektro./Mekatronik/İnş.	81
Elektrik-Elektronik Tek./Elektrik	5.167	Halicilik Kursu	70
Muhasebe ve Finansman	4.412	Uçak Bakım/Uçak Gövde-Motor/Uçak Elektroniği	68
Sağlık /Sağlık Hizmetleri	4.165	Yenilenebilir Enerji Teknolojileri	57
Makine Tek./Makine ve Kalıp/Makine Model	3.879	Biyomedikal Cihaz Teknolojileri	57
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	3.842	Laboratuvar Hizmetleri	56
Almanca	3.811	Grafik ve Fotoğraf/Fotoğraf	54
Giyim Üretim Teknolojisi	3.068	Hayvan Sağlığı / Hayvan Yetiştirici	34
El San.Tek./Nakış / El Sanatları	2.942	Kurs Öğretmenliği	27
Metal Teknolojisi	2.568	İnşaat Tek./Yapı Dekorasyon	23
Elektrik-Elektronik Tek./Elektronik	2.486	Türk Halk Oyunları	23
Yiyecek İçecek Hizmetleri	2.169	Psikoloji	22
Motorlu Araçlar Teknolojisi	2.010	Eğlence Hizmetleri	20
Mobilya ve İç Mekân Tasarımı	1.960	Çince	14
Arapça	1.955	Ayakkabı ve Saraciye Teknolojisi	12
Büro Yönetimi	1.202	İspanyolca	11
Tesisat Teknolojisi ve İklimlendirme	1.153	İtfaiyecilik ve Yangın Güvenliği	11
İnşaat Tek./Yapı Tasarımı	1.084	Tasarım Teknolojileri	10
Konaklama ve Seyahat Hizmetleri	1.068	Müzik Aletleri Yapımı	6
Grafik ve Fotoğraf/Grafik	951	Japonca	5
Tekstil Teknolojisi/Tekstil/Trikotaj/Tekstil Terbiye	882	Muhasebe Kursu (HEM)	4
Müzik (Diğer)	721	Öğretmenlik Meslek Bilgisi Dersleri	2
Güzellik ve Saç Bakım Hizmetler	640	İtalyanca	1
Gıda Teknolojisi	490	Muhasebe Grubu	1
Pazarlama ve Perakende	446	Toplam	895.480

Kaynak: MEB tarafından paylaşılan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

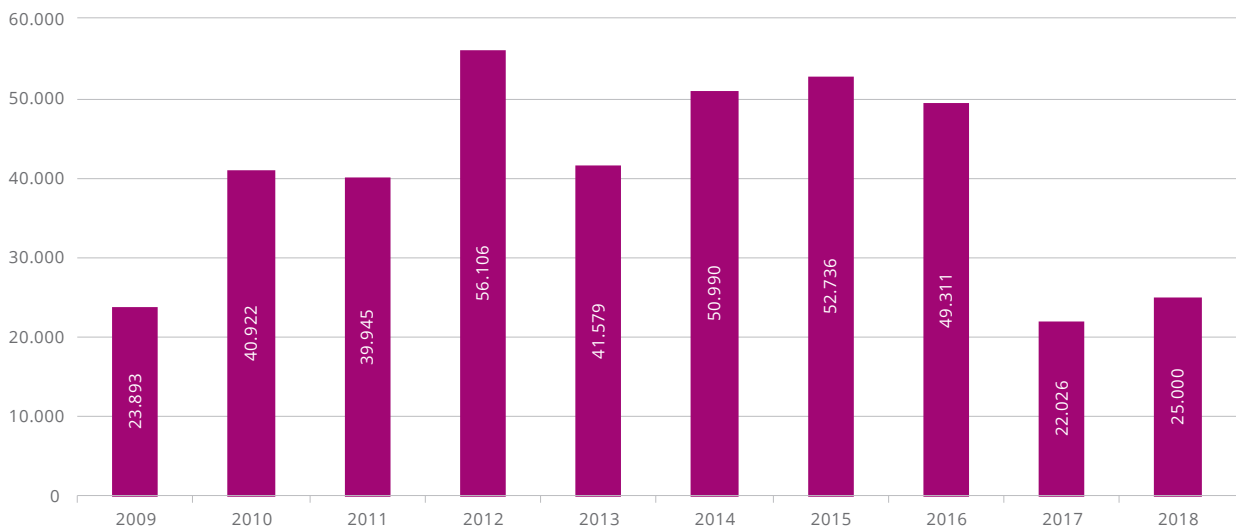
Not: 24.07.2018 tarihinde atanan 20 bin sözleşmeli öğretmen dâhil edilmemiştir.

Türkiye’de eğitime ilişkin başlıca sorun alanlarından bir tanesi, bir yandan öğretmen açığı varken, öte yandan öğretmen adaylarının sayıca fazlalığıdır. Öğretmen arz ve talebi arasında öteden beri ciddi bir uyumsuzluk vardır. Bu kısımda, önce kamu okullarına ataması yapılan öğretmen sayılarında yaşanan değişim ele alınmıştır. Ardından, Türkiye’de öğretmen açığını tespit etmeye yönelik bir senaryo çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada, OECD ülkeleri öğretmen başına düşen öğrenci sayıları ortalamaları baz alınmıştır. Son olarak, Kamu Personel Seçme Sınavı (KPSS) eğitim bilimleri testine giren aday sayıları verilmiştir. Bu veriler temelinde, Türkiye’deki öğretmen arz ve talebi arasındaki uyum/uyumsuzluk incelenmiştir.

Şekil C.2.1’de 2009 ile 2018 arasında yıllara göre kamu okullarına ataması yapılan öğretmen sayısında yaşanan değişim gösterilmiştir. 2009’da 24 bin öğretmen ataması yapılmışken, 2010-2016 arasında her yıl 40-50 bin civarında atama yapıldığı görülmektedir. 2017 ve 2018 yıllarında ise sırasıyla 22 bin ve 25 bin atama yapılmıştır. Son iki yıl yapılan öğretmen ataması sayısında önemli bir düşüş gö-

rünmektedir. Toplamda sayısı 900 bine yaklaşan mevcut öğretmenlerin kamu maliyesi üzerindeki mevcut yükü dikkate alındığında, önümüzdeki yıllarda kamu okullarına yıllık 40-50 binler bandında yeni öğretmen atamasının yapılması, düşük ihtimal olarak değerlendirilmektedir. Ancak, halen sistemde ciddi bir öğretmen açığı vardır. Türkiye’deki öğretmen açığının ne olduğuna ilişkin resmi olarak kullanılan ölçüt, norm kadro sayısıdır. Ancak, 50 bin norm kadro fazlasının sistemde varlığı, norm kadronun sağlıklı bir ölçüt olarak kullanılamayacağını göstermektedir. Öğretmen açığının ne olduğuna ilişkin gerçekçi bir yaklaşım, mevcut sistemdeki boş dersleri ücreti karşılığında dolduran ücretli öğretmenlerin sayısıdır. Türkiye’de halen 80-100 bin civarında olan ücretli öğretmenin kamu okullarında çalıştığı tahmin edilmektedir. Ancak bu yaklaşım, norm fazlası öğretmen mevcudunu yeterince dikkate almamaktadır. Öğretmen açığını belirlemeye yönelik burada önerilen alternatif yaklaşım, OECD ortalamalarının esas alınmasıdır (Tablo C.2.2). Türkiye’de öğretmen başına düşen öğrenci sayıları, genel olarak OECD ortalamalarından daha yüksektir.

Şekil C.2.1 Kamu okullarına ataması yapılan öğretmen sayılarında yaşanan değişim (2009-2018)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*’de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Not: 2016 yılında 3.633’ü dershane ve etüt merkezlerinde çalışanlar olmak üzere toplamda 18.506 sözleşmeli öğretmen ataması yapılmıştır. 2018 yılında 5.000 ücretli öğretmen sözleşmeli olarak atanmıştır. 2016-2018 arasında toplam 65.531 sözleşmeli öğretmen ataması yapılmıştır.

Tablo C.2.2 Türkiye’de öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının OECD ortalamalarına eşit olması durumunda ortaya çıkacak öğretmen ihtiyacı senaryo çalışması

	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı		Öğretmen ihtiyacı
	Türkiye ortalaması	OECD ortalaması	
Okul öncesi	16,740	13,83	18.868
İlkokul	17,694	15,001	51.795
Ortaokul	15,268	12,735	70.320
Ortaöğretim	12,557	12,955	-10.515
Toplam	-	-	130.468
5 yaş okul öncesi okullaşma oranının %100 olması için gerekli ek öğretmen ihtiyacı	-	-	14.175
Genel Toplam	-	-	144.643

Kaynak: OECD (2018) ve MEB (2018a) verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

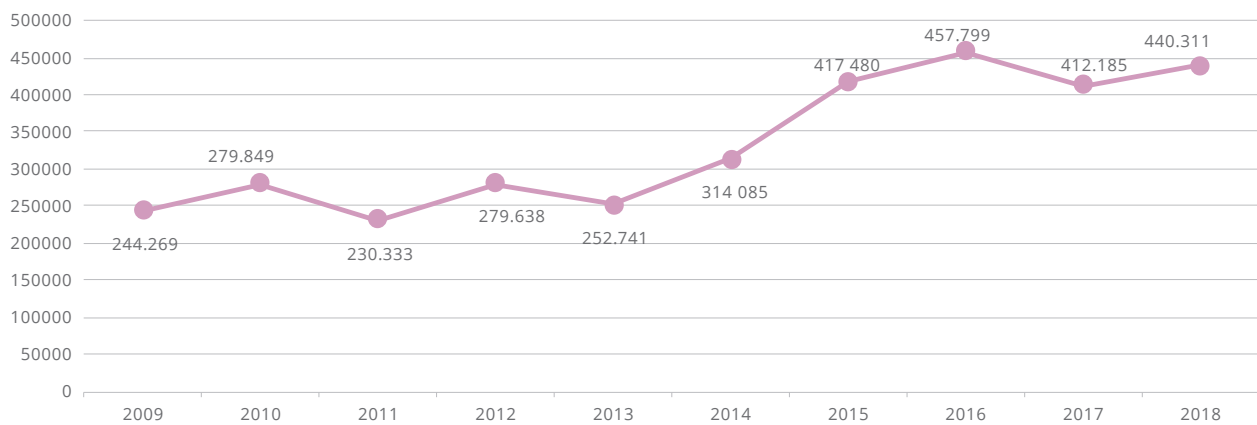
Not: Hesaplamalarda tutarlılık olması için hem Türkiye hem de OECD ülkeleri için, öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında OECD (2018) verileri esas alınmıştır. Ancak, öğretmen ihtiyacını hesaplayabilmek için öğrenci sayılarında MEB (2018a) verileri esas alınmıştır.

Tablo C.2.2’de Türkiye’de öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının OECD ortalamalarına eşit olması durumunda ortaya çıkacak öğretmen ihtiyacı senaryo çalışmasının sonuçları gösterilmiştir. Buna göre, Türkiye’de öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının OECD ortalamalarına eşit olması için okul öncesinde 19 bin, ilkokulda 52 bin, ortaokulda 70 bin öğretmen ihtiyacı vardır; ortaöğretimde ise Türkiye’nin 11 bin öğretmen fazlası vardır. Özetle, Türkiye’nin OECD ortalamalarında öğretmen başına düşen öğrenci sayılarına ulaşması için toplamda 130 bin 500 civarında öğretmen açığı vardır. Öte yandan, MEB (2018b) tarafından yayınlanan *2023 Eğitim Vizyonu*’nda 5 yaş çocukların tamamının okul öncesi eğitim kapsamına alınması hedefi dikkate alın-

duğunda, 14 bin ek öğretmen ihtiyacı daha söz konusu olmaktadır. Özetle, Türkiye’de beş yaş çocukların tamamının eğitim sistemine dahil edilmesi hedefi de dikkate alındığında ve mevcut öğrenci sayısı sabit olmak koşuluyla, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinin tamamında öğretmen başına düşen öğrenci oranlarının OECD ortalamalarında olması için 145 bin öğretmenin eğitim sistemine dahil olması gereklidir.

KPSS eğitim bilimleri testine giren aday sayısının, halen öğretmen olmak için bekleyen ve öğretmenlik için gerekli diğer şartları sağlayan aday sayısı hakkında en gerçekçi veridir. Bu veri, kamuoyunda “atanamayan öğretmenler”

Şekil C.2.3 KPSS eğitim bilimleri testine giren aday sayısında yaşanan değişim (2009-2018)

Kaynak: ÖSYM ve YÖK web sitesinden elde edilen veriler kullanılarak *Eğitime Bakış 2017*’de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

olarak bilinen kişilerin sayısını anlamamıza ve dolayısıyla öğretmenlik arz ve talebi hakkında değerlendirme yapmamıza yardımcı olmaktadır. Şekil C.2.3'te 2009-2018 yılları arasında KPSS eğitim bilimleri testine giren aday sayısında yaşanan değişim gösterilmiştir. 2009-2013 yılları arasında 230-280 bin bandında gezen aday sayısı, 2016-2018 yılları arasında neredeyse iki katına yükselerek 410-460 bin bandına ulaşmıştır. 2018 KPSS sonuçlarına göre yaklaşık 20 bin öğretmenin atamasının yapılacağı dikkate alındığında, 420 bin civarında adayın atama beklediği anlaşılmaktadır. Yükseköğretim politika ve planlamasından sorumlu kuruluş olan Yükseköğretim Kurulu (YÖK), zaten sayısı fazla olan aday sayısını önümüzdeki yıllarda makul bir düzeye çekmeye yönelik politikalar benimsemek yerine, gerek eğitim fakültesinde okuyan mevcut öğrenci sayısı gerekse de

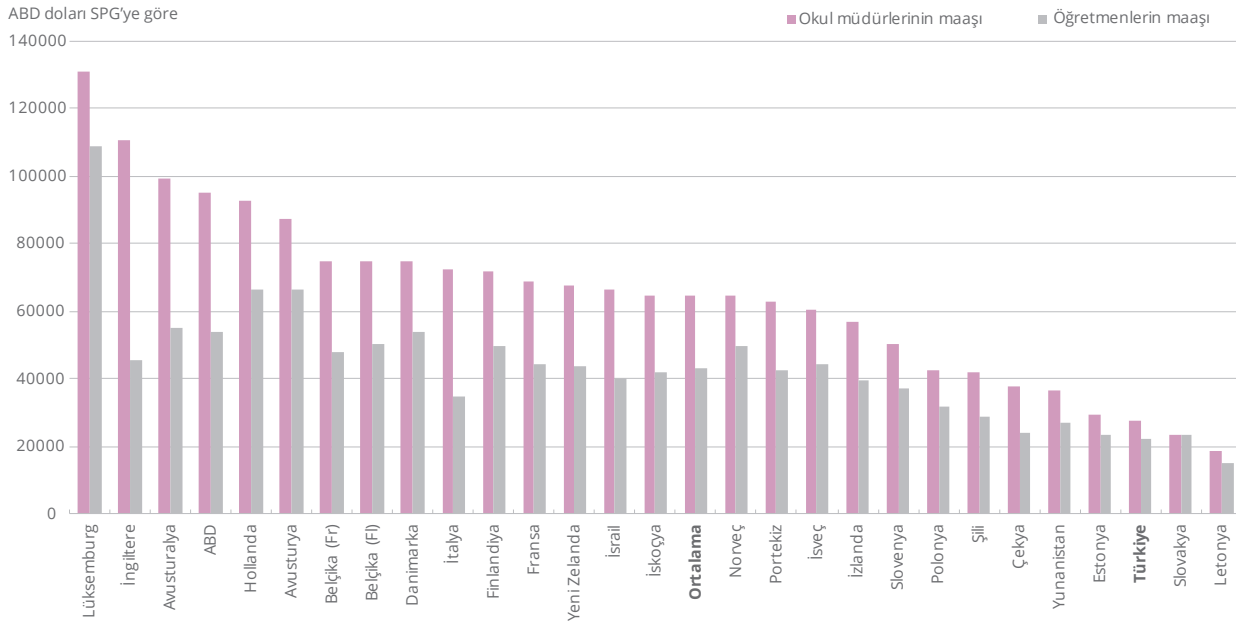
diğer fakültelerde olup formasyon belgesi alan ve dolayısıyla KPSS eğitim bilimlerine başvurma hakkına sahip olacak öğrenci sayısını doğrudan artırıcı politikalar benimsemiştir. Ancak, yukarıda yapılan hesaplama göre, OECD ortalamaları ve bugünkü çağ nüfusu baz alındığında, Türkiye eğitim sistemine 145 bin öğretmenin daha dahil edilmesi gereklidir. Önümüzdeki yılların, (KPSS) eğitim bilimleri testi aday sayısının 400 binlerden 600-800 binlere doğru hızla arttığı ancak gittikçe büyüyen bir eğitim sisteminde atama sayılarının azaldığı ya da sabit kaldığı ve dolayısıyla arz ve talep arasındaki uyumsuzluğun daha da arttığı yıllar olması muhtemeldir.

Bu kısımda, Türkiye ile diğer OECD ülkelerinin öğretmen ve okul müdürü maaşları arasında bir kıyaslama yapabilmek için, kamu ortaokul öğretmenleri ve okul müdürlerinin maaşları verilmiştir.

Şekil C.3.1'de bazı OECD ülkelerinde kamu ortaokul öğretmenleri ve okul müdürlerinin maaşları verilmiştir. Farklı para birimleri ve ülkeler arasında sağlıklı bir kıyaslama yapılması için, ülkelerin Satınalma Gücü Pariteleri (SGP) dikkate alınarak maaşlar ABD dolarına dönüştürülmüştür. Buna göre, verilen OECD ülkelerinde ortalama kamu öğretmen maaşı yıllık 43 bin \$, ortalama kamu okul müdürü maaşı ise 64 bin \$'dır. SGP dikkate alındığında Türkiye'nin orta-

lama kamu öğretmen maaşı 22 bin \$, ortalama kamu okul müdürü maaşı ise 28 bin \$'a tekabül etmektedir. (Diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de SGP dikkate alınmadan, sadece kur üzerinden yapılacak hesaplamalar ülkeler arasında kıyaslamaya uygun değildir.) Buna göre, Türkiye'de ortalama kamu öğretmen maaşı, OECD ortalamasının yaklaşık yarısıdır; ortalama kamu okul müdürü maaşı ise OECD ortalamasının yarısından bile düşüktür. Bu veriler, Türkiye'de okul müdürü ile öğretmen arasındaki maaş farkının diğer ülkelere göre nispeten az olduğunu da ortaya koymaktadır. OECD ülkeleri ortalamasına göre, ortalama kamu okul müdürü maaşı, ortalama öğretmen maaşının 1,5 katı civarındadır.

Şekil C.3.1 Bazı OECD ülkelerinde kamu ortaokul öğretmenleri ve okul müdürlerinin maaşları (\$) (2016)

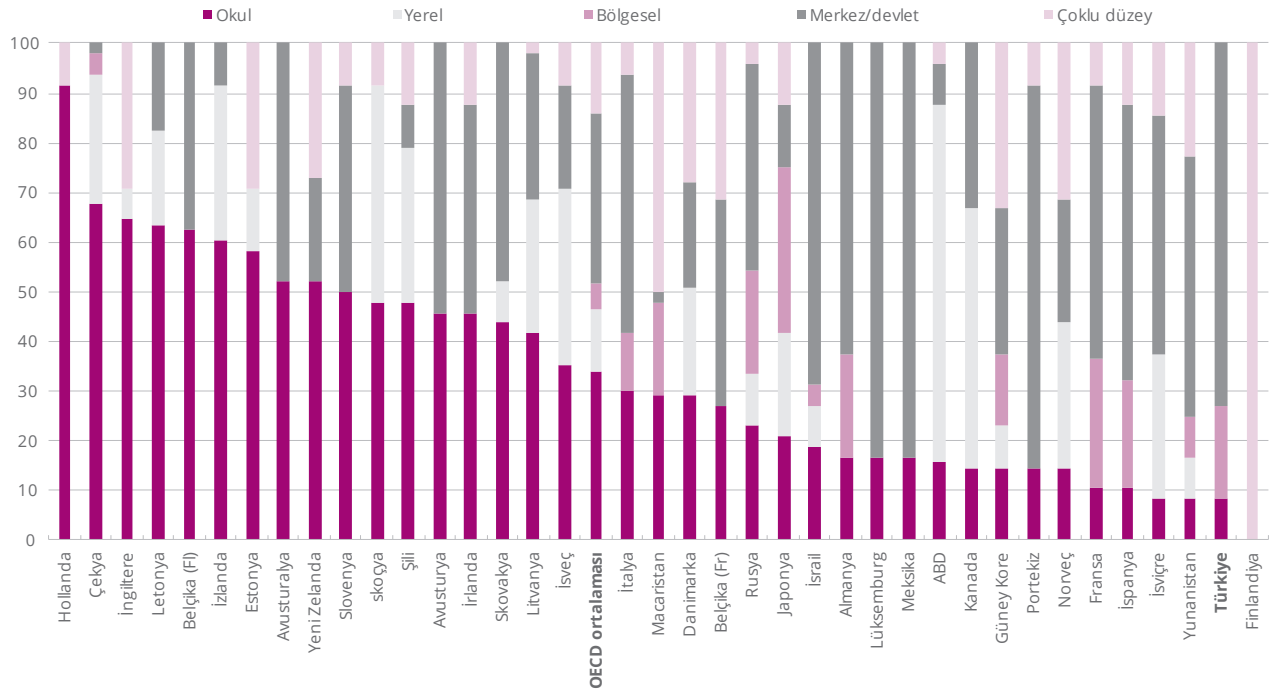
Kaynak: OECD (2018).

Bu kısımda, Türkiye'deki cari eğitim sisteminde yetki dağılımı hakkında bir fikir verebilmek için, diğer OECD ülkeleriyle bir karşılaştırma yapılmıştır. Bu göstergenin amacı, eğitim sisteminde yetki dağılımının nasıl olduğunu anlamaktır. Türkiye eğitim sisteminin geleneksel olarak aşırı merkeziyetçi olduğu öteden beri iyi bilinmektedir ve birçok raporda bu konuya dikkat çekilmiştir (ör. Gür ve Çelik, 2009; World Bank, 2005). Dahası, eğitim sisteminin merkeziyetçi yapısının azaltılacağına ilişkin resmî açıklamalar bugüne kadar defalarca yapılmış olsa da kapsamlı bir reform henüz yapılamamıştır. Ancak, birçok ülke eğitim sisteminin verimliliğini artırmak, bürokrasiyi azaltmak, insan kaynağını daha iyi yönetmek ve yereldeki taleplere daha iyi cevap üretebilmek için adem-i merkeziyetçi adımlar atmış ve okula/yerel yetki devri yapmışlardır (OECD, 2018). Burada, güncel veriler ve uluslararası kıyaslamalar ışığında Türkiye'de eğitime ilişkin

alınan önemli kararların ne derece merkeziyetçi olduğu ortaya konacaktır.

Şekil C.4.1'de 2017 verilerine göre OECD ülkelerinde hükümet/otorite düzeylerine göre kamu ortaokullarına ilişkin karar yetkisinin yüzde dağılımı gösterilmiştir. Burada, yetkilerin dağılımı OECD tarafından tespit edilirken, dört alandan 23 ölçüt tespit edilmiş ve değerlendirmeler bu ölçütler üzerinden yapılmıştır. Bu dört alan şu şekilde açıklanabilir: 1) Öğretimin örgütlenmesi (öğrenci kaydı; öğretim zamanı; öğrencilerin gruplanması); 2) Personel yönetimi (öğretmenlerin ve müdürlerin işe alınması ve işten çıkarılması; öğretmenlerin ve müdürlerin çalışma koşullarının ve sorumluluklarının belirlenmesi; öğretmenlerin ve müdürlerin maaş düzeylerinin belirlenmesi); 3) Planlama ve yapılanma (eğitim programlarının tasarlanması; belirli bir okulda öğ-

Şekil C.4.1 OECD ülkelerinde hükümet/otorite düzeylerine göre kamu ortaokullarına ilişkin karar alma yetkisi (%) (2017)

Kaynak: OECD (2018).

Not: Çoklu düzey, yetkinin birden çok düzeyde (ör. okul, yerel, bölgesel, merkez/devlet) birlikte kullanıldığını ifade etmektedir. Finlandiya'da yetkilerin tamamı okul ile merkezî hükümet düzeyleri arasında ilgili taraflarca birlikte kullanılmaktadır. Türkiye'deki il düzeyi, bu şekildeki "bölgesel" yetkilere tekbül etmektedir.

retilecek programların seçimi; belirli bir okulda öğretilecek derslerin seçimi; ders içeriklerinin belirlenmesi); 4) Kaynaklar (öğretmenler ve müdürler için kaynakların tashihi ve kullanımı) (OECD, 2018). Buna göre, OECD ülkelerinin yaklaşık yarısında söz konusu dört alanda alınan kararların çoğunun okul tarafından, 11 ülkede ise kararların çoğunun merkezi hükümet/devlet/eyalet tarafından alındığı görülmektedir. Ayrıca, ülkelerin çoğunda öğretimin örgütlenmesine ilişkin kararlar çoğunlukla okul düzeyinde, kaynakların kullanımına ilişkin kararlar ise çoğunlukla okul düzeyinde veya yerel düzeyde belirlenmektedir. Ancak, planlama ve yapılanma ile personel yönetimine ilişkin kararlar ise genellikle daha üst düzeylerde alınmaktadır. Bütün bu değerlen-

dirmelerden sonra konuya Türkiye açısından bakıldığında, Türkiye'nin bütün OECD ülkeleri içerisinde en düşük okul özerkliğine sahip ülke olduğu görülmektedir. Türkiye'de kararların sadece %8'i okul ve yerel düzeylerinde alınabilmektedir; OECD ülkelerinde ise kararların %47'si okul ve yerel düzeylerinde alınabilmektedir. Öte yandan, OECD ülkelerinde alınan kararların %53'ü bölgesel düzeyde veya merkezi hükümet/devlet düzeylerinde ya da çoklu düzeylerde alınmaktayken, Türkiye'de kararların %92'si bölgesel (yani il) düzeyde veya merkezi hükümet düzeyinde alınmaktadır. Bütün bu veriler, Türkiye'de eğitime ilişkin önemli yetkilerin hâlâ merkezi hükümetin elinde olduğunu teyit etmektedir.

- Mevcut atama ve yer değiştirme usulleri, Türkiye'deki bölgeler ve iller arasındaki farkları azaltmak yerine daha da artırma yönünde işlev görmektedir. Türkiye'de öğretmenlerin dağılımı ile 0-19 yaş nüfusunun dağılımı arasında önemli farklılaşmaları azaltmak için, öğretmenlerin bölgelere ve illere daha dengeli bir şekilde dağılımını destekleyecek insan kaynakları politikaları üretilmelidir.
- Gittikçe daha tecrübeli ve artan yaş ortalamasına sahip bir öğretmen topluluğuna sahip olacak Türkiye'nin, bu öğretmenlere yönelik yeni bir profesyonel gelişim politikası geliştirmesi zorunludur. Mevcut eğitim kurumu yöneticilerinin sadece beşte birinin kadın olduğu, bununla birlikte 40 yaş ve altı öğretmenlerin çoğunluğunun kadın olduğu dikkate alındığında, önümüzdeki yıllarda daha çok kadın öğretmenin yönetici olarak görev alabilmesi için şimdiden özendirilecek tedbirler alınmalıdır.
- Kadın öğretmen oranının önümüzdeki yıllarda daha da artacağı dikkate alınarak, kadın öğretmenlerin iller ve bölgeler bazında daha dengeli dağılımını özendirilecek politika tedbirleri alınmalıdır.
- Mevcut öğrenci sayısı sabit olmak koşuluyla, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde Türkiye'nin öğretmen başına düşen öğrenci oranlarını OECD ortalamalarına çekebilmesi için 130 bin 500 yeni öğretmeni sisteme dahil etmesi gerekmektedir. Beş yaş çağ nüfusunun tamamını okul öncesi eğitim kapsamına almak için ise ayrıca 14 bin ek öğretmene ihtiyaç vardır.
- Halen 400 binler bandında olan KPSS eğitim bilimleri testi aday sayısının önümüzdeki yıllarda 600-800 binlere doğru hızla artacağı dikkate alındığında, öğretmen arz ve talebi arasındaki uyumsuzluğu giderecek sahici politikalar üretilmelidir. Bu çerçevede, YÖK'ün arz ve talep arasındaki uçurumu daha da açan politikaları terk etmesi gereklidir. Zira, bugünden sonra öğretmenliğe kaynaklık teşkil eden hiçbir yükseköğretim programına öğrenci alınmasa dahi, eski mezunlar ve halen üniversitede okuyan adaylar için gerçekçi alternatif kariyer imkanları sağlanmalıdır.
- Türkiye, OECD içerisinde en katı merkeziyetçi eğitim sistemine ve dolayısıyla en güçsüz okul yapısına sahip ülkedir. Türkiye'deki aşırı merkeziyetçi idare anlayışı dolayısıyla okul müdürü ve öğretmenlerin yetkileri oldukça kısıtlanmıştır. Eğitim sisteminde verimliliği artırmak ve daha kaliteli bir eğitim sunabilmek için, okul müdürleri ve öğretmenleri güçlendirecek bir yetki devri reformu yapılmalıdır. Bugüne kadar okul müdürü ve öğretmenini yetkilendirmeyen Türkiye'nin, aynı anlayışı takip ederek, 21. yüzyılın bilgi temelli küresel rekabet ortamında başarılı olması mümkün görünmemektedir.

- Clotfelter, C. T., Ladd, H. F., & Vigdor, J. L. (2007). Teacher credentials and student achievement: Longitudinal analysis with student fixed effects. *Economics of Education Review*, 26(6), 673-682.
- Çelik, Z., Yurdakul, S., Bozgeyikli, H. ve Gümüş, S. (2017). *Eğitime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Gür, B. S., & Çelik, Z. (2009). *Türkiye'de millî eğitim sistemi: Yapısal sorunlar ve öneriler* (Rapor No. 1). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- MEB. (2018a). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2017-2018*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2018b). *2023 eğitim vizyonu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. <http://2023vizyonu.meb.gov.tr/>
- OECD. (2018). *Education at a glance 2018: OECD indicators*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- TÜİK. (2018). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden 4.12.2018 tarihinde erişildi.
- World Bank. (2005). *Turkey: Education sector study* (No. 32450- TU). Washington, DC: World Bank.

BÖLÜM **D**

EĞİTİM-ÖĞRETİM ORTAMLARI

GÖSTERGE	D1	Okul, şube ve derslik sayısı kaçtır?
GÖSTERGE	D2	Okul, sınıf ve şube başına kaç öğrenci düşmektedir?
GÖSTERGE	D3	Öğretmen başına kaç öğrenci düşmektedir?
GÖSTERGE	D4	Taşınmalı eğitimde öğrenci sayısı kaçtır?
GÖSTERGE	D5	İkili eğitim kaç okulda yapılmaktadır?
GÖSTERGE	D6	Türkiye’de öğretim süresi ve tatil sürelerinde durum nedir?
BÖLÜM	D	Öneriler

Eğitim-öğretim ortamları, eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü fiziksel ortamlardan, eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılan materyallere (kaynaklar) ve personele (öğretmen, idareci, yardımcı personel vs.) kadar birçok unsuru içerisinde barındırmaktadır. Eğitimin kalitesini etkileyen temel unsurlardan biri olan eğitim-öğretim ortamlarının ele alındığı bu bölümde öncelikle fiziki ortamlarla ilgili gelişmeler ele alınmıştır. Bu kapsamda okul, şube ve derslik sayıları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Daha sonra ortalama okul ve sınıf mevcutları ele alınmış ve öğretmen başına düşen öğrenci oranları ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Taşımali ve ikili eğitimde yaşanan değişiklikler incelenerek, öğretim süreleri diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Bu göstergede okul, şube ve derslik sayıları genel olarak ele alınmıştır. Daha sonra son on yıllık süreçte farklı kademe ve türdeki resmi ve özel okul sayılarındaki değişim incelenmiştir. Ardından, kademelere göre derslik ve şube sayıları ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Ortaöğretim kademesindeki derslik ve şube sayılarındaki durum okul türlerine göre tartışılmış ve son olarak farklı kademelerde 2008 ile 2017 yılları arasında yeni derslik sayılarındaki değişim ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Tablo D.1.1'de farklı kademelerdeki resmi ve özel okul/kurum sayılarında 2008 ile 2017 yılları arasındaki değişim verilmiştir. Buna göre tüm kademelerde 2008 yılında 45 bin 969 olan okul sayısı 2017 yılına gelindiğinde 65 bin 568'e yükselmiştir. Diğer bir ifadeyle tüm kademelerdeki okul sayısında son on yıllık süreçte %43'lük bir artış yaşanmıştır. Farklı kademelerdeki okul sayılarında yaşanan değişime bakıldığında en fazla artışın %186 ile okul öncesi kademesinde olduğu görülmektedir. Bu kademedeki okullaşma oranlarının yıllar itibarıyla arttığı ve okullardaki derslik sayılarının az olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu ar-

tışın normal bir artış olduğu ifade edilebilir. Daha sonra en fazla artışın %41 ile genel ortaöğretimdeki liselerde olduğu görülmektedir. Nitekim 2008 yılında 783'ü özel, 3 bin 270'i resmi okul olmak üzere toplam 4 bin 53 olan genel ortaöğretimdeki lise sayısı, 2017 yılına gelindiğinde 2 bin 606'sı özel, 3 bin 111'i resmi olmak üzere toplamda 5 bin 717'ye ulaşmıştır. Burada en dikkat çekici husus resmi genel ortaöğretimdeki lise sayısında 2008'e kıyasla azalma yaşanırken, özel liselerin sayısının yaklaşık %233 oranında artmış olmasıdır. Son on yıllık süreçte genel ortaöğretimdeki liselerin yanı sıra mesleki ve teknik ortaöğretimdeki liselerin sayısında da önemli oranda artış olurken bu artışın daha çok kamudaki meslek liselerinden kaynaklandığı görülmektedir. 2008 yılında 27'si özel, 4 bin 595'i resmi olmak üzere toplam 4 bin 622 meslek lisesi varken 2017 yılında özel meslek lisesi sayısı 383'e yükselerek, kamudaki meslek lisesi ise 5 bin 683'e çıkarak toplam 6 bin 66 meslek lisesi sayısına ulaşmıştır. Özellikle 2010 yılından sonra meslek liselerinin sayısında yaşanan artışın en temel nedeni imam hatip liselerinin (bk. Tablo D.1.2) sayısında yaşanan artıştır.

Tablo D.1.1 Kademelere göre okul/kurum sayıları (2008-2017)

Yıl	Okul öncesi toplam		İlköğretim		İlkokul		Ortaokul		Genel ortaöğretim		Mesleki ve teknik ortaöğretim		Tüm kademeler toplam
	Toplam	Özel	Toplam	Özel	Toplam	Özel	Toplam	Özel	Toplam	Özel	Toplam	Özel	
2008	3.525	2.179	33.769	907					4.053	783	4.622	27	45.969
2009	3.877	2.481	33.310	879					4.067	709	4.846	22	46.100
2010	4.209	2.639	32.797	898					4.102	774	5.179	24	46.287
2011	4.647	2.848	32.108	931					4.171	840	5.501	45	46.427
2012	5.018	3.013	46.156	1.896	29.169	992	16.987	904	4.214	907	6.204	126	61.592
2013	5.430	3.234	45.551	2.043	28.532	1.071	17.019	972	3.744	1.007	7.211	426	61.936
2014	5.935	3.555	44.513	2.316	27.544	1.205	16.969	1.111	3.955	1.174	5.106	429	59.509
2015	6.788	3.714	43.865	2.944	26.522	1.389	17.343	1.555	5.311	2.504	5.239	419	61.203
2016	8.242	4.291	43.412	2.688	25.523	1.274	17.889	1.414	5.152	2.208	5.444	368	62.250
2017	10.073	5.218	43.712	3.487	24.967	1.618	18.745	1.869	5.717	2.606	6.066	383	65.568

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan tablo tarafımızca güncellenmiştir.

Not: Okul öncesi eğitimde resmi ve özel anaokulu sayıları alınmıştır.

Tablo D.1.2 Bazı okul türlerine göre okul sayıları (2010-2017)

Yıl	İmam hatip ortaokulu	İmam hatip lisesi bünyesinde imam hatip ortaokulu	İmam hatip lisesi	Fen lisesi	Sosyal bilimler lisesi
2010			493	115	27
2011			537	141	32
2012	1.099	369	708	144	32
2013	1.361	415	854	150	32
2014	1.597	378	1.017	232	88
2015	1.961	339	1.149	261	92
2016	2.777	410	1.408	294	93
2017	2.859	427	1.605	310	92

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan tablo tarafımızca güncellenmiştir.

İlköğretimdeki toplam okul sayısına bakıldığında ise 2008 yılında 907'si özel, 3 bin 862'si kamu olmak üzere toplam 33 bin 769 ilköğretim okulunun bulunduğu görülmektedir. 2012 yılında 4+4+4 uygulamasının başlamasıyla birlikte ilköğretim okulları ilkokul ve ortaokul olarak ayrıştırılmıştır. Bu ayrışma sonucunda toplam ilköğretimdeki okul sayısı 46 bin 156'ya yükselmiş, sonraki yıllarda ise düşüşe geçerek 2017 yılında 43 bin 712 olmuştur. Son yıllarda ilköğretimdeki okul sayısındaki azalmanın daha çok ilkokullardan kaynaklandığı görülmektedir. 2012 yılında 992'si özel, 28 bin 177'si kamu olmak üzere toplamda 29 bin 169 olan ilkokul sayısı 2017 yılına gelindiğinde 1.618'i özel, 23 bin 358'i kamu olmak üzere 24 bin 976'ya inmiştir. Ortaokullarda ise 2008 yılında 904'ü özel, 16 bin 83'ü kamu olmak üzere toplam 16 bin 987 olan ortaokul sayısı 2017 yılına gelindiğinde 1.869'u özel, 16 bin 849'u kamu olmak üzere toplamda 18 bin 745'e yükselmiştir. Özellikle son yıllarda özel ilkokulların sayısında yaşanan artışa rağmen kamudaki ilkokulların sayısında gözlenen düşüşün, öğrenci sayısının çok az olduğu kırsal alandaki okulların kapanması ve bu öğrencilerin taşınması ile daha merkezi okullara taşınmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo D.1.1'de dikkat çeken bir diğer husus tüm kademe-lerde özel öğretim kurumlarının sayısında gözlenen artıştır. 2008 yılında özel öğretim kurumu sayısının 907'si ilköğretim, 783'ü genel lise ve 27'si meslek lisesi olmak üzere toplam 1.712 iken, bu sayı 2017 yılına gelindiğinde 3.487'si ilköğretim, 2.606'sı genel lise ve 383'ü meslek lisesi olmak

üzere toplamda 6.476'ya ulaşmıştır. Daha açık bir ifadeyle son on yılda Türkiye'deki özel öğretim kurum sayısı yaklaşık 3 kat artış göstermiştir. Özel öğretim kurumlarının sayısında yaşanan bu artışın çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan birisi 2014-2015 yılından itibaren özel okul öğrencilerine sağlanan özel okul teşviki, diğeri ise özellikle 2014 yılından itibaren özel dershanelerin temel liselere dönüştürülmesidir (bk. Bölüm A).

Tablo D.1.2'de 2010 ile 2017 yılları arasında imam hatip ortaokulu, imam hatip lisesi, fen lisesi ve sosyal bilimler lisesi okul sayıları gösterilmiştir. Buna göre 2012 yılında 369'u imam hatip lisesi bünyesinde, 730'u bağımsız olmak üzere toplam 1.099 okulla tekrar eğitime başlayan imam hatip ortaokulu, 2017 yılında 427'si imam hatip lisesi bünyesinde, 2.432'si bağımsız olmak üzere toplamda 2.859 sayısına ulaşmıştır. 2010 yılında 493 olan imam hatip lise sayısı 2017 yılına gelindiğinde 1.605'e yükselmiştir.

Tablo D.1.2'de fen ve sosyal bilimler liselerinin sayısının da son on yıllık süreçte ciddi oranda arttığı görülmektedir. 2010 yılında toplam 115 olan fen lisesi sayısı, 2017 yılına gelindiğinde 310'a, 27 olan sosyal bilimler lisesi sayısı ise 92'ye yükselmiştir. Fen ve sosyal bilimler liseleri sayısındaki artış özellikle 2014 yılında genel liselerin Anadolu lisesine dönüştürülmesi ve Anadolu öğretmen liselerinin kapatılması sırasında bu liselerin çoğunun fen ya da sosyal bilimler liselerine dönüştürülmesi ile ilgilidir (MEB, 2012-2014).

Tablo D.1.3 Kademelere göre derslik ve şube sayıları (2008-2017)

Yıl	Okul öncesi		İlköğretim				Ortaöğretim				Tüm kademeler toplam	
	Toplam		Toplam		Özel		Toplam		Özel		Derslik	
	Derslik	Şube	Derslik	Şube	Derslik	Şube	Derslik	Şube	Derslik	Şube	Derslik	Şube
2008	39.481	45.030	320.393	408.221	14.973	13.488	109.042	123.930	9.245	7.041	468.916	577.181
2009	45.703	53.235	332.902	416.930	17.952	14.160	110.310	139.420	8.271	7.399	488.915	609.585
2010	46.336	57.707	339.653	418.334	18.460	14.346	117.760	146.814	9.404	7.973	503.749	622.855
2011	48.802	61.937	344.710	422.751	19.450	15.188	121.914	148.703	10.119	8.330	515.426	633.391
2012	49.372	61.920	359.504	444.106	22.548	17.153	129.566	170.184	11.133	9.220	538.442	676.210
2013	50.466	63.273	371.856	447.074	26.031	19.463	140.560	177.774	16.047	12.554	562.882	688.121
2014	52.788	67.387	385.453	456.671	28.165	22.477	151.661	200.339	19.345	13.825	589.902	724.397
2015	58.265	71.003	411.033	459.695	40.336	29.147	182.530	214.871	41.727	29.348	651.828	745.569
2016	70.104	75.942	422.874	458.901	38.896	27.143	189.783	230.276	37.353	27.152	682.761	765.119
2017	78.852	84.637	437.945	464.924	49.266	31.629	204.268	241.039	43.153	33.288	721.065	790.600

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan tablo tarafımızca güncellenmiştir.

Tablo D.1.3'te kademelere göre derslik ve şube sayılarında 2008 ile 2017 yılları arasında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre, 2008-2017 yılları arasında toplam derslik sayısı 468 bin 916'dan 721 bin 65'e; şube sayısı ise 577 bin 181'den 790 bin 600'e yükselmiştir. Daha açık bir ifadeyle Türkiye'de son on yılda toplam derslik sayısı %54, şube sayısı ise %37 oranında artmıştır. Aynı dönemde tüm kademelerdeki öğrenci sayısının artışı ise %16,5 civarındadır (bk. Gösterge A.1). Bu veri, derslik ve şube başına düşen öğrenci sayısı ile ikili eğitim yapan okul sayısının azaldığını göstermesi açısından önemli görülmektedir.

2008-2017 yılları arasında kademelere göre derslik ve şube sayıları yıllara göre incelendiğinde okul öncesi kademesinde önemli oranda bir artış olduğu görülmektedir. 2008 yılında okul öncesinde toplam 39 bin 481 olan derslik sayısı yaklaşık %100 artarak 2017'de 78 bin 852'ye ulaşmıştır. Okul öncesi kademesindeki şube sayısı ise 2008 yılında 45 bin 30 iken 2017 yılına gelindiğinde %88'lik artışla 84 bin 637 olarak gerçekleşmiştir.

İlköğretim kademesinde 2017 yılındaki 437 bin 945 derslik ve 464 bin 924 şube sayıları bize bu kademe de ikili eğitim sorununda bir ilerleme sağlandığını göstermektedir.

Ortaöğretim düzeyine bakıldığında ise toplam 204 bin 268 derslik bulunurken şube sayısı 241 bin 39'dur. Bu ise ortaöğretimdeki ikili eğitim sorununun ilköğretime göre daha büyük bir sorun olduğunu göstermektedir.

Tablo D.1.4'te son on yıllık dönemde genel ortaöğretimdeki liseler ile mesleki ve teknik ortaöğretimdeki liselerin derslik ve şube sayıları verilmiştir. Buna göre, gerek genel ortaöğretim gerekse mesleki ve teknik ortaöğretimdeki liselerde 2008-2017 yılları arasında derslik ve şube sayılarında ciddi bir artış olmuştur. Tabloda en dikkat çekici husus özellikle özel liselerin derslik ve şube sayılarında gözlenen artıştır. 2008 yılında özel liselerde toplam 9 bin 64 derslik ve 6 bin 946 şube bulunurken, 2017 yılına gelindiğinde derslik sayısı yaklaşık 4 kat artarak 35 bin 320'ye, şube sayısı da 27 bin 564'e yükselmiştir. Bunun yanı sıra meslek liselerindeki derslik ve şube sayısında özellikle 2011 yılından sonra gözlenen artışta dikkat çekmektedir. 2011 yılında genel ortaöğretimdeki liselerde toplam derslik sayısı 69.882 iken 2017 yılında 96.452'ye yükselmiştir. Aynı dönemde meslek liselerindeki derslik sayısı ise 52.032'den 107.816'ya, şube sayısı ise 71.095'ten 112.899'a yükselmiştir. Daha önce de işaret edildiği üzere, meslek liselerinde derslik ve şube sayısındaki hızlı artışın nedenleri, okul dönüşümleri

Tablo D.1.4 Ortaöğretimde okul türlerine göre derslik ve şube sayıları (2008-2017)

Yıl	Genel ortaöğretim				Mesleki ve teknik ortaöğretim			
	Toplam		Özel		Toplam		Özel	
	Derslik	Şube	Derslik	Şube	Derslik	Şube	Derslik	Şube
2008	65.859	69.959	9.064	6.946	43.183	53.971	181	95
2009	65.314	75.180	8.122	7.285	44.996	64.240	149	114
2010	68.964	77.966	9.235	7.845	48.796	68.848	169	128
2011	69.882	77.608	9.715	8.076	52.032	71.095	404	254
2012	70.107	85.533	10.030	8.317	59.459	84.651	1.103	903
2013	64.499	84.803	11.196	9.386	76.061	92.971	4.851	3.168
2014	67.826	80.665	13.470	10.635	83.835	119.674	5.875	3.190
2015	90.806	90.749	34.401	26.397	91.724	124.122	7.326	2.951
2016	88.885	93.433	30.476	24.417	100.898	136.843	6.877	2.735
2017	96.452	128.140	35.320	27.564	107.816	112.899	7.833	6.024

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan tablo tarafımızca güncellenmiştir.

kapsamında genel ortaöğretimdeki bazı liselerin meslek liselerine dönüştürülmesi, mesleki eğitime katılım oranlarını artırmanın bir politika olarak benimsenmesi ve özel meslek liseleri sayılarındaki artıştır. 2008 yılında genel ortaöğretimdeki liselerin derslik sayısı 65.859 ve şube sayısı 69.959 iken 2017 yılında derslik sayısı 96.452'ye, şube sayısı ise

128.140'a yükselmiştir. Burada dikkat çeken husus, genel ortaöğretimdeki liselerde son bir yılda şube sayılarında yaşanan hızlı artıştır. Bunun temel nedeni ise, lise yerleştirmeleri sırasında Anadolu liselerine olan talep dolayısıyla MEB'in bazı Anadolu liselerinde şube sayılarında artışa gitmek zorunda kalmasıdır.

Tablo D.1.5 Kamuda yeni yapılan derslik sayıları (2008-2017)

Yıl	Toplam	İlköğretim	Ortaöğretim (mesleki teknik dâhil)	Yaygın eğitim	Eğitime %100 destekten yapılan
2008	16.790	14.674	716	42	1.358
2009	9.844	7.452	1.720	48	624
2010	17.317	11.598	2.725	27	2.967
2011	9.802	4.974	1.763	54	3.011
2012	18.706	10.255	4.300	72	4.079
2013	17.266	9.826	3.849	125	3.466
2014	28.748	18.857	6.812	68	3.011
2015	15.145	9.158	4.468	1	1.518
2016	19.978	9.200	7.781	12	2.985
2017	14.405	6.763	5.364	221	2.057
Toplam	168.001	102.757	39.498	670	25.076

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan tablo tarafımızca güncellenmiştir.

Tablo D.1.5'te 2008 ile 2017 yılları arasında kademelere göre kamuda yeni yapılan derslik sayıları verilmiştir. Buna göre, 2008 ile 2017 yılları arasında toplam 168 bin derslik yapılmıştır. Yapılan dersliklerin 102 bin 757'si ilköğretim, 39

bin 498'i ise ortaöğretim kurumları için yapılmıştır. Özellikle, ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına alındığı 2012 yılından sonra ortaöğretim kademesinde yeni yapılan derslik sayısında önemli bir artışın olduğu dikkat çekmektedir.

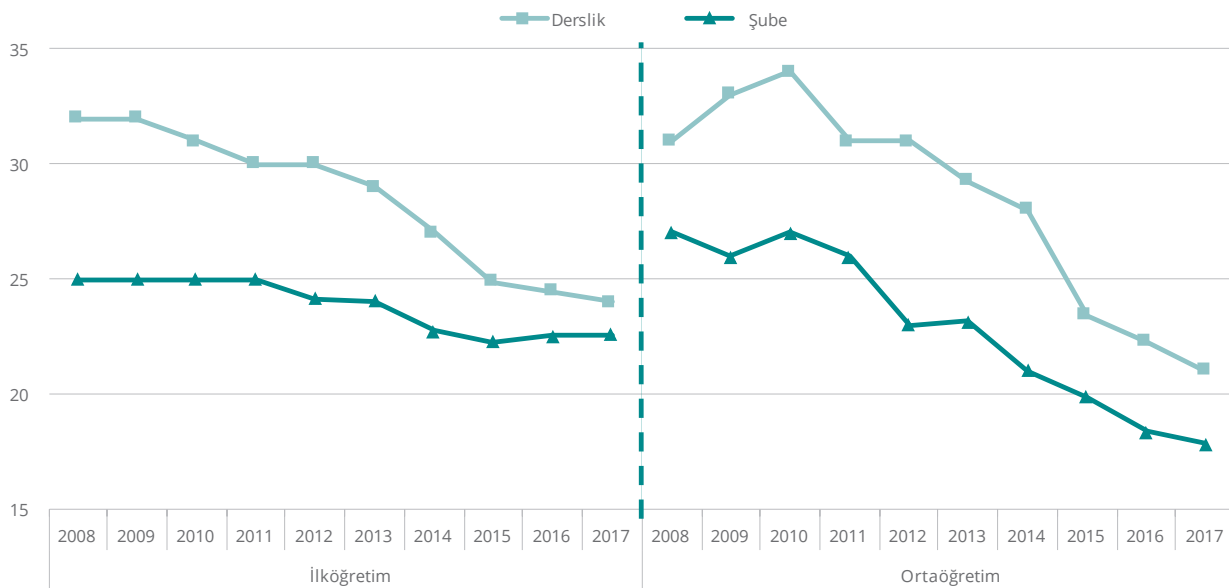
Bu göstergede, öncelikle yıllara göre ilköğretim ve ortaöğretim kademelerindeki derslik ve şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim incelenmiştir. Daha sonra özel öğretim kurumlarındaki şube başına düşen öğrenci sayıları ele alınmış, ilköğretim ve ortaöğretimde öğrenci sayılarında yaşanan değişim şube ve okul bazında analiz edilmiştir. Son olarak farklı kademelerdeki şube ve okul başına düşen öğrenci sayıları bölgeler ve iller açısından ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

2008 ile 2017 yılları arasında ilköğretim ve ortaöğretim kademelerindeki şube ve derslik başına düşen öğrenci sayılarındaki değişim Şekil D.2.1'de gösterilmiştir. Buna göre 2008 ile 2017 yılları arasında ilköğretimde şube başına düşen öğrenci sayısı 25'ten 23'e inerken, ortaöğretimde ise 27'den 18'e kadar düşmüştür. 2008-2017 yılları arasında ilköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı 32'den 24'e; ortaöğretimde ise 31'den 21'e inmiştir. Derslik ve şube başına düşen öğrenci sayılarının birbirine yaklaşması

ilköğretimde ikili eğitim uygulamasının azaldığını göstermesi bakımından önemlidir. Türkiye'deki ilk ve ortaöğretimdeki öğrenci sayısındaki artışa rağmen derslik ve şube başına düşen öğrenci sayısındaki azalma oldukça önemli bir gelişmedir. Bunun temel nedeni de yukarıda ifade edildiği üzere son yıllarda büyük sayılarda yeni dersliklerin yapılmasıdır. Ayrıca, özellikle ortaöğretimde derslik ve şube başına düşen öğrenci sayısı, ilköğretime göre çok daha hızlı bir şekilde azalmıştır. Bunun nedenleri ise yeni dersliklerin yapılması ve açık ortaöğretime yönelen öğrenci sayısındaki artıştır (Çelik vd., 2017).

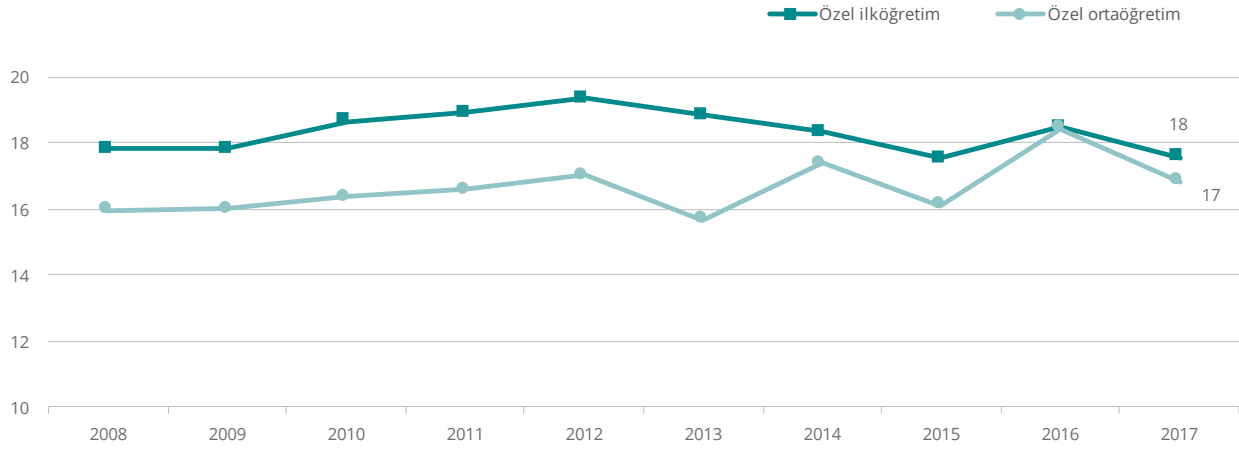
Şekil D.2.2 özel ilköğretim ve özel ortaöğretimde 2008 ile 2017 yılları arasında şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2008 yılında özel ilköğretimde şube başına düşen ortalama öğrenci sayısı 18, özel ortaöğretimde ise 16 iken 2017 yılına gelindiğinde ise sayı özel ilköğretimde sabit kalırken özel ortaöğretimde ise 17'ye çıkmıştır. Genel ortalama ile kıyaslandığında özel

Şekil D.2.1 İlköğretim ve ortaöğretimde şube ve derslik başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.2.2 Özel ilköğretim ve ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

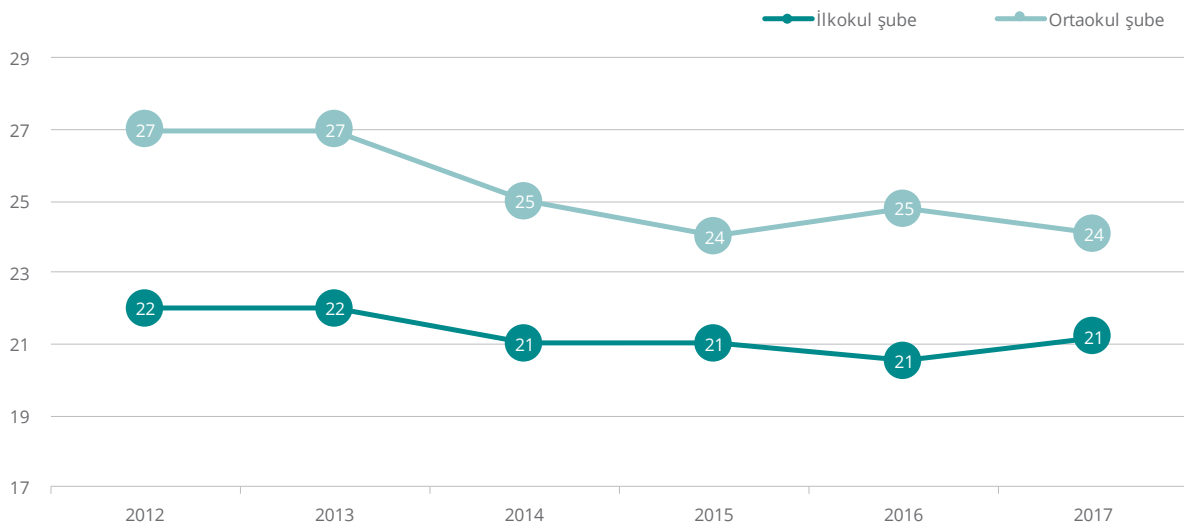
okullarda şube başına düşen öğrenci sayısı ilköğretimde düşük ortaöğretimde ise benzerdir.

27'den 24'e düşmüştür. Ancak ileride değineceğimiz gibi, bölgeler arasında önemli farklılaşmalar söz konusudur.

Şekil D.2.3'te 2012 yılı ile 2017 yılları arasında ilkökuller ve ortaokullarda şube başına düşen ortalama öğrenci sayılarında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2012 yılında ilkökullerde şube başına düşen öğrenci sayısı 22 iken 2017 yılına gelindiğinde bu sayı 21 olmuştur. Ortaokullarda ise son altı yıllık dönemde şube başına düşen ortalama öğrenci sayısı

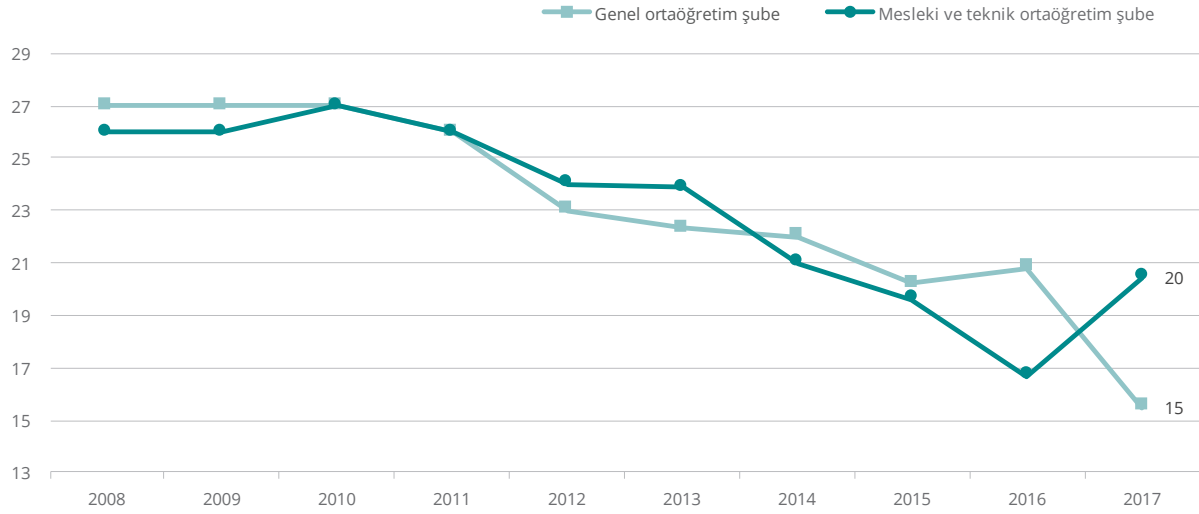
Şekil D.2.4'de genel ortaöğretim ile mesleki ve teknik ortaöğretimdeki liselerde şube başına düşen öğrenci sayılarında 2008 ile 2017 yılları arasında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre her iki okul türünde de şube başına düşen öğrenci ortalaması 2015 yılına kadar düzenli bir şekilde düşmüştür. 2008 yılında genel ortaöğretimdeki liselerde

Şekil D.2.3 İlkokul ve ortaokulda şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil D.2.4 Ortaöğretimde okul türlerine göre şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)

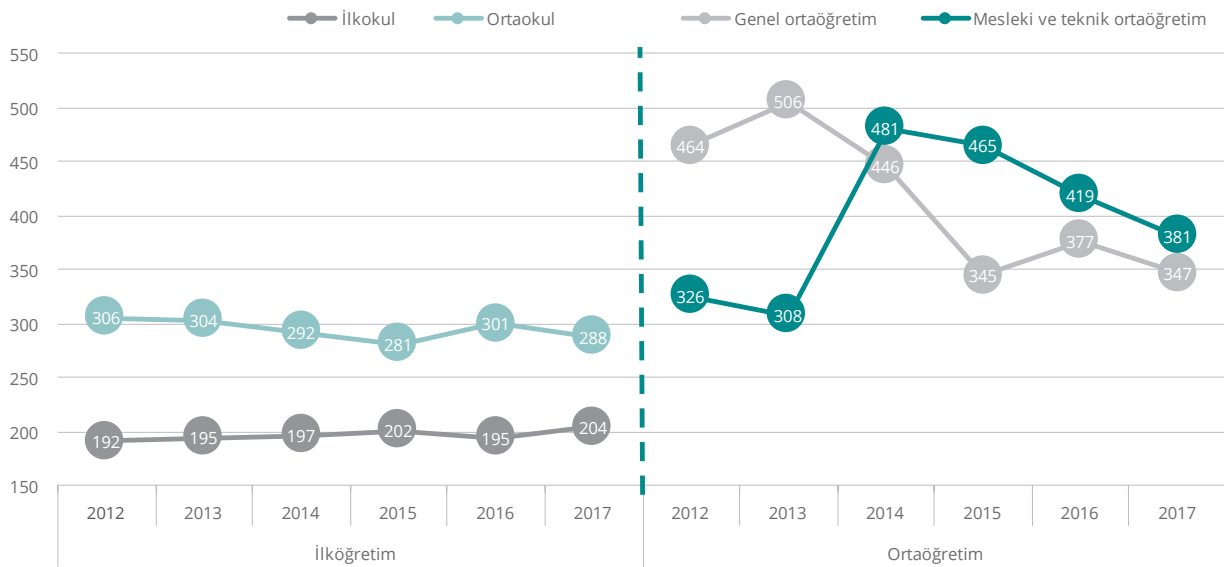
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir..

şube başına düşen öğrenci sayısı 27 iken, 2017'de bu sayı 15'tir. Mesleki ve teknik ortaöğretimdeki liselerde şube başına düşen öğrenci sayısı ise 2008 ile 2016 arasında 26'dan 17'ye kadar düşerken 2017 yılında tekrar yükselerek 20 olmuştur.

Şekil D.2.5'te 2012-2017 yılları arasında tüm eğitim kademelerinde okul başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, 2012 yılında okul başına düşen öğrenci sayısı ilkökulda 192, ortaokullarda ise 306

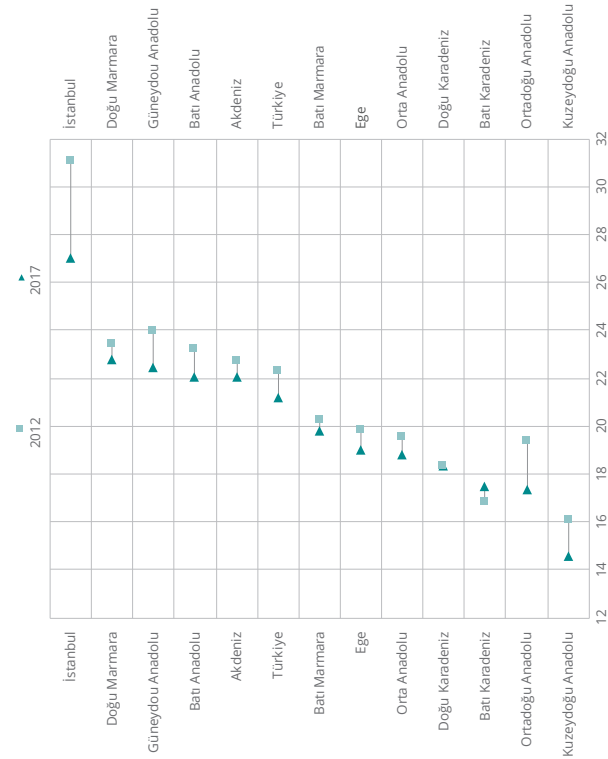
iken, 2017 yılında okul başına düşen öğrenci sayısı ilkökularda 204, ortaokullarda ise 288 olarak gerçekleşmiştir. Genel ortaöğretim ile mesleki ve teknik ortaöğretimde 2012-2017 yılları arasında okul başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim incelendiğinde ise meslek liselerinde okul başına düşen öğrenci sayısının 326'dan 381'e çıktığı, genel ortaöğretimdeki liselerde ise 464'den 347'ye indiği görülmektedir. 2014'ten sonra ortaöğretimde okul başına düşen öğrenci sayısındaki yaşanan hızlı düşüşün en önemli nedeni, genel ortaöğretimde 762, mesleki ortaöğretimde de

Şekil D.2.5 İlk ve ortaöğretimde okul türlerine göre okul başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır

Şekil D.2.6 İlkokulda bölgelere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

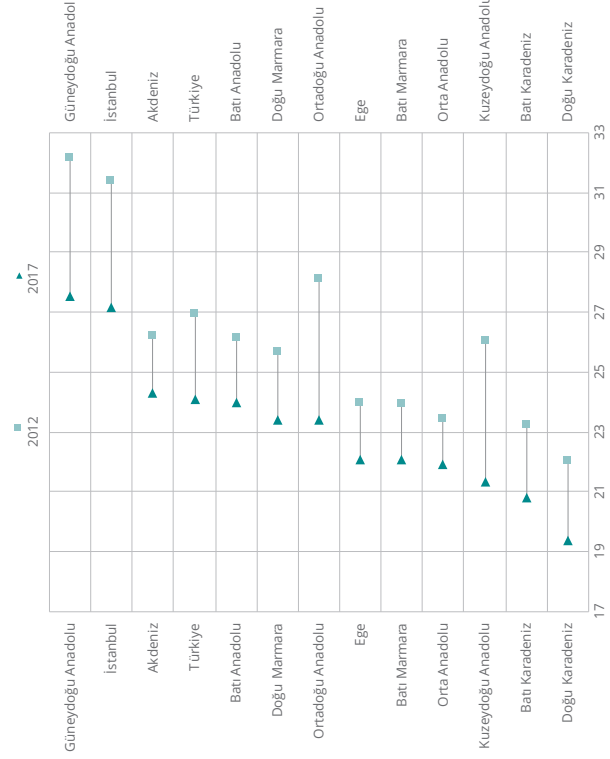

Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

ise 960 yeni okulun açılmasıdır (bk. Gösterge D.1.1). 2014 yılında meslek liselerinde okul başına düşen öğrenci sayısının artmasının temel nedenlerinden birisi, 2014 yılında gerçekleşen okul dönüşümleri ile birlikte aynı kampüste farklı isimdeki meslek liselerinin tek bir okul adı altında birleştirilmesidir (Çelik vd., 2017).

Şekil D.2.6'da 2012 ile 2017 yılları arasında bölgelere göre ilkokullarda şube başına düşen öğrenci sayıları gösterilmiştir. Buna göre, bölgeler arasında şube başına düşen öğrenci sayısına göre büyük bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. 2017 yılında şube başına düşen öğrenci sayısı İstanbul'da 27, Doğu Marmara'da 23 ve Güneydoğu Anadolu'da 22 iken Kuzeydoğu Anadolu'da 15, Batı Karadeniz ve Orta Doğu Anadolu'da 17'dir. Ayrıca, Doğu ve Batı Karadeniz Bölgeleri haricindeki diğer bölgelerde şube başına düşen öğrenci sayısında önemli oranda düşüş görülmektedir. 2012-2017 yılları arasında şube başına düşen öğrenci sayısında İstanbul bölgesinde diğer bölgelere göre daha hızlı bir düşüş yaşamıştır. 2012-2017 yılları arasında şube başına düşen öğrenci sayısı, İstanbul bölgesinde ise 31'den 27'ye inmiştir. Bununla birlikte, 2012-2017 yılları arasında

Şekil D.2.7 Ortaokulda bölgelere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

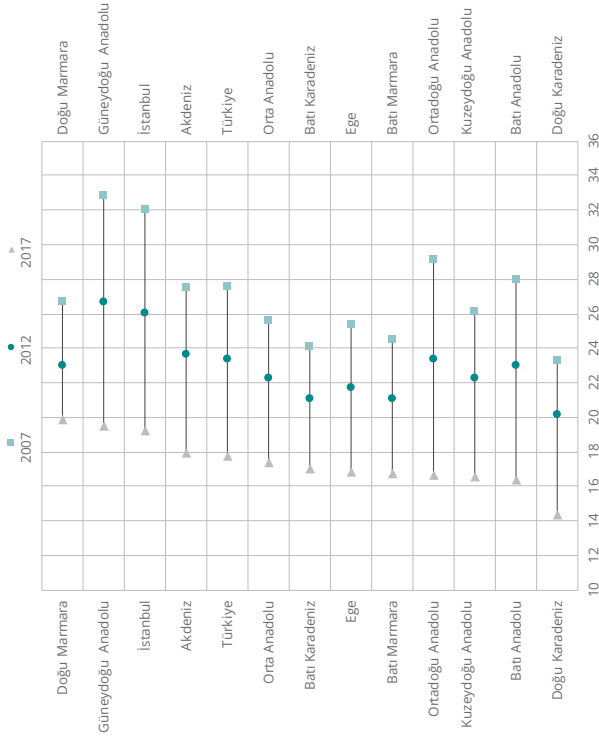
Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

bölgeler arası farkların maalesef önemli ölçüde devam ettiği görülmektedir.

Şekil D.2.7'de 2012-2017 yılları arasında bölgelere göre ortaokullarda şube başına düşen öğrenci sayıları gösterilmiştir. Buna göre, altı yıllık süreçte tüm bölgelerde ortaokulda şube başına düşen öğrenci sayısı azalmıştır. Ancak bölgeler arasındaki şube başına düşen öğrenci sayısındaki farklılaşma var olmaya devam etmektedir. 2017 yılında ortaokullarda şube başına düşen öğrenci sayısı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 27, İstanbul'da 28 iken Doğu Karadeniz'de 19, Batı Karadeniz de ise 21'dir.

Şekil D.2.8'de 2007, 2012 ve 2017 yıllarında bölgelere göre ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre son on yıllık süreçte ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayısı bütün bölgelerde önemli oranda azalmıştır. Örneğin, İstanbul'da ortaöğretim şube başına düşen öğrenci sayısı 32'den 19'a, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 33'ten 20'ye, Orta Doğu Anadolu'da 29'dan 17'ye inmiştir. Ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayısının en az olduğu bölge ise 14 ile Doğu Karadeniz

Şekil D.2.8 Ortaöğretimde bölgelere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2007, 2012 ve 2017)

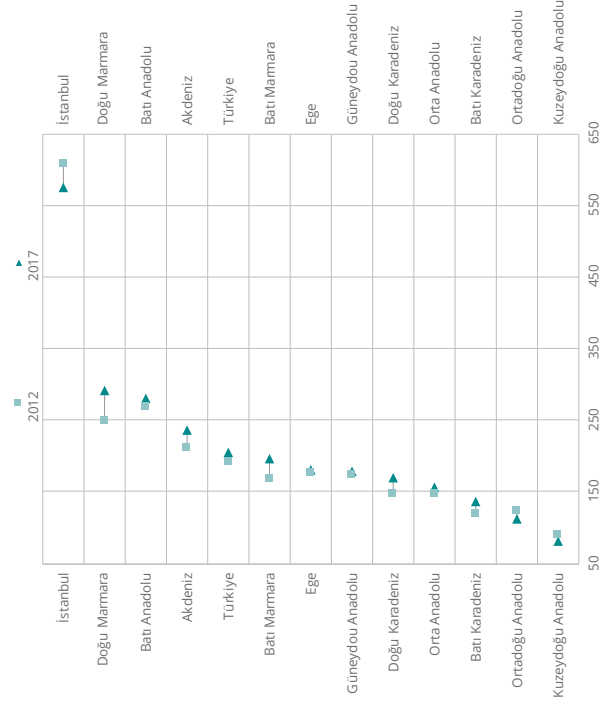

Kaynak: 2008, 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bölgesidir. Her ne kadar ortaöğretim kademesinde şube başına düşen öğrenci sayıları tüm bölgelerde önemli oranda düşmüş olsa da bölgeler arası farklılıklar halen varlığını korumaktadır. Ancak, 2017 yılında ortaöğretimde bölgeler arasındaki fark ilkökul ve ortaokullara kıyasla ve 2012 yılına göre daha küçüktür.

Şekil D.2.9'da 2012 ile 2017 yılları arasında bölgelere göre ilkökulda okul başına düşen öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre, 2012 yılından 2017 yılına kadar geçen 6 yıllık süreçte ilkökullarda okul başına düşen öğrenci sayısının Türkiye ortalaması 192'den 204'e çıkmıştır. Bununla birlikte, 2012-2017 yılları arasında bazı bölgelerde ilkökulda okul başına düşen öğrenci sayısı artarken bazılarında azalmış, bazılarında ise sabit kalmıştır. Ege ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde okul başına düşen öğrenci sayısı 176 ve 174 olarak sabit kalmış iken, İstanbul bölgesinde 608'den 574'e, Ortadoğu Anadolu'da 121'den 112'ye ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde ise 88'den 81'e düşmüştür. Diğer bölgelerde ise ilkökul başına düşen öğrenci sayılarında 2012 yılına kıyasla artış olurken, Doğu Marmara Bölgesinde, ilkökul başına düşen öğrenci sayısı 248'den 292'ye yükselerek artı-

Şekil D.2.9 İlkokulda bölgelere göre okul başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

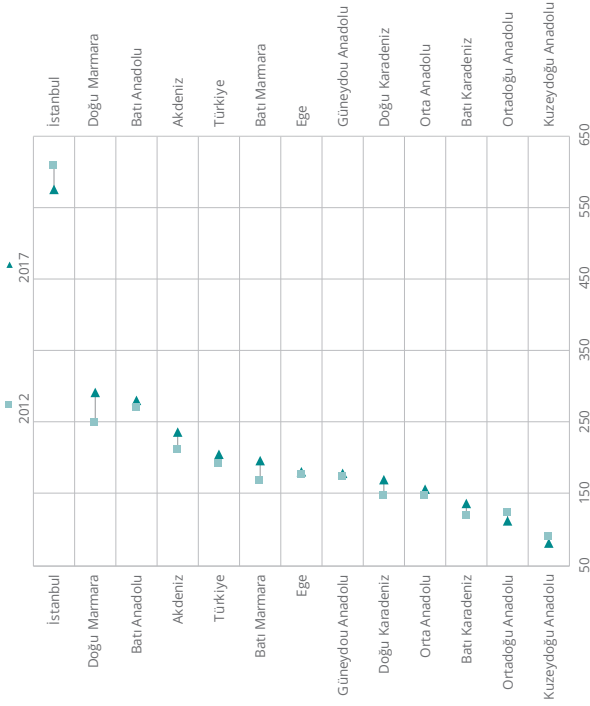

Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

şın en fazla yaşandığı bölge olmuştur. Bu bulgular İstanbul bölgesindeki ilkökulların hâlâ oldukça kalabalık olduğunu gösterirken Kuzeydoğu Anadolu (Erzurum, Erzincan, Bayburt, Ağrı vb.) ve Ortadoğu Anadolu (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli, Van, Muş vb.) bölgelerindeki ilkökulların ise oldukça küçük olduğunu göstermektedir.

2012 ile 2017 yılları arasında bölgelere göre ortaokullarda okul başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim Şekil D.2.10'de gösterilmiştir. Buna göre ortaokullarda okul başına düşen öğrenci sayısında Türkiye ortalaması 2012 yılında 306 iken 2017'de 288'e düşmüştür. Bununla birlikte, 2012-2017 yılları arasında sadece Akdeniz ve Batı Marmara Bölgelerinde ortaokulda okul başına düşen öğrenci sayısı artarken diğer bölgelerde ise azalmıştır. Bu yıllar arasında okul başına düşen öğrenci sayısı Akdeniz'de 285'ten 296'ya ve Batı Marmara'da 228'den 253'e yükselmiş iken Doğu Marmara'da 296'da sabit kalmıştır. Diğer yandan, Batı Anadolu'da 386'dan 336'ya, Güneydoğu Anadolu'da 364'den 309'a, Kuzeydoğu Anadolu'da 217'den 170'e inmiştir. Ayrıca, bölgeler arasında ortaokul düzeyinde okul başına düşen öğrenci sayısındaki büyük fark var olmaya devam

Şekil D.2.10 Ortaokulda bölgelere göre okul başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

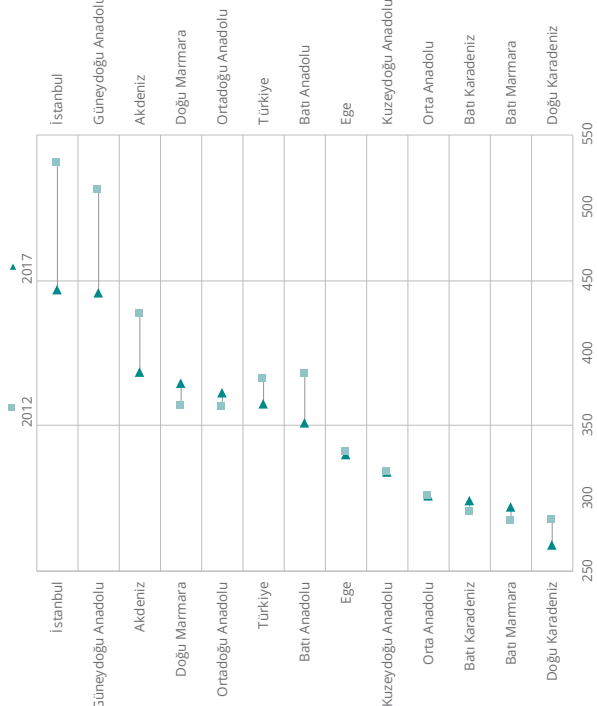

Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

etmiştir. İstanbul'da okul başına 552 öğrenci düşerken Kuzeydoğu Anadolu'da (Erzurum, Erzincan, Bayburt, Ağrı vb.) 170 öğrenci düşmektedir.

Şekil D.2.11'de 2012 ile 2017 yılları arasındaki son altı yıllık dönemde ortaöğretimde bölgelere göre okul başına düşen öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre, ortaöğretim kademesindeki okul başına düşen öğrenci sayıları, ilkök ve ortaokul kademesinden çok daha farklı bir durum sergilemektedir. Öncelikle diğer kademelerde olduğu gibi ortaöğretim kademesinde de okul başına düşen öğrenci sayısının bölgelere göre önemli düzeyde farklılaştığı göze çarpmaktadır. Ortaöğretimde okul başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması 2012-2017 yılları arasında 382'den 364'e kadar düşmüştür. Buna ilaveten 2012-2017 yılları arasında Güneydoğu Anadolu, İstanbul, Akdeniz, Batı Anadolu ve Doğu Karadeniz'de ortaöğretimde okul başına düşen öğrenci sayısı azalırken Ege, Kuzeydoğu Anadolu ve Orta Anadolu'da sabit kalmış, diğer bölgelerde ise artmıştır. 2017 itibarıyla ortaöğretimde okul başına düşen öğrenci

Şekil D.2.11 Ortaöğretimde bölgelere göre okul başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

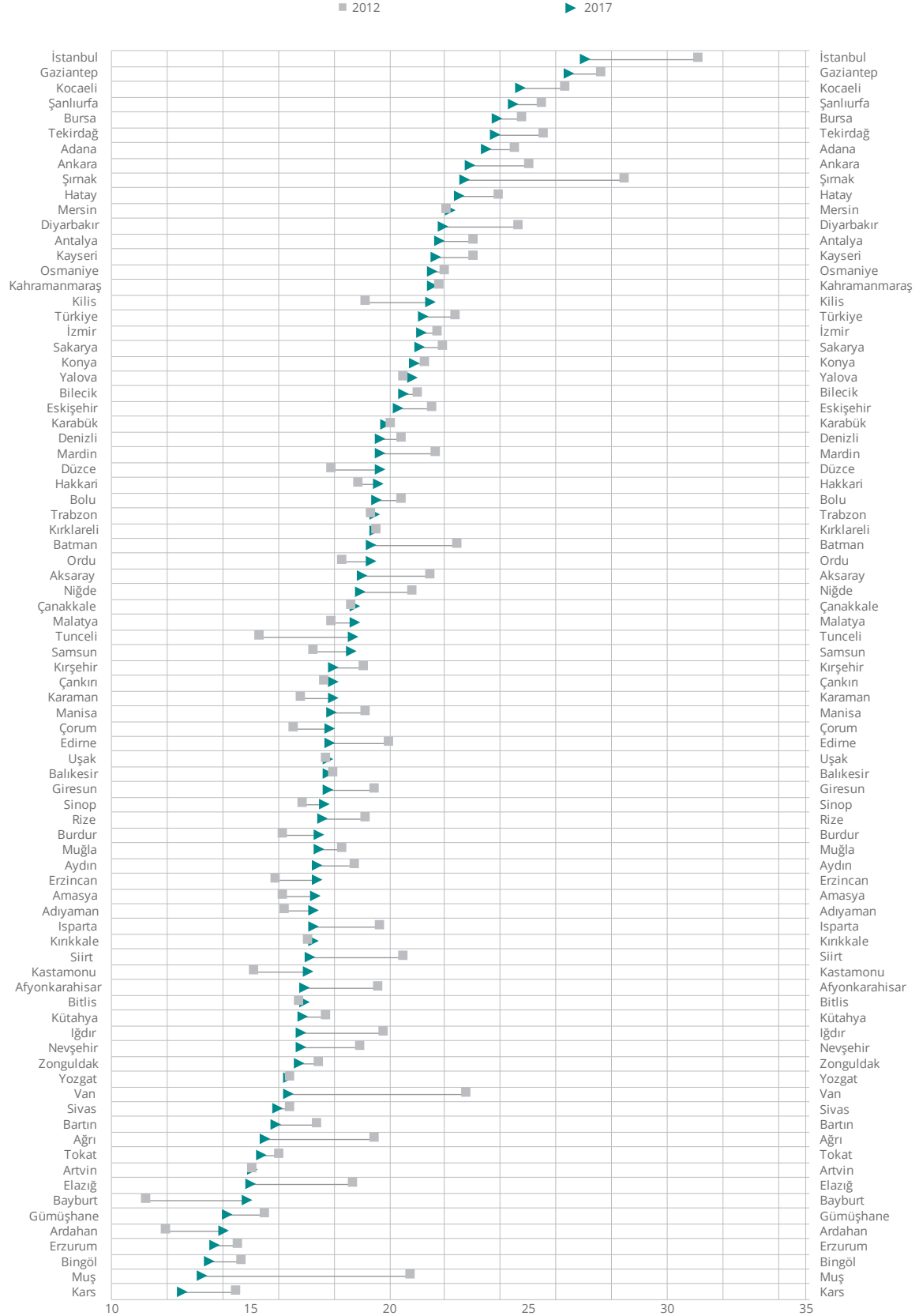

Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

sayısı İstanbul'da 444 ve Güneydoğu Anadolu'da 441 ile en yüksek iken Doğu Karadeniz'de 268 ile en düşüktür.

Şube başına düşen ortalama öğrenci sayılarının il düzeyinde incelenmesi, coğrafi farklılıklar açısından daha ayrıntılı bilgi sunması açısından önemlidir. Bu nedenle, Şekil D.2.12'de 2012 ile 2017 yılları arasında ilköklerde şube başına düşen öğrenci sayısının illere göre nasıl bir değişim gösterdiği verilmiştir. Buna göre ilköklerde şube başına düşen öğrenci sayısının illere göre oldukça farklılaştığı görülmektedir. İstanbul (27), Gaziantep (26), Kocaeli (25), Şanlıurfa (24), Bursa (24), Tekirdağ (24), Adana (23) ve Ankara (23) ilköklerde şube başına düşen öğrenci sayısı en yüksek iller iken Kars (13), Muş (13), Bingöl (14) ve Erzurum (14) illeri ilköklerde şube başına düşen öğrenci sayısının en az olduğu illerdir. Buna ilaveten, 2012-2017 yılları arasında Türkiye'deki hemen her ilde şube başına düşen öğrenci sayısı azalırken Tunceli, Burdur, Sinop, Adıyaman, Erzincan, Amasya, Kastamonu, Bayburt ve Ardahan'da ise öğrenci sayısı artmıştır.

Şekil D.2.12 İlkokulda illere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

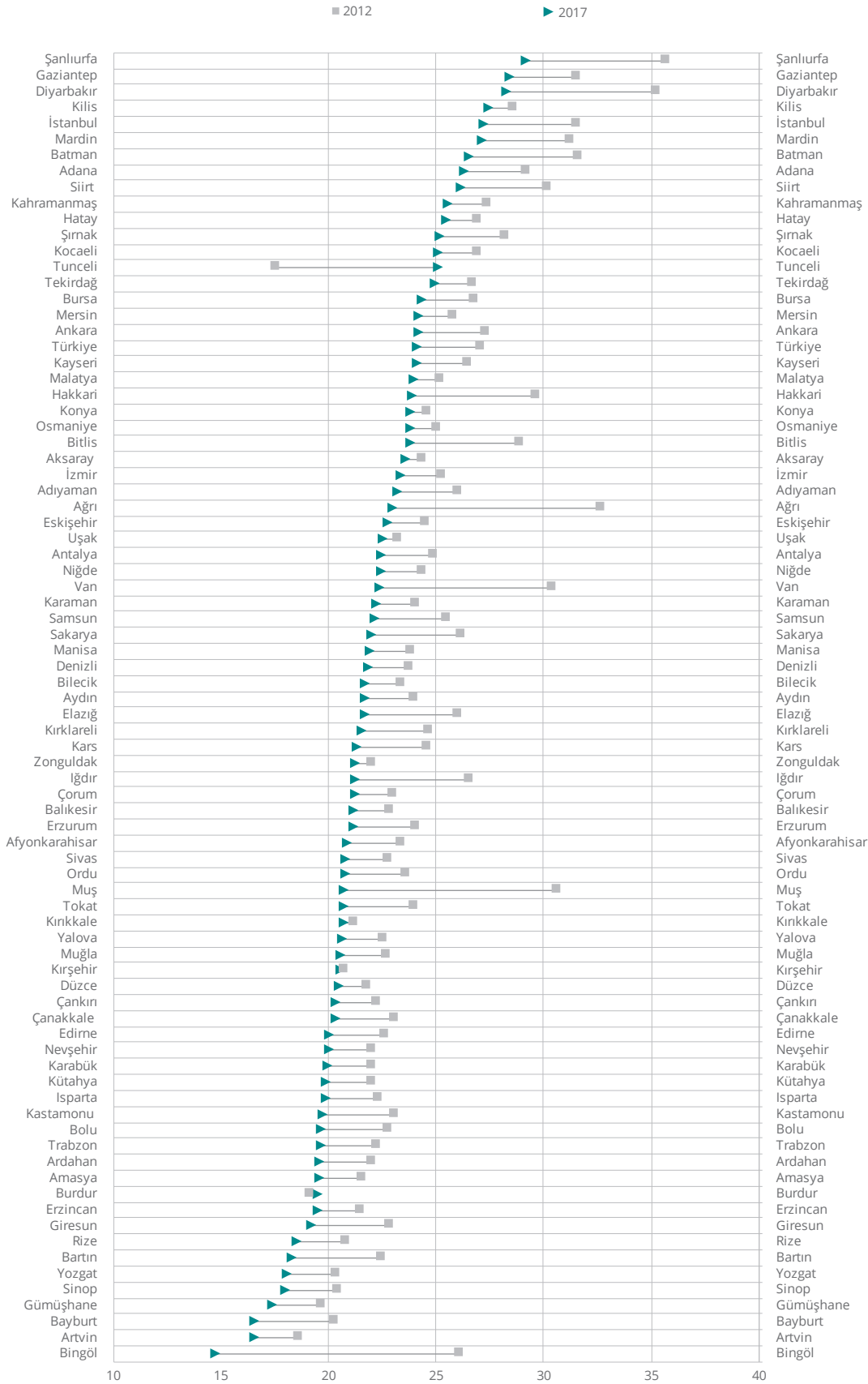

Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.2.13'te ortaokulda illere göre şube başına düşen öğrenci sayısında 2012 ile 2017 yılları arasında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2012-2017 yılları arasında ortaokullarda şube başına düşen öğrenci sayısı sadece Tunceli'de yükselirken diğer illerde ise önemli oranda azalmıştır. Nitekim 2012 yılında, Tunceli'deki ortaokullarda şube başına düşen öğrenci sayısı 17 iken 2017 yılında 25'e çıkmıştır. Bingöl, Muş ve Ağrı illerinde ise ortaokullarda şube başına düşen öğrenci sayısı ortalama 10 kişi azalarak en fazla değişimin olduğu iller olarak öne çıkmışlardır. 2017 yılı verilerine göre ortaokullarda şube başına düşen ortalama öğrenci sayısı en fazla olan iller; Şanlıurfa (29), Gaziantep (28), Diyarbakır (28), Kilis (27), İstanbul (27), Mardin (27) iken, en az olan iller ise; Bingöl (15), Artvin (17), Bayburt (17), Gümüşhane (17), Bartın (18) Sinop (18), Yozgat (18) ve Rize (18) illeridir.

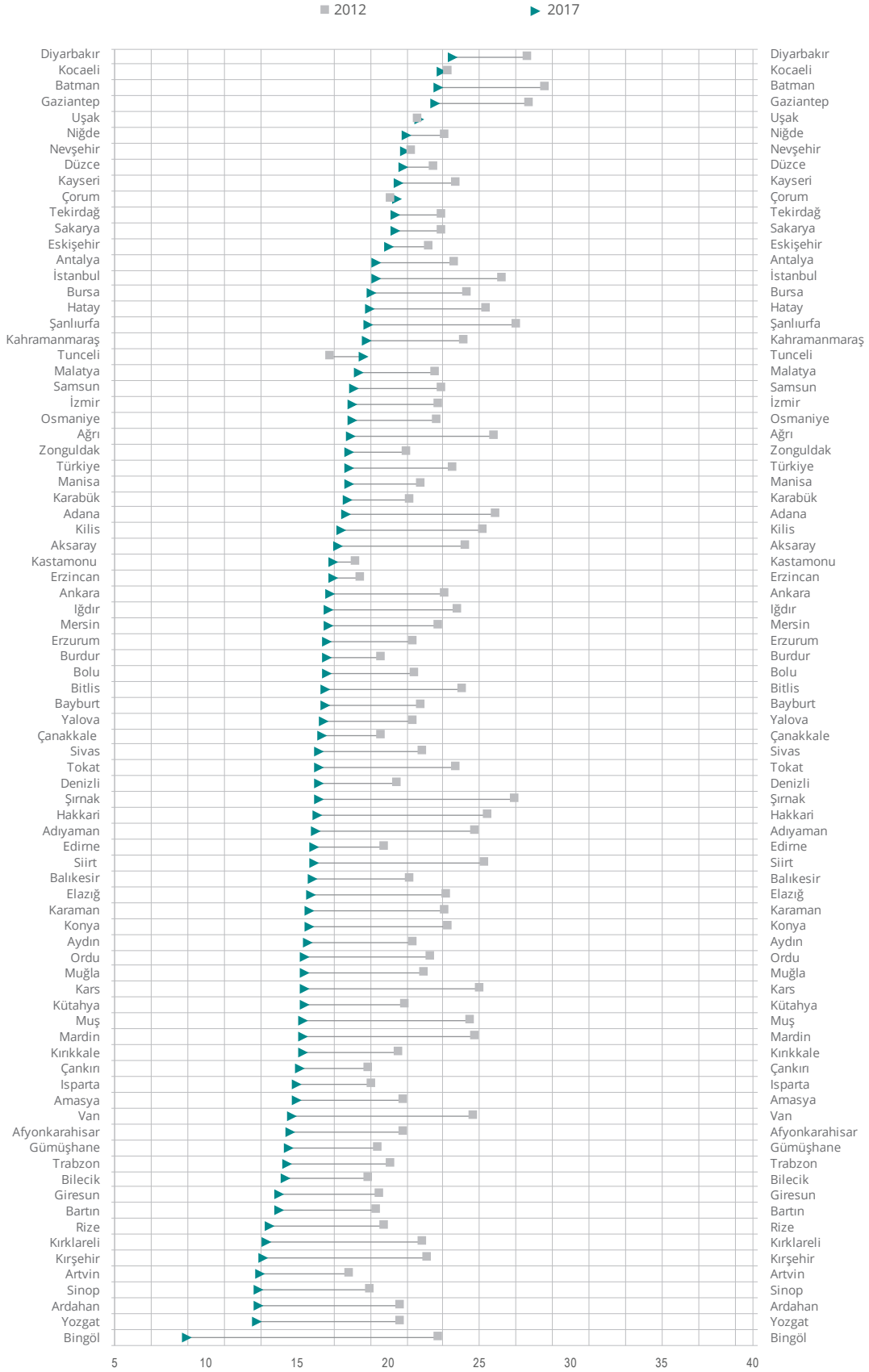
Şekil D.2.14'te illere göre 2012 ve 2017 yılları arasında ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmektedir. Buna göre 2012-2017 yılları arasında ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayısı Uşak'ta 22, Çorum'da 20 olarak sabit kalırken sadece Tunceli'de 17'den 19'a yükselmiştir. Diğer illerde ise ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayısı 2012 yılına kıyasla önemli oranda düşmüştür. 2017 yılı itibarıyla Gaziantep, Batman, Kocaeli ve Diyarbakır illeri ortalama 23 öğrenciyle, ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayısı en fazla iller olarak öne çıkmıştır. Ortaöğretimde şube başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu iller ise 13 öğrenci ortalaması ile Yozgat, Ardahan, Sinop, Artvin, Kırşehir, Kırklareli ve Rize olurken Bingöl ortalama 9 ile öğrenci sayısının en düşük olduğu ildir. Ek olarak Şırnak, Van ve Kars illerinde şube başına düşen öğrenci sayısı, 2012 yılına kıyasla yaklaşık 10 kişi düşerken Bingöl'de 2012 yılında 23 olan sayı 9'a kadar düşmüştür.

Şekil D.2.13 Ortaokulda illere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

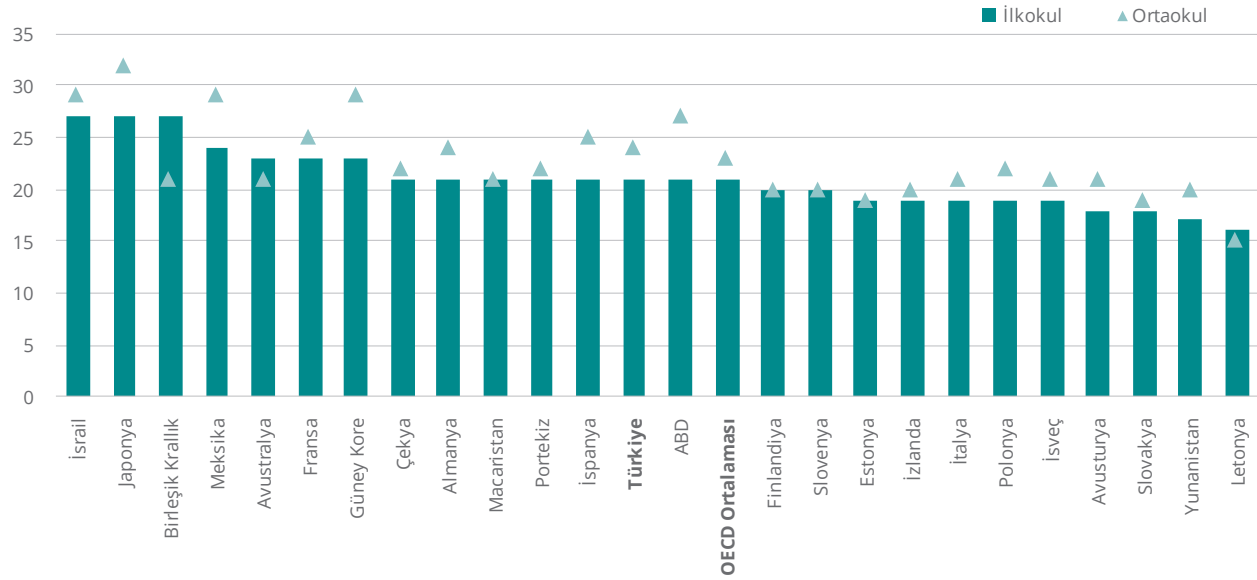
Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.2.14 Ortaöğretimde illere göre şube başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.2.15 OECD ülkelerinde kademelere göre ortalama sınıf mevcudu (2016)

Kaynak: OECD (2018).

Not: Özel ilkokul ve ortaokullar dâhil değildir. İlkokullardaki ortalama sınıf mevcuduna göre sıralanmıştır.

Türkiye'de ilkokul ve ortaokullardaki ortalama sınıf mevcudunun diğer ülkelerdeki sınıf mevcuduna göre durumunu belirlemek için Şekil D.2.15'te bazı Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerinde ilkokul ve ortaokul kademelerinde 2016 yılı ortalama sınıf mevcudları verilmiştir. Buna göre 2016 yılında OECD ülkeleri genelinde ilkokullarda ortalama sınıf mevcudu 21, ortaokullarda ise 23'tür. OECD ülkeleri içinde ilkokullarda en düşük sınıf mevcudu Letonya (16), Yunanistan (17) ve Avusturya (18) iken; en yüksek sınıf mevcudu İsrail (27), Japonya (27) ve İngiltere'dir (26). Ortaokullarda ise en düşük sınıf mevcudu ortalaması

Letonya (15), Estonya (19) ve Slovakya (19) ülkelerinde iken en kalabalık sınıf mevcudu, Japonya (32), Güney Kore (29), İsrail (29) ve Meksika (29) ülkelerindedir. Türkiye ilkokul düzeyinde ortalama 21 sınıf mevcudu ile OECD ortalamalarından iken ortaokul düzeyinde 24 ortalama sınıf mevcudu ile OECD ortalamalarından yüksektir. Her ne kadar ortaokullarda ortalama sınıf mevcudu OECD ortalamalarının üzerinde olsa da geçmiş yıllara kıyasla önemli bir düşüş olduğu görülmektedir. Nitekim OECD 2015 verilerine göre ortaokullarda ortalama sınıf mevcudu 33 iken (Çelik vd., 2017) 2016 yılında 24'e kadar düşmüştür.

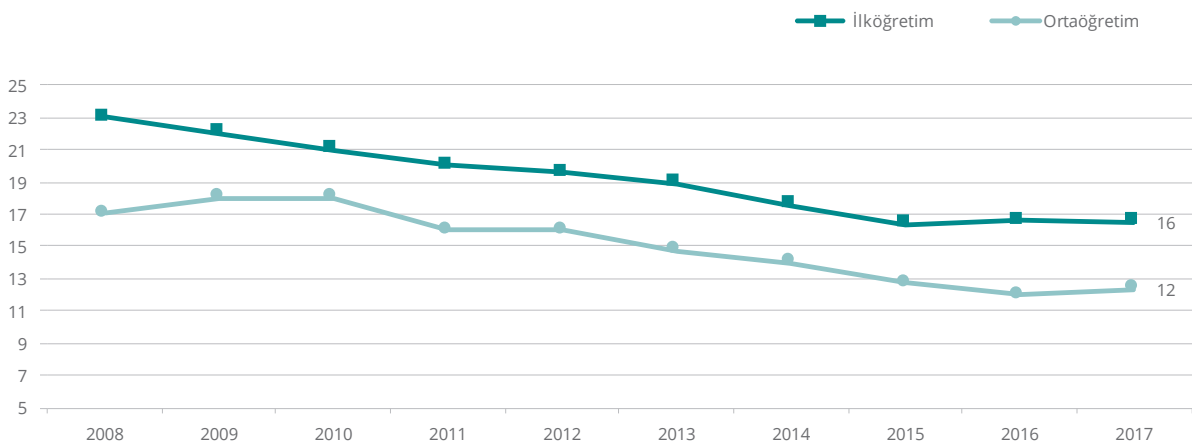
Bu bölümde bir ülkedeki eğitimin kalitesini göstermesi açısından önemli bir gösterge olan öğretmen başına düşen öğrenci sayıları üzerinde durulmuştur. Öncelikle kademelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, yıllar açısından ele alınmıştır. Özel öğretim kurumlarındaki öğretmen öğrenci sayısı incelendikten sonra yine kademelere göre bölge ve iller bazındaki durum ayrıntılı analiz edilmiştir. Son olarak öğretmen başına düşen öğrenci sayısı açısından Türkiye'nin diğer ülkeler arasındaki yerini görmek amacıyla bazı ülkelerdeki oranlar karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Şekil D.3.1'de 2008 ile 2017 yılları arasında ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2008 yılında ilköğretim kademesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 23 iken 2017 yılına gelindiğinde bu sayı 16'ya kadar düşmüştür. Ortaöğretim kademesinde ise 2008 yılında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 17 iken 2017 yılında bu sayı 12'ye kadar düşmüştür. Son yıllarda eğitime erişim oranlarının yükselmesine rağmen öğretmen başına düşen öğrenci

sayısının düşmesinin en temel nedeni ilgili dönemde yüksek sayıda öğretmen atamasının gerçekleştirilmiş olmasıdır. Öğretmen başına düşen öğrenci oranı hesaplanırken, Türkiye'deki tüm öğretmen unvanına sahip kişiler hesaplamaya dâhil edilmektedir. Ancak yaklaşık 50 bin norm fazlası öğretmen ile görevlendirme olarak milli eğitim müdürlükleri, valilikler ve Bakanlık merkez teşkilatında görevli olanlar da hesaplamaya dâhil edilmektedir. Daha açık ifade ile fiili olarak öğretmenlik yapmayan kişiler de istatistiklere dâhil edildiğinden, fiili olarak öğretmen başına düşen öğrenci oranının biraz daha yüksek olma ihtimali vardır.

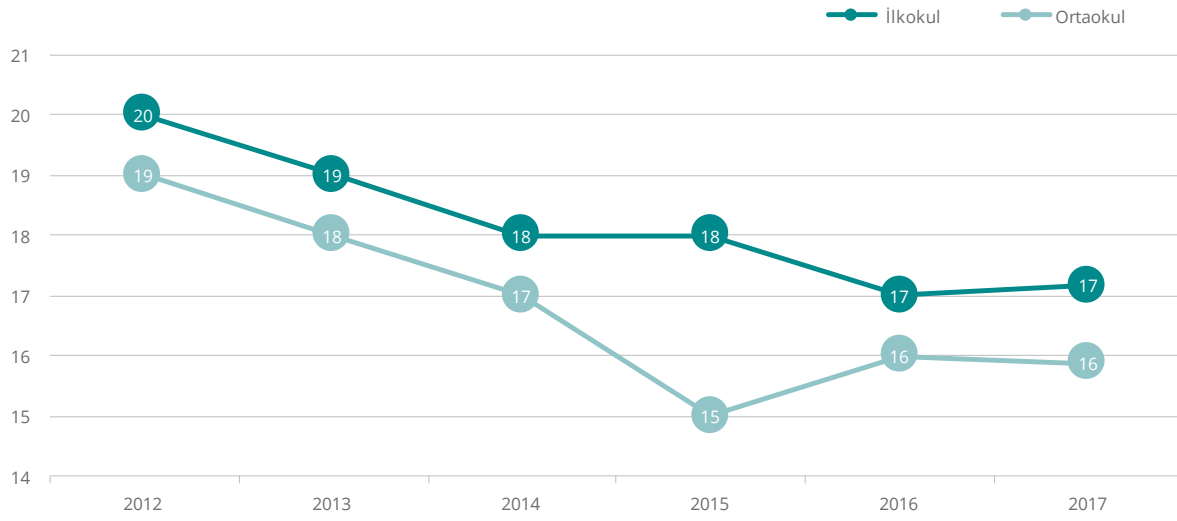
Şekil D.3.2'de 2012 ile 2017 yılları arasında ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde öğretmen başına düşen öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre 2012 yılında ilköğretim kademesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 20 iken bu sayının son iki yılda 17'ye düştüğü görülmektedir. Ortaöğretim kademesinde ise 2012 yılında 19 olan öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, 2015 yılında 15'e kadar düşmüş son iki yılda ise 16 olmuştur. Son 3 yılda gözlenen bu değişimin nedeni 2012 yılında uygulamaya giren 6287 Sayılı Yasa

Şekil D.3.1 Kademelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim (2008-2017)

Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil D.3.2 İlkokul ve ortaokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2017)

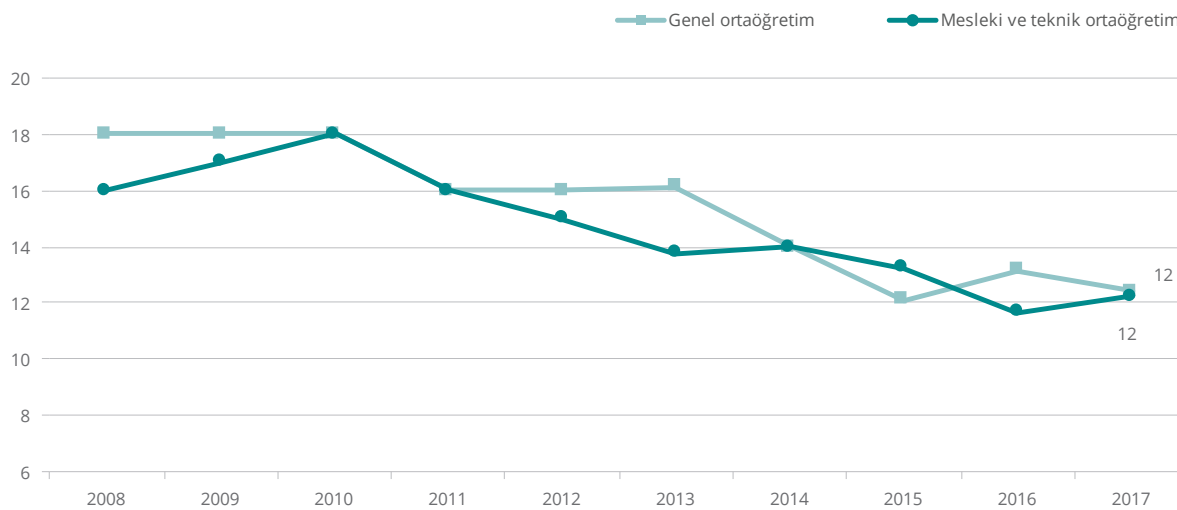

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

kapsamında okula başlama yaşının 60 aya çekilmesiyle ilkokula kayıt olan öğrenci sayısında yaşanan artıştır. 2012 yılında ilkokula kayıt yaptıran öğrencilerin 2015 yılında ilkokulu bitirip ortaokula kayıt yaptırmaları nedeniyle ortaokullarda öğrenci sayısı artmış ve buna bağlı olarak da öğretmen öğrenci oranı bir önceki yıla kıyasla yükselmiştir (Çelik vd., 2017).

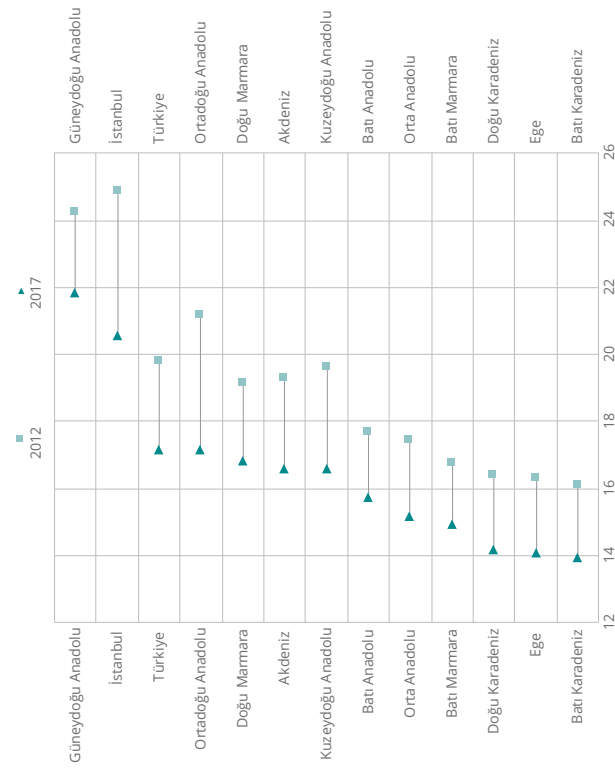
Şekil D.3.3'te 2008 ile 2017 yılları arasında ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayıları okul türlerine göre verilmiştir. Buna göre 2008 yılında genel ortaöğretim okullarında 18, mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında 16 olan öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, 2010 yılından sonra düşüşe geçmiş ve 2017 yılına gelindiğinde her iki okul türünde de 12'ye kadar inmiştir.

Şekil D.3.3 Ortaöğretimde okul türlerine göre öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil D.3.4 İlkokulda bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

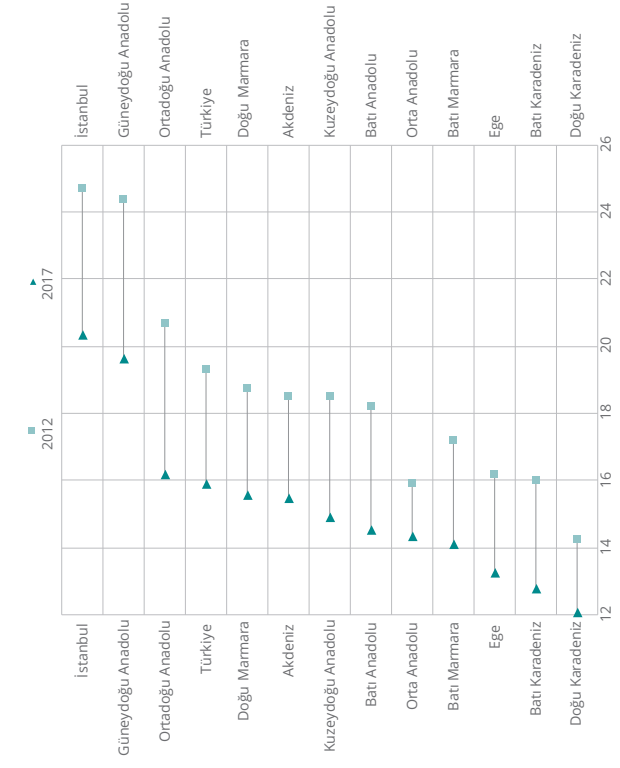

Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.3.4'te 2012 ile 2017 yılları arasında bölgelere göre ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim verilmiştir. 2017 yılında ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının ortalaması 17'dir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi 22, İstanbul 21 öğrenci sayısı ile Türkiye ortalamasının üzerinde yer alırken diğer bölgelerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, Türkiye ortalamasının altındadır. Özellikle 14 öğrenci ortalamasıyla Doğu Karadeniz, Ege ve Batı Karadeniz bölgeleri ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu bölgeler olarak öne çıkmaktadır.

Şekil D.3.5'te 2012 ile 2017 yılları arasında bölgelere göre ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayılarındaki değişim sunulmuştur. Buna göre 2012-2017 yılları arasında tüm bölgelerde ortaokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı azalmış ve Türkiye ortalaması 19'dan 16'ya kadar düşmüştür. Şekilde dikkat çeken bir diğer husus, ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının bölgelere göre önemli oranda farklı-

Şekil D.3.5 Ortaokulda bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

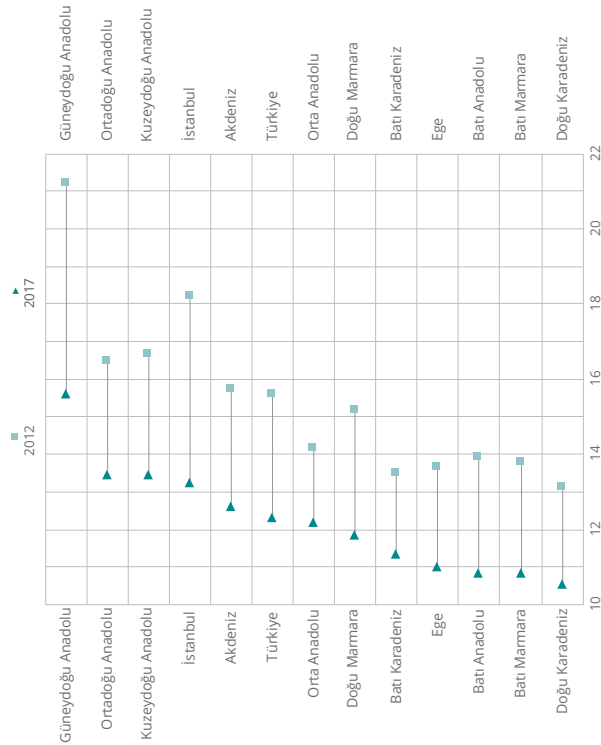
laşmasıdır. Ortaokul düzeyinde Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve İstanbul 20 öğrenci ortalamasıyla öğretmen başına düşen öğrenci sayısı en yüksek olan bölgeler durumundadır. Buna ek olarak Doğu Karadeniz Bölgesi 12, Batı Karadeniz ve Ege Bölgeleri 13 öğrenci ortalamasıyla öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu bölgelerdir.

Şekil D.3.6'da ortaöğretimde bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının 2002 ile 2017 yılları arasında nasıl bir değişim gösterdiği verilmiştir. Ortaöğretimde 2012 yılında Türkiye ortalaması 16 iken 2017 yılına gelindiğinde bu sayı 12'ye kadar düşmüştür. Burada en dikkat çeken husus, tüm bölgelerde ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının, 2012 yılına kıyasla önemli oranda azalmış olması ve en fazla azalmanın yine Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve İstanbul'da gerçekleşmesidir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, 2012 yılında 21 iken bu sayı 2017 yılında 16'ya, İstanbul'da ise bu sayı 18'den 13'e kadar düşmüştür.

Ancak bölgeler arası eşitsizlik önemli oranda var olmaya devam etmiştir. Daha somut ifade etmek gerekirse, 2017 yılında ortaöğretimde öğretmen öğrenci oranının en yüksek olduğu ve Türkiye ortalamasının üzerinde bulunan bölgeler sırasıyla, Güneydoğu Anadolu (16), İstanbul, Kuzeydoğu Anadolu ve Orta Doğu Anadolu (13) bölgeleridir. 11 öğrenci ortalamasına sahip Doğu Karadeniz, Batı Marmara, Batı Anadolu ve Ege bölgeleri ise ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu bölgelerdir.

Şekil D.3.7'de 2012 ile 2017 yılları arasında ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının illere göre nasıl bir değişim gösterdiği verilmiştir. Buna göre 2012-2017 yılları arasında Kilis, Tunceli, Bayburt, Çanakkale ve Amasya illerinde ilkokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı artarken Şanlıurfa ve Malatya illerinde sabit kalmıştır. Diğer illerin tümünde ise öğretmen başına düşen öğrenci sayısı azalmıştır. Ancak iller arasında ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci oranı aşırı derecede farklılaşmaktadır. 2017 yılı esas alındığında ilkokulda öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısının en yüksek olduğu iller sırasıyla Şanlıurfa (26),

Şekil D.3.6 Ortaöğretimde bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

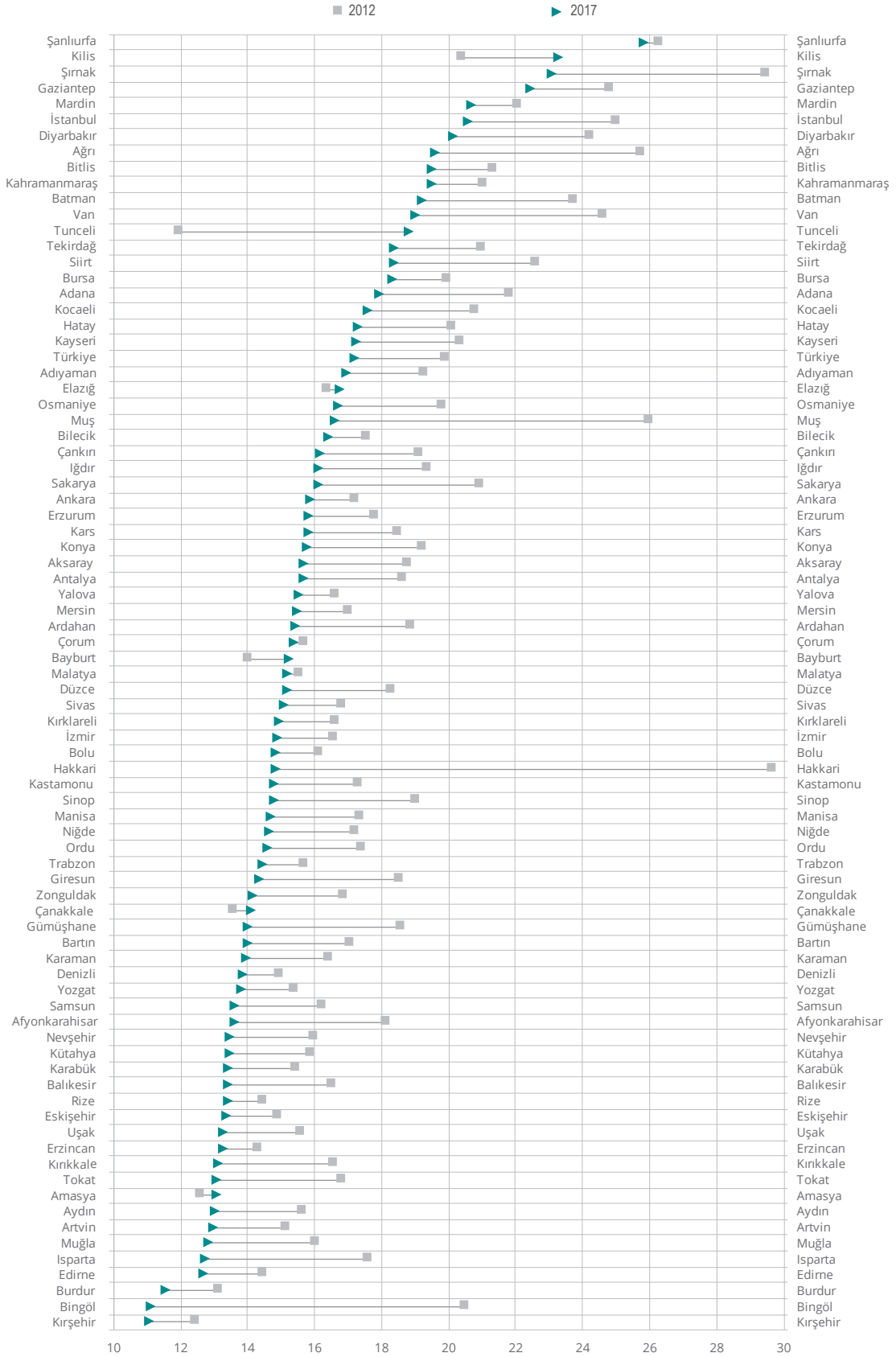
Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şırnak (23), Kilis (23), Gaziantep (22), Mardin ve İstanbul (21) iken Kırşehir ve Bingöl ise ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının 11 ile en düşük olduğu illerdir. Son yıllarda ilkokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en fazla azaldığı illere bakıldığında ise ilk sırada Hakkâri'nin geldiği görülmektedir. Hakkâri'deki ilkokul düzeyinde 2012 yılında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 30 iken bu sayı 2017 yılına gelindiğinde yarı yarıya azalarak 15'e kadar düşmüştür. Bunun yanı sıra Bingöl ve Muş illerinde de 2012'ye kıyasla önemli bir azalma olmuştur. Bunun nedeni özellikle son yıllarda yapılan öğretmen atamalarının büyük bir çoğunluğunun adı geçen illere yapılmasıdır.

Şekil D.3.8'de ortaokulda illere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısında 2012 ile 2017 yılları arasındaki değişim verilmiştir. Buna göre 2017 yılında ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının Gümüşhane, Bayburt, Tunceli, Kilis, Yozgat ve Artvin illerinde 2012 yılına kıyasla arttığı Karaman, Ardahan ve Bitlis'te değişmediği, diğer illerin tamamında ise azaldığı gözlenmektedir. Buna ilaveten iller arasındaki eşitsizlik ise varlığını devam ettirmektedir. Şekilde en fazla dikkat çeken husus ise Tunceli'de 2012 yılında 9 olan ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının 2017 yılına gelindiğinde 19'a yükselmesidir. Bunun yanı sıra Hakkâri'de 2012 yılında 24 olan öğrenci sayısı 2017 yılında yarı yarıya azalarak 12'ye kadar düşmüştür. Ek olarak Şanlıurfa'da 2012 yılında 32 olan öğrenci sayısı, 2017'de 22'ye kadar düşmüş olmasına rağmen Şanlıurfa halen ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu il durumundadır. 2017 yılı esas alındığında ortaokullarda öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısının Şanlıurfa'dan sonra en yüksek olduğu iller 20 öğrenci ortalamasıyla Şırnak, İstanbul, Gaziantep, Bitlis ve Kilis iken Bingöl 9, Kırşehir, Amasya, Burdur, Trabzon, Erzincan ve Isparta 11 öğrenci ortalamasıyla ortaokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en az olduğu illerdir. Özetle, iller arasındaki büyük farklılaşmanın 2017 yılı itibarıyla maalesef hâlâ devam ettiği görülmektedir.

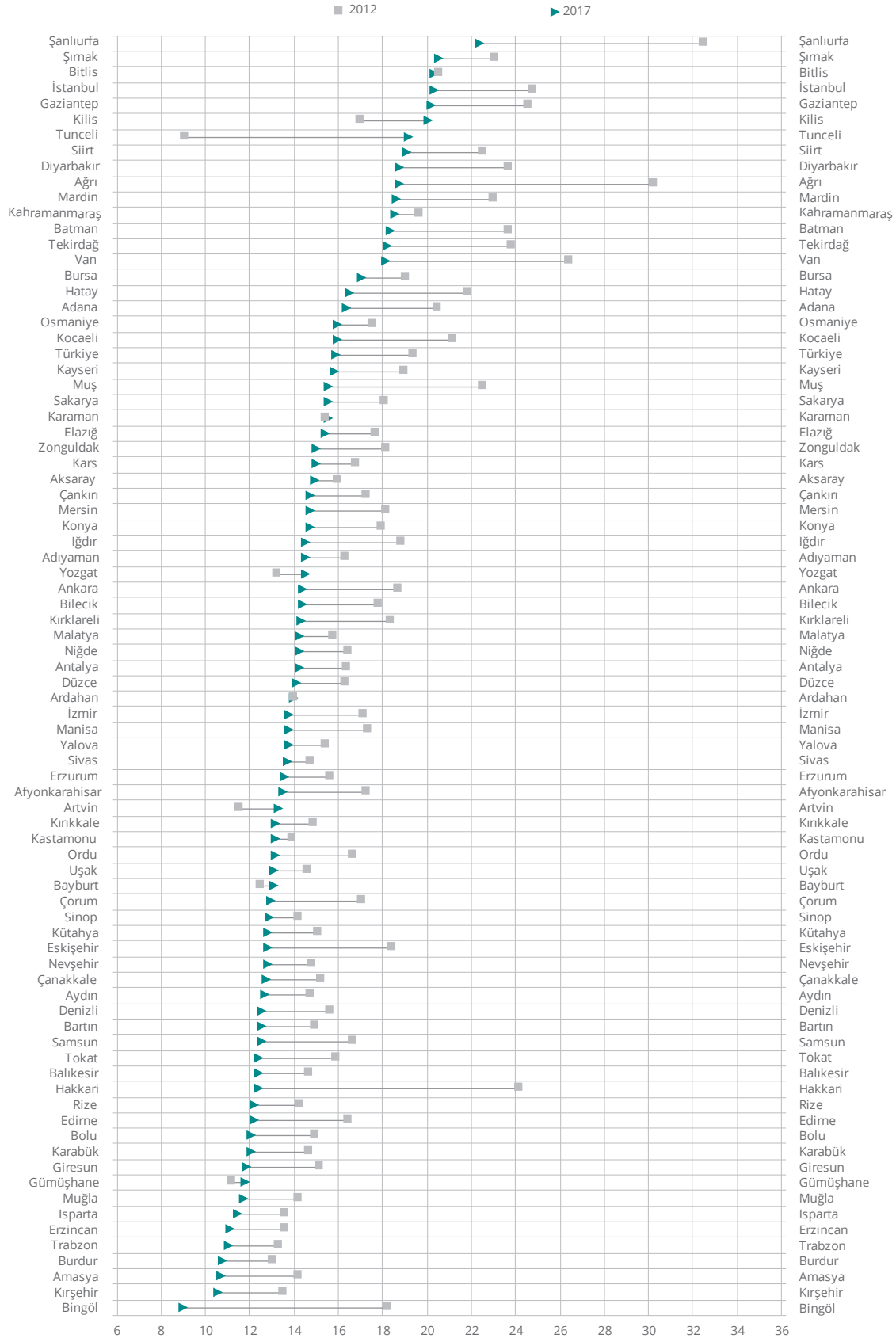
Şekil D.3.9'da verilen illere göre, 2012 ile 2017 yılları arasında ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayıları incelendiğinde, Bitlis ve Tunceli haricindeki diğer illerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının önemli

Şekil D.3.7 İlkokulda illere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

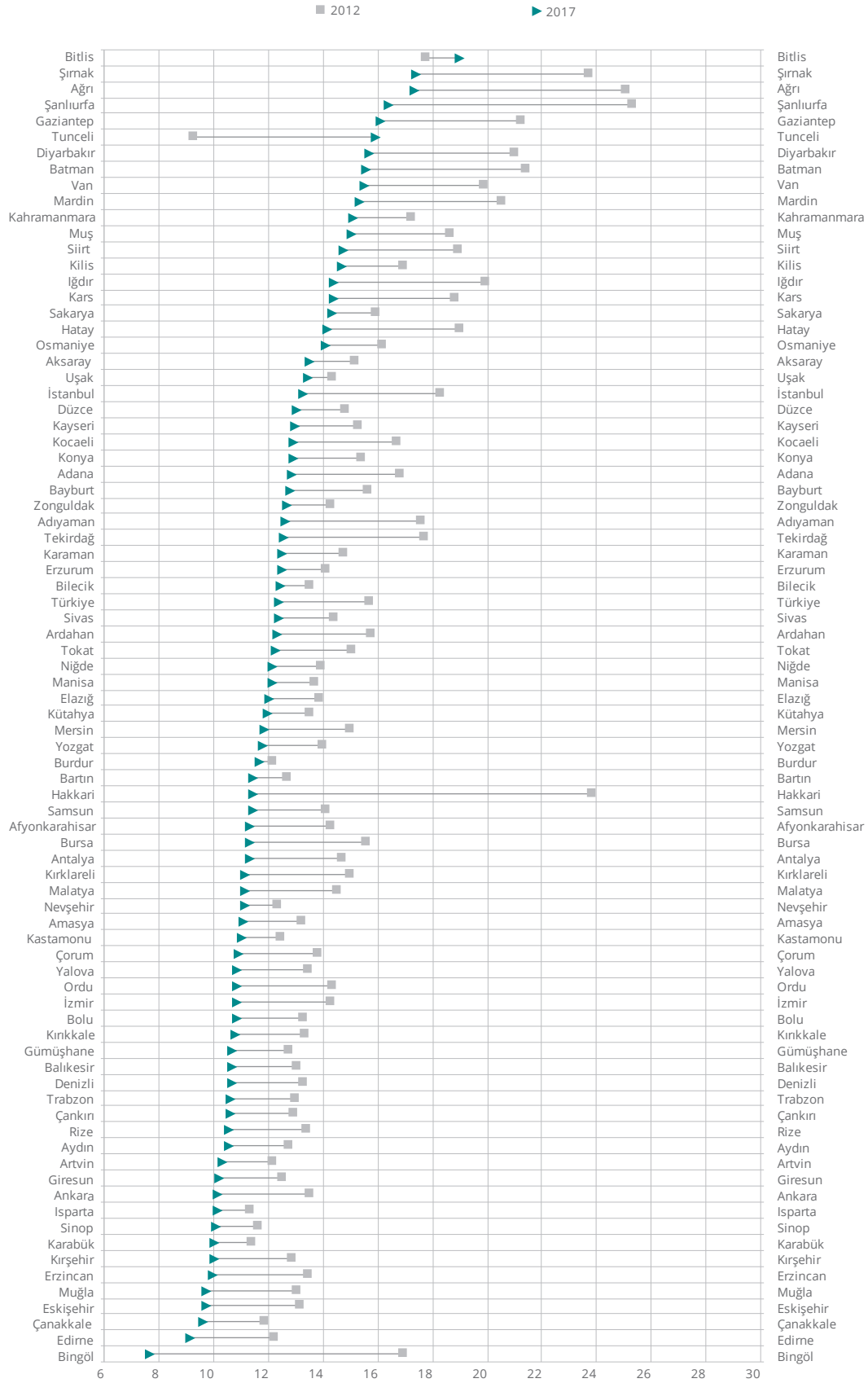
Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.3.8 Ortaokulda illere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

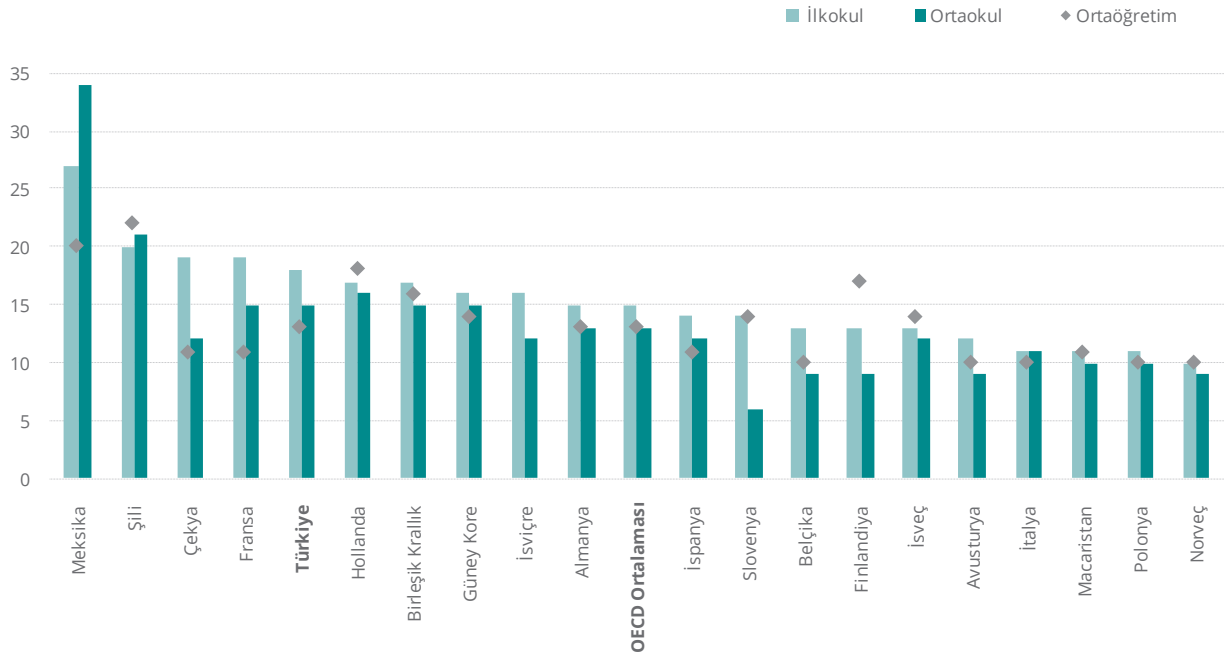
Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.3.9 Ortaöğretimde illere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2012, 2017)

Kaynak: 2013 ve 2018 yıllarında yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.3.10 Bazı OECD ülkelerinde kademelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (2016)

Kaynak: OECD (2018).

Not: Ülkeler ilkökul düzeyindeki öğrenci-öğretmen oranları esas alınarak büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır.

oranda düştüğü görülmektedir. 2012 yılında ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 18 iken 2017'de 19'a yükselmiş Tunceli'de ise 9'dan 16'ya kadar yükselmiştir. Diğer illerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının azalmasında, yeni öğretmen istihdamının önemli bir etkisi bulunmaktadır. 2017 yılı esas alındığında ortaöğretimde öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısının en yüksek olduğu iller sırasıyla Bitlis (19), Şırnak (17), Ağrı (17), Şanlıurfa (16), Gaziantep (16), Tunceli (16), Diyarbakır (16) ve Batman (16) gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki illerdir. Bingöl (8), Edirne (9) illeri 2017 yılında ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı açısından en düşük olan illerin başında gelirken bunları ortalama 10 öğrenci sayısı ile Çanakkale, Eskişehir, Muğla, Erzincan gibi iller izlemektedir. İlk ve ortaokullara benzer şekilde ortaöğretimde de iller arası farklılaşmanın devam ettiği görülmektedir.

Şekil D.3.10'da 2016 yılında farklı kademeler açısından OECD ülkelerindeki öğretmen başına düşen öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre 2016 yılında, OECD ülkelerinde öğretmen başına düşen öğrenci ortalaması ilkökullarda 15 iken ortaokullarda ve ortaöğretimde 13'tür.

İlkokullarda söz konusu oranın en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Meksika (27), Şili (20), Fransa (19), Çek Cumhuriyeti (19) ve Türkiye'dir (18). Ortaokullarda ise öğretmen öğrenci oranının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Meksika (34), Şili (21) iken üçüncü sırada 16 ortalama ile Hollanda gelmektedir. Türkiye 15 ortalama ile OECD ortalamasının üzerinde yer alırken Slovenya 6 ortalama ile en alt sırada yer almaktadır. Ortaöğretim kademesinde ise öğretmen öğrenci oranının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Şili (22), Meksika (20), Hollanda (18) ve Finlandiya (17)'dir. Şekil D.3.11'e göre Türkiye ilkökul ve ortaokul kademelerinde öğretmen öğrenci oranı en yüksek ülkeler arasında yer alırken ortaöğretimde ise OECD ortalamasını yakalamıştır.

Derslik başına düşen öğrenci sayısı ile öğretmen başına düşen öğrenci sayısının, öğrenci başarısı üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığını birçok araştırma bulgusu doğrulamaktadır. Eğitimsel başarının belirleyicilerinin incelendiği 112 çalışmayı ele alan bir çalışmada, 103 çalışmada sınıf mevcutları ile öğrenci başarısı arasında bir ilişki olmadığı hatta negatif bir ilişki olduğu görülmüştür (Barber ve Mourshed, 2007). Uluslararası Matematik

ve Fen Eğilimleri Araştırması (TIMSS) 2003 ve 2007 çalışmalarında çalışmaya katılan tüm ülkelerde 25-40 arası sınıf mevcuduna sahip olanların 24 ve aşağısından başarılı olduğu görülmüştür (Çelik, 2012). Öğretmen öğrenci oranlarının küçük olmasının öğrenci başarısını etkilemediği hatta negatif etkilediği ifade edilmektedir (Hanushek, 1997). Tüm ülkeler eğitim kalitesini artırmak için sınıf mevcutları ile öğretmen başına düşen öğrenci oranını azaltma politikalarını takip ederken, Uluslararası

Öğrenci Değerlendirme Programı PISA ve TIMSS çalışmalarının en başarılı ülkesi olan Güney Kore ise bu politikaları savunmamaktadır. Çünkü, sınıf mevcutlarını ve öğrenci başına düşen öğrenci oranlarını artırmak için yüksek sayıda yeni öğretmen gerekmektedir. Yüksek sayıda kaliteli öğretmen yetiştirmenin zorluğunu dikkate alan Güney Kore, sınıf mevcutlarının büyük olmasını tercih etmektedir (Barber ve Mourshed, 2007).

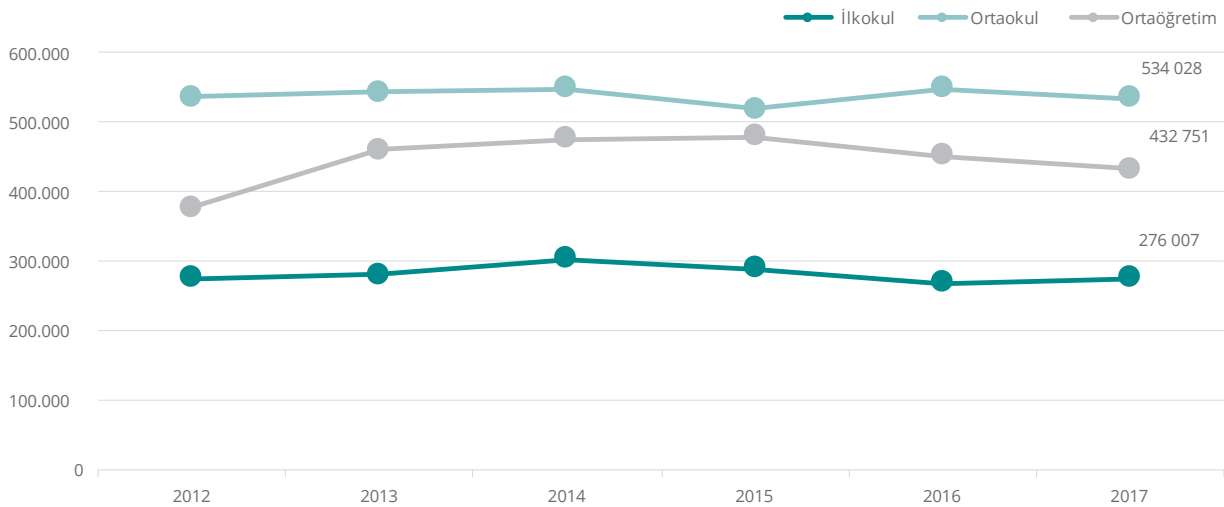
Bu gösterge altında Türkiye'deki taşımali eğitim uygulamasının boyutunu ortaya koymak amacıyla, farklı kademelere göre taşımali eğitim kapsamındaki öğrenci sayıları ve oranları kademeler, yıllar ve iller açısından incelenmiştir.

Şekil D.4.1'de 2012 ile 2017 yılları arasında farklı kademelerde taşımali eğitim kapsamında taşınan öğrenci sayılarında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre ilkokul kademesinde 2012 yılında taşımali eğitim kapsamında olan öğrenci sayısı 274 bin civarında iken 2017 yılında 276 bin civarına yükselmiştir. Ortaokullarda taşınan öğrenci sayısı ise 2012-2017 yılları arasında 536 binden 534 bine inmiştir. Ortaöğretimde ise 2012-2017 yılları arasında taşınan öğrenci sayısı 377 binden 432 bine yükselmiştir. Bu verilere göre ilkokullarda taşıma yoluyla eğitim alan öğrenci sayısı ortaokul ve liseye kıyasla daha azdır. Bunun nedeni ise özellikle öğrenci sayısının az olduğu ilkokul-

larda birleştirilmiş sınıf gibi uygulamaların olmasıdır.

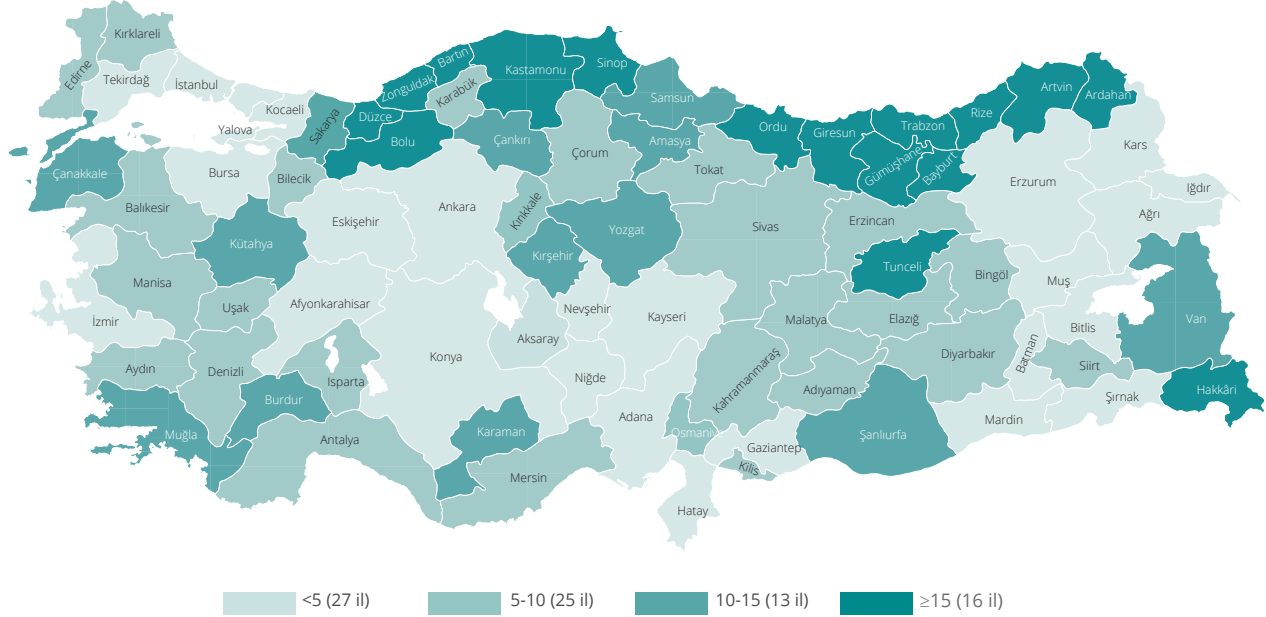
2017-2018 eğitim öğretim yılı için ilkokullarda taşımali eğitim uygulaması kapsamında taşınan öğrenci oranları il düzeyinde incelendiğinde, taşımali eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının en yoğun olduğu illerin Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Orta-doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki iller olduğu görülmektedir (bk. Harita D.4.2). İlkokulda taşımali eğitim kapsamındaki öğrenci oranlarının en yüksek olduğu iller sırasıyla Bartın (%35), Hakkâri (%32), Ardahan (%31), Giresun (%27), Artvin (%26) ve Ordu (%25) illeridir. Büyük çoğunluğu Batı ve Doğu Karadeniz Bölgelerinde olan toplam 16 ilde taşımali eğitim oranı %15'in üzerindedir. İlkokulda taşımali eğitim oranı %5,4 Türkiye ortalamasının altında olan sadece 29 il bulunmaktadır. İlkokullarda taşımali eğitimin en az olduğu iller ise %1'lik oranla İstanbul ve Ankara'dır.

Şekil D.4.1 Kademelere göre taşımali eğitim kapsamında taşınan öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2012-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Harita D.4.2 İlkokulda taşımali eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının (%) illere göre dağılımı (2017)

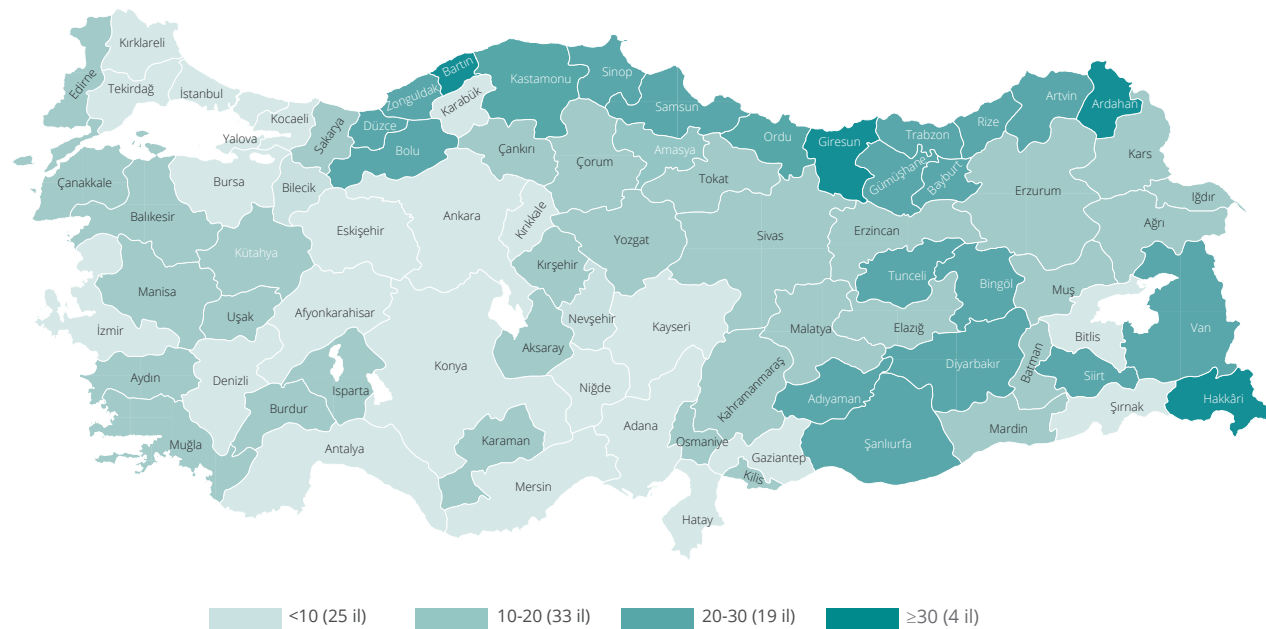

Kaynak: MEB (2018).

Ortaokul kademesinde 2017-2018 eğitim öğretim yılı için taşımali eğitim uygulaması kapsamında taşınan öğrenci oranları il düzeyinde incelendiğinde, ilkokullarda olduğu gibi çoğunluğu Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki illerde taşımali eğitim kapsamında

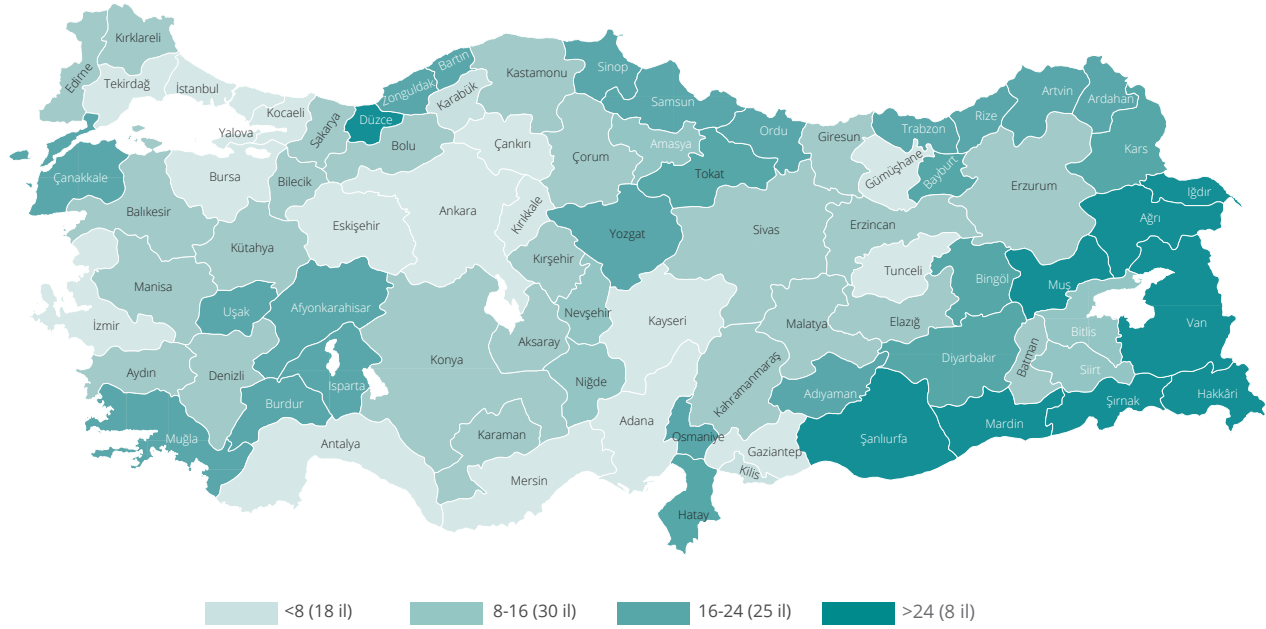
taşınan öğrenci oranlarının yüksek olduğu görülmektedir (bk. Harita D.4.2). Ortaokulda taşımali eğitim kapsamındaki öğrenci oranlarının en yüksek olduğu illerin başında %41 gibi yüksek bir oranla Bartın ve Hakkâri gelirken bunları sırasıyla Ardahan (%34), Giresun (%32), Kastamonu (%29), Ordu (%29) ve Van

Harita D.4.3 Ortaokulda taşımali eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının (%) illere göre dağılımı (2017)

Kaynak: MEB (2018).

Harita D.4.4 Ortaöğretimde taşınmalı eğitim kapsamında taşınan öğrenci oranlarının (%) illere göre dağılımı (2017)

Kaynak: MEB (2018).

(%29) izlemektedir. Büyük çoğunluğu Batı ve Doğu Karadeniz Bölgelerinde olan toplam 23 ilde taşınmalı eğitim oranı %20'nin üzerindedir. Ortaokul kademesinde taşınmalı eğitim oranı Türkiye ortalamasının (%9,9) altında başta İstanbul (%1) ve Ankara (%1,5) olmak üzere toplam 28 il bulunmaktadır.

Harita D.4.4'te 2017-2018 eğitim öğretim döneminde illere göre ortaöğretim kademesinde taşınmalı eğitim kapsamında merkezdeki okullara taşınan öğrenci oranları verilmiştir. Buna göre, Van %34,5, Şırnak %34,4, Hakkâri %33,5 oranları ile ortaöğretimde taşınmalı öğrenci oranının en yüksek olduğu bölgeler-

dir. Daha açık bir ifadeyle bu üç ilde ortaöğretimdeki her üç öğrenciden biri merkez okullara taşınarak eğitim almaktadırlar. Diğer yandan Muş (%29), Mardin (%28,6), Ağrı (%27,9) Iğdır (%26) ve Şanlıurfa (%24,3) illeri ortaöğretimde taşınmalı eğitimini en yoğun yaptığı ilk sekiz il arasındadır. Ortaöğretim kademesinde taşınmalı eğitim oranı %10,1 Türkiye ortalamasının üzerinde olan toplam 55 il bulunmaktadır. İstanbul (%0,3), Yalova (%0,8), Ankara (%1,2) ve Eskişehir (%1,3) illeri ise ortaöğretim kademesinde taşınmalı eğitim uygulama oranının en düşük olduğu iller olarak öne çıkmaktadır.

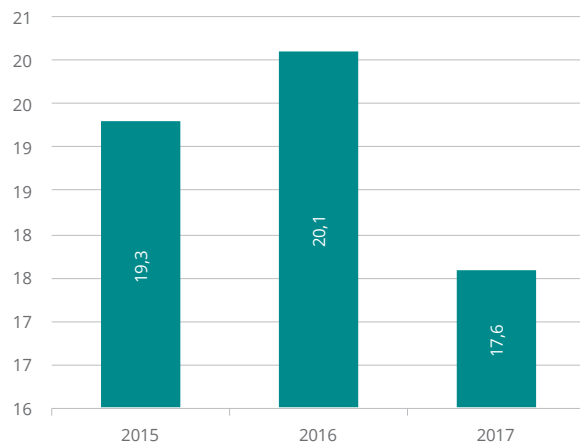
Bu gösterge altında ilköğretim geneli ile ilkokul ve ortaokul kademelerinde son üç yılda ikili eğitim yapılan okul oranları ele alınmıştır.

Şekil D.5.1'de 2015 ile 2017 yılları arası son üç yılda ilköğretim genelinde ikili eğitim yapan okul oranları verilmiştir. Buna göre 2015 yılında ilköğretimde ikili eğitim yapılan okul oranı %19,3 iken 2016 yılında bu oran %20,1'e yükselmiş ve 2017 yılına gelindiğinde bu oran %17,6'ya düşmüştür. Her ne kadar 2017-2019 yıllarını kapsayan Orta Vadeli Plan'da 2019 sonuna kadar ikili eğitimi sona erdirme hedefi konulmuş olsa da (Kalkınma Bakanlığı, 2016), mevcut veriler Türkiye'de bazı bölgelerde hâlâ yoğun bir şekilde ikili eğitimin devam ettiğini göstermektedir. MEB 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde Temel Eğitim başlığı altındaki ilkokul ve ortaokulların gelişimsel açıdan yeniden yapılandırılması hedefi altında ikili eğitimin tümüyle kaldırılacağına vurgu yapılmakta ancak takvimde buna ilişkin herhangi bir tarih verilmemektedir (MEB, 2018b). 2017 yılı ilköğretim kademesindeki mevcut

derslik ve şube sayıları göz önüne alındığında (bk. Tablo D.1.3.) sadece ilköğretimde ikili eğitime son verebilmek için halen 27 bin derslik ihtiyacı bulunmaktadır.

Şekil D.5.2'de 2015 ile 2017 yılları arası son üç yılda ilköğretimde kademelere göre ikili eğitim yapan okul oranları verilmiştir. Buna göre 2015 yılında ilkokullarda ikili eğitim yapılan okul oranı %19,5 iken 2016 yılında bu oran %18,7'ye, 2017'de ise %16,2'ye düşmüştür. Ortaokullarda ise 2015 yılında ikili eğitim yapılan okul oranı %19 iken 2016'da %22,8'e yükselmiş, 2017'de ise %20,2 oranına düşmüştür. Bu veriler, ilkokullarda ikili eğitim yapılan okul oranının ortaokullara göre daha düşük olduğunu gösterirken, her beş ortaokulun birinde ikili eğitimin olduğunu da göstermektedir. Ortaokullarda ikili eğitim oranının 2016 yılında yükselmesi ve hâlâ yüksek seyretmesinin sebebi 2012-2013 eğitim öğretim yılında ilkokula başlayan öğrencilerin 2015 yılında mezun olup 2016 yılında ortaokula başlamalarından kaynaklanmaktadır. 2011

Şekil D.5.1 İlköğretim genelinde ikili eğitim yapan okul oranları (%) (2015-2017)

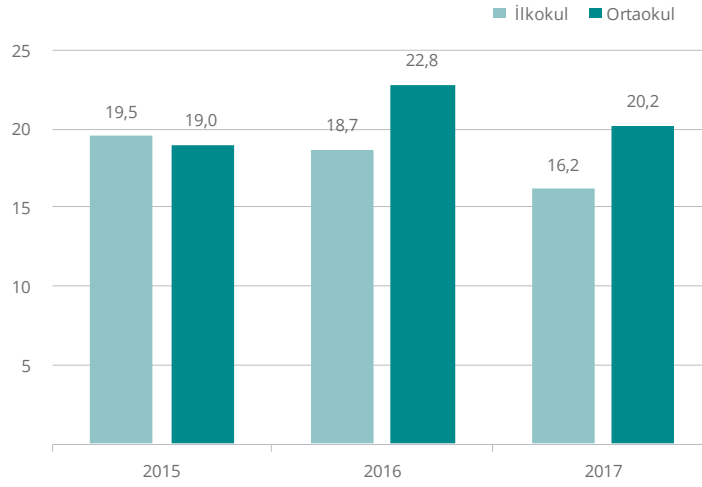

Kaynak: Eğitime Bakış 2016'da yer alan veriler ile MEB tarafından sağlanan veriler (Kasım 2018) kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

yılında ilkokula kayıt yaptıran öğrenci sayısı 1 milyon 244 bin civarında iken, uygulamaya geçen 6287 Sayılı Yasa ile 60 aydan büyük çocuklar için sağlık raporu hariç zorunlu hale getirilmesinden 2012 yılında yeni kayıt sayısı bir önceki yıla kıyasla 600 bin artarak 1 milyon 870 bine çıkmıştır (MEB, 2012). Daha sonraki dönemlerde okula başlama yaşının 66 aydan büyük

çocuklar için esnetilmesiyle ilkokula yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısında düşüş olmuştur. Bunun sonucu olarak da ilkokullardaki ikili eğitim oranı artmıştır. Ancak bu öğrencilerin 2016 yılında ilkokuldan mezun olup ortaokula başlamasıyla ilkokullardaki ikili eğitim oranı düşmüş ve ortaokullarda ikili eğitim oranı artmıştır.

Şekil D.5.2 Kademelere göre ikili eğitim yapan okul oranları (%) (2015-2017)

Kaynak: Eğitime Bakış 2016'da yer alan veriler ile MEB tarafından sağlanan veriler (Kasım 2018) kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bu gösterge altında eğitim öğretim ortamının en temel göstergelerinden birisi olan öğretim süreleri konusu ele alınmıştır. MEB 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde (MEB, 2018b) içerik ve uygulama başlığı altında "Temel becerilere ilişkin zorunlu derslerin korunması şartıyla, zorunlu ders saat ve çeşitleri azaltılarak, derinleşmeye, kişiselleştirmeye ve uygulamaya zaman ayrılacaktır" hedefine yer verilmiştir. Ayrıca uzun yıllardır kamuoyunda mevcut olan ders saatlerinin sayısının fazla olduğu ve azaltılması gerektiği yönündeki çeşitli tartışmalar yürütülmektedir. Genellikle mevcut ders saati sayısını artırmak veya azaltmak kadar basit bir matematiksel işlem olarak ele alınan ders saatleri konusu, çok değişkenli ve karmaşık bir konu olup bu konuda veri temelli bir yaklaşıma ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda öncelikle OECD ülkelerinde yıllık ortalama öğretim gün süreleri incelenmiş, daha sonra OECD ülkelerindeki öğretim süreleri saat bazında karşılaştırılmıştır. Yine OECD ülkelerinde ilkökul ve ortaokulda konu başına düşen zorunlu ders süreleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve son olarak OECD ülkelerindeki tatil süreleri verilmiştir.

Tablo D.6.1'de kademelere göre OECD ülkelerinde yıllık ortalama öğretim gün sayısı verilmiştir. Türkiye'de tüm kademelerde yıllık eğitim süresi 180 gün iken diğer ülkelerde kademeler açısından farklılıklar olduğu görülmektedir. Ülkelerdeki farklı kademelerde yıllık ortalama öğretim süresinin farklılaşmasından dolayı OECD ortalaması ilkökulda 185, ortaokulda 183 ve ortaöğretimde 180 gün olarak hesaplanmıştır. Bu açıdan Türkiye'de ilkökul ve ortaokullarda yıllık ortalama öğretim gün sayısı OECD ortalamalarının çok az bir miktar altında iken ortaöğretim kademesinde ise OECD ortalamasına eşittir. Kademeler açısından bakıldığında ilkökulda yıllık ortalama öğretim gün sayısının en yüksek olduğu ülke 219 günle İsrail olarak görülmektedir. Japonya'daki ilkökullarda yıllık 201 gün eğitim verilirken Avustralya, Danimarka, İtalya ve Meksika yıllık 200 gün öğretimle üst sıralarda yer almaktadırlar. Benzer bir şekilde ortaokul kademesinde İsrail yıllık 209 günle ilk sırada yer alırken Japonya, Avustralya, Danimarka, İtalya ve Meksika'da ortaokullardaki yıllık öğretim gün sayısı ilkökullarla eşit olup en fazla gün eğitim verilen ülkeler olarak öne çıkmaktadırlar.

İlkokul ve ortaokullarda yıllık ortalama öğretim gün sayısının en düşük olduğu ülkeler ise 159 günle Belçika (Flaman bölgesi), 162 günle Fransa, 169 günle Letonya'dır. Fransa'da ortaokullardaki yıllık ortalama öğretim gün sayısı ilkökullarla aynı iken Letonya 173 gün, Belçika (Flaman bölgesi) ise 160 günle yine en düşük sıradadır.

Ortaöğretim kademesinde yıllık ortalama öğretim gün sayısına bakıldığında Türkiye'nin 180 günle OECD ortalamalarına eşit olduğu, İtalya'nın ise 200 gün ortalamasıyla ortaöğretimde en fazla öğretim yapılan ülke olduğu görülmektedir. İtalya ile birlikte İsrail (192 gün), Yeni Zelanda (190 gün), Birleşik Krallık (190 gün) ve Slovakya (188 gün) ortaöğretimde yıllık ortalama öğretim günü en fazla olan ülkeler olduğu görülmektedir. Belçika (Flaman bölgesi), 160 gün, İrlanda 165 gün ve Lüksemburg 169 gün ortalaması ile ortaöğretimde yıllık ortalama öğretim gün sayısının en düşük olduğu ülkelerdir. Bu bulgular, Türkiye'de ilkökul, ortaokul ve ortaöğretim kademelerinde öğretime ayrılan yıllık ortalama gün sayısının birçok ülke ile benzer olduğunu göstermektedir. Bu da öğrenme çıktısının niteliğinin, öğrenmeye ayrılan süreden daha çok bu sürenin ne kadar verimli kullanıldığı ile ilgili olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan öğretime ayrılan sürenin tamamı öğretim veya öğrenme için kullanılmamaktadır. Nitekim Türkiye'de de öğretim için ayrılan sürenin yıl içinde bir kısmında öğrencilere duyuruların yapılması, çeşitli kutlama ve törenlere hazırlık (29 Ekim, 19 Mayıs, 23 Nisan vb.) gibi pek çok etkinlik sebebiyle öğretim için kullanılmadığı bilinmektedir. Daha açık ifade ile Türkiye'de fiili olarak ders yapılan gün sayısının resmi olarak tanımlı olan 180 günden daha azdır.

Tablo D.6.2'de kademelere göre OECD ülkelerinde zorunlu eğitimde yıllık öğretime ayrılan ortalama süreler saat olarak verilmiştir. Ancak burada kullanılan saat kavramının kullanımında yerleşik olarak kullanılan "ders saati" yerine uluslararası yayınlarda, veri tabanlarında ve belgelerde 60 dakika olarak kullanılan süre esas alınmıştır. Bunun nedeni, bir ders saatinin yaygın olarak 40 dakika, 45 dakika veya 50 dakika gibi bir süreyi kapsayabilmesi ve ülke içinde olduğu kadar ülkeler arasında da değişkenlik göstermesidir.

Tablo D.6.1 Kademelere göre OECD ülkelerinde yıllık ortalama öğretim günleri (2018)

Ülke	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim
İsrail	219	209	192
Japonya	201	201	
Avustralya	200	200	
Danimarka	200	200	
İtalya	200	200	200
Meksika	200	200	180
Çekya	196	196	
Yeni Zelanda	194	192	190
Güney Kore	190	190	
Norveç	190	190	
Slovenya	190	185	
Birleşik Krallık	190	190	190
Finlandiya	188	188	
Almanya	188	188	
Slovakya	188	188	188
İsviçre	188	188	
OECD ortalaması	185	183	180
Kanada	183	183	183
İrlanda	182	165	165
Avusturya	180	180	180
Macaristan	180	180	179
Lüksemburg	180	169	169
Portekiz	180	178	177
Türkiye	180	180	180
ABD	180	180	180
Şili	180	178	178
Belçika (Fr.)	179	179	179
Polonya	178	178	
İsveç	178	178	
Yunanistan	177	166	
Estonya	175	175	
İspanya	175	175	175
İzlanda	170	170	
Letonya	169	173	
Fransa	162	162	180
Belçika (Fl.)	159	160	160

Kaynak: OECD (2018).

(TEDMEM, 2016). Buna göre zorunlu eğitim yılı süresi ülkelere ve kademelere göre farklılaşmaktadır. Bilindiği üzere Türkiye'de 2012 yılından itibaren 4+4+4 şeklinde kademelendirilerek zorunlu eğitim 12 yıla çıkarılmıştır. Diğer ülkelere bakıldığında ilkokullarda zorunlu eğitim yılı Danimarka, Avustralya, Norveç ve İzlanda'da 7 yıl iken Türkiye, Avusturya, Almanya, Macaristan ve Slovakya'da 4 yıl, İtalya, Fransa ve Çekya'da ise 5 yıl olarak belirlenmiştir. Geri kalan OECD ülkelerinin büyük bir çoğunluğunda ise ilkokullarda zorunlu 6 yıllık eğitim verilmektedir. Ortaokulda ise Şili ve Belçika'da 2 yıl olan zorunlu eğitimin Almanya ve Slovakya'da 5, Avustralya, Fransa, Türkiye, Avusturya, Çekya ve Macaristan'da 4, diğer ülkelerde ise 3 yıl olduğu Tablo D.6.2'de görülmektedir.

Ortaöğretimde zorunlu eğitimin 4 yıl olduğu ülkeler ise Türkiye ile birlikte Şili ve Belçika iken ABD, İsrail, Hollanda, Portekiz ve Meksika'da ortaöğretim 3 üç yıl zorunludur. Tablodaki 15 ülkede ortaöğretim zorunlu eğitim kapsamında değilken diğerlerinde 1 veya 2 yıl şeklinde zorunlu eğitim yapılmaktadır. Zorunlu eğitim süresinin ve kademelere ayrılan sürelerin ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği dikkate alındığında, uluslararası karşılaştırma yapmak oldukça zorlaşmaktadır. Bu nedenle ülkeler arasında zorunlu eğitim süresince alınan toplam ders saatini karşılaştırmak yerine yıllık ortalama öğretim süresini karşılaştırmanın daha anlamlı olduğu olacağı düşünülmektedir.

Tablo D.6.2'ye göre ilkokullarda zorunlu eğitim süresinin OECD ortalaması 6 yıl, ortaokullarda ise 3 yıl olup yıllık ortalama öğretim süresi ise ilkokullarda 799 saat ortaokullarda ise 913 saattir. Buna göre Türkiye ilkokullarda 720, ortaokullarda ise 843 saat yıllık ortalama öğretim süresi ile OECD ortalamalarının oldukça altında bulunmaktadır. Danimarka ilkokullarda 1.051 saat, ortaokullarda ise 1.200 saat yıllık ortalama öğretim süresiyle ilk sırada yer alırken Şili ilkokullarda 1.039 saat, ortaokullarda 1.077 saat, Avustralya ilkokullarda 1.000 saat, ortaokullarda 1.000 saat yıllık ortalama öğretim süresiyle listenin üst sıralarında yer almaktadır. Türkiye ilkokullarda 720, ortaokullarda ise 843 saatlik yıllık ortalama öğretim süresiyle 34 ülke arasında 23. sırada yer alırken ilkokullarda Letonya 599 saat, Polonya 619 saat ve Finlandiya 651 saat, ortaokullarda ise İsveç ve Slovenya 766 saat ile yıllık ortalama öğretim süresinin en az olduğu ülkeler olarak öne çıkmaktadır.

Ortaöğretim kademesinde ise yıllık ortalama öğretim süresinin en yüksek olduğu ülke 1.189 saatle Şili iken bunu 1.054 saatle İspanya, 1.036 saatle ABD ve Fransa, 1.023 saatle Meksika izlemektedir. Türkiye 944 saatlik yıllık ortalama öğretim süresiyle orta sıralarda yer alırken ortaöğretimde zorunlu eğitim süresinin dört yıl olduğu Belçika 835 saatle altlarda, zorunlu eğitim süresinin 3 yıl olduğu Portekiz yıllık ortalama 805 saatlik öğretim süresiyle listenin en altında yer almaktadır.

Tablo D.6.3'te OECD ülkelerinde ilkokulda konu başına düşen zorunlu ders sürelerinin oransal dağılımı verilmiştir. Buna göre OECD ülkelerinde ilkokullarda toplam öğretim süresinin %25'i okuma yazma, %17'si matematik, %7'si fen bilimleri, %6'sı sosyal bilimler, %6'sı yabancı dil, %9'u beden eğitimi ve sağlık, %10'u sanat ve %5'i din/ahlak eğitimi derslerine ayrılırken %5'i okul tarafından seçilen zorunlu derslere, %5'i ise diğer derslere ayrılmaktadır. Türkiye'deki ilkokullarda toplam öğretim süresinin zorunlu derslere göre dağılımı ise %30 okuma yazma, %17 matematik, %5 fen bilimleri %13 sosyal bilimler, %5 yabancı dil, %14 beden eğitimi ve sağlık, %7 sanat ve %2 din/ahlak eğitimi, %7'si diğer dersler şeklindedir. Türkiye'de ilkokul düzeyinde esnek zamanlı veya okul tarafından seçilebilen zorunlu dersler bulunmamaktadır.

Tablo D.6.3'teki veriler ülkelerdeki uygulamaları ve ayrıntıları tam olarak yansıtmamakla birlikte genel bir fikir vermesi açısından değerlendirilebilir. Bu açıdan, OECD ülkelerinde ilkokulda ortalama olarak derslere ayrılan öğretim sürelerinin sıra ile okuma yazma, matematik, sanat, beden eğitimi ve sağlık, fen bilimleri, sosyal bilimler ve yabancı dil şeklinde yoğunlaştığı görülmektedir. OECD ülkeleri arasında derslere ayrılan zaman oldukça farklılık göstermektedir. Fransa'daki ilkokullarda okuma yazma için ayrılan süre %38 gibi çok yüksek oranda iken Polonya'da %19'luk bir süre ayrılmaktadır. Türkiye'de okuma yazma (%30) dersine ayrılan OECD ülkeleri ortalamasından yüksek iken matematik (%17) için ayrılan süre OECD ülkeleri ortalamasına benzerdir. Matematik dersi için oran olarak en fazla süre ayıran ülkeler %27 ile Meksika ve %26 ile Portekiz iken, Danimarka %12 ile matematiğe en az sürenin ayrıldığı ülke konumdadır. Türkiye'deki ilkokullarda fen bilimleri dersine ayrılan süre %5 ile OECD ortalamasının (%7) altında iken Meksika ve Avusturya %13 ile fen bilimleri dersine en fazla sürenin ayrıldığı ülkelerdir. Diğer taraftan Türkiye, sosyal bilimler dersine ayrılan %13 oran ile İzlanda ile birlikte ilk sırada

Tablo D.6.2 Kademelere göre OECD ülkelerinde zorunlu eğitimde yıllık ortalama öğretim süreleri (saat) (2018)

	İlkokul		Ortaokul		Ortaöğretim	
	Zorunlu eğitim yılı	Yıllık ortalama öğretim süresi	Zorunlu eğitim yılı	Yıllık ortalama öğretim süresi	Zorunlu eğitim yılı	Yıllık ortalama öğretim süresi
Danimarka	7	1.051	3	1.200	0	
Şili	6	1.039	2	1.077	4	1.189
Avustralya	7	1.000	4	1.000	2	
ABD	6	971	3	1.020	3	1.036
İsrail	6	959	3	984	3	934
Hollanda	6	940	3	1.000	3	851
Lüksemburg	6	924	3	845	1	845
Kanada	6	920	3	924	1	908
İrlanda	6	910	3	924	1	924
İtalya	5	891	3	990	2	915
Fransa	5	864	4	946	1	1.036
Belçika (Fr.)	6	835	2	955	4	835
Portekiz	6	834	3	892	3	805
Belçika (Fl.)	6	822	2	948	4	948
Meksika	6	800	3	1.167	3	1.023
OECD ortalaması	6	799	3	913		
İsviçre	6	796	3	936	0	
İspanya	6	792	3	1.054	1	1.054
İsveç	6	766	3	766	0	
Japonya	6	763	3	893	0	
Norveç	7	753	3	874	0	
Yunanistan	6	752	3	791	0	
İzlanda	7	729	3	839	0	
Türkiye	4	720	4	843	4	944
Avusturya	4	705	4	900	1	
Almanya	4	701	5	916	0	
Çekya	5	694	4	897	0	
Macaristan	4	689	4	797	2	951
Slovenya	6	682	3	766	0	
Slovakya	4	677	5	823	1	874
Estonya	6	661	3	823	0	
Güney Kore	6	655	3	842	0	
Finlandiya	6	651	3	808	0	
Polonya	6	619	3	827	0	
Letonya	6	599	3	794	0	

Kaynak: OECD (2018).

Tablo D.6.3 OECD ülkelerinde ilköğretimde konu başına düşen zorunlu ders sürelerinin oransal (%) dağılımı (2018)

	Okuma yazma	Matematik	Fen bilimleri	Sosyal bilimler	Yabancı dil	Diğer diller	Beden eğitimi ve sağlık	Sanat	Din/ahlak bilgisi	Bilgi ve iletişim teknolojileri	Teknoloji	Pratik ve mesleki beceriler	Diğer dersler	Esnek zamanlı zorunlu dersler	Öğrenciler tarafından seçilen zorunlu dersler	Okul tarafından seçilen zorunlu dersler	Toplam zorunlu dersler
Fransa	38	21	7	3	6		13	8	4								100
Meksika	35	27	13	10			5	5	5								100
Slovakya	32	17	6	3	6		8	10	4	2		2				8	100
Kanada	31	19	6	5	1		9	5	0		0	0	1	17		5	100
Türkiye	30	17	5	13	5		14	7	2			1	7				100
Avusturya	30	17	13		2		11	9	9			6	4				100
Lüksemburg	29	19	7	2	15		10	11	7								100
Çekya	28	17	10		8		8	10		1	4					14	100
Yunanistan	27	14	12	6	8	2	9	10	3	3						6	100
Portekiz	26	26	7	7	6		8	9			2		4	2		3	100
Norveç	26	17	7	7	7		11	14	8			2				1	100
Almanya	26	21	4	6	5		11	14	7	1	1	0	3		1		100
Macaristan	25	16	4		2		20	16	4		4					10	100
OECD ortalaması	25	17	7	6	6	0	9	10	5	1	1	1	5	1	0	5	100
Japonya	24	17	7	6	1		10	12	3				13	7			100
Avustralya	24	17	6	8			8	5			4					29	100
Finlandiya	23	15	10	4	7	1	9	16	5				4			4	100
İspanya	23	18	7	7	11		8		5				0			20	100
Estonya	23	15	7	5	8	2	11	15			3					12	100
Slovenya	22	17	8	7	8		14	15			5	2	1				100
İsrail	22	18	8	8	6	3	6	6	14			4				5	100
Güney Kore	21	14	9	9	6		7	9					25				100
Letonya	21	17	5	6	8	1	8	12	2	1		4	10			6	100
Danimarka	21	12	5	3	5	1	6	8	3			4	23	8			100
Şili	20	16	9	9	3		9	10	5		3		2		0	14	100
İzlanda	20	16	8	13	6		9	19		3					5		100
İrlanda	20	17	4	8	14		4	12	10				11				100
Polonya	19	15	10	4	11		15	7		4	4		4			9	100
İtalya					9				7					84			100

Kaynak: OECD (2018).

yer alırken yabancı dil (%5) ve sanat (%7) derslerine ayrılan süre ile OECD ortalamalarının altında bulunmaktadır.

Tablo D.6.4'te OECD ülkelerinde ortaokulda konu başına düşen zorunlu ders sürelerinin oransal dağılımı verilmiştir. Buna göre OECD ülkelerinde ortaokulda toplam öğretim süresinin %14'ü okuma yazma, %12'si matematik, %12'si fen bilimleri, %10'u sosyal bilimler, %9'u yabancı dil, %8'i beden eğitimi ve sağlık, %7'si sanat ve %4'ü din/ahlak eğitimi derslerine ayrılırken %7'si okul tarafından seçilen zorunlu derslere, %4'ü ise öğrenciler tarafından seçilen zorunlu derslere ayrılmaktadır.

Türkiye'deki ortaokullarda toplam öğretim süresinin zorunlu derslere göre dağılımı ise %16 okuma yazma, %14 matematik, %11 fen bilimleri %8 sosyal bilimler, %10 yabancı dil, %5 beden eğitimi ve sağlık, %6 sanat ve %8 din/ahlak eğitimi, %16'sı ise öğrenciler tarafından seçilen zorunlu dersler şeklindedir. Türkiye'deki ortaokul düzeyinde, ilkokul düzeyine benzer şekilde, esnek zamanlı veya okul tarafından seçilebilen zorunlu dersler bulunmamaktadır.

OECD ülkelerinde ortalama olarak derslere ayrılan öğretim süreleri sırayla okuma yazma, matematik, fen bilimleri, sosyal bilimler, yabancı dil, beden eğitimi ve sağlık ile sanat dersleri şeklinde sıralanmaktadır. Türkiye'de okuma yazma (%16) ve matematik (%12) dersleri için ortaokulda ayrılan süre OECD ülkeleri ortalamasının (%14 ve %12) üzerinde ve eşit olmakla birlikte, OECD ülkeleri arasında derslere ayrılan süre açısından oldukça farklılık bulunmaktadır. Örneğin İtalya'daki ortaokullarda okuma yazma için ayrılan süre %33 gibi çok yüksek oranda iken İrlanda'daki ortaokullarda ise okuma yazmaya sadece %9'luk süre ayrılmaktadır. Ortaokullarda matematik dersine oran olarak en fazla süre ayıran ülkeler %20 ile İtalya ve %16 ile Şili iken, Güney Kore ve Macaristan %11 ile ortaokulda matematiğe en az sürenin ayrıldığı ülkeler konumundadır.

Türkiye'deki ortaokullarda fen bilimleri dersine ayrılan süre %11 ile OECD ortalamasının (%12) altında iken Estonya (%21) ve Güney Kore (%20) ortaokullarda fen bilimleri dersine en fazla sürenin ayrıldığı ülkelerdir. Diğer taraftan ilkokullarda sosyal bilimler dersine ayrılan süre ile OECD ortalamalarının üzerinde olan Türkiye, ortaokullarda bu derse %8'lik bir süre ayırarak OECD ortalamalarının altında kalmaktadır. Türkiye ortaokulda yabancı dil dersine ayrı-

lan %10'luk süre ile OECD ortalamasının (%9) üzerinde yer almaktadır. Tabloda dikkat çeken hususlardan biri de 14 ülkede ikinci yabancı dil dersine ayrılan sürelerin yüksekliğidir. Tablo D.6.4'te dikkat çeken diğer bir hususta din/ahlak bilgisi dersine ayrılan süreye ilişkindir. Şöyle ki tabloda aralarında Türkiye'nin de olduğu 17 ülkede din/ahlak bilgisi dersine zorunlu süre ayrılırken, 11 ülkede ise bu ders zorunlu değildir. Türkiye ortaokulda din/ahlak bilgisi dersine ayrılan %8'lik süre ile İsrail'in (%9) altında en fazla süre ayrılan ikinci ülke konumundadır.

Şekil D.6.5'te OECD ülkelerinde ilkokulda okul tatil süreleri verilmiştir. Tatillerle ilgili verileri yorumlamadan önce bazı bilgilerin verilmesi gerekmektedir. Şöyle ki; OECD ülkelerinin tamamında farklı sürelerle de olsa yaz tatili bulunmaktadır. Ancak yaz tatiline ek olarak özellikle Avrupa genelinde sonbahar tatili, Noel ve yeni yıl tatili, kış/karnaval tatili ve ilkbahar/paskalya tatili olmak üzere dört tatil dönemi daha bulunmaktadır. Bu tatillerin bir kısmı (karnaval ve paskalya gibi) esnek takvime bağlı olduğundan zamanlamaları yıllar itibarıyla farklılık gösterebilmektedir (European Commission/EACEA/Eurydice, 2018). Bu ortak tatillerin yanı sıra Türkiye gibi çeşitli ülkelerde kamusal (İşçi Bayramı vb.) veya dini günler (Ramazan ve Kurban Bayramları vb) için ek tatiller yapılmaktadır. Buna göre Türkiye'de yaz tatili ve yarıyıl tatilinin yanı sıra takvim nedeniyle değişen zamanlarda ek tatiller yapılmaktadır. Bu nedenle grafikte Türkiye'deki tatil süreleri üç dönem şeklinde verilmiştir. Bilindiği üzere Türkiye'de yaz tatilinin süresi genelde 13 haftadır, yarıyıl tatili 2 hafta sürerken ek tatiller de ortalama iki hafta sürmektedir. 2017-2018 öğretim yılında okullarda ortalama tatil süresi ise 15,2 haftadır.

Şekildeki verilere göre, Türkiye 13 hafta süren yaz tatili süresinin en uzun olduğu ülke konumundadır. Türkiye'nin yanı sıra Letonya ve Litvanya'da da yaz tatili 13 hafta sürerken bunu 12 hafta ile Yunanistan ve İtalya izlemektedir. Portekiz, İspanya, İzlanda, Macaristan ve Şili'de 11 hafta süren yaz tatili süresi, İsveç, Polonya, Slovenya Finlandiya'da 10 hafta sürmektedir. Şekil D.6.5'te gösterilen toplam 33 ülkeden 18'inde ise yaz tatili süresi 10 haftanın altında olup Avustralya, Meksika ve İsviçre 5 hafta, Birleşik Krallık, Yeni Zelanda, Hollanda ve Danimarka 6 haftalık süreyle yaz tatilinin en az yapıldığı ülkelerdir. Her ne kadar Türkiye yaz tatili süresinin en fazla olduğu ülke konumunda olsa da diğer ülkelerdeki tatil dönemlerinin toplam süresi ile karşı-

Tablo D.6.4 OECD ülkelerinde ortaokulda konu başına düşen zorunlu ders sürelerinin oransal (%) dağılımı (2018)

	Okuma yazma	Matematik	Fen bilimleri	Sosyal bilimler	Yabancı dil	Diğer diller	Beden eğitimi ve sağlık	Sanat	Din/ahlak bilgisi	Bilgi ve iletişim teknolojileri	Teknoloji	Pratik ve mesleki beceriler	Diğer dersler	Esnek zamanlı zorunlu dersler	Öğrenciler tarafından seçilen zorunlu dersler	Okul tarafından seçilen zorunlu dersler	Toplam zorunlu dersler
İtalya	33	20			10	7	7	13	3		7						100
Yunanistan	25	12	13	8	6	6	6	6	6	3	3	2				3	100
Lüksemburg	19	13	8	11	12	13	8	9	7								100
Kanada	19	15	9	13	7		10	7	2		3	1	1	0	4	10	100
Danimarka	18	13	13	8	8	8	5		2			2	21		5		100
Fransa	17	14	12	12	12	7	12	8			4		1				100
İspanya	17	13	11	10	11		7		4				3			23	100
Slovakya	16	14	12	11	10		7	6	3	3		3				13	100
Şili	16	16	11	11	8		5	8	5		3		3		0	15	100
Türkiye	16	14	11	8	10		5	6	8	3	3	1			16		100
Norveç	15	12	9	9	8		9	9	6			7			15		100
Letonya	15	16	10	14	8	6	6	6		1		4	7			9	100
Polonya	14	12	14	12	3	2	12	5		2	1		4	9		8	100
Meksika	14	14	17	12	9		6	6	8		11		3				100
OECD ortalaması	14	12	12	10	9	4	8	7	4	1	2	1	3	1	4	7	100
İzlanda	14	14	8	8	19		8	8		2					20		100
İsrail	14	14	13	18	11	10	6	4	9							0	100
Avusturya	13	13	12	11	12		12	13	7			7			1		100
Slovenya	13	13	17	15	11		9	8			4		2		7		100
Portekiz	13	13	18	14	8	8	7	7		2				6		2	100
Güney Kore	13	11	20	15	10		8	8					9			5	100
Estonya	13	14	21	11	10	10	6	6			5					4	100
Almanya	13	12	11	10	12	6	8	9	5	1	2	2	2		7		100
Macaristan	13	11	11	9	10		17	7	3	3	3		3			10	100
Çekya	12	12	17	9	10	5	8	8		1	2					15	100
Avustralya	12	12	11	10			8	4			4				18	22	100
Japonya	12	12	12	11	13		10	7	3		3		12	5			100
Finlandiya	12	13	16	8	8	5	12	7	4			6		6		4	100
İrlanda	9	12		12	3		6						2	6		50	100

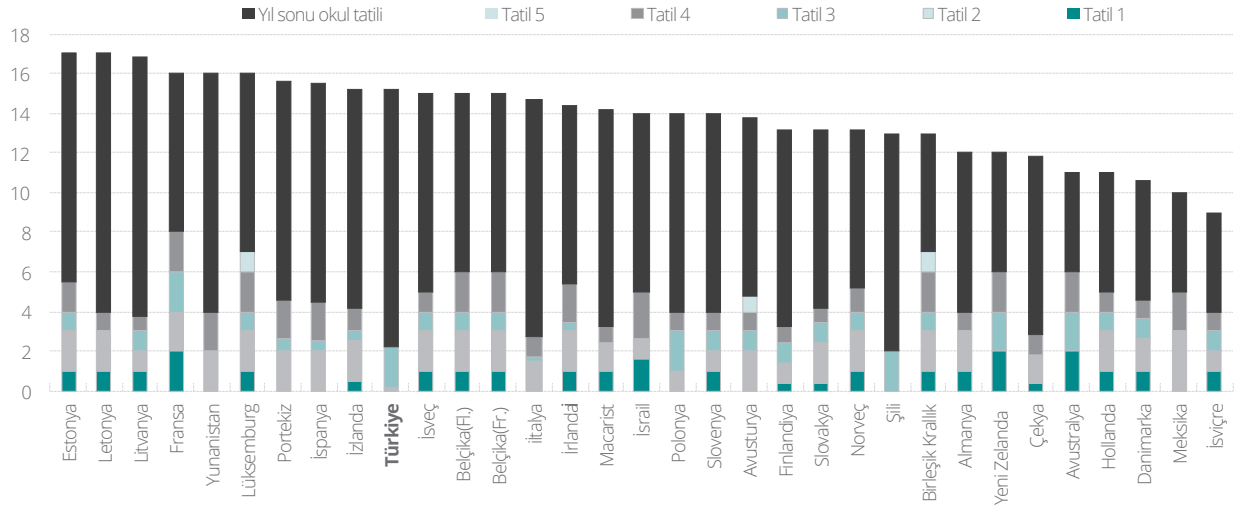
Kaynak: OECD (2018).

laştırma yapmadan bir yargıya varmak yanıltıcı olacaktır. Bu nedenle ülkelerde yıllık ortalama tatil sürelerine bakmak gerekmektedir.

Şekil D.6.5'te verilen ülkelerdeki toplam tatil sürelerine bakıldığında 33 ülkedeki tatil ortalamasının 13,9 hafta olduğu görülmektedir. Türkiye ortalama 15,2 haftalık tatil süresi ile ortalamanın üstünde yer alırken Türkiye ile birlikte ortalamanın üstünde yer alan toplam 20 ülke bulunmaktadır. Es-

tonya ve Letonya 17 hafta ile okulların en fazla tatil yaptığı ülkeler olurken Litvanya 16,8 hafta, Fransa, Lüksemburg, Yunanistan 16 hafta tatil süreleriyle okulların en fazla tatil yaptıkları ülke sıralamasında üstlerde yer almaktadırlar. Türkiye ise toplam tatil süresi ortalamasıyla onuncu sıradadır. Toplam tatil süresinin en az olduğu ülkeler ise 9 hafta ile İsviçre iken bunu 10 hafta ile Meksika ve 10,6 hafta ile Danimarka izlemektedir.

Şekil D.6.5 OECD ülkelerinde ilkökulda okul tatil süreleri (hafta) (2018)

Kaynak: OECD (2018).

- Türkiye son on yılda gerek okul gerekse derslik sayısı açısından önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Fiziksel ortamda yaşanan gelişmelerle birlikte, ortalama sınıf mevcutları ve öğretmen başına düşen öğrenci oranları önemli ölçüde azalmıştır. Ancak gerek sınıf mevcudu gerekse öğretmen başına düşen öğrenci oranlarında bölgelere ve illere göre aşırı farklılıklar var olmaya devam etmektedir. Bu durum, Türkiye’de eğitim sisteminde kaynakların dağılımı açısından önemli bir eşitsizliğin olduğunu göstermektedir. Bu durum, aynı zamanda, yeni yatırımlar yapılırken iller arasındaki eşitsizliklerin kapatılmasına yönelik tedbirlerin yeterince alınmadığını göstermektedir. Bundan dolayı, yeni okul ve derslik yapımında dezavantajlı bölge ve illere öncelik verilmeli, bölgeler ve iller arası eşitsizliğin azaltılmasına yönelik etkili politikalar geliştirilmelidir. Ayrıca, sınıf mevcudunun tek başına öğrenci başarısını değiştirme potansiyelinin düşük olduğu dikkate alınarak, bundan sonra sınıf mevcudunu azaltma politikalarından ziyade, mevcut altyapının daha verimli kullanımını gözeterek öğretmen niteliğini artırmaya yönelik yeni politikalar benimsenmelidir.
- Özellikle kırsal bölgelerde görece dağınık yerleşim yerlerinde az sayıdaki öğrencinin eğitime erişimi için uygulanan taşınabilir eğitim, mevcut haliyle pedagojik birçok sorunu içermektedir. Bu nedenle taşınabilir eğitim uygulamasını en aza indirmek için etkin alternatiflerin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Türkiye’de gerek yıllık ortalama öğretim günü sayısı gerekse öğretim süresi OECD ülkeleri ve birçok AB ülkesinden daha düşüktür. Bu nedenle öğretim süresinde yapılacak değişikliklere, sadece Finlandiya veya Estonya gibi birkaç ülkenin verilerine dayalı değerlendirmelerle değil, ulusal tecrübeler ve çok yönlü uluslararası değerlendirmelere dayalı bilgi üzerinden karar verilmelidir. Ayrıca, ders saatlerinde yapılacak değişikliklerin, yeni öğretmen ihtiyacı doğurabileceği dikkate alındığında, derslerin çeşidinde ve saatinde pedagojik olarak zorunlu olmadıkça ani ve büyük bir değişikliğe gidilmemelidir. Bunun yerine, uluslararası örneklerle daha uyumlu olarak, Türkiye’de okullara ders belirlemede daha fazla esneklik verilmelidir.
- Türkiye’de gerek ilköğretim gerekse ortaokullarda konu başına düşen zorunlu ders süreleri OECD ortalamalarına yakındır. Bununla birlikte öğretim çıktısı açısından önemli farklar bulunmaktadır. Bu nedenle öğretim sürelerinde büyük bir değişiklik yapılmasından ziyade, mevcut öğretim süresinin daha nitelikli hale getirilmesi ve verimli kullanılmasına dönük çalışmalar yapılmalıdır.

- Çelik, Z. (2012). *Politika ve uygulama bağlamında Türk eğitim sisteminde yaşanan dönüşümler: 2004 ilköğretim müfredat reformu örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çelik, Z., Yurdakul, S., Bozgeyikli, H. & Gümüş, S. (2017). *Eğitime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Barber, M. and M. Mourshed. (2007). *How the world's best performing schools systems come out on top*. London: McKinsey & Company.
- European Commission/EACEA/Eurydice, (2018). *The organisation of school time in Europe. Primary and General Secondary Education – 2018/19. Eurydice Facts and Figures*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Hanushek, E.A., (1997). Assessing the effects of school resources on student performance: an update. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 19 (2), 141–164.
- Kalkınma Bakanlığı. (2016). *Orta vadeli program (2017-2019)*. [http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/-Yaynlar/Attachments/722/Orta%20Vadeli%20Program%20\(2017-2019\).pdf](http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/-Yaynlar/Attachments/722/Orta%20Vadeli%20Program%20(2017-2019).pdf)
- MEB. (2008). *Milli eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2008-2009*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2012). *Milli eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2012-2013*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2013). *Milli eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2013-2013*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2018a). *Milli eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2017-2018*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2018b). *2023 eğitim vizyonu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı <http://2023vizyonu.meb.gov.tr/>
- OECD. (2018). *Education at a glance 2018: OECD indicators*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- TEDMEM. (2016). *Ders saatleri: Ne kadar az ne kadar fazla?* Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

BÖLÜM

FİNANSMAN

GÖSTERGE	E1	Eğitime ayrılan bütçenin GSYH'ye oranı kaçtır?
GÖSTERGE	E2	Öğrenci başına yapılan harcama miktarı ne kadardır?
GÖSTERGE	E3	Ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe dağılımı nasıldır?
GÖSTERGE	E4	Eğitim ve öğretim desteğinin dağılımı nasıldır?
BÖLÜM	E	Öneriler

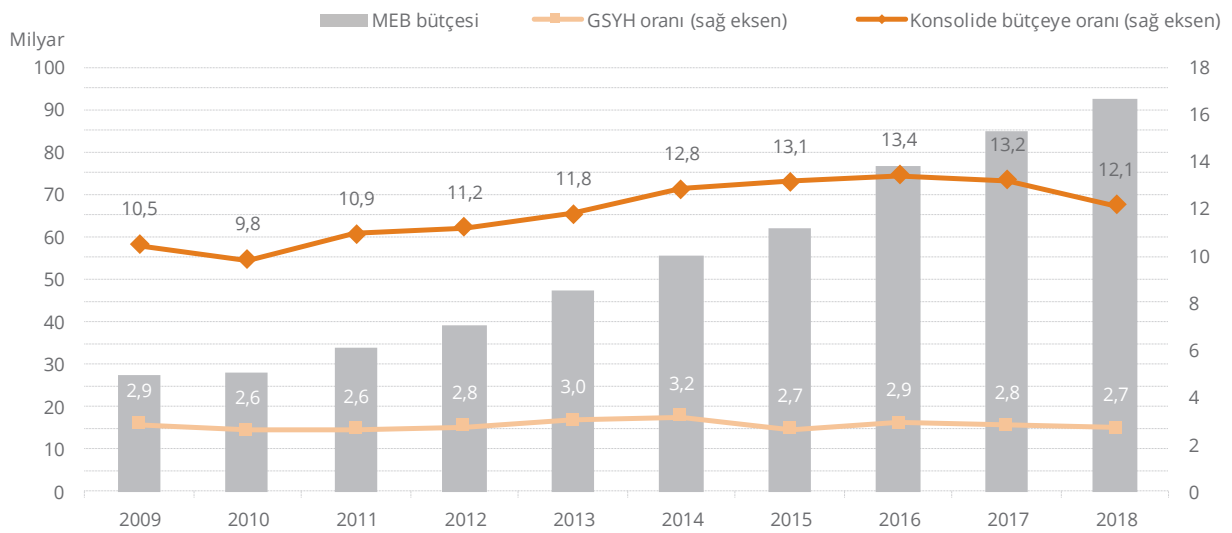
Bu bölümde, eğitime ayrılan bütçe, öğrenci başına yapılan harca-
ma ve eğitime ayrılan kaynakların ekonomik sınıflandırmaya göre
dağılımı ile Türkiye’de eğitim ve öğretim desteği kapsamında ay-
rılan kaynaklar incelenecektir.

Bu göstergede Millî Eğitim Bakanlığına (MEB) ayrılan bütçenin Gayrisafı Yurtiçi Hasıla (GSYH) ve konsolide/merkezi bütçeye oranının, bölgelere göre dağılımı analiz edilecektir. Ayrıca eğitime ayrılan bütçe Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) verileri ile karşılaştırmalı olarak sunulacaktır.

2009-2018 yılları arasında MEB'in toplam bütçesi ve bu bütçenin GSYH'ye ve konsolide/merkezi yönetim bütçesine oranında yaşanan değişim Şekil E.1.1'de gösterilmiştir. Buna göre, 2009 yılında 27,5 milyar TL olan MEB bütçesi 2018 yılında sürekli bir artış ile 92,5 milyar TL'ye yükselmiştir. Konsolide bütçe içinde MEB'e ayrılan bütçenin oranı 2009-2018 yılları arasında artış ve azalış yaşamış ve genel olarak artarak %10,5'ten %12,1'e yükselmiştir. Toplam MEB bütçesi ile MEB bütçesinin konsolide bütçe içindeki oranında artış olmasına rağmen 2009-2018 yılları arasında GSYH içinde MEB'e ayrılan kaynak %2,9'dan %3,2'lere kadar çıkmış, ardından 2018 yılında %2,7'ye inmiştir.

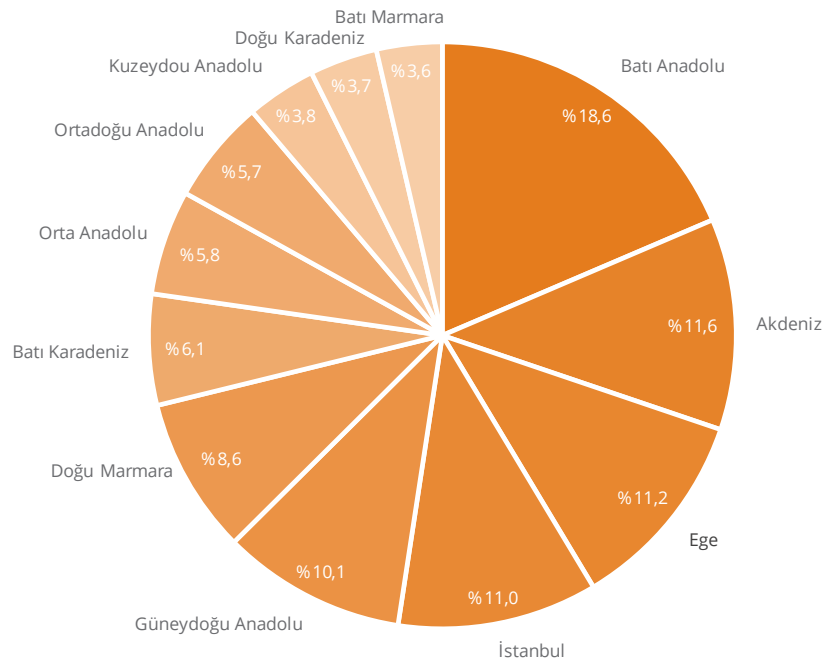
2017 yılında merkezi yönetim bütçesi içinde eğitim hizmetleri fonksiyonel sınıflandırması altında yapılan harcamaların bölgelere göre oransal dağılımı Şekil E.1.2'de gösterilmiştir. Buna göre, eğitim hizmetleri fonksiyonel sınıflandırması altında yapılan harcamaların en yüksek oranda Batı Anadolu'ya (%18,6) yapıldığı görülmektedir. Batı Anadolu'yu, Akdeniz (%11,6) ve Ege (%11,2) bölgeleri takip etmektedir. Eğitim hizmetleri fonksiyonel sınıflandırması altında yapılan harcamaların en düşük miktarda Batı Marmara (%3,6), Doğu Karadeniz (%3,7) ve Kuzeydoğu Anadolu (%3,8) bölgelerine yapıldığı görülmektedir. Genel olarak bölgelere ayrılan kaynakların, bölgelerin nüfus ve öğrenci sayısı ile orantılı olduğu görülmektedir. Bakanlık merkez teşkilatı ile Yükseköğretim Kurulu (YÖK)'nun bütçesi de Batı Anadolu Bölgesi içinde yer aldığından, bölgeler içinde eğitime ayrılan en yüksek kaynağın Batı Anadolu'ya yapıldığı görülmektedir.

Şekil E.1.1 MEB'in toplam bütçesi ve bu bütçenin GSYH'ye ve konsolide/merkezi yönetim bütçesine oranında (%) yaşanan değişim (2009-2018)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.
Not: Yükseköğretim bütçesi hariçtir.

Şekil E.1.2 Merkezi yönetim bütçesi içinde eğitim hizmetleri fonksiyonel sınıflandırması altında yapılan harcamaların bölgelere göre oransal (%) dağılımı (2017)

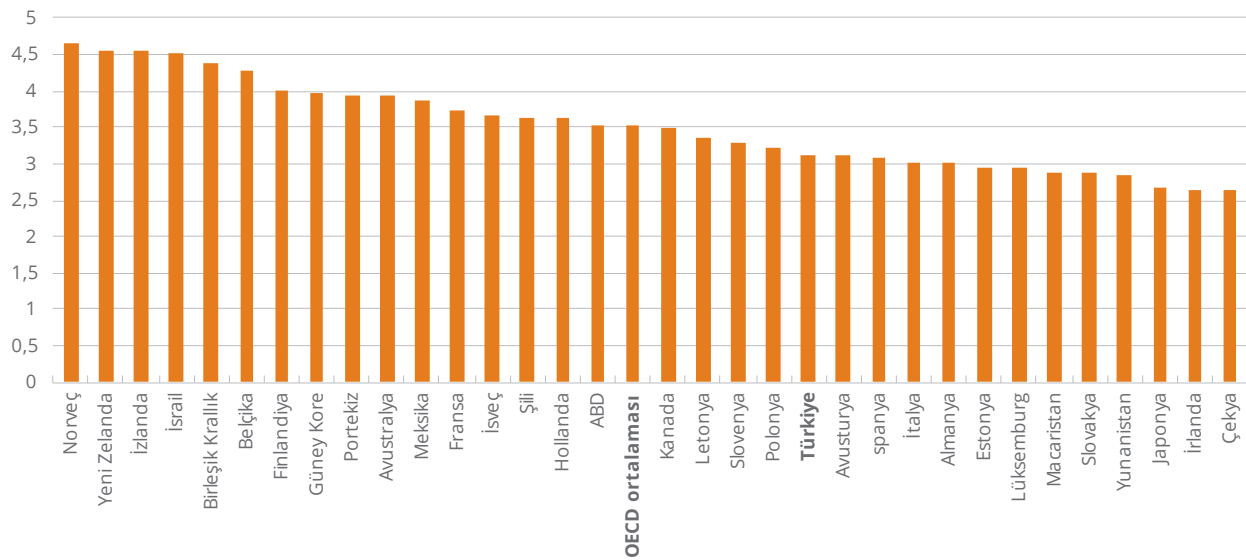
Kaynak: Maliye Bakanlığı (2017).

Not: 2016 yılı iller bazında merkezi yönetim bütçe harcamaları içinde eğitim hizmetleri fonksiyonel sınıflandırması altında yapılan harcamaları kapsar. Yükseköğretim harcamalarını da içerir.

OECD ülkelerinde 2015 yılı verilerine göre eğitime ayrılan harcamanın GSYH'ye oranı Şekil E.1.3'te gösterilmiştir. Buna göre OECD ülkeleri ortalama olarak GSYH içinde yükseköğretim ve okul öncesi eğitim hariç eğitim

harcamalarına %3,5 oranında bir kaynak ayırmaktadır. Türkiye ise GSYH içinde yükseköğretim ve okul öncesi hariç eğitim harcamalarına OECD ülke ortalamalarının altında, %3,1 oranında bir kaynak ayırmaktadır. OECD ülkeleri ara-

Şekil E.1.3 OECD ülkelerinde yükseköğretim hariç eğitime ayrılan harcamanın GSYH'ye oranı (%) (2015)

Kaynak: OECD (2018).

Not: Yükseköğretim ve okul öncesi eğitim hariç.

Tablo E.1.4 OECD ülkelerinde eğitim kademelerine göre eğitime yapılan toplam harcamanın GSYH'ye oranı (%) (2015)

	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim		
			Genel program	Mesleki program	Toplam lise
Şili	1,8	0,6	0,9	0,4	1,2
Birleşik Krallık	2,0	1,0	0,9	0,5	1,4
ABD	1,6	0,9			1,0
Norveç	2,1	1,0	0,7	0,7	1,5
İsrail	2,4		1,3	0,9	2,1
Güney Kore	1,7	1,0			1,3
Avustralya	1,8	1,3	0,6	0,1	0,7
Belçika	1,6	0,9	0,7	1,1	1,8
Finlandiya	1,4	1,1	0,4	1,0	1,4
Portekiz	1,6	1,2			1,2
Hollanda	1,2	1,2	0,3	0,9	1,2
Fransa	1,2	1,3	0,8	0,5	1,3
Letonya	1,6	0,8	0,5	0,4	0,9
OECD ortalaması	1,5	0,9	0,6	0,5	1,1
Türkiye	1,1	0,9	0,5	0,6	1,1
Avusturya	0,9	1,2	0,3	0,6	1,0
İsveç	1,8	0,8	0,4	0,6	1,0
Polonya	1,6	0,8	0,3	0,5	0,8
Estonya	1,4	0,7	0,4	0,3	0,8
Slovenya	1,5	0,8	0,3	0,6	0,9
İspanya	1,3	0,8	0,6	0,3	0,9
Slovakya	1,0	0,9	0,3	0,6	0,9
Almanya	0,6	1,2	0,4	0,5	0,9
İtalya	1,1	0,7			1,1
Macaristan	0,8	0,7	0,7	0,4	1,1
Yunanistan	1,3	0,8	0,5	0,3	0,8
Lüksemburg	1,3	0,8	0,3	0,6	0,9
Çekya	0,8	0,9	0,2	0,7	0,9
İrlanda	1,4	0,6	0,5		0,5
Kanada	2,1				1,4
Japonya	1,2	0,7			0,8
Meksika	1,9	1,0	0,6	0,4	0,9
Yeni Zelanda	1,7	1,3	1,0	0,3	1,4
İzlanda	2,2	1,0	0,7	0,5	1,2

Kaynak: OECD (2018).

Not: Yükseköğretim ve okul öncesi eğitim hariç.

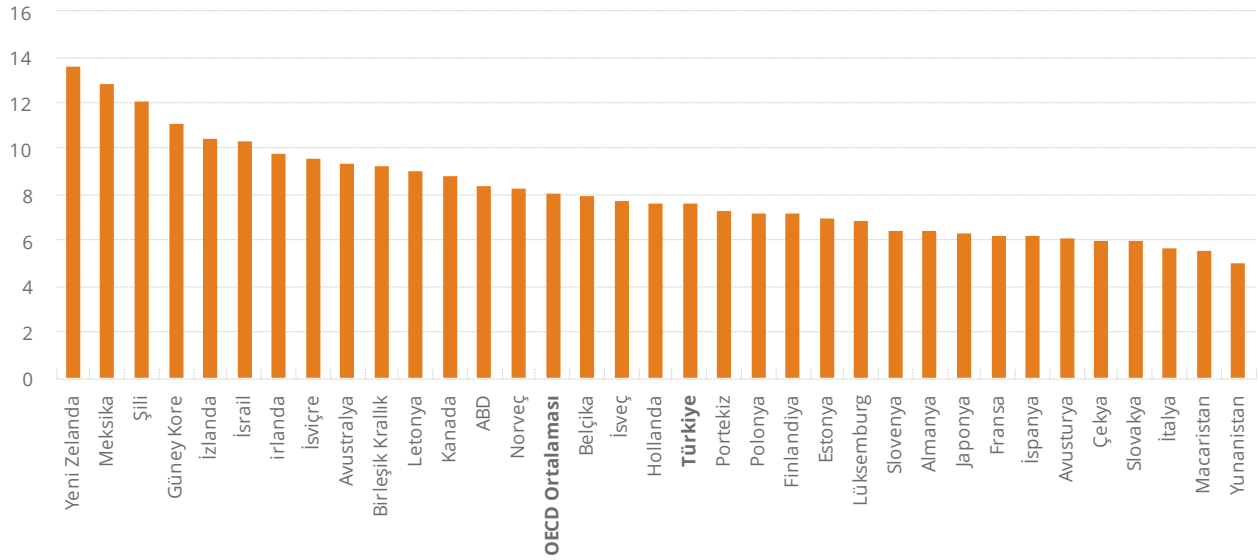
sında GSYH içinde eğitim harcamalarına en yüksek kaynak ayıran ülkeler Norveç (%4,6), Yeni Zelanda (%4,6) ve Birleşik Krallık (%4,4)'tir.

2015 yılında OECD ülkelerinde eğitim kademelerine göre eğitime yapılan toplam harcamanın GSYH'ye oranı Tablo E.1.4'te gösterilmiştir. Buna göre OECD ülkelerinin GSYH içinde eğitim kademelerine ayırdığı kaynak oranı önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Kanada ve İsrail gibi ülkeler GSYH içinde ortaokul dâhil tüm ortaöğretim kurumlarından daha fazla bir kaynağı ilkokula ayırmaktadır. OECD ülkeleri GSYH içinde ortalama %1,5 ilkokula, %0,9 ortaokula ve %1,1 kaynak ayırmaktadır. Lise düzeyine bakıldığında %0,6 genel programlar ve %0,5 mesleki programlar şeklinde ayrılmıştır. Avusturya, Avustralya ve Almanya gibi ülkeler ortaokula, tüm lise harcamalarından daha fazla kaynak ayırmaktadır. Avusturya, Belçika, Çekya, Finlandiya, Almanya, Lüksemburg, Hollanda, Polonya, Slovakya, Slovenya, İsveç ve Türkiye mesleki programlara, genel programlara göre GSYH içinde daha fazla kaynak ayırmaktadır. Avustralya, Kanada,

İrlanda, İzlanda, İsveç, Birleşik Krallık ve ABD gibi ülkeler ilkokul ve ortaokul kademelerine liselere göre çok daha yüksek oranda kaynak ayırmaktadır. Türkiye ise ilkokula %1,1, ortaokula %0,9 ve liselere %1,1 ile tüm kademelere benzer oranda kaynak ayırmaktadır. Daha açık ifade ile Türkiye OECD ülkeleri ortalamasına benzer miktarda kaynağı ortaokul ve liselere ayırırken, OECD ortalamasından çok daha düşük oranda kaynağı ilkokula ayırmaktadır.

OECD ülkelerinde 2015 yılında toplam hükümet harcamaları içinde eğitime yapılan toplam kamu harcamalarının oranı Şekil E.1.5'te gösterilmiştir. Buna göre OECD ülkeleri içinde toplam hükümet harcamaları içinde (yükseköğretim ve okul öncesi hariç) eğitime yapılan toplam kamu harcamalarının oranı en yüksek ülkeler Yeni Zelanda (%13,6), Meksika (%12,8) ve Şili (%12,1)'dir. Türkiye ise toplam kamu harcamaları içinde %7,6 oran ile %8,1 olan OECD ülkeleri ortalamasından daha düşük oranda kaynağı eğitim harcamaları için ayırmıştır.

Şekil E.1.5 OECD ülkelerinde toplam hükümet harcamaları içinde eğitime yapılan toplam kamu harcamalarının oranı (%) (2015)

Kaynak: OECD (2018).

Not: Yükseköğretim ve okul öncesi eğitim hariç.

Bu göstergede kademelere, okul türü ve illere göre öğrenci başına yapılan harcama verileri incelenecektir. Ayrıca, bu veriler OECD ülkeleri ortalamaları ile karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

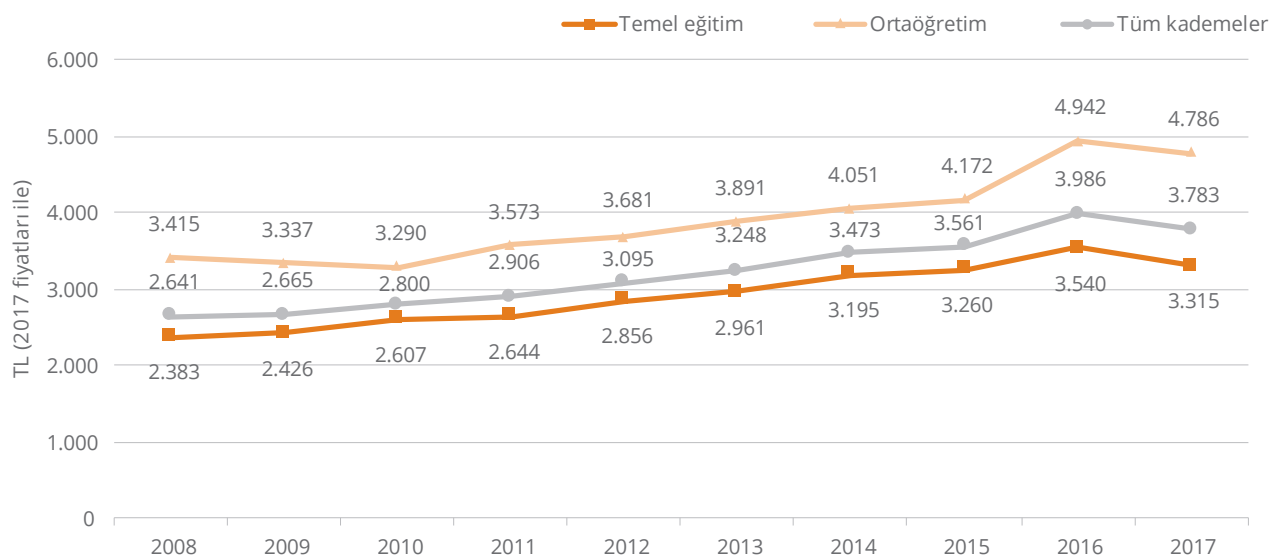
2008-2017 yılları arasında kademelere göre öğrenci başına yapılan harcamalarda yaşanan değişim Şekil E.2.1'de gösterilmiştir. Buna göre, Aralık 2017 sabit fiyatları dikkate alınarak yapılan hesaplama göre, 2008 yılında öğrenci başına yapılan harcama temel eğitimde 2.383 TL, ortaöğretimde 3.415 TL ve tüm kademeler için ortalama 2.641 TL iken bu miktar zaman içinde sürekli artarak 2017 yılında öğrenci başına yapılan harcama temel eğitimde 3.315 TL, ortaöğretimde 4.786 TL ve tüm kademeler için ortalama 3.783 TL'ye yükselmiştir.

2008-2017 yılları arasında ortaöğretimde lise türüne göre öğrenci başına yapılan harcamalarda yaşanan değişim Şekil E.2.2'de gösterilmiştir. Aralık 2017 sabit fiyatları dikkate alınarak yapılan hesaplama göre 2008-2017 yılları ara-

sında genel ortaöğretimde öğrenci başına yapılan harcama miktarı küçük artışlarla nispeten durağan bir seyir takip etmiştir. 2008 yılında genel ortaöğretimde öğrenci başına 3.003 TL harcama yapılırken bu rakam 2017 yılında 3.172 TL'ye yükselmiştir. Mesleki ve teknik ortaöğretimde ise öğrenci başına yapılan harcama miktarı 2008-2017 yılları arasında sürekli artış ile 4.013'ten 6.683 TL'ye yükselmiştir. Burada dikkat çeken husus, mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrenci sayısının 2008-2017 yılları arasında önemli ölçüde artmasına rağmen, öğrenci başına yapılan harcama miktarının da ciddi oranda artmasıdır.

2015 yılında OECD ülkelerinde eğitim kademelerine göre öğrenci başına yapılan toplam harcama Tablo E.2.3'te gösterilmiştir. Buna göre ilkokuldan yükseköğretim kademesine kadar olan süreçte OECD ülkelerinde öğrenci başına yapılan harcama 9.401 \$'dır. Lüksemburg (20.451 \$), Norveç (14.353 \$) ve Avusturya (13.931 \$) OECD ülkeleri arasında öğrenci başına en yüksek harcama yapan ülkelerdir. Türkiye (3.715 \$) ise Meksika (2.998 \$) ile birlikte OECD ülke-

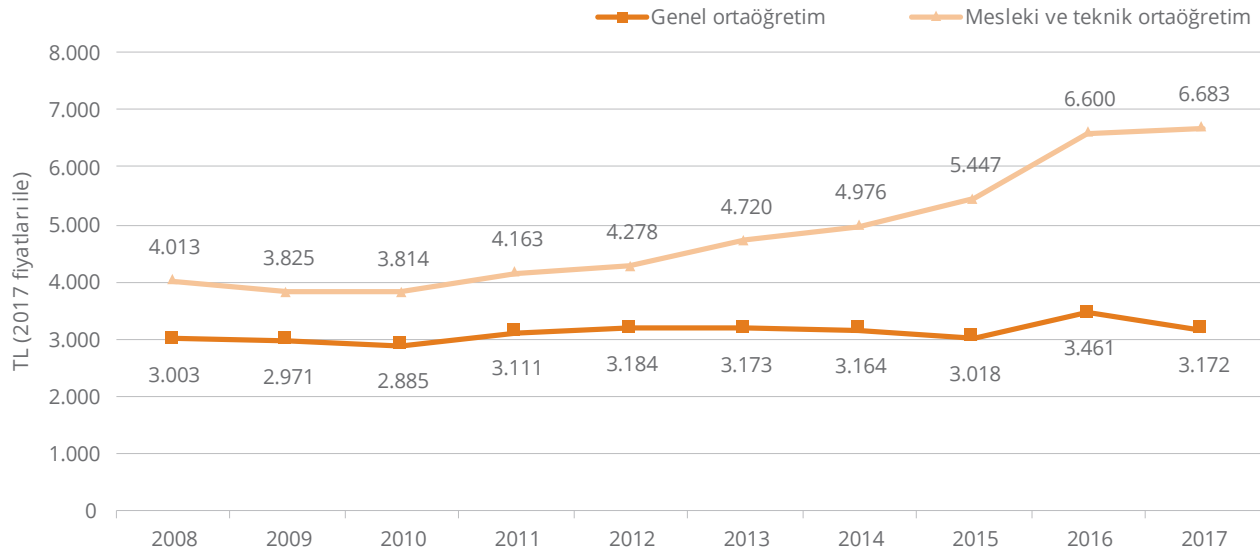
Şekil E.2.1 Kademelere göre öğrenci başına yapılan harcamalarda (TL) yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri ile Maliye Bakanlığının 2017 yılı istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır. Hesaplamalarda, Aralık 2017 sabit fiyatları esas alınmıştır.

Not: Temel eğitim; okul öncesi, ilkokul ve ortaokulu kapsamaktadır.

Şekil E.2.2 Ortaöğretimde lise türüne göre öğrenci başına yapılan harcamalarda (TL) yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri ile Maliye Bakanlığının 2017 yılı istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır. Hesaplamalarda, Aralık 2017 sabit fiyatları esas alınmıştır.

lerinde öğrenci başına en düşük düzeyde harcama yapan ülkeler arasındadır. OECD ülkelerinde ilkökul, ortaokul ve lise düzeyinde öğrenci başına yapılan harcama miktarları farklılaşmaktadır. Şili, Türkiye ve Birleşik Krallık gibi ülkeler kademeler arasında kişi başına en fazla harcamayı ilkökul öğrencileri için yaparken, Çekya, Finlandiya ve Lüksemburg ise eğitim kademeleri arasında kişi başına en fazla harcamayı ortaokul öğrencileri için yapmaktadırlar. Avusturya, Belçika, Fransa ve Almanya gibi başka birçok ülke ise kademeler ve okul türleri arasında öğrenci başına en fazla harcamayı mesleki programlardaki öğrencilere yapmaktadır. Şekil 2.1'de görüldüğü üzere, Türkiye, son on yılda öğrenci başına yapılan harcamayı %50 oranında artırmıştır. Tüm bu artışa rağmen Türkiye'nin öğrenci başına yaptığı harcama, OECD ülkeleri ortalamalarının yaklaşık üçte biri kadardır.

OECD ülkelerinde 2015 yılında ana eğitim hizmetleri ve yan hizmetler için öğrenci başına yapılan toplam harcama miktarları Tablo E.2.4'te gösterilmiştir. Ana eğitim hizmetleri; öğretmen maaşı, okul binasının yapımı ve korunması, öğretim materyalleri, kitaplar ve okulun yönetimi gibi eğitim kurumlarında doğrudan öğretim ile ilgili tüm hususları kapsamaktadır. Yan hizmetler ise eğitim kurumlarında ana eğitim misyonunun merkezinde olmayan yemek, okul sağlık hizmeti ve ulaşım gibi öğrenci refah hizmetlerini kapsamaktadır (OECD, 2018). Şekil incelendiğinde tüm ülkelerde

ana eğitim hizmetleri için yapılan harcamanın yan hizmetler için yapılan harcamadan çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Ülkelerin yan hizmetlere ayırdıkları kaynaklar ise oldukça farklılaşmaktadır. Finlandiya, Fransa, İsveç, Birleşik Krallık ve ABD gibi ülkeler yan hizmetler için 1000 \$'dan fazla öğrenci başına harcama yapmaktadırlar. Diğer taraftan, Türkiye, Polonya, Letonya, İzlanda, Almanya, Estonya ve Avustralya ise yan hizmetler için öğrenci başına 300 \$'dan daha az harcama yapmaktadır.

İllere göre yükseköğretim dâhil tüm kademelerde 2017 yılında öğrenci başına yapılan harcama miktarı Şekil E.2.5'te gösterilmiştir. Buna göre iller arasında öğrenci başına yapılan harcamada önemli bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Türkiye'de ortalama olarak öğrenci başına 5.293 TL harcama yapılırken, Ankara'da bu rakam 12.776 TL, Tunceli'de 10.015, Bayburt'ta 9.041 TL ile Türkiye ortalamasının hayli üzerindedir. Ankara'da yerleşik MEB ve YÖK harcamaları hesaplamalara dâhil edilmemesine rağmen, Türkiye'de öğrenci başına düşen en yüksek harcama Ankara'ya yapılmaktadır. Öğrenci başına harcama miktarı yüksek olan diğer illerin özelliği ise öğrenci sayısının ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile sınıf başına düşen öğrenci sayısının Türkiye ortalamasından çok daha düşük olmasıdır. Diğer taraftan İstanbul'da 3.257 TL, Şırnak'ta 3.682 TL, Şanlıurfa'da 3.689 TL ve Gaziantep'te 3.936 TL öğren-

Tablo E.2.3 OECD ülkelerinde eğitim kademelerine göre öğrenci başına yapılan toplam harcama (\$) (2015)

	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim			İlkokul, ortaokul ve ortaöğretim
			Genel program	Mesleki program	Toplam lise	
Lüksemburg	20.892	21.124	18.580	20.587	19.808	20.451
Norveç	13.275	14.486	16.429	15.768	16.095	14.353
Avusturya	11.689	15.514	13.514	16.696	15.432	13.931
ABD	11.727	12.693			13.474	12.424
Belçika	10.211	12.538	13.138	13.497	13.352	11.856
Güney Kore	11.047	11.025			13.247	11.688
İzlanda	11.215	12.872	8.142	14.821	10.023	11.207
İsveç	10.853	11.493	7.749	16.873	11.331	11.052
Birleşik Krallık	11.630	10.249	11.660	9.440	10.798	11.028
Hollanda	8.478	12.491	10.329	14.698	13.241	10.960
Almanya	8.619	10.680	11.423	15.943	13.652	10.863
Avustralya	9.546	12.466	12.826	9.328	12.028	10.766
Kanada	9.249				12.900	10.468
Japonya	9.105	10.562			11.715	10.167
Finlandiya	9.305	14.682	8.425	8.587	8.543	10.025
Fransa	7.395	10.268	13.131	14.963	13.799	9.897
OECD ortalaması	8.631	9.941	9.119	11.037	10.196	9.401
Yeni Zelanda	7.849	9.409	11.206	12.544	11.509	9.266
İtalya	8.426	9.258			8.969	8.831
İrlanda	8.288	9.983	10.259		10.259	8.671
Portekiz	7.380	9.568			9.469	8.533
Slovenya	8.542	9.925	7.971	6.846	7.230	8.406
İspanya	7.320	8.765	8.716	10.408	9.269	8.189
Çekya	5.207	8.714	7.368	8.566	8.251	7.075
Letonya	6.672	6.723	7.049	7.233	7.123	6.824
Slovakya	6.877	6.282	6.069	7.658	7.092	6.747
Polonya	6.757	6.985	5.775	7.346	6.655	6.725
Estonya	6.327	6.614	6.514	8.048	7.090	6.663
Yunanistan	5.810	7.099	5.678	8.513	6.490	6.191
Macaristan	5.089	4.711	6.110	9.794	6.966	5.852
Şili	5.064	4.974	4.852	5.054	4.909	4.996
Türkiye	4.134	3.491	3.175	3.919	3.528	3.715
Meksika	2.874	2.514	4.098	4.429	4.224	2.998
İsrail	7.971		6.025	15.400	7.987	

Kaynak: OECD (2018).

Not: Satın alma paritesi dikkate alınarak tam zamanlı öğrencilere göre hesaplama yapılmıştır.

Tablo E.2.4 OECD ülkelerinde ana eğitim hizmetleri ve yan hizmetler için öğrenci başına yapılan toplam harcama (\$) (2015)

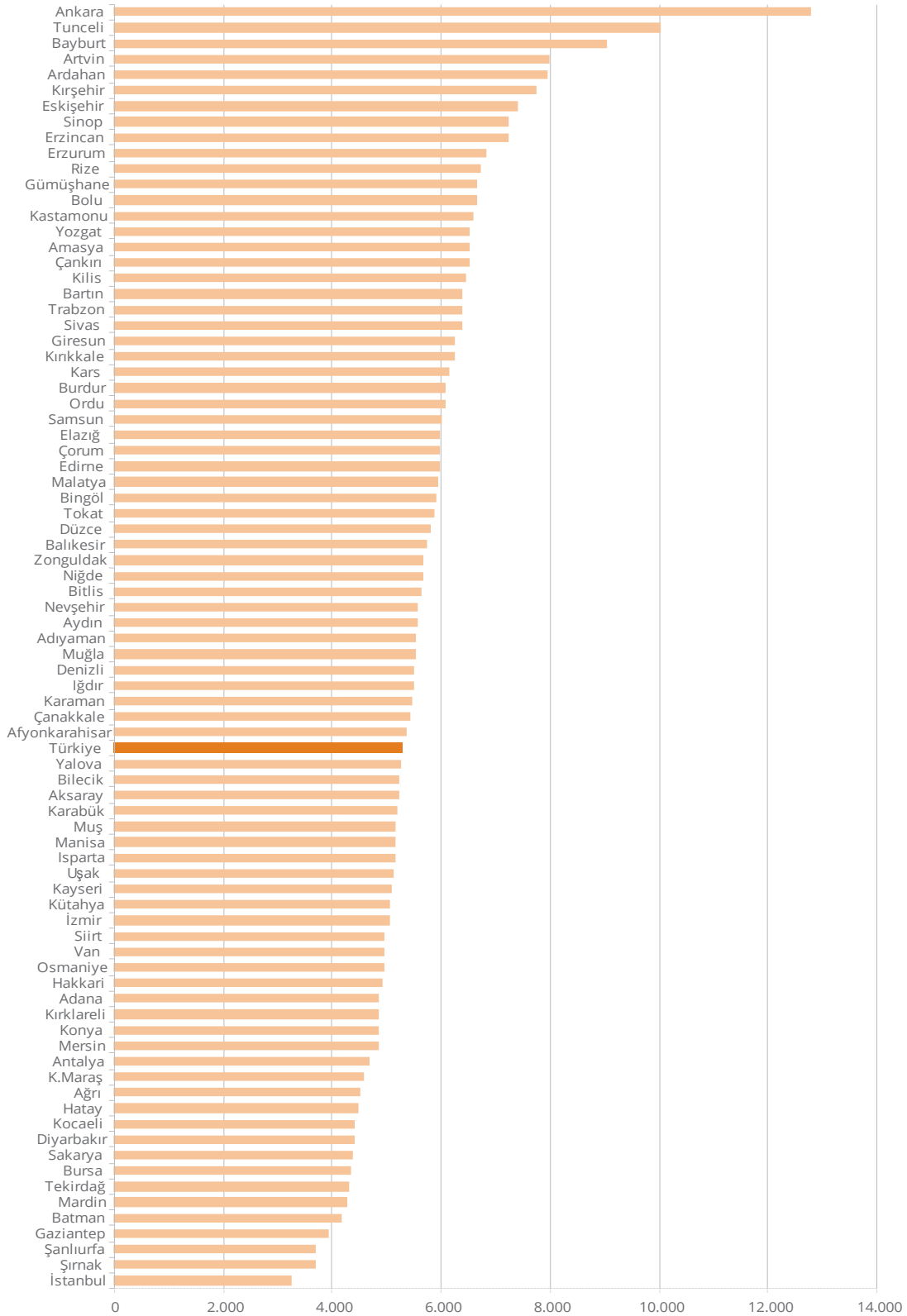
	İlkokul, ortaokul ve ortaöğretim		
	Ana hizmetler	Yan hizmetler	Bütün hizmetler
Lüksemburg	19.571	880	20.451
Norveç	13.850	503	14.353
Avusturya	13.261	670	13.931
ABD	11.410	1.014	12.424
Belçika	11.452	404	11.856
Güney Kore	10.751	938	11.688
İzlanda	10.971	236	11.207
İsveç	9.888	1.165	11.052
Birleşik Krallık	9.871	1.157	11.028
Hollanda	10.960		10.960
Almanya	10.573	290	10.863
Avustralya	10.541	225	10.766
Kanada			10.468
Japonya			10.167
Finlandiya	9.023	1.003	10.025
Fransa	8.643	1.254	9.897
OECD ortalaması	8.822	579	9.401
Yeni Zelanda			9.266
İtalya	8.452	378	8.831
İrlanda			8.671
Portekiz	7.974	560	8.533
Slovenya	7.719	687	8.406
İspanya	7.564	625	8.189
Çekya	6.624	451	7.075
Letonya	6.714	110	6.824
Slovakya	5.822	925	6.747
Polonya	6.551	175	6.725
Estonya	6.567	96	6.663
Yunanistan			6.191
Macaristan	5.193	658	5.852
Şili			4.996
Türkiye	3.426	289	3.715
Meksika			2.998

Kaynak: OECD (2018).

Not 1: Yükseköğretim ve okul öncesi hariç. Tam zamanlı öğrenciler için yapılan harcamalar dikkate alınmıştır.

Not 2: Satın alma paritesine göre hesaplanmıştır.

Şekil E.2.5 İllere göre yükseköğretim dâhil tüm kademelerde öğrenci başına yapılan harcama (TL) (2017)

Kaynak: YÖK'ün Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri ve MEB tarafından yayınlanan istatistikler ile Maliye Bakanlığı'nın 2017 yılı istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

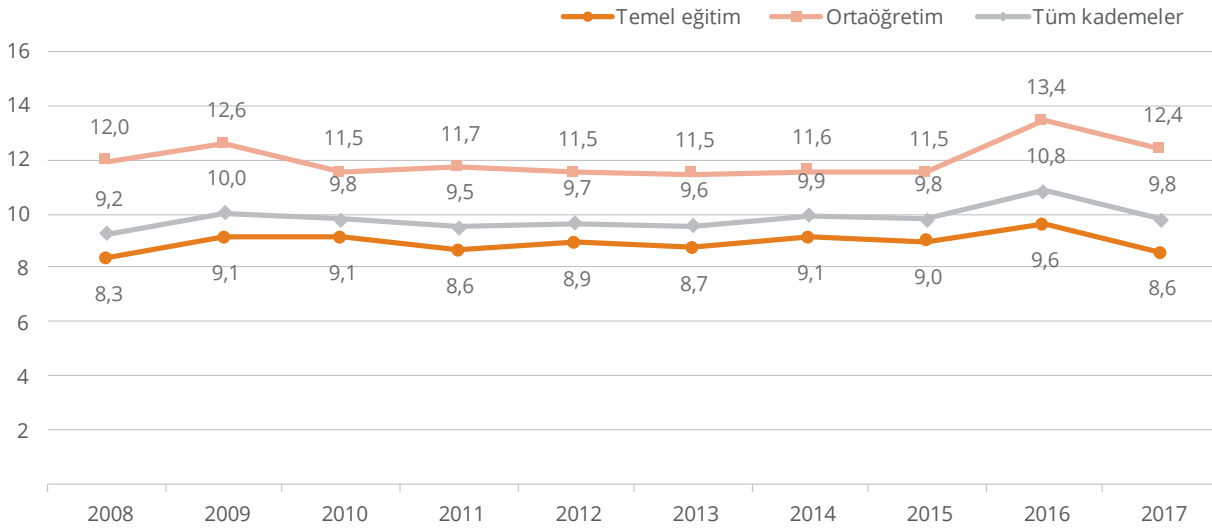
Not: 2017 yılı iller bazında merkezi yönetim bütçe harcamaları içinde eğitim hizmetleri fonksiyonel sınıflandırması altında yapılan harcamaların il içerisindeki toplam öğrenci sayısına bölünmesi ile bulunmuştur. Tüm eğitim kademelerini kapsamaktadır. Yükseköğretimde açık öğretim öğrenci sayıları kapsam dışı bırakılmıştır. Merkez teşkilatı harcamaları Ankara'ya eklenmemiştir.

ci başına harcama yapılmaktadır. Bu illerin temel özelliği ise sınıf mevcutlarının ve öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının yüksek olmasıdır. Bu veriler, açık bir şekilde öğrenci başına yapılan harcama konusunda iller arasında eşitsizliği göstermektedir. Daha önemlisi ise zaten dezavantajlı bölgelerdeki öğrenciler, sınırlı kaynaklardan daha az oranda faydalanmaktadır. İllere göre kaynak dağılımının eşitsiz olması, zaten eğitimdeki mevcut eşitsizliğin daha da derinleşmesi riski taşımaktadır (Çelik vd., 2017). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde kaynakların eşitsiz dağılımı ve dezavantajlı bölgelere ve öğrencilere yönelik kaynak azlığı sorunu dile getirilmiştir. Belge, okullara bütçe tahsisi ve şartları dezavantajlı bölgelere kaynak tahsisinde öncelik verilmesi gibi hedefleri dile getirmiştir. Ancak Vizyon Belgesinin eylem planı kısmında, kaynakların dağılımında dezavantajlı bölgelere öncelik verileceği hususu ifade edilmemiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018). Bakanlığın, dezavantajlı bölgelere ve okullara öncelik

verebilmesi için, okulları ve bölgeleri sosyoekonomik düzeye göre sınıflaması gerekmektedir. Hangi gösterge ölçütlerine göre okulların dezavantajlı olduğu belirlenmeden böyle bir politikanın eyleme geçirilmesi imkânsızdır.

2008-2017 yılları arasında öğrenci başına yapılan harcamanın cari fiyatlarla kişi başına milli gelire oranında yaşanan değişim Şekil E.2.6'da gösterilmiştir. Buna göre 2008-2017 yılları arasında temel eğitimde, ortaöğretimde ve tüm kademelerde, öğrenci başına yapılan harcamanın cari fiyatlarla kişi başına milli gelire oranında dalgalı bir seyir görülmektedir. 2008 yılında öğrenci başına yapılan harcamanın cari fiyatlarla kişi başına milli gelire oranı temel eğitimde %8,3, ortaöğretimde %12 ve tüm kademelerde ise %9,2 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında öğrenci başına yapılan harcamanın cari fiyatlarla kişi başına milli gelire oranı 2008 yılına göre çok az bir artışla temel eğitimde %8,6, ortaöğretimde %12,4 ve tüm kademelerde %9,8 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil E.2.6 Öğrenci başına yapılan harcamanın cari fiyatlarla kişi başına milli gelire oranında (%) yaşanan değişim (2008-2017)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri ile TÜİK tarafından yayınlanan GSYH verileri ve Maliye Bakanlığı'nın 2017 yılı istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Belirli bir yıldaki öğrenci başına yapılan TL tutarındaki harcama, o yılki TL tutarında cari fiyatlarla kişi başına milli gelire (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi yıllık sonuçları kullanılarak elde edilen yıl ortası nüfus ile hesaplanan cari fiyatlarla kişi başına milli gelir) bölünmüş ve yorum kolaylığı açısından 100 ile çarpılmıştır.

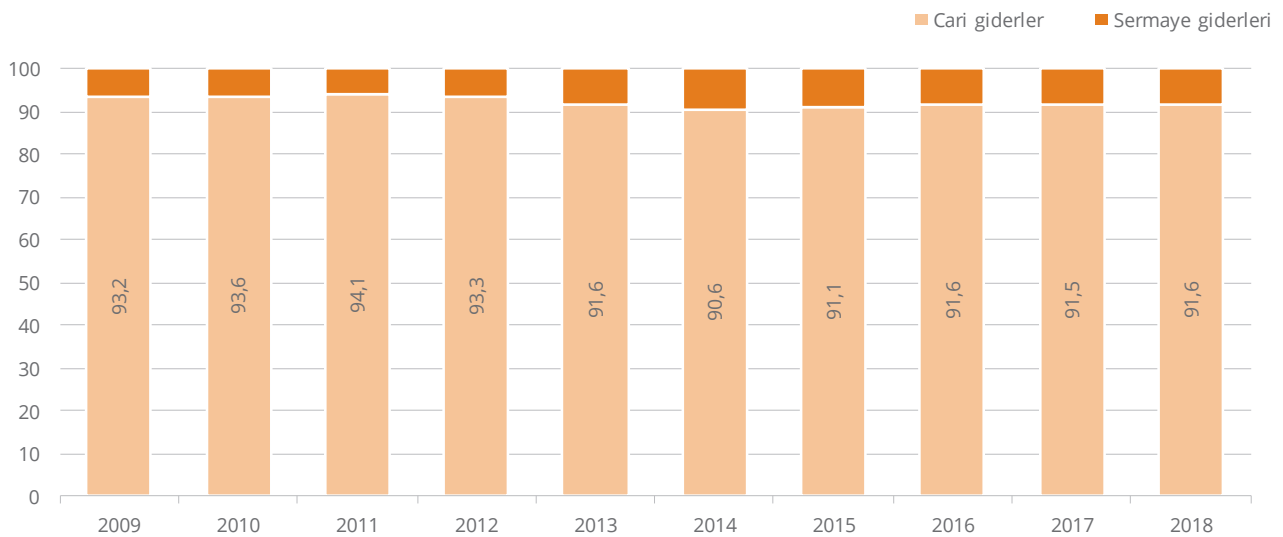
Bu göstergede ekonomik sınıflamaya göre bütçe dağılımı OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak sunulacaktır.

2009-2018 yılları arasında MEB bütçesinde cari ve sermaye (yatırım) giderlerinin dağılımında yaşanan değişim Şekil E.3.1'de gösterilmiştir. Sermaye harcamaları, bina yapımı ve makine/taşıtların alımı gibi harcamaları içermektedir. Cari harcamalar ise personel maaşları, aydınlatma-su giderleri ve hizmet alımı gibi harcamaları içermektedir (Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2018). 2009 yılında MEB bütçesinin %93,2'si cari giderlere, %6,2'si ise sermaye giderlerine ayrılmıştır. 2018 yılında MEB bütçesinden cari giderlere ayrılan oran azalmış (%91,6) ve sermaye giderlerine ayrılan oran (%8,4) artmıştır. Bu veriler, MEB'in bina yapımı vb. gibi konularda son yıllarda daha fazla kaynak ayırdığını göstermektedir. Daha önce hükümet ve bakanlık tarafından ikili öğretimin 2019 yılında sonlandırılacağı vaat edilmişti (Kalkınma Bakanlığı, 2016). Bakanlık tarafından açıklanan Vizyon Belgesinde de ikili öğretimin sonlandırılması vaat edilmiş ancak eylem planında ne zaman sonlandırılacağına dair somut bir hedef konulmamıştır (MEB, 2018). İkili eğitim yapan ilköğretim okulu

oranı 2016 yılında %20,1 iken 2017'de çok az bir düşüşle ile %17,6 olmuştur (bk. Gösterge D.5). Başka bir ifade ile bir yıl içinde ikili eğitimde 2,5 puanlık bir azalma olmuştur. İlköğretim dâhil tüm kademelerde ikili eğitimi sonlandırmak için en az 70 bin dersliğe ihtiyaç vardır (bk. Gösterge D.5). Okul öncesi eğitimin zorunlu olmasının hedef olarak tanımlandığı, ortaöğretimde okullaşma oranlarının arttığı dikkate alındığında yeni derslik ihtiyacının 70 bini aşması beklenmektedir. Bu veri, önümüzdeki yıllarda sermaye giderlerinin MEB bütçesi içindeki yerinin daha da artmasını gerekli kılmaktadır.

2015 yılında OECD ülkelerinde eğitim kademelerine göre cari ve sermaye gider harcamalarının oranı Tablo E.3.2'de gösterilmiştir. Buna göre, OECD ülkeleri yükseköğretim ve okul öncesi hariç eğitim kademelerinde eğitim bütçelerinin %93'ünü cari giderlere, %7'sini ise sermaye giderlerine ayırmaktadır. İngiltere (%2), İspanya, Avusturya ve Belçika (%3), OECD ülkeleri içinde eğitim bütçesinden sermaye giderlerine en az kaynak ayıran ülkelerdir. Letonya (%17), Norveç ve Japonya (%13) ise OECD ülkeleri arasında eğitim bütçesinden sermaye giderlerine en yüksek oranda kaynak ayı-

Şekil E.3.1 MEB bütçesinde cari ve sermaye (yatırım) giderlerinin dağılımında (%) yaşanan değişim (2009-2018)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve *Eğitime Bakış 2017*'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

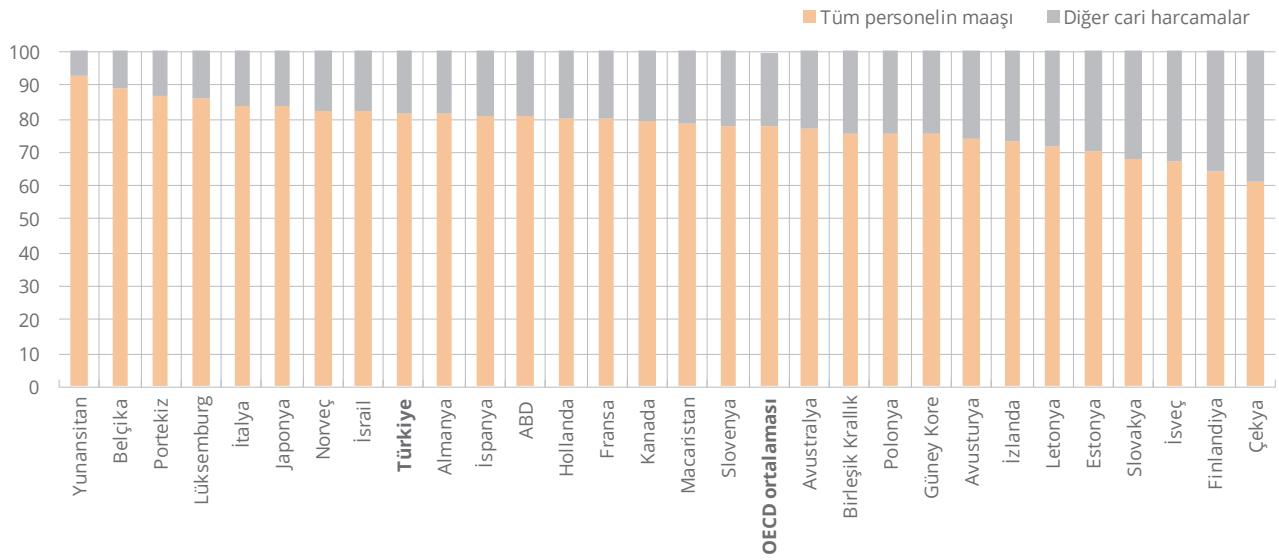
Tablo E.3.2 OECD ülkelerinde eğitim kademelerine göre cari ve sermaye gider harcamalarının oranı (%) (2015)

	İlkokul		Ortaokul		Ortaöğretim		İlkokul, ortaokul ve ortaöğretim	
	Cari	Sermaye	Cari	Sermaye	Cari	Sermaye	Cari	Sermaye
Yunanistan	99	1	99	1	99	1		
Birleşik Krallık	97	3	98	2	98	2	98	2
Portekiz	97	3	97	3	89	11	95	5
İspanya	97	3	97	3	97	3	97	3
Macaristan	96	4	96	4	97	3	96	4
Belçika	96	4	98	2	98	2	97	3
Slovakya	96	4	97	3	95	5	96	4
İtalya	96	4	96	4	97	3	96	4
İsveç	94	6	94	6	93	7	94	6
Avusturya	94	6	97	3	98	2	97	3
Almanya	94	6	95	5	90	10	93	7
İzlanda	94	6	95	5	97	3	95	5
Estonya	94	6	93	7	86	14	92	8
Polonya	94	6	97	3	96	4	95	5
Lüksemburg	94	6	93	7	93	7	93	7
Fransa	93	7	92	8	92	8	92	8
Kanada	93	7			93	7	93	7
İrlanda	93	7	93	7	94	6	93	7
Avustralya	93	7	91	9	91	9	92	8
OECD ortalaması	93	7	93	7	93	7	93	7
Slovenya	92	8	92	8	94	6	93	7
ABD	92	8	92	8	92	8	92	8
Türkiye	91	9	91	9	89	11	90	10
İsrail	89	11			93	7	91	9
Güney Kore	89	11	91	9	91	9	90	10
Hollanda	89	11	89	11	91	9	90	10
Çekya	88	12	88	12	92	8		
Finlandiya	88	12	88	12	92	8	89	11
Norveç	86	14	86	14	89	11	87	13
Japonya	86	14	85	15	89	11	87	13
Letonya	83	17	83	17	83	17	83	17

Kaynak: OECD (2018).

Not: Okul öncesi ve yükseköğretim hariç.

Şekil E.3.3 OECD ülkelerinde kamu ve özel eğitim kurumlarında cari harcamanın dağılımı (%) (2015)

Kaynak: OECD (2018).

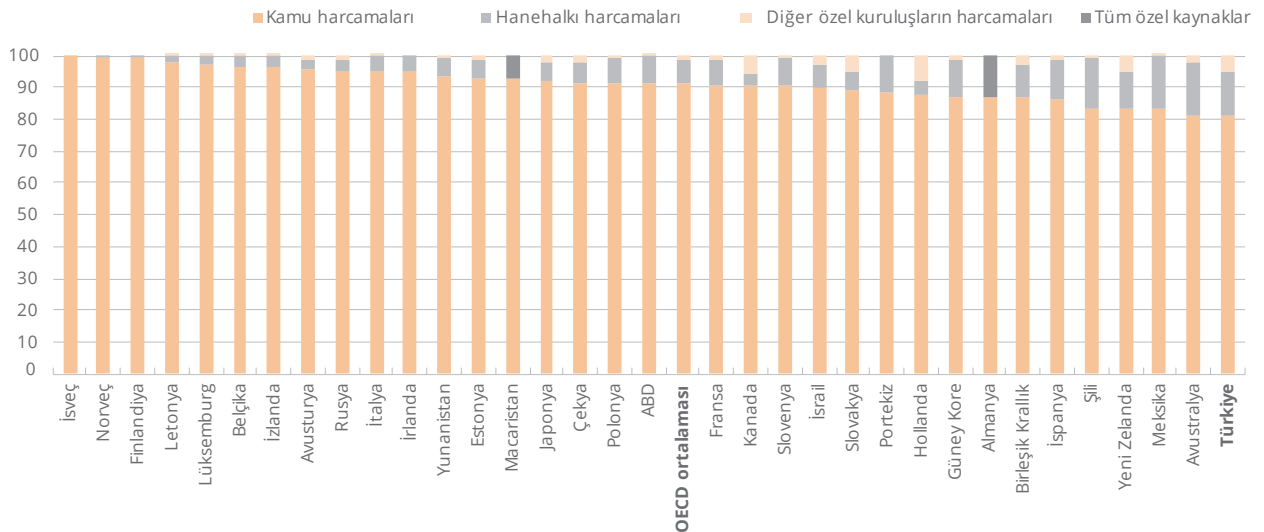
Not: Okul öncesi ve yükseköğretim hariç.

ran ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Türkiye (%10) ise eğitim bütçesinden sermaye giderlerine OECD ortalamasından çok daha yüksek oranda bir kaynak ayırmaktadır. OECD ülkelerinin eğitim bütçesinden ilkökul, ortaokul ve lise düzeyine göre ayırdıkları cari ve sermaye harcama oranları farklılaşmaktadır. Avusturya, Belçika, İsrail, Polonya gibi ülkeler ilkökul düzeyine diğer kademelere göre daha yüksek oranda sermaye gideri ayırmaktadır. Estonya, Almanya, Portekiz ve Türkiye ise lise düzeyine ayrılan bütçeden diğer

kademelere göre daha yüksek oranda bir kaynağı sermaye giderleri için ayırmaktadır.

2015 yılında OECD ülkelerinde kamu ve özel eğitim kurumlarında cari harcamanın dağılımı Şekil E.3.3'te gösterilmiştir. Buna göre OECD ülkeleri ortalamasına göre cari giderlerin %78'i tüm personel (öğretmen ve diğer personel) maaşına ayrılmaktadır. OECD ülkeleri arasında cari giderler içinde personelin maaşına en çok oran ayıran ülkeler Yuna-

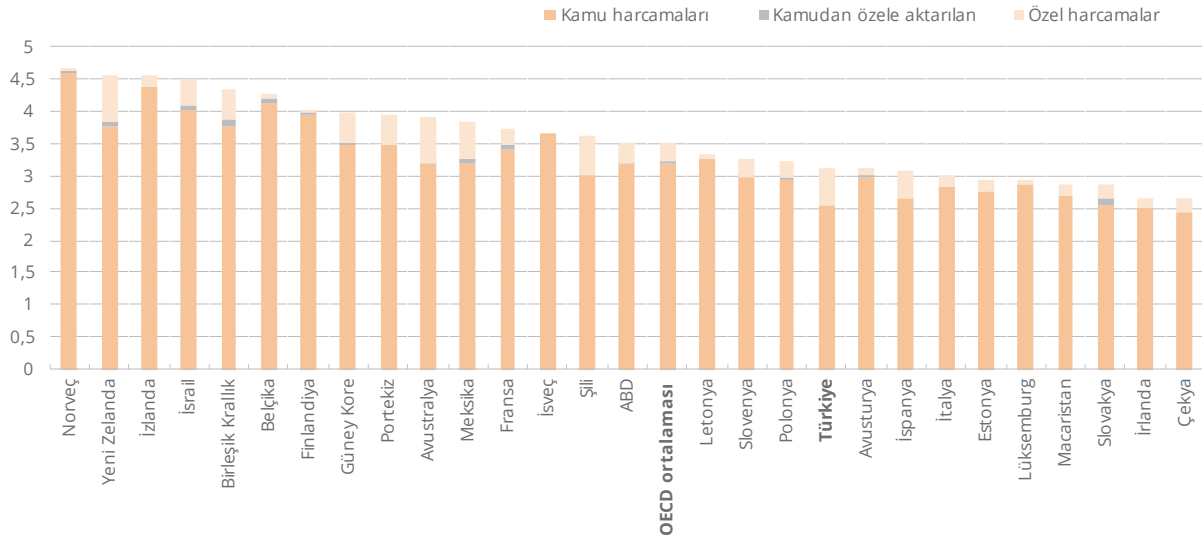
Şekil E.3.4 OECD ülkelerinde eğitime yapılan kamu ve özel harcamaların dağılımı (%) (2015)

Kaynak: OECD (2018).

Not: Okul öncesi ve yükseköğretim hariç.

Şekil E.3.5 OECD ülkelerinde finansman kaynağına göre, eğitime yapılan toplam harcamanın GSYH'ye oranı (%) (2015)

Kaynak: OECD (2018).

Not: Okul öncesi ve yükseköğretim hariç.

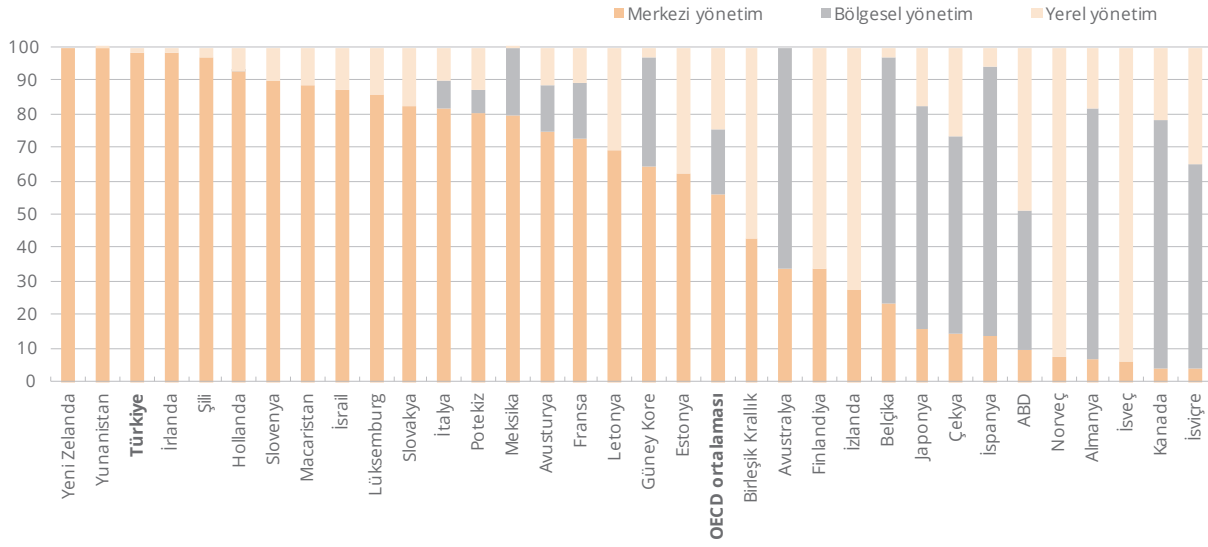
nistan (%93), Belçika (%89) ve Portekiz (%87)'dir. Türkiye'de ise cari giderlerin %82'si personel maaşına ayrılmaktadır. Diğer taraftan Çekya, Finlandiya, İsveç, Slovakya ve Estonya %70'in altında bir oranda cari giderler içinde personele kaynak ayırmaktadır. Bahsi geçen bu ülkeler OECD ülkeleri arasında cari giderler içinde personel giderleri en düşük olan ülkelerdir. Türkiye, ise cari giderler içinde OECD ülkeleri ortalamasından daha yüksek oranda kaynağı personel maaşına ayırmaktadır.

2015 yılında OECD ülkelerinde eğitime yapılan kamu ve özel harcamaların dağılımı Şekil 3.4'te gösterilmiştir. Buna göre OECD ülkeleri ortalamasına bakıldığında, eğitime yapılan harcamaların %91'i kamu kaynaklarından, %8'i hanehalkından ve %1'i de diğer özel kaynaklardan sağlanmaktadır. Türkiye'ye bakıldığında ise toplam eğitim harcamalarının %81'inin kamu kaynaklarından karşılanmakta olduğu görülmektedir. Bu oran ile Türkiye, toplam eğitim harcamaları içinde kamu kaynaklarının oranı en düşük olan ülkedir. OECD ülkeleri ortalamaları ile kıyaslandığında Türkiye'nin hanehalkının toplam eğitim harcamaları içindeki oranının (%14) yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye; Kolombiya, Avustralya, Meksika ve Şili ile birlikte toplam eğitim harcamaları içinde hanehalkı harcamalarının en yüksek olduğu ülkelerden biridir. Diğer taraftan, İsveç, toplam eğitim harcamalarının tamamını kamu kaynaklarından; Norveç ve Finlandiya %99'unu İrlanda, İtalya, Rusya, Avusturya, Litvanya,

İzlanda, Belçika, Lüksemburg ve Letonya ise toplam eğitim harcamalarının %95 ya da daha fazlasını kamu kaynaklarından karşılamaktadır. Türkiye'deki özel harcamaların yüksek olmasının temel nedeni, özel ders/kurs ve okullara yapılan harcamalardır (bk. Gösterge A.4). Hanehalkı harcamalarının toplam eğitim harcamaları içindeki oranının yüksek olması, çocuklarının eğitimi için sınırlı ve az kaynak ayırmak durumunda kalan dezavantajlı ailelerin dezavantajını daha da artırma riski taşımaktadır (Çelik vd., 2017). Daha açık ifade ile ekonomik olarak avantajlı kesimler, çocuklarının eğitimi için (özel ders, kurs vb.) daha fazla kaynak ayırırken, dezavantajlı ailelerin çocukları bu tür harcamalardan kalmaktadır.

2015 yılında OECD ülkelerinde finansman kaynağına göre, eğitime yapılan toplam harcamanın GSYH'ye oranı Şekil E.3.5'te gösterilmiştir. Buna göre, OECD ülkeleri GSYH içinde eğitim için %3,5 oranında bir kaynak ayırmaktadır. Bu oranın %3,2'sini kamu harcamaları, %0,3'ünü ise özel harcamalar oluşturmaktadır. Türkiye OECD ülkeleri ortalamalarının altında GSYH içinde eğitime toplam %3,1 oranında bir kaynak ayırmaktadır. Türkiye, GSYH içinde eğitime ayrılan kamu harcamaları oranı en düşük olan (%2,5) ülkelere birisi iken özel harcama oranı en yüksek olan (%0,6) ülkelere birisi olması, dikkat çekicidir. GSYH içinde eğitime ayrılan özel harcama oranı en yüksek ülkeler Yeni Zelanda ve Avusturya (%0,7) ile Şili, Meksika ve Türkiye (%0,6)'dir.

Şekil E.3.6 OECD ülkelerinde eğitime ayrılan kaynakların yönetim düzeylerine göre oransal (%) dağılımı (2015)

Kaynak: OECD (2018).

Not: Okul öncesi ve yükseköğretim hariç.

OECD ülkelerinde eğitime ayrılan kaynakların yönetim düzeylerine göre oransal dağılımı Şekil E.3.6'da gösterilmiştir. OECD ülkelerinde eğitim kaynaklarının yönetim düzeylerine göre dağılımının önemli ölçüde farklılaştığı görülmektedir. Bunun en temel nedeni de ülkelerin yönetim biçiminin ne kadar merkeziyetçi olduğu ile ilişkilidir. Kosta Rika, Yeni Zelanda, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelerde eğitime ayrılan kaynakların neredeyse tamamı merkezi hükümet tarafından sağlanmaktadır. Diğer tarafta ise İsviçre, Kanada, İsveç,

Almanya, Norveç ve ABD gibi ülkelerde ise merkezi hükümetin eğitim harcamalarına katkısı %10 ya da daha düşük bir düzeydedir. Merkezi hükümetin eğitim harcamalarına yönelik ayırdığı kaynakların sınırlı olduğu durumda yerel ve bölgesel yönetimler tarafından eğitim harcamaları finanse edilmektedir. İsveç, Norveç, Finlandiya ve Birleşik Krallıkta yerel yönetimler, İsviçre, Kanada, Almanya, İspanya, Çekya ve Japonya'da ise bölgesel yönetimler eğitim bütçesinin oluşmasındaki temel aktörlerdir.

Bu göstergede 2014 yılından itibaren özel okullar için sağlanan eğitim ve öğretim desteğine ilişkin verilerin, kademelere ve bölgelere göre dağılımı incelenmiştir.

temel lise öğrencisi toplamda 303.639 öğrenci eğitim öğretim desteğinden faydalanmıştır. Zaman içinde eğitim ve öğretim desteği verilen okul öncesi öğrenci sayısı azalırken,

Tablo E.4.1 Yıllara göre eğitim ve öğretim desteğinden yararlanacak öğrenci sayısı ve özel okullara ödenecek destek tutarları (2014-2018)

Okul türü	2014		2015		2016		2017		2018	
	Destek tutarı (TL)	İlk defa destek verilecek öğrenci sayısı	Destek tutarı (TL)	İlk defa destek verilecek öğrenci sayısı	Destek tutarı (TL)	İlk defa destek verilecek öğrenci sayısı	Destek tutarı (TL)	İlk defa destek verilecek öğrenci sayısı	Destek tutarı (TL)	İlk defa destek verilecek öğrenci sayısı
Okul öncesi	2.500	50.000	2.680	20.000	2.860	6.000	3.060	6.000	3.290	6.000
İlkokul	3.000	50.000	3.220	50.000	3.440	15.000	3.680	15.000	3.960	15.000
Ortaokul	3.500	75.000	3.750	50.000	4.000	15.000	4.280	15.000	4.610	15.000
Lise	3.500	75.000	3.750	110.000	4.000	15.000	4.280	15.000	4.610	15.000
Temel lise	3.000		3.220		3.440	24.000	3.680	24.000	3.960	24.000
Toplam	-	250.000	-	230.000	-	75.000	-	75.000	-	75.000

Kaynak: MEB tarafından yayınlanan yıllık Bütçe Sunuş raporundaki istatistikler kullanılarak Eğitime Bakış 2017'de yer alan tablo MEB tarafından sağlanan veriler kullanılarak tarafımızca güncellenmiştir.

2014-2018 yılları arasında eğitim ve öğretim desteğinden yararlanacak öğrenci sayısı ve özel okullara ödenecek destek tutarları Tablo E.4.1'de gösterilmiştir. 2014 yılında okul öncesi için 2.500 TL, ilkokul için 3.000 TL, ortaokul için 3.500 TL, lise için 3.500 TL ve temel lise için 3.000 TL eğitim ve öğretim desteği verilirken, bu rakamlar 2018 yılında okul öncesi için 3.290 TL, ilkokul ve temel lise için 3.960 TL, ortaokul ve lise için 4.610 TL olmuştur. İlk defa destek verilen öğrenci sayısı 2014 yılında 250 bin iken bu rakam 2016 yılından itibaren 75 bin olarak belirlenmiştir. İlk defa destek verilecek kişi sayısının kademelere göre dağılımı ise okul öncesi için 6 bin, ilkokul, ortaokul ve lise için 15 biner ve temel lise için ise 24 bin öğrencidir.

Eğitim ve öğretim desteğinden yararlanan öğrencilerin kademelere göre dağılımı Tablo E.4.2'de gösterilmiştir. Buna göre, 2017-2018 öğretim yılında 6 bin okul öncesi öğrencisi, 76.815 ilkokul, 80.503 ortaokul, 78.340 lise ve 61.981

Tablo E.4.2 Eğitim ve öğretim desteğinden yararlanan öğrencilerin kademelere göre dağılımı (2014-2017)

Okul türü	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Okul öncesi	27.772	19.524	5.831	6.000
İlkokul	47.563	87.332	82.279	76.815
Ortaokul	54.961	91.695	84.850	80.503
Ortaöğretim	33.677	68.379	73.291	78.340
Temel lise	3.441	71.800	69.465	61.981
Toplam	167.414	338.730	315.716	303.639

Kaynak: MEB tarafından sağlanan veriler ile MEB'in yıllık Bütçe Sunuş raporundaki istatistikler kullanılarak Eğitime Bakış 2017'de yer alan tablo, MEB tarafından sağlanan veriler kullanılarak tarafımızca güncellenmiştir.

Not: Temel liseler ortaöğretimden ayrı verilmiştir.

diğer kademelerde ise artmıştır. 2017-2018 öğretim yılında destek alan öğrencilerin %2'si okul öncesi, %25 ilkokul, %27 ortaokul, %26 ortaöğretim ve %20 temel lise öğrencisidir.

Temel lise ortaöğretime dahil edildiğinde, eğitim ve öğretim desteği alan öğrencilerin yaklaşık yarısının lise öğrencileri olduğu görülmektedir.

Tablo E.4.3 Eğitim ve öğretim desteğinden yararlanan öğrenci sayısı ve özel okullara ödenen/ödenecek olan destek tutarları (2014-2018)

Öğretim dönemi	Destekten yararlanan öğrenci sayısı	Özel okullara ödenen destek tutarı (TL)
2014-2015	167.414	532.832.625
2015-2016	337.415	1.160.781.984
2016-2017	314.113	1.166.335.768
2017-2018	302.429	1.207.708.478
2018-2019*	253.827	1.083.155.170

Kaynak: MEB tarafından sağlanan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

*2018-2019 öğretim yılında ilk defa destek verilecek öğrenci sayısı 75.000 alınarak hesaplanmıştır.

Not: Şubat ödemesindeki öğrenci sayıları alınmıştır.

Eğitim ve öğretim desteğinden yararlanan öğrenci sayısı ve özel okullara ödenen/ödenecek olan destek tutarları Tablo E.4.3'te gösterilmiştir. Tablo 4.2'de eğitim ve öğretim desteğinden yararlanan kişi sayısı ile Tablo 4.3'te destekten yararlanan kişi sayısı arasında küçük farklılıklar vardır. Bunun temel nedeni, eğitim öğretim desteği; ilgili öğretim yılında 3 taksitte ödenmektedir. 2. ve 3. taksitte öğrenci sayısı kısmi de olsa azalmaktadır. Bu azalmanın nedeni ise bazı destekten faydalanan öğrencilerin yıl içinde okul değişikliği yapmalarıdır. Yani, özel okuldan ayrılıp, kamu okullarına geçmektedirler. Tablo 4.3'te Şubat verisi kullanıldığından önceki tablodaki verilerle küçük bir farklılık vardır. Tablo E.4.3'e bakıldığında, 2014 yılında 533 milyon TL eğitim ve öğretim desteği kapsamında özel okullara verilirken, 2017 yılında bu rakam 1,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Tarafımızca yapılan hesaplama göre, 2018 yılında 1,1 milyar TL ödeme yapılması beklenmektedir. Eğitim ve öğretim desteği ile devlet okullarının yükünün azaltılması ile dezavantajlı öğrencilerinde özel okullardan faydalanması amaçları güdülmüştür. Ancak, eğitim ve öğretim desteği, devlet okullarının yükünü azaltma konusunda yeterince başarılı olmadığı görülmüştür. Bundan dolayı, eğitim ve öğretim desteğinden, zaten avantajlı olan ve özel okula gidebilecek durumda olan aileler ve çocukları faydalanmaktadır. Dar gelirli ailelerin, verilen destek miktarı ile çocuklarını özel okula gönderme imkânı yoktur. Gelişmiş bazı ülkelerde uygulanan eğitim kuponu uygulaması fırsat eşitliğini artırmak için

sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı çocuklara yöneliktir. Bu çocukların normal şartlarda özel okula erişme imkânı yokken eğitim kuponu vesilesi ile ücretsiz olarak özel okula erişebilmektedir (Eğitim-Bir-Sen, 2016). Daha açık ifade ile mevcut eğitim ve öğretim desteği uygulamasının, dezavantajlı öğrenciler için bir katkısı yoktur. Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk yaptığı açıklama ile yeteri kadar işlevi olmayan eğitim ve öğretim desteğinin önümüzdeki yıldan itibaren kademeli olarak kaldırılacağını duyurmuştur ("Özel Eğitime Teşvik", 2018).

Kademelere göre eğitim ve öğretim desteğinden yararlanan öğrenciler ile bu öğrencilerin özel öğretimdeki öğrenciler içindeki payları E.4.4'te gösterilmiştir. Buna göre toplam özel okullardaki okul öncesi öğrencileri içinden destek alan okul öncesi öğrenci oranı %2,5; ilkökul öğrencileri arasında %32,9; ortaokul öğrencileri arasında %25; orta-öğretim öğrencileri arasında %22,5; temel lise öğrencileri arasında %29,2; ve toplamda %22,5'tir. Başka bir ifade ile özel okullardaki her dört öğrenciden biri eğitim ve öğretim desteğinden faydalanmaktadır. Türkiye uzun yıllardır, Kalkınma Planlarında ve Hükümet Planlarında özel okullaşma oranlarını artırmayı bir hedef olarak tanımlamıştır. Son yıllarda da dershanelerin kapatılması ve temel liselerin açılması ile eğitim ve öğretim desteği uygulamasının sonucu

Tablo E.4.4 Kademelere göre eğitim ve öğretim desteğinden yararlanan öğrenciler ile bu öğrencilerin özel öğretimdeki öğrenciler içindeki payları (2017)

Okul türü	2017- 2018	Öğrenci sayısı	Destek alanların oranı
Okul öncesi	6.000	236.355	2,5%
İlkokul	76.815	233.740	32,9%
Ortaokul	80.503	321.779	25,0%
Ortaöğretim	78.340	347.611	22,5%
Temel lise	61.981	212.227	29,2%
Toplam	303.639	1.351.712	22,5%

Kaynak: MEB tarafından sağlanan veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Kasım 2018).

Not: Temel liseler ortaöğretimden ayrı verilmiştir.

olarak özel okullaşma oranı hızlı bir şekilde büyümüştür. Bakanlığın özel okullara yönelik eğitim ve öğretim desteğini kademeli olarak kaldıracağını açıklamasının özel okullardaki büyümeyi nasıl etkileyeceği kritik bir husus olarak öne çıkmaktadır.

- Türkiye’de 2009 yılından itibaren eğitime ayrılan toplam bütçe artarken GSYH ve konsolide bütçe içindeki oranlarda zaman zaman bir azalma görülmektedir. Türkiye, halen OECD ülkeleri arasında kamu harcamaları içinde eğitime en az kaynak ayıran ülkelerden biridir. Ortaöğretim ve okul öncesinde okullaşma oranları ve öğrenci sayıları artmaya devam etmektedir. Buna ilaveten, ikili eğitim sorunu halen var olmaya devam etmektedir. Dahası, Türkiye’de farklı kademelerde öğrenci başına yapılan harcamaların miktarı zaman içinde artmasına rağmen, OECD ülkeleri arasında öğrenci başına en az harcama yapan ve milli gelire oranla en az kaynak artıran ülke, Türkiye’dir. Türkiye’nin genç nüfusa daha kaliteli bir eğitim sunabilmesi için eğitime ayrılan bütçe artırılmalı ve öğrenci başına yapılan harcama miktarı 10.000 TL’ler civarına yükseltilmelidir.
- Öğrenci başına yapılan harcama iller arasında önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Özellikle öğrenci başına yapılan harcamanın Türkiye ortalamasının altında olduğu bölgeler için en kısa sürede daha fazla kaynak ayrılmalıdır. MEB 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde de dezavantajlı bölgelere ve okullara öncelik verileceği ifade edilmiştir. Dezavantajlı bölgelere öncelik verilmesi hedefinin gerçekleştirilebilmesi, için Bakanlığın en kısa sürede, dezavantajlı okul ve bölgeleri belirlemesi gerekmektedir.
- Türkiye OECD ülkeleri arasında yan hizmetler kapsamında ele alınan yemek, ulaşım ve öğrenci sağlığı hizmetlerini kapsayan öğrenci refahı harcamasına en az kaynak ayıran ülkelerden biridir. Birçok ülkede olan okul çocuklarına yönelik öğle yemeği gibi bir program Türkiye’de yoktur. Özellikle tam gün eğitim yapan ilkokullarda aileler ve çocuklar için öğle yemeği önemli bir sorundur. Bu sorun dezavantajlı aileler için daha büyük bir problemdir. Bundan dolayı okul yemeği uygulamasının en kısa sürede başlatılması gerekmektedir. MEB 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde, okul yemeği programı, okul öncesi eğitim için çeşitli destek programlarından bahsetmiştir. Ancak 2023 yılına kadar yapılması planlanan eylem maddeleri arasında okul yemeği programı yer almamaktadır (MEB, 2018). Okul yemeği programı gibi hedeflerin sadece bir temenni olarak kalmaması için Bakanlığın en kısa sürede bu programları başlatması gerekmektedir.
- İkili eğitimi sonlandırma ve tam gün eğitime geçme hedefinin konulduğu, okul öncesi eğitimin zorunlu hale getirilmesinin planlandığı bu süreçte, MEB bütçesinden sermaye giderlerine ayrılan kaynağın artırılması gerekmektedir.

- “Özel Eğitime Teşvik Kademeli Olarak Kaldırılacak.” (2018, 7 Ekim). *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/milli-egitim-bakani-selcuk-ozel-ogretime-tesvik-kademeli-olarak-kaldirilacak/1304751>
- Çelik, Z., Yurdakul, S, Bozgeyikli, H. & Gümüş S. (2017). *Eğitime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Eğitim-Bir-Sen. (2017). *Eğitime bakış 2016: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitimciler Birliği Sendikası.
- Kalkınma Bakanlığı. (2016). 2017-2019 dönemini kapsayan orta vadeli program. [http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/722/Orta%20Vadeli%20Program%20\(2017-2019\).pdf](http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/722/Orta%20Vadeli%20Program%20(2017-2019).pdf)
- Maliye Bakanlığı. (2017). İller itibariyle bütçe istatistikleri. 27 Ekim 2018 tarihinde şu adresten erişildi: <https://www.muhasibat.gov.tr/content/genel-yonetim-mali-istatistik-detayi?tabId=1&pageId=2>
- Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. (2018). Analitik bütçe sınıflandırmasına ilişkin rehber. <https://www.bumko.gov.tr/Eklenti/10288,998711ekorehberdoc.pdf?0>
- MEB. (2018). *2023 eğitim vizyonu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. <http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/>
- OECD. (2018). *Education at a glance 2018: OECD indicators*. Paris: Organization for Economic Co-operation and Development.

Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi
Oğuzlar Mahallesi Av. Özdemir Özok Sokak No:5 Balgat/ANKARA
Tel: (0312) 231 23 06 - Faks: (0312) 230 65 28
www.ebs.org.tr facebook.com/egitimbirsen twitter.com/egitimbirsen

